Raftul Denisei

„De o mare forță evocatoare, romanul de față este o bucurie."
Financial Times

Anuradha Roy

Un atlas al dorințelor zădărnice

roman

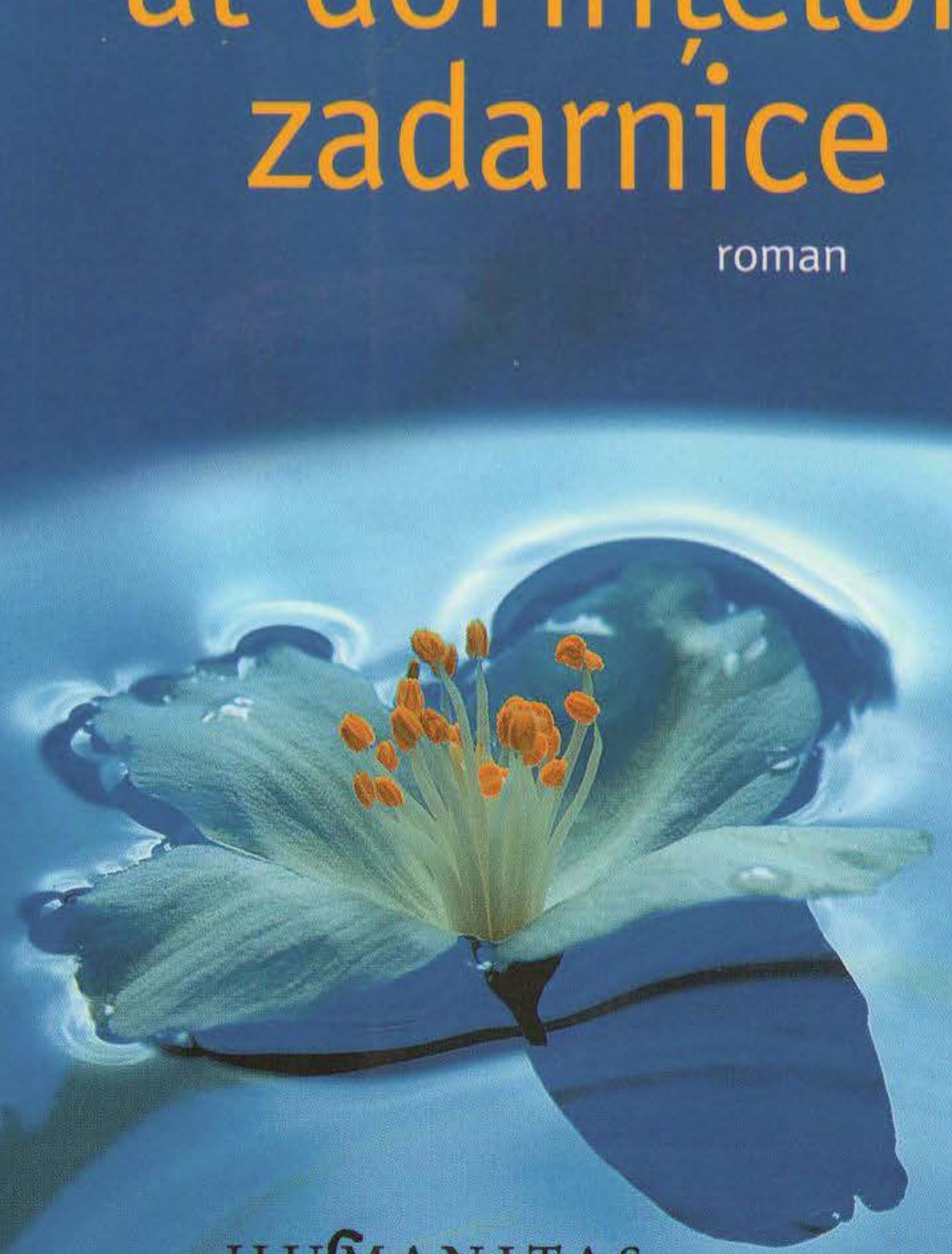

HUMANITAS fiction

Amulya Babu și-a ridicat casa impunătoare la marginea unui orășel din Bengal, în mijlocul naturii luxuriante care le oferă oamenilor locului florile parfumate amețitor și fructele dulci ca mierea. Aici începe saga familiei pe care a întemeiat-o. Rămas văduv după ce i se naște fiica, unul din fiii lui Amulya Babu încearcă să-și înăbușe iubirea pentru verișoara lui. Bakul, copila rămasă orfană, crește lipsită de oblăduirea unei mame, iar cel mai bun prieten îi este Mukunda, un copil din flori căruia nimeni nu îi știe casta. La ultimul cat al casei, bunica își pierde mințile, dar nu într-atât încât să nu-și salveze prietena depunând mărturie mincinoasă după ce asistă, fără vrerea ei, la comiterea unei crime pasionale. Când afecțiunea dintre Bakul și Mukunda amenință să se transforme în iubire, adolescentul este trimis la Calcutta. Aici, prefacerile care zguduie din temelii India, de-abia desprinsă din Imperiul Britanic, îi vor schimba viața pentru totdeauna. Orfanul fără nume, avere sau castă se transformă într-un tânăr proprietar, întreprinzător și tată de familie. Cu toate acestea, Mukunda știe că trebuie să se întoarcă în casa înconjurată de livezi de mango.

Raftul
Denisei

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

ANURADHA ROY

Un atlas al dorințelor zadarnice

Traducere din engleză și note de
IRINA BOJIN

HUMANITAS
fiction

Redactor
RALUCA POPESCU

Coperta
ANGELA ROTARU

ANURADHA ROY
AN ATLAS OF IMPOSSIBLE LONGING
Copyright © Anuradha Roy, 2008
Published by arrangement with MacLehose Press,
an imprint of Quercus Publishing PLC (UK)
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2011, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi CARTE PRIN POŞTĂ: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, Bucureşti
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

ISBN 978-973-689-411-4
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Naţională a României.

Pentru Baba, care îmi e încă alături

Prolog

În fotografie, casa plutește pe un râu de culoarea inofensivă a pozelor sepia de pe vremuri.

Casa e o construcție extravagantă în stil roman, cu coloane din ce în ce mai subțiri spre vârf, acolo unde ating acoperișul boltit. De o parte și de alta, palmierii înalți, înghesuiți unul în altul, ating cerul cu creștetul. Vârtejurile de apă, imortalizate de aparat, se întind până la pilaștrii verandei lungi.

Râul s-a tot sucit când încolo, când încoace, oriunde numai în vechea albie nu, flămând de pământuri noi. De ani buni, locuitorii orășelului (îi spun oraș, măcar că n-are decât vreo două, trei case de cărămidă, pierdute printre câmpuri și case cu acoperișuri de trestie), sau mai bine zis de când se știu, locuitorii au făcut glume pe seama nehotărârii râului. Acum își dau seama că râul e tot mai îndrăzneț cu fiecare muson și se apropie de casă pas cu pas, nu abia băgat de seamă, ca mai-nainte. În fotografia pe care o am eu e încă departe, ținut la respect de zidul de piatră; nu poate decât să se izbească plescăind de lespedea acoperită de mâzgă pe care calcă femeile când se duc să se îmbăieze.

După ceva vreme, râul cafeniu din fotografie începe să se umfle, treptele care duc la casă devin și ele râu, ca și veranda toată. Apa se ridică până acoperă ferestrele verandei. Văd oameni înotând în spatele ferestrelor înecate, oameni rămași ostatici în camerele inundate ca într-o Atlantidă abandonată. Văd cum se prăbușesc palmierii, sfărâmând acoperișul bogat decorat. În timp ce casa se topește în apă, arborele *bakul* înflorit din partea stângă a pozei plutește ca o barcă pe unde, pornit într-o călătorie fără sfârșit.

Partea întâi
CASA ÎNECATĂ

1

La lumina caldă a focurilor aprinse în bătătura dintre colibele de pământ acoperite cu stuf, cupele din frunze, pline cu vin de palmier, zburau din mână-n mână. Bărbaţii, doar cu o faşie de pânză legată în jurul şoldurilor, şi femeile în sari dansau în picioarele goale, stârnind praful. Fumul focurilor unde se gătea mâncarea şi fumul pipelor se înălţau răsucindu-se în aer. Tobele, vaietul monoton al unui instrument cu coarde şi vocile puternice ale cântăreţilor înăbuşeau zgomotele pădurii.

Un bărbat cu faţa prelungă, brăzdată de creţuri, cu fruntea încununată de părul negru, pieptănat pe spate, stătea nemişcat ca o stană de piatră în mijlocul lor, pe un scaun care mai avea încă braţe, dar nu şi spătar. Nasul lung ieşea ca un vârf de săgeată de sub ochii adânciţi în orbite. Toată seara trăsese din pipă şi, politicos, se prefăcuse a sorbi din cupa cu vin de palmier care îi fusese oferită. Era îmbrăcat în *kurta* şi *dhoti* de un alb auster, iar pe deasupra avea o vestă neagră, aşa cum poartă avocaţii.

Părea că nu-i aude pe cântăreţi, dar ţinea ochii aţintiţi asupra dansatorilor. Fata în sari roşu nu era oare cea care venise la fabrica lui cu un coş plin de hibiscus pe care le aruncase nepăsătoare într-un colţ? Iar bărbatul care dansa ţinând-o de mijloc nu era unul din culegătorii lui de miere? Era greu de spus văzându-i cum dansau la lumina focului, îmbrăcaţi cu sariuri şi *dhoti* noi, cu flori în păr, la gât cu şiraguri de mărgele care săltau în aer odată cu ei. Bărbatul se aplecă înainte, încercând să îşi dea seama pe care din feţele lucind de sudoare o mai întâlnise în mica lui echipă.

Bărbatul în costum cafeniu, care stătea cocoţat ca o broască pe scăunelul de alături, îl împunse în coaste.

— Fetele astea din trib au un ce al lor, nu-i aşa, Amulya Babu? Până şi bărbaţilor însuraţi de multă vreme le vin gânduri necurate! Şi să ştii, se culcă cu oricâţi bărbaţi poftesc!

Goli cupa de vin şi se linse pe buze, zicând:

— Ce tare e! Ar trebui să vând şi eu d-ăsta în prăvălia mea!

Un sătean gol până la brâu îi umplu din nou ceaşca şi îl invită:

— Hai să dansezi cu noi, Cowasjee sahib[1]! Iar dumneata, Amulya Babu, nu te-ai atins de băutură! E prima oară că-i avem pe oamenii junglei ca oaspeţi la sărbătoarea noastră. Şi numai fiindcă am stăruit eu. Le-am spus că lui Cowasjee sahib şi Amulya Babu le datorăm pâinea şi sarea! Se cade să-i răsplătim în felul nostru umil!

Un bărbat înalt, musculos, aflat în apropiere, trăgea cu urechea şi privea cu un rânjet disprețuitor cum ruda lui se învârtea pe lângă cei patru sau cinci prieteni aduşi de Cowasjee, nemaicontenind cu temenelele în timp ce le umplea cupele. Dincolo de cercul de lumină, de mirosul mâncărurilor şi de gălăgie se întindeau umbrele întunecate ale pădurii. De undeva se auzi mugetul trist, înăbuşit, al unui bivol. Tobele începură să răpăie mai iute, fetele îşi înlănţuiră braţele la spate, legănându-se în ritmul muzicii, iar bărbaţii începură să cânte:

O fată cu mijlocel atât de subţire
Că îl pot cuprinde cu degetul,
Se duce la fântână să ia apă
Legănând din şolduri.

Viaţa mea tremură de dorinţă.
Patul meu e vopsit în roşu.
Păturile mele sunt roşii.
Aceste patru luni de ploaie şi fericire
Rămâi, rămâi cu mine.

1 Sahib – domn.

Fără tine nu pot să mănânc,
Fără tine nu pot să beau.
Nimic nu îmi aduce bucurie.
Așa că rămâi, rămâi în lunile cu ploaie
Și de fericire cu mine.

Una dintre dansatoare ieși dintre celelalte. Remarcase expresia preocupată a lui Amulya și se întreba cum de poate un bărbat să rămână nesimțitor la muzică, să nu bea din vinul lor. Se apropie zâmbind, zornăind din mărgele și brățări, cu umerii goi lucind în lumina focului și sariul portocaliu strâns înfășurat pe trupul tânăr. Când se aplecă spre Amulya simți cum i se învârte capul din cauza vinului băut. El încercă să se ferească, dar fata îl mângâie pe obraz:

— Sărmane *babuji*, și tu tânjești după cineva?

Se dădu mai aproape și îi șopti la ureche:

— De ce nu vii să dansezi? Îți ia necazul cu mâna.

Amulya ridică ochii spre fețișoara ei de copil, încadrată de bucle care miroseau îmbătător a ulei dulce și privi floarea de un purpuriu strălucitor pe care o avea prinsă în coc. Floarea avea un rând de petale mai deschise la culoare în interior și un mănunchi de stamine, înfipte în mijloc ca acele într-o perniță de broderie. *Passiflora*, desigur. Bineînțeles că *Passiflora*, dar ce specie?

În ciuda aburului de alcool care îi făcea ochii să alunece de colo-colo, fata băgă de seamă că privirea bărbatului nu era ațintită spre fața ei, ci spre floarea din păr. O desfăcu și i-o întinse. O gropiță i se adânci în obraz. Tobele răpăiră iarăși, începu un cântec nou și fata se întoarse repede la prietenele ei, nu fără să mai arunce o privire peste umăr.

— Hei, Amulya Babu, fata te place! strigă Cowasjee și îl plesni peste coapsă. Poți să refuzi mâncarea și băutura, dar cum poți refuza o femeie care te dorește? Du-te, dansează cu ea! Așa se face prin părțile astea!

Amulya se ridică în picioare, ferindu-se de atingerea lui Cowasjee.

— Trebuie să plec, spuse pe un ton care nu suferea contrazicere. În mâna stângă strângea floarea purpurie iar cu cealaltă își căuta umbrela pe pipăite.

Amulya își dădea seama că nu se poartă normal. Pe vremea când era nou-venit în orașul de la marginea junglei încercase să-și găsească un loc în societatea locală mergând la câteva petreceri. La rândul lor, bogătașii din Songarh așteptau multe de la el: poate că era un dandy din capitală, sursă de povești și bârfe despre marele oraș, familiarizat cu tot ce e mai nou, oricând cu o replică spirituală pe buze, pe scurt, o boare înviorătoare pentru gusturile lor obosite de provinciali. Se grăbiseră să îi trimită invitații.

După ce se dusese la câteva petreceri, unde refuzase să bea whisky sau cocktail de gin și așteptase, fără să vorbească prea mult cu ceilalți, ca masa să fie servită și serata să ia sfârșit, începu să își dea seama că poate prezența lui acolo era lipsită de rost. Oare chiar devenea un *bona fide* local luând parte la aceste petreceri când se vedea foarte bine că o face din obligație?

Astăzi se gândise că la sărbătoarea din satul unde locuiau lucrătorii lui va fi poate altfel. De această dată chiar dorise să vină. Nu-i văzuse pe oamenii din trib decât la muncă – dar oare cum erau când se distrau, cum arătau casele lor? I se părea păcat să rateze un asemenea prilej. Însă Cowasjee, pe care fetele cu umerii goi îl făcuseră parcă și mai spurcat la gură, avusese grijă ca și această seară să fie la fel ca celelalte.

Amulya căută în jur cu ochii o persoană căreia să îi mulțumească, dar oriunde își întorcea privirea nu vedea decât oameni care beau așezați pe jos sau dansau, fiecare prizonier al propriului extaz. Ritmul tobelor se întețise, instrumentul cu coarde de-abia mai putea ține pasul. Oare unde era umbrela? Și servieta de serviciu? Oare *tonga* îl aștepta, așa cum poruncise? Mai era cineva îndeajuns de treaz ca să-i lumineze calea până la *tonga*?

— Da' stai jos, stai jos, Amulya Babu, repeta Cowasjee, trăgându-l de mânecă. Nu poți pleca fără să mănânci, o să creadă că mâncarea lor e prea sărăcăcioasă pentru dumneata și se vor simți jigniți. Noaptea abia a început și mai avem povești de spus unul altuia! Pe asta o știi? chicotea Cowasjee înainte să fi spus poanta.

Amulya se aşeză fără prea multă convingere. Era atât de iritat, că abia izbuti să schiţeze un zâmbet crispat atunci când ceilalţi se apucară să discute chicotind zgomotos despre cum se face că cele două găuri ale femeii miros diferit, cu toate că sunt atât de aproape una de alta.

— E la fel ca ceaiurile de Darjeeling şi Assam! zbieră unul din prietenii lui Cowasjee. Amândouă vin din dealurile din estul Indiei, dar cât de diferită le e aroma!

Altul zise:

— Ia mai taci, nătângule! Zi mai bine că miros ca un canal de scurgere faţă de un izvor!

Îşi dădură coate arătând cu degetul spre fetele care dansau în jurul focului.

— Aia e pentru domnia voastră, chicoti unul. Ce-ar fi să o luaţi acasă şi să vedeţi cum e cu teoria despre Darjeeling şi Assam?

Săteanul cel vânjos ieşi din umbră, cu mâna încleştată pe un băţ lung de bambus. Din doi paşi fu lângă ei, cu băţul ridicat ameninţător. Cowasjee se făcu mic pe scăunel. Săteanul cel slugarnic înţelese primejdia şi ieşi repede dintr-un colţ. Spuse ceva peste umăr toboşarului, apoi unei femei care păzea ceaunul cu mâncare. Tobele tăcură pe dată. Dansatorii rămaseră cu un picior în aer, nemaiînţelegând nimic. Femeia strigă cât putu de tare:

— Haideţi să mâncăm, până nu o iau puii la fugă afară din oala cu orez!

Instrumentul cu coarde se auzi mai departe – cântăreţul era prea vrăjit de sunetul lui ca să se oprească. Bărbatul cu băţul de bambus se trase deoparte, dar nu-şi dezlipi ochii lipsiţi de expresie de la Cowasjee.

*

Kananbala auzea zgomotul slab al tobelor pulsând departe, în noapte. Încă o noapte de aşteptare. La nouă şi jumătate se auzi maşina vecinilor. Uşile trântite. Strigătele către paznic. Zece. Hârâitul orologiului care îşi aduna puterile ca să bată de atâtea ori. Scârţâitul copacilor. Cârâitul unei ciori zăpăcite de lumina lunii.

O uşă trântită de vânt. Zece şi jumătate. Ţipetele bufniţelor, chemându-se. Lătratul vulpilor în depărtare. Apoi zgomot slab de copite, departe. Apoi mai aproape, însoţit de huruitul roţilor pe pavaj, plesnetul biciului. O înjurătură de birjar. Vocea lui Amulya zicând: „Ajunge, aici e". Vorbea prea tare.

Lăsă jos exemplarul cam ferfeniţit din *Ramayana* pe care îl citea şi se duse la fereastră. Îl văzu pe soţul ei aplecându-se ca să iasă de sub coviltirul trăsurii, prea scund pentru el. Se răsuci pe călcâie şi se întoarse în pat. Luă din nou cartea. Când Amulya intră în cameră şi se apucă să îşi caute papucii, nu îi spuse că îi aşezase sub masă. Când o întrebă dacă a mâncat se prefăcu absorbită de carte. Când spuse: „Copiii dorm?" răspunse: „Cum de nu. E aşa târziu".

— Au servit masa la zece. Nu m-au lăsat să plec fără să mănânc. Ce puteam face?

— Nimic, zise Kananbala. Ştiu... Atenţia îi fu atrasă de ceva şi se opri.

— Ce e aia?

— Ce? Aia? A, o floare.

Vocea lui Amulya era înăbuşită de *kurta* pe care o scotea peste cap. Sub flanela de corp i se vedeau coastele şi stomacul supt. Femeia privi din nou spre floarea purpuriu-închis, acum veştejită. O pusese pe noptieră. La lumina veiozei zări un fir de păr lung, negru, lipit de codiţă.

— Văd că e o floare, spuse. De ce ai adus-o acasă?

— Voiam să o identific... răspunse el ieşind din cameră.

Îl mai întrebase de multe ori dacă la petrecerile la care se ducea veneau şi femei. Soţia gazdei? Prietenele ei sau rudele? Pentru ce ea, Kananbala, nu putea niciodată să vină? De fiecare dată, Amulya râdea condescendent sau replica, exasperat: „N-am întâlnit nici o femeie la aceste petreceri, nici nu-mi doresc". Dar azi, la sărbătoarea tribului, n-ar fi putut să o ia cu el? Dacă ar fi făcut şi ea parte dintr-un trib n-ar fi avut nevoie de permisiunea nimănui.

Amulya se întoarse în cameră aducând o carte mare, cartonată. Se aşeză lângă lampă, deschise cartea şi îşi puse ochelarii cu rame

negre. Luă floarea în mână și începu să dea foile, privind când la floare, când la pagină și murmurând în același timp:

— *Passiflora*, desigur, dar *incarnata*? N-am mai văzut niciodată soiul ăsta în Songarh.

Kananbala întoarse capul, se sprijini de pernă și închise ochii. Auzea foșnetul paginilor și murmurul lui Amulya. O cuprinse o dorință greu de stăpânit de a-i călca în picioare ochelarii, de a-i face țăndări.

Amulya puse floarea alături de o ilustrație din carte și murmură:

— *Incarnata*, da, e *incarnata*. Roxburgh are probabil dreptate.

*

Prin 1907, când venise din Calcutta la Songarh, Amulya mai putea încă să vadă cum fusese smuls orașul atât pădurii, cât și stâncilor, cu vreo sută de ani mai înainte. Orașul era cocoțat pe un platou de piatră la marginea căruia vedea, chiar și din casa lui, liziera întunecată a pădurii și siluetele neregulate ale dealurilor albăstrui profilate în spate. Ceva mai departe se înălțau ziduri medievale de piatră, acum ruinate – *garh*, fortul năruit de la care își luase numele orașul. Printre dărâmături se mai zăreau câteva ziduri și un turn de pază cu acoperișul rotunjit, îndeajuns cât să alimenteze fantezia lui Amulya. În față se afla un bazin puțin adânc, ale cărui margini erau decorate cu mozaic de piatră. Dincolo de fort se găsea albia demult secată a unui râu care îl despărțea în vechime de pădure și coline. Oamenii spuneau că, într-o zi, un oraș întreg avea să fie scos la lumină împrejurul fortului. Unii susțineau că Songarh fusese pe vremuri un centru de învățătură budistă și că Buddha însuși, în cursul unei călătorii, se odihnise acolo, sub un copac. Când mersese prima oară să viziteze fortul, Amulya găsise într-adevăr un *banyan* enorm, el însuși o mică junglă de rădăcini aeriene, cenușii ca pietrele. Pe trunchiul principal, copacul avea un nod care, dacă îl priveai într-o anumită lumină, semăna cu figura unui om adâncit în gânduri.

Atunci când Amulya își adusese familia aici, Songarh nu mai era un centru de învățătură, în schimb căpătase o nouă importanță

după ce geologii imperiali descoperiseră zăcăminte de mică. Ba, sub pădurile aflate ceva mai departe, se găseau şi zăcăminte mai profitabile – cărbune. În mijlocul câmpiilor plantate cu mei şi legume prinsese rădăcini o micuţă colonie de britanici care aveau grijă de minele de cărbune şi de mică, profitând de climatul sănătos, îndeajuns de rece ca să fie nevoie să aprinzi focul iarna. În scurtă vreme, lângă fort apăru o colonie de albi unde locuiau vreo duzină de mineri, o comunitate distinctă de restul oraşului.

Odată cu trecerea anilor, Songarh se îmbogăţise cu o stradă principală şi câteva prăvălii. Dintre acestea, una din primele, Finlays, era condusă de un parsi[1] întreprinzător, care satisfăcea gusturile exotice ale expatriaţilor: cafea, fructe, conserve de peşte, dantelă şi lenjerie, melasă şi seu, ţigări şi brânză. Indienii veneau la prăvălie să cumpere ţesături şi nasturi, medicamente şi cosmetice, şi plecau cu conserve de piersici, întrebându-se la ce le-ar putea folosi.

Pădurea era neîncetat la pândă. Se ştia prea bine că potecile ei tainice erau patrulate de leoparzi. Oamenii povesteau despre tigri şi şacali care se adăpau împreună din pâraiele care curgeau peste pietrele rotunde, cafenii şi cenuşii. Din când în când dispărea câte o vacă sau o capră, uneori chiar un câine. N-ar fi avut nici un rost să le caute cineva rămăşiţele. Până când nu se deschiseră minele şi, odată cu ele, până când nu se mări numărul oamenilor, dându-le siguranţă, nimeni din oraş nu era atât de nechibzuit încât să se aventureze în ţinutul sălbatic de lângă casele lor, un teritoriu verde, întunecat, întins pe mile întregi, care nu se oprea decât acolo unde începeau minele de cărbune.

Iar pădurea era încă domeniul triburilor. Oameni cu pielea întunecată şi lucioasă, asemenea pietrelor ude, şi cu trupuri drepte, vânoase. Femeile îşi prindeau în părul negru flori cu petale ca de dantelă. Erau sărmani. Privindu-i, ai fi zis despre mulţi dintre ei că mor de foame. Şi cu toate astea se îndârjeau să stea în pădure şi nu se aventurau decât rareori afară, în grupuri. Unii fură forţaţi să se mute la oraş atunci când minele le mâncară porţiuni din

1 Membru al uneia din cele două secte religioase zoroastriene din India.

pădure. Trăiau în colibe improvizate, lucrând pe unde găseau. Mulți erau angajații lui Amulya.

Auzise de Songarh pe când locuia în Calcutta, venise să vadă locul, se plimbase prin micul oraș și prin împrejurimi și cu certitudinea că se va stabili acolo coborâse asupra lui ca o binecuvântare. Întocmai așa cum unii oameni îți vorbesc din prima clipă, fără să pronunțe nici un cuvânt, dar îi simți apropiați, ca și cum te-ar ține de mână, Amulya se simți de la început legat de Songarh. Era convins că dacă nu s-ar întoarce acolo nu se va mai putea gândi niciodată la altceva și viața lui s-ar risipi, lipsită de miez.

În Songarh, printre oameni a căror limbă nu o vorbea, puse bazele unei fabricuțe unde producea medicamente și parfumuri din plante sălbatice, flori și frunze. Oamenii pădurii știau unde se găsesc flori de hibiscus sălbatic din care el scotea un ulei roșu, puternic parfumat, flori de noapte cu mireasmă îmbătătoare și ierburi mărunte din care producea paste verzi, cu miros neplăcut, dar care făceau chiar și cele mai încăpățânate furuncule să se spargă peste noapte, fără durere. Cu o stăruință de care nu se credea în stare, Amulya învață limba santhalilor[1], dar și hindi, și învață îndeajuns despre plante de la acești oameni cât să poată lărgi gama de produse.

Rudele lui din Calcutta îl priveau cu nedumerire amuzată, ba chiar cu oarecare iritare. Nu făcuse vreun lucru de care ar fi trebuit să fugă, atunci de ce se exilase singur, plecând dintr-o mare metropolă în sălbăticie? Era oare pe lume ceva ce nu putea fi găsit în Calcutta? Când vorbeau despre el ghiceai că interpretau plecarea lui ca o formă de dispreț la adresa modului lor de trai, o redefinire a unui model care atinsese deja perfecțiunea.

*

Casa pe care Amulya o construise în Songarh părea că nu-și are locul acolo. Era o casă de oraș înaltă, cu multe ferestre, una

1 Cea mai numeroasă comunitate tribală din India.

din foarte puținele ridicate în mijlocul câmpurilor și al terenurilor acoperite de lăstăriș. Făcuse planurile cu ajutorul unui arhitect anglo-indian școlit la Glasgow, ale cărui desene păreau a fi găsit calea judicioasă de a amesteca Orientul cu Occidentul. Casa urma să aibă fațada îndreptată spre sud, cu spatele la drum. De-a lungul fațadei aveau să fie verande, pe când latura dinspre nord urma să aibă doar șiruri de ferestre. Înspre vest aveau să fie balcoane și terase care să lase soarele să intre. De la balcoane se va vedea curtea de lângă bucătărie, aflată la parter. Laturile de sud și de vest vor fi mărginite de o grădină cu arbori și arbuști cu flori. Spre deosebire de alți oameni, care dădeau caselor nume pompoase, Amulya îi dădu un număr casei lui. Cu toate că pe strada aceea nu se mai afla decât o casă în afară de a lui, el înfipse pe terenul gol o plăcuță pe care era scris Str. Dulganj nr. 3, cu litere mari, negre. Cifra 3 se referea la el și la cei doi fii ai săi.

O casă mare, „în care să poată trăi o familie întreagă", spusese arhitectul mulțumit, atunci când terminase desenele. În ciuda ferestrelor și a balcoanelor, până la urmă, după ce fu transpusă în cărămidă și mortar, se dovedi a fi o casă mai degrabă închisă. Nimeni nu venea pe nepusă masă la ușa din față a casei de la numărul 3 pe strada Dulganj, spunând: „Ne-am gândit să trecem pe la voi". Latura de nord, care privea spre drum, cu rândurile de ferestre oblonite, părea să spună posibililor musafiri că stăpânilor le-ar face mai multă plăcere să stea sus și să-i vadă plecând decât să îi întâmpine la intrare.

Singura casă din imediata vecinătate se afla chiar vizavi. Era de fapt unul dintre bungalourile construite de compania minieră pentru personalul administrativ. Pe plăcuța de la poartă scria Digby Barnum. Domnul Barnum era scump la vedere. Casa avea la intrare un portal impresionant, la adăpostul căruia Barnum se urca în fiecare dimineață în mașina care îl ducea la locul unde lucra. Pleca exact la ora nouă și jumătate, fără să se uite nici la dreapta, nici la stânga în timp ce mașina demara în viteză pe poartă. Nici o persoană care locuia prin apropiere nu îi atrăsese niciodată atenția.

Amulya îl văzuse prima oară pe Barnum când, nou-venit la Songarh, își petrecea mare parte din timp afară, la soare, supra-

veghindu-i pe lucrătorii care îi construiau casa. Într una din acele zile, maşina lui Barnum, abia ieşită de sub portal, bolborosise de câteva ori şi rămăsese nemişcată. Amulya, care era în mijlocul drumului, aşteptând un transport de materiale de construcţii, văzuse cum din maşină coboară un bărbat care murmură înjurături în engleză.

— Fir-ar al naibii, strigase Barnum şi trăsese un pumn în capotă, după care încrucişase braţele şi întorsese foaia. Te rog, rablă blestemată, doar de data asta...

La lumina vie a soarelui, pielea i se înroşea văzând cu ochii. Şuviţele de păr, ude de sudoare, i se lipiseră de chelie. Obrajii îi străluceau din cauza căldurii, ceafa îi era îmbrăcată în colăcei roz de grăsime.

Deşi ar fi vrut să îl privească mai îndelung, Amulya întorsese capul.

Şoferul dispăruse sub capotă, iar Barnum se aşezase la volan, încercând să pornească motorul. Fără succes însă. Şoferul scosese o coarbă, o înfipsese în botul maşinii şi începuse să o răsucească în timp ce Barnum călca pe acceleraţie. Maşina horcăise de câteva ori, şi nimic mai mult.

Barnum se dăduse jos din maşină şi aruncase o privire supărată spre drumul pustiu. Nu dădea nici un semn că ar fi remarcat prezenţa lui Amulya. Acesta, ştiind că birourile companiei miniere se aflau la câteva mile distanţă, la celălalt capăt al oraşului, surâdea în sinea lui.

Deodată, Barnum ridicase privirea: de undeva venea un zgomot. Din depărtare ajungea până la ei păcănit de copite.

Amulya se uitase pe furiş la chipul lui Barnum, pe care se citea bucuria, şi se distrase văzându-l cum se schimbă la faţă constatând ceea ce el ştia deja. Caii ale căror copite le auziseră nu trăgeau o trăsură, ci o cărucioară care abia se ţinea, încărcată cu cărămizi. Barnum aşteptase ca muncitorii să descarce cărămizile, lucrând într-o stare vecină cu letargia, pe care izbuteau totuşi să o disimuleze. Şoferul renunţase să mai dea la manivelă şi stătea pleoştit la umbra unei bougainvillea portocalii.

Barnum se repezise până în casă şi ieşise tot în fugă. Nu privise spre Amulya, dar aruncase o privire exasperată la muncitorii care nu se grăbeau câtuşi de puţin şi la calul slăbănog care rontăia din desaga atârnată de cap. De undeva se auzea clopotul unei vaci, paşnic, în totală discordanţă cu figura contorsionată a lui Barnum şi gesturile lui enervate.

— *Juldi karo*, ţipase el la muncitori. Mişcaţi-vă mai repede, adormiţilor. Goliţi odată cotiga asta de doi bani. *Juldi karo.*

În cele din urmă cărucioara fusese golită şi lucrătorii se trăseseră deoparte. Se cocoţaseră pe câte o porţiune de zid şi îşi aprinseseră nişte ţigări de mahorcă oftând de parcă stăteau să-şi dea duhul. De data asta Amulya nu le aruncase nici măcar o privire muncitorilor care se prefăceau sleiţi de puteri, fascinat de eforturile pe care le făcea Barnum ca să se cocoaţe în partea din spate a cărucioarei. Era nevoit să se aşeze pe platforma prăfuită unde fuseseră cărămizile, cu spatele la căruţaş, cu picioarele îmbrăcate în pantaloni eleganţi şi pantofi lucitori atârnând peste marginea cărucioarei. Era cu faţa spre Amulya şi lucrători, dar reuşise să nu îşi încrucişeze privirea cu nici unul din ei. Cărucioara întorsese şi pornise încet spre oraş.

Câteva zile mai târziu, pe când Amulya supraveghea lucrătorii care săpau un puţ pe locul care urma să devină grădină, un servitor ieşise din casa lui Barnum şi strigase tare, ca să acopere bufniturile barosului şi corul lucrătorilor care se îndemnau la muncă.

— Sahib a interzis!

— Ce? făcuse Amulya, străduindu-se să audă pe deasupra vacarmului. Staţi! Opriţi-vă! strigase la muncitori.

— Sahib zice nu zgomot după masă. Vine acasă pentru mâncat şi somn. Nu lucrări de la unu la patru după-masa.

Umflându-se în pene cu autoritatea lui britanică de împrumut, servitorul îi mai privise o dată pe Amulya în chip de încheiere şi plecase înainte ca acesta să se dezmeticească. Amulya clocotea de furie neputincioasă, ştiind că va trebui să se supună.

Când în cele din urmă se mutaseră în casa cea nouă şi Kanan-bala se întreba cu glas tare într-o zi dacă nu cumva era nepoliticos

să nu faci măcar o vizită de curtoazie vecinilor, Amulya se răstise la ea.

— Nu e nicidecum nevoie. Ce idee! Ai uitat că sunt britanici? Pentru ei suntem abia coborâți din copac.

Amulya era singurul indian care își clădise casa în partea locului, într-o zonă sălbatică, lângă locuințele minerilor și vizuinile vulpilor, departe de agitația pieței mari, de tobele care băteau de Ram Navami, sărbătoarea nașterii lui Rama, de discursurile și tam-tamul patrioților, de strigătele nazale ale preoților musulmani, *maulvi*, de izbucnirile stridente ale trompetelor la ceremoniile nupțiale, de artificiile și pocnitorile aprinse de Diwali, Sărbătoarea luminilor. Erau zgomote pe care le auzea cât era ziua de lungă, la fabrică. Dar seara, pe când trăsura îl ducea spre casă trăncănind pe pietre, aștepta cu nerăbdare clipa miraculoasă când zarva orașului se va topi în spatele lui, înlocuită de copacii întunecați și de o tăcere copleșitoare, întreruptă doar la apus de țipetele venite din pădure și cântecul păsărilor.

Numai că, de câteva luni, pe cerul senin al mulțumirii lui apăruseră norișori. Începuse să-și dea seama că e considerat un străin chiar în locuința lui de pe strada Dulganj și era conștient de faptul că, dacă dorința lui de singurătate era un motiv suficient ca să accepte să rămână un străin, lucrurile stăteau cu totul altfel cu soția lui.

*

Tăcerea care însemna totul pentru el era pentru Kananbala un fel de închisoare de sticlă în care se sufoca. Chiar din prima clipă nu se simțise bine în casa mare, cu încăperi răsunătoare, în grădina sălbatică, uriașă, unde frunzele foșneau și unde creșteau tot felul de fructe necunoscute ei. Suferea că nu aveau musafiri, că nu mergeau la spectacole de teatru și la serbări. Singurele sunete erau clinchetele clopotelor atârnate la gâtul vacilor, când și când tropăitul copitelor și în depărtare, ca o părere, bubuitul tobelor tribale. După ploaie, orăcăitul asurzitor al broaștelor, iar noaptea, zgomotele misterioase ale pădurii. La Calcutta, în casa

cu coridoare întortocheate a familiei, în care se înghesuiau fraţi, unchi şi mătuşi, găseai oricând o persoană cu care să stai la taclale. Pe lângă asta se auzeau tot felul de sunete liniştitoare: râsete în camera de alături, şoaptele bârfitoarelor, zăngănitul vaselor în bucătărie, ciorovăielile nurorilor, clinchetul clopoţeilor de la ricşe, larma bazarului situat ceva mai departe, strigătele negustorilor ambulanţi, murmurul vocii unui aurar decrepit care îi vizita după-amiaza, aducând cutii pline de mici bijuterii şi un cântar mic de argint ca să le preţăluiască.

În primele luni după ce se stabiliseră la Songarh, tăcerea locului – o tăcere în care îşi auzea respiraţia, auzea picăturile de sudoare cum i se preling pe faţă, auzea cum cad frunzele şi florile îşi deschid petalele –, o tăcere plină de ecouri, o făcuse vorbăreaţă, lucru la care nu se aştepta nici ea.

Din păcate, nu avea cu cine să stea de vorbă. Vecinii erau britanici cu toţii şi, chiar dacă n-ar fi fost, Kananbala, care nu vorbea decât bengali, nu s-ar fi putut înţelege cu ei. Aveau trei servitori bengali care veniseră cu ei din Calcutta, între care o fată în casă care îi masa Kananbalei pielea capului în timp ce ea picotea după prânz. Kananbala sporovăia fără încetare cu fata şi nu a renunţat decât când a auzit-o chicotind împreună cu grădinarul pe seama a ceva spus de ea. După această întâmplare şi-a luat obiceiul să îl aştepte pe Amulya să se întoarcă de la lucru. În clipa când auzea zăvorul porţii de la intrare, cobora scara în goană, le poruncea servitorilor să pregătească ceaiul şi apoi se repezea în curte turuind ca o moară stricată:

— Ce-a fost azi? Am primit ceva scrisori de acasă? Ce crezi că avem la cină? Stai să-ţi spun ce i-a zis Gouranga lui Anubha astăzi, când spăla rufele!

Şi tot aşa, până când într-o zi Amulya se răstise la ea, scos din fire:

— Da' mai lasă-mă în pace, chiar nu poţi să mă slăbeşti câteva clipe? Doar câteva clipe!

În noaptea aceea, când o mângâiase pe păr şi o trăsese spre el, păruse că a uitat ceea ce îi spusese mai devreme. Ea însă nu uitase. Întorsese puţin capul, ca să nu o poată săruta pe buze. Când el

îi spusese „Lasă-mă în pace!" simţise cum se strânge şi se răsuceşte ceva în ea; ceva se schimbase pentru totdeauna. A doua zi fu tăcută, retrasă, lucru care nu îi stătea în fire, atât de adâncită în gânduri, că i-ar fi fost greu să le exprime în cuvinte. Apoi, în tăcerea după-amiezii, căută cheile apartamentului ei din Calcutta – acum nelocuit –, chei pe care le păstrase şi cu speranţă, dar şi cu drag şi, ţinându-le strâns în mână, se îndreptă spre puţ. Se opri, trase aer adânc în piept şi le aruncă în adâncul întunecat.

După aceea anii trecură mai repede. Fiul cel mare, Kamal, se căsători, Nirmal, cel mic, trecu de pragul stânjenitor dintre copilărie şi bărbăţie, iar trupul ei micuţ dobândi rotunjimile incomode ale vârstei de mijloc. Ar fi trebuit să fie cât se poate de mulţumită. Dar acum, la douăzeci de ani după ce emigraseră la Songarh, o pândea un nou atac de limbuţie, ameninţând să spulbere toate stavilele ridicate de ea.

Amulya îşi petrecea din ce în ce mai mult timp la fabrică. În ultima vreme pleca dimineaţa devreme şi nu se întorcea decât după ce se întuneca. Bombănea supărat pe imitatorii care îi făceau concurenţă. La cea mai mică scăpare în aprovizionarea prăvăliilor, altcineva i-ar fi luat locul.

— Chiar şi aşa, îl întrebă ea într-o seară, după ce se băgaseră în pat, n-ai putea să vii un pic mai devreme seara?

— Astea sunt copilării, Kanan, răspunsese Amulya. Ştii că nu-mi place să stau degeaba acolo. Am de lucru. La *puja* viitoare, când va trebui să trimitem familiei tale cele douăzeci şi cinci de sariuri cuvenite, de unde crezi că vom lua banii?

— Nu asta am vrut să spun, se bâlbâi Kananbala. Îmi aduc aminte că, atunci când am venit aici, veneai acasă şi în fiecare seară ne beam ceaiul stând la fereastră.

— Au trecut douăzeci şi cinci de ani de la ceaiul acela, răspunse Amulya şi se întoarse pe o parte. Fabrica era mai mică şi aveam mai puţine de făcut.

— Mi-e așa urât! Nirmal e la colegiu, Kamal e plecat cu tine toată ziua. Nu că fiii ar putea ține companie unei mame. Ce n-aș da să am o fiică, oftă ea.

Amulya răspunse, cu vocea înăbușită de pernă:

— Dacă ai avea o fată ar sta cu soțul ei, nu cu tine, să te țină de mână. De ce nu vorbești cu nora ta? Manjula are multe de spus.

— Nu e totuna.

Așteptă un răspuns, după care își luă inima în dinți:

— Trăiam mai bine la Calcutta. Eram cu toți ai mei și casa era întotdeauna plină de viață.

Aici se opri, mai puțin sigură pe sine acum, că-și auzea vocea.

Amulya zâmbi.

— Dacă ar fi după tine, n-ar mai exista nici America, nici Australia. N-ar mai pleca nimeni cu vaporul spre locuri îndepărtate. Ar sta cu toții cuibăriți în poala mamei, pe viață. Mai ai puțină răbdare și ai să vezi că, în câțiva ani, n-o să mai avem loc aici de oameni veniți din Calcutta.

Amulya se așeză mai bine sub pătură, respirând aerul rece al nopții și răsfirându-și degetele de la picioare, acum încălzite.

— De ce nu m-ai întrebat și pe mine înainte să ne mutăm aici? continuă Kananbala, aproape în șoaptă. De ce nu mi-ai cerut și mie părerea când ai construit casa? Mi-ar fi plăcut să stau mai aproape de rudele mele. Te-ai gândit vreodată la asta?

Kananbala repetase de multe ori cuvintele acestea și ar fi vrut să se oprească, dar nu putea.

— Dormi? întrebă în șoaptă. Ai auzit bufnița?

Auzi un sforăit ușor urmat de un șuierat.

Noaptea scârțâia și foșnea. Boarea rece a nopții îi aduse chelălăitul speriat al unei vulpi. Alte vulpi îi răspunseră și lătrăturile lor înconjurară casa, întocmai ca niște valuri de sunete. Vulpile ajunseseră să-i țină tovărășie în lungile nopți când somnul nu se lipea de ea. Își aduse aminte cum îl priviseră toți pe Amulya, fără să le vină să creadă, atunci când îi anunțase că vrea să se mute în Songarh. Tatăl Kananbalei izbucnise în râs:

— *Arre*, n-ai să auzi decât vulpile acolo, Amulya.

Dar nu erau doar vulpi, ar fi vrut să-i spună tatălui ei după o vreme. În orele când nu avea somn şi stătea singură la fereastră auzise în pădure răgetul unui animal despre care ea credea că este un leu.

Răgetul leului era un secret pe care nu îl putea împărtăşi nimănui. Ceilalţi dormeau liniştiţi, fără să aibă habar de viaţa care pulsa fără oprire în junglă. Uneori i se părea că se uită la casă de afară, scrutând-o cu privirea impersonală a unui şacal, alteori se apropia de ferestre, coborând în zbor ca o pasăre de noapte. Îl vedea pe soţul ei întins pe pat, pe Kamal şi soţia lui dormind îmbrăţişati într-un colţ al patului lor dublu, pe Nirmal, adormit cu gura deschisă în camera lui de la mansardă, cu ţigările ascunse în fundul unui sertar unde, credea el, nu umblă nimeni. Doar la fereastra lui Nirmal adăsta puţin, după care se îndepărta repede, bătând puternic din aripi.

Într-o bună zi chiar avea să dispară printre copaci, chiar aşa, şi nimeni nu o va mai vedea vreodată.

— Mi-e urât aici, şopti Kananbala pe întuneric şi apoi, stânjenită de sunetul vocii ei, se răsuci şi privi pe fereastra lungă de lângă pat. Prin plasa de ţânţari, în cadrul ferestrei, se vedea nedesluşit un copac *neem* luminat de lună.

*

Era în anul 1927, pe la începutul verii. Amulya se trezise la patru şi jumătate, ca de obicei, şi plecase să se plimbe când încă nu se luminase bine de ziua şi mai toţi erau adormiţi. Aşa fusese dintotdeauna la Songarh, dar îşi amintea că, pe vremea când trăia în Calcutta, nici nu-i venea să ridice capul de pe pernă. Acum era ora când pădurea, aerul proaspăt, cerul purpuriu erau ale lui şi doar ale lui. Privi linia joasă a colinelor din spatele ruinelor, părând mai întâi o cocoaşă întunecată, apoi, pe măsură ce culoarea cerului pălea, aşteptând soarele, arătându-se acoperită de vârfuri ascuţite de copaci, ca ţepii pe spinarea unui animal. Într-adevăr, în unele zile, linia colinelor părea a fi cu totul altceva, semănând mai degrabă cu rămăşiţele unui animal preistoric pe care doar el

le putea zări. Pe când cerul pălea tot mai tare, se întoarse acasă, unde îl aştepta ceaşca aburindă de ceai galben ca paiul şi două felii de pâine prăjită unse cu unt. La opt şi jumătate era deja plecat de acasă, în *tonga* trasă de cai. Avea să ajungă la birou cu o oră înaintea tuturor, ca să verifice registrele şi să inspecteze fabrica în liniştе, singur.

În acea dimineaţă, nici nu apucă să coboare din *tonga* că un bărbat apăru ca din pământ, se aruncă pe burtă în praf şi înşfăcă o gleznă a lui Amulya de parcă era pe marginea unei prăpastii. În timp ce îşi trăgea piciorul, simţind că şoseta neagră îi alunecă pe pulpă, Amulya lăsă privirea în jos. Însă, atâta vreme cât bărbatul stătea cu faţa lipită de pantofii lui negri, lustruiţi, nu putea să-şi dea seama cu cine are de-a face.

— Dă-mi drumul, *arre baba*, dă-mi drumul, se burzului Amulya. Ce s-a întâmplat? Da' ridică-te odată!

— Eşti tatăl şi mama mea, sa'ab, eşti tot ce am pe lume! Nu mai am pe nimeni altcineva!

În cele din urmă, lui Amulya i se păru că, printre lacrimi şi suspine, recunoaşte vocea bărbatului. Cu doar câteva zile înainte, pe când intra în camera de îmbuteliere a fabricii, auzise aceeaşi voce spunând printre râsete înfundate:

— Afurisitul n-a mai venit să dea cu nasul pe aici azi. Crezi că a murit?

Bărbatul care vorbea se scărpina pe sub *dhoti*.

— Sfrijiţii ăştia nu mor cu una, cu două, zisese tovarăşul lui.

— Păi atunci prindem şi noi suta, nu crezi? chicotise primul.

Tăcuseră atunci când intrase Amulya. Acesta nici măcar nu zâmbise. Îi era peste mână să intre în vorbă cu lucrătorii. Nu ar fi putut spune nici în ruptul capului:

— *Arre*, Ramcharan, ce mai face fiul tău? Şi soţia, tot plecată în satul ei de baştină? Nu cumva îţi fug ochii după fete acum că nevasta e departe?

Amulya reuşi să-şi elibereze piciorul din mâinile lui Ramcharan.

— Ce te-a apucat, Ramcharan? spuse cu voce aspră. Termină cu plânsul şi văitatul.

Băgă cele trei chei în cele trei lacăte Aligarh de pe ușa fabricii, intră, își atârnă umbrela în cuiul unde o punea întotdeauna și apoi, întorcându-se spre Ramcharan, băgă pentru prima oară de seamă că nu erau singuri.

Ceva mai departe de ușă stătea o femeie. Galbenul sariului murdar îi scotea în evidență pielea negricioasă, iar din coc îi atârnau șuvițe decolorate de soare. Era tânără și slăbuță, ai fi zis o adolescentă. Pe buze avea un zâmbet care părea să se topească de cum se uita Amulya înspre ea. O recunoscu. Nu avea cum să uite figura fetei care, cu doi ani în urmă, la sărbătoarea recoltei din satul ei, îi oferise floarea purpurie a pasiunii pe care o avea prinsă în păr. Dar unde erau vioiciunea care îi rămăsese în minte, strălucirea obrajilor cu gropițe, râsul șăgalnic? Femeia din fața lui părea lihnită de foame, așa cum par cățelele vagaboande care alăptează. În brațe avea o legăturică, pe care abia o ținea, de ziceai că o va scăpa dintr-o clipă în alta. Ceva se mișcă înăuntru și Amulya își dădu seama că era un copil.

— Zice că fiul meu a lăsat-o grea, sa'ab, și a sosit în dimineața asta cu copilul... nu poate fi adevărat... băiatul meu e însurat, e un om bun, are copiii lui, dar lașul nici n-a vrut să audă să vină la noi acasă și s-o dea pe ușă afară... ce să mă fac, sa'ab? Dacă o trimit înapoi în pădure oamenii junglei ne vor măcelări cu secerile... pe ea n-o s-o mai primească printre ei fiindcă a fost cu un străin... zice că trebuie să avem grijă de copil... dar cum, sa'ab, suntem oameni sărmani, avem opt guri de hrănit și un singur salariu, iar pe deasupra, ce-o să zică rubedeniile?

Vocea lui Ramcharan se ridica, tot mai puternică, până când Amulya țipă la el:

— Taci! Să nu mai spui o vorbă!

Ramcharan se ghemui într-un colț al încăperii, își îngropă fața între genunchi și începu să geamă:

— O să ne omoare... o să ne omoare dacă trimitem copilul înapoi.

Amulya răsfoi registrul de comenzi și apoi jurnalul personal. Era limpede că nu avea scăpare, că ziua era pierdută. Scrise în grabă un bilet cu instrucțiuni pentru contabil și apoi, după ce

femeia şi Ramcharan se înghesuiră pe bancheta din faţă, lângă *tongawallah*, se urcă şi el în spate şi rămase tăcut, privind cum se pierde drumul printre câmpii şi apoi printre crânguri în timp ce trăsura îi ducea troncănind spre orfelinatul misiunii creştine, aflat dincolo de oraşul Songarh.

In seara aceea se întoarse acasă mult după apusul soarelui. Se frecă îndelung, ca să scape de mirosul de transpiraţie adunat după o zi de alergătură, turnând cană după cană pe trupul subţire, cu pielea măslinie, şi oftând de plăcere. Înainte să iasă din baie se îmbrăcă într-un *dhoti* şi o *kurta* neapretate şi simţi că în sfârşit se elibera. Ştia că nora îi lăsase, ca de obicei, o ceaşcă mare de ceai şi ceva de mâncare. Mâncă singur, cu ochii aţintiţi la celălalt capăt al încăperii, la o fereastră cu vitralii, înaltă cât camera, o fereastră care dădea spre răsărit fiindcă aşa dorise el. Era aşezat la o masă rotundă, cu labe de leu din alamă la capătul picioarelor, o masă pe care o cumpărase de el la o licitaţie. În timp ce mesteca, gheara din stomac păru să îi dea drumul şi tulburarea acelei zile să se ostoiască.

După ce goli ceaşca de ceai ieşi în grădină. Acolo unde odinioară nu vedeai decât buruieni şi *bathua* creştea acum un covor moale de iarbă *doob*. Grădina de legume era întunecată de uriaşele fructe verzui de *Artocarpus*, crescute direct pe trunchiurile copacilor înalţi. Sus, mult deasupra lor, creşteau ciorchini de nuci de cocos, şi ele verzi. Când şi când, tăcerea după-amiezii era ruptă de zgomotul ca de explozie pe care îl făceau căzând. Lăstarii păreau firavi atunci când îi plantase. Cine ar fi crezut că nuielele cu câte patru sau cinci frunze vor avea puterea să se înalţe până la aproape zece metri! Ramurile se luptau acum pentru spaţiu, iar cerul de-abia se mai zărea prin coroana de frunze.

La umbra copacilor, atârnat de o creangă, se afla un leagăn. Aici veni Amulya în seara aceea, ca şi în toate celelalte, după ce termină plimbarea prin grădină. Cerceta fiecare copac în parte, luând seama la fiecare mugure abia mijit, la fiecare lăstar care, îngălbenit, renunţase să mai lupte, fiecare butaş care începuse să ţină capul sus. Îi privea cu duioşie, abţinându-se cu greu să nu îi mângâie şi să îi bată cu palma ca pe nişte animale de casă. Crease

o grădină într-un loc altădată pustiu. Stârpise buruienile, plantase pomi fructiferi, arbuşti cu flori şi plante agăţătoare. Desigur, nu la întâmplare. Dispreţuia rozul ţipător al *kachnar*-ului şi portocaliul intens al tufelor de *tecoma*. În schimb, plantase în grădina lui flori albe, care să sclipească în întuneric şi să parfumeze aerul nopţii. Singura concesie pe care o făcuse culorii erau tufişurile joase de *Franciscea hopeana*, floarea celor trei zile, pe care o găsise cu multă bătaie de cap. Florile, la început purpurii, deveneau albe în decursul a trei zile, înmiresmând aerul. În restul grădinii nu vedeai decât alburi pure: tufe mari de *Magnolia grandiflora*, cu petale crem, frumos puse în evidenţă de frunzele verzi lucioase, bobocii albi ca neaua de *Jasminum pubescens* care invadau zona din jurul fântânii, şi un *Jasminum sambac*, care oferea flori şi parfum pentru zeii Kananbalei. Câteva gardenii. Două *shefalika*, despre care credea că sunt *Nyctanthes arbortristis*, care risipeau o ploaie de floricele parfumate, e drept, cu codiţă portocalie, dar această fugară apariţie de culoare pe sub petalele albe era scuzabilă, un fel de licenţă poetică. Lângă perete plantase *Cestrum nocturnum*, în care se zicea că îşi fac şerpii culcuş, dar Amulya era gata să îşi asume riscul de a fi muşcat de dragul jerbelor sale de flori albe.

Cu toate astea, în seara aceea nu băgă de seamă că bobocii de *gandaraj* stăteau să se deschidă şi că arborele de mango avea să înflorească în scurtă vreme. Nu putea să-şi ia gândul de la micuţul copil din flori înfăşurat într-un sari zdrenţuit, cafeniu, şi de la mama lui, care îl făcuse să se oprească din plâns înfăşurându-l în sariul ei şi punându-i gura la sân cu o uşurinţă născută parcă din săptămâni, nu din zile de practică. Femeia stătuse apatică, într-o stare de somnolenţă, până când venise momentul despărţirii. Atunci începuse să scoată vaiete ascuţite, ţinând gura deschisă, parcă se sufoca. Ţipase tot drumul de întoarcere de la orfelinatul îndepărtat până în oraş. Până şi acum, după atâtea ore, vaietele ei îi răsunau în urechi, acoperind trilurile păsărilor. Hurducăit de *tonga*, se încăpăţânase să privească doar drumul, în timp ce Ramcharan şuiera: „Lasă plânsul, femeie proastă!" Birjarul nu se adresase decât calului, fără să dea nici cea mai mică atenţie pasagerilor, poate în semn de dezaprobare faţă de fapta lor nelegiuită.

„Va trebui să am grijă de copil", își spuse Amulya după ce se așeză pe banca din grădină, își scoase pipa și se căută în buzunar de chibrituri. „Altcum nu se poate. Taxele..." Să țină minte să-i spună contabilului să plătească la zi sumele cuvenite. După aceea se gândi dacă n-ar fi bine să înscrie și chestiunea cu taxele în testament, specificând că vor trebui plătite atâta timp cât e nevoie. Da, așa va face, așa e cel mai bine. Pe de altă parte, nu era necesar să spună nimănui despre copil, nici măcar lui Kamal. Nu avea rost să-i expună unei situații atât de neplăcute.

De pe veranda de sus, Kananbala zări albul *kurtei* de bumbac, pătat parcă de umbrele înserării. Nu îi întrerupea niciodată momentele de singurătate în grădină, dar în ziua aceea, dintr-o pornire pe care nici ea nu și-o putea explica, coborî în picioarele goale și se apropie de el prin iarba grădinii. El nu o văzu până când nu ajunse în fața lui și îl întrebă:

— La ce te gândești?

Ridică privirea, uimit parcă de faptul că ea se afla acolo. Tresări, ca și cum s-ar fi trezit față în față cu un străin, și avu nevoie de câteva clipe ca să își dea seama cine este. Abia atunci răspunse:

— A, tu erai. Ce s-a întâmplat?

Apoi, fiindcă ea nu spuse nimic, se întoarse cu gândul la aranjamentele financiare în favoarea orfanului. Trăgea din pipă, iar prin fața ochilor i se perindau coloanele registrului contabil.

Kananbala rămase nemișcată un minut sau două și apoi se întoarse spre casă, dorindu-și ca Amulya să o cheme înapoi, sperând cumva că așa va fi. Dar el nu o strigă. Kananbala întoarse capul și privi silueta lui ascuțită, nemișcată, o umbră așezată pe banca din grădină, la care nu putea ajunge. Ar fi putut la fel de bine să fie un copac, gândea Kananbala îndepărtându-se. Cele câteva zeci de metri care despărțeau veranda de sus de banca din grădină deveniră o prăpastie imposibil de trecut.

*

În luna octombrie a acelui an întâmpinară primii oaspeți după o pauză de șapte ani. Erau rude venite din Calcutta pentru

ceremonia *puja*: vărul lui Amulya cu soția și cei trei copii. Kananbala, neobișnuită să aibă musafiri, petrecuse toată luna septembrie făcând planuri pentru această vizită. Era mai degrabă neliniștită decât nerăbdătoare, după cum își dădu seama singură, dar n-ar fi recunoscut nici în ruptul capului față de altcineva. Amulya ar fi dojenit-o:

— Întotdeauna te plângi. Ba zici că te plictisești singură, ba n-ai chef de musafiri.

Drept urmare, Kananbala își păstra nemulțumirea pentru ea însăși. I se întâmpla din ce în ce mai des să-și găsească mângâierea vorbind singură. Își dădu seama că, fără nici cel mai mic efort, putea să se preschimbe în două persoane și să poarte discuții care durau uneori o după-amiază întreagă.

Mai era și alt motiv de îngrijorare. Rudele veneau cu o propunere de căsătorie. Nirmal avea acum douăzeci și patru de ani și tocmai își găsise o slujbă ca profesor de istorie la colegiul districtual. Leafa nu era mare, dar era un colegiu de stat și, pe deasupra Nirmal era fiul unui om destul de bogat, ceea ce îl transforma într-o partidă demnă de luat în seamă.

— De ce să amâni ceva care oricum trebuie făcut? Nu mai e un copil. Ce mai aștepți? Ascultă-mă pe mine, Amulya, fetele supuse, sfioase, cuminți sunt la fel de greu de găsit ca... – vărul lui Amulya sfărâma cu furculița peștele din farfurie – ca peștele de apă dulce în Songarh! Râse de propria lui glumă, dar, văzând că nimeni nu zâmbise, explică pe un ton împăciuitor: *Boudi* gătește minunat, dar ce poți face cu peștele pe care îl găsești aici? Pur și simplu nu e la fel ca...

— Da, nu e la fel ca peștele din Gange, interveni Amulya, încercând să nu pară supărat; vizita se apropia de sfârșit și auzise deja de câteva ori comentarii cu privire la pește.

— Nepoata lui Nihar... îl mai ții minte pe Nihar, nu?

— Da, mi-l amintesc.

— Ei, nepoata lui Nihar ... cum o cheamă, Shanti sau Malati? Shanti, da, Shanti... are șaisprezece ani și, din câte mi s-a spus, e o fată liniștită, devotată ideii de cămin. Am văzut-o acum câțiva ani, o fată drăguță. Și ce casă are tatăl ei, pe malul fluviului... O

frumusețe! Vorbim de o familie bună, înstărită, din aceeași castă cu noi, bineînțeles. Mai bine decât atât pentru Nirmal... sosul ăsta de roșii e bun, dar nu se poate compara...

— Cu cel făcut din mango verzi de Calcutta? Sunt de acord cu tine, îl întrerupse Amulya.

Vărul păru descumpănit, dar își reveni repede.

— Dacă vrei, când mă întorc la Calcutta pot să fac niște cercetări discrete. Ce zici? Îți scriu de cum aflu ce părere au ei. Apoi Nirmal se poate duce să vadă fata. Pot să merg cu el, la urma urmei e vorba de nunta lui!

Satisfăcut, vărul dădu pe gât un pahar de apă și se ridică.

— Locul ăsta unde trăiți voi, îi mărturisi Kananbalei cumnata ei în seara aceea, apucând o *shingara* și mușcând crusta fierbinte, nu știu, eu n-aș putea trăi aici – în Songarh, vreau să zic. Într-adevăr, e curat și aerisit, pe când în Calcutta e murdărie și aglomerație și gălăgie. Dar gălăgia și aglomerația mă distrează! Aici e atâta tăcere, că la un moment dat mi s-a părut că am surzit! Și mi se pare că nici ție nu-ți prea prieșt, adăugă privind spre cumnata ei.

— Ce să zic? răspunse Kananbala, luată pe nepregătite, ca să evite o discuție despre starea ei de sănătate. Știu că acum poți cumpăra *shingara* în mai toate magazinele din Calcutta, pe când aici nu. Dacă eram în Shyambazaar aș fi trimis servitoarea până la colț și doar cu dulciurile din prăvăliile de pe stradă aș fi putut alcătui un festin. Aici le pregătesc împreună cu Manjula.

— Nu-i nimic, răspunse cumnata ei mulțumită. Sunt delicioase, iar lucrurile făcute în casă sunt întotdeauna mai bune, nu-i așa? Să știi de la mine, de cumpărat poți să cumperi orice, dar încearcă tu să vezi dacă fratele tău primește să mănânce o *shingara* sau un cotlet de la prăvălie. Simte de la o poștă dacă ceva nu e proaspăt.

Kananbala nu mai știa ce să creadă: se simțea și pusă la punct, și complimentată în același timp. Se ridică și își aranjă sariul.

— Manjula, strigă ea din capul scărilor înspre bucătărie. Mai adu niște *shingara* dacă ai terminat de prăjit.

Vizitatorii veniseră deja de douăsprezece zile. Ruinele de lângă Songarh, declaraseră ei, nu se pot compara cu Monumentul Reginei Victoria din Calcutta, după cum nici pădurea nu putea sta alături

de magnifica Grădină Botanică. Colinele erau prea departe ca să mergi pe jos acolo. La magazinul universal se distrară pe seama mărfurilor provinciale.

— Ce-ar zice proprietarul dacă ar nimeri în Hogg Market? o întrebase vărul lui Amulya pe soția sa și apoi se adresase vânzătorului care îi privea nedumerit:

— N-ai auzit niciodată de brânză *bandel*? B-a-n-d-e-l? Niciodată?

În scurtă vreme nu mai găsiră nimic de făcut și își petreceau timpul claustrați în casa de pe strada Dulganj, unde epuizară până și rezerva de bârfe pe seama rudelor. Pusă față în față cu plictisul și disprețul musafirilor, Kananbala începu, culmea, să tânjească după liniștea și singurătatea vieții ei de zi cu zi.

Până la urmă cele două săptămâni se scurseră și vizitatorii se pregăteau de plecare. Chemaseră două *tonga* pentru ora patru. Amulya și Kamal aveau să meargă la gară împreună cu un servitor care ducea un coș cu mâncare pentru călătoria care avea să dureze până a doua zi: cina și micul dejun, plus un ulcior cu apă rece. Se iscă o oarecare agitație atunci când băgară de seamă că unul din cai șchiopăta și fu trimis un servitor cu cealaltă trăsură ca să aducă un cal sănătos.

În timp ce așteptau, vărul lui Amulya îi spuse Kananbalei:

— *Boudi*, am să-ți trimit o fotografie a fetei de cum ajung la Calcutta. Pun rămășag că o să-ți placă. Cunosc familia ta și îmi dau seama că va fi o noră perfectă. O cheamă Shanti, sunt sigur... cântă frumos, gătește bine și a dus o viață retrasă. Absolut nepătată. Nu ca fetele din Calcutta. Cât despre hoțomanul ăsta, zise el râzând pe înfundate, cu ochii la Nirmal care se încăpățâna să privească drumul, de parcă așa *tonga* ar fi revenit mai repede, apăi el are nevoie de cineva care să-l țină din scurt. Mă ocup eu de toate!

După ce plecă *tonga*, Kananbala se retrase sus și rămase la fereastră. Încă mai avea pe buze zâmbetul de rămas-bun. Când în cele din urmă se întoarse își zări silueta reflectată în ușile lucioase de tec ale dulapului. Capul nu i se vedea din cauza sculpturilor complicate care acopereau jumătatea de sus. Corpul fără cap i se păru străin, grotesc din cauza gâlmelor din care era format: un piept mare – ba nu, uriaș –, o umflătură aproape tot atât de mare

dedesubt – stomacul – și dedesubt două picioare subțiri sub sariul de bumbac.

Kananbala se examină în oglinda de lângă dulap. Oare când căpătase bărbia dublă? Și de când îi ieșiseră două fire de păr pe bărbie? Iar pielea, când devenise tutunie? Rămase cu ochii la imaginea ei din oglindă, simțind că i se taie respirația și se sufocă.

*

Musafirii, așa cum face orice musafir, analizaseră în amănunt felul cum arătau.

— Ai început deja să te îngrași, Kamal. Ai făcut burtică. Ăsta-i primul semn de bogăție și bunăstare! zisesră către unul și apoi, către celălalt: Vai de mine, Amulya! Te-a ars soarele atât de tare, că nici nu te mai vezi pe întuneric!

Dar pentru Amulya doar comentariile despre soția lui atinseră o coardă sensibilă. Într-o zi o auzise pe cumnata lor spunându-i Kananbalei:

— *Didi*, auzisem eu ceva cum că nu prea te simți bine... dar uită-te și tu la tine! Zici că ai o sută de ani, nu cincizeci! Sigur, dintotdeauna ai avut pielea măslinie, n-ai fost niciodată albă la față ca maică-ta, dar nici așa! Obrazul ți-e ca pielea uscată, iar printre firele de păr... mi se pare mie sau chiar ți se vede pielea capului? Apa din Songarh e rea, știam dinainte, dar acum văd că, doar în două săptămâni petrecute aici, mi-a căzut jumătate din păr! Hai cu mine la Calcutta, o să am grijă de tine, promit. Masaje cu ulei, creme și făină pentru față, băi cu apă de trandafiri... Când o să te întorci, Amulya Babu va zice că are o soție nouă!

Amulya își aminti de vremea când Kananbala era o femeiușcă drăguță, cu plete cârlionțate care refuzau să se lase prinse în agrafe, cu pleoape grele și ochi strălucitori, desenați cu *kajal* ziua, ca și noaptea. Pe când erau la Shyambazaar urca scările în fugă, câte două odată – și acelea erau scări vechi, abrupte, întunecoase și șerpuite – ținând în mâini farfurii grele de bronz, pline cu mâncare. O dată a cărat singură chiar și un armoniu, fiindcă nu avea răbdare să aștepte după servitori. Pe vremea aceea ieșea afară pe terasă și

îl privea cum se apropie de casă pe aleea îngustă, iar când sosea îl întreba cu sufletul la gură: „Ai ținut minte să-mi aduci dantela?"

Iar acum? Înțelese pe loc ce voiau să spună rubedeniile. Vorbele lor îi răsunară în minte zile în șir după ce plecaseră. Își dădu seama că în ultimele două luni remarcase și el unele schimbări la ea, și nu doar în felul cum arăta. În toți acești ani, ani de muncă intensă, când pusese bazele fabricii, construise casa, plantase grădina, nu uitase, desigur, de Kananbala. „Cum aș putea să o uit, se gândea, când am trăit alături de ea fiecare zi a vieții mele, de pe vremea când eu aveam nouăsprezece ani și ea șaisprezece?" Pe de altă parte recunoștea și el că tot așa cum atingi tot timpul cu vârful limbii un dinte care te doare mai degrabă decât unul sănătos, acum, când Kananbala părea că nu se simte prea bine, gândul îi fugea la ea toată ziua, chiar și atunci când era la fabrică.

Începu să scrie în jurnal, zicându-și că poate va înțelege mai bine ce se întâmplă dacă și-ar sistematiza puțin observațiile. Alese o pagină rezervată pentru ziua de duminică, deci unde nu avea de scris nimic referitor la serviciu și notă cu scrisul lui ascuțit, nervos:

K mai mult își târăște picioarele decât pășește. Văzut ieri cum ținut de perete când coborât scara în bucătărie. Întrebat ce întâmplă. Răspuns ametită, nesigură pe picioare, genunchi moi. Pare sănătoasă, dar se plânge că bolnavă.

Sariuri mototolite sau pătate de curcuma etc. Neplăcut. Spus aseară și ea răspuns „Miros?".

Observat buze mișcând când crede că nimeni în preajmă. Vorbește singură? Îngrijorător. De asemenea, degetele se mișcă neîncetat, pe mobilă, corpul propriu etc. chiar și când i te adresezi, de parcă scrie ceva tot timpul. Incercat descifrat dar imposibil. Se plânge mai puțin dar mai tăcută. A observat și altcineva? Cum să întreb?

Pagina de duminică era plină de notițe de acest fel. Pe pagina următoare scria: *Comandat ulei de cocos, 25 galoane; plătit Salim; cerut registru la zi, plata orfelinat făcută pe luna aceasta.* Și tot așa. Pe pagina pentru ziua de miercuri era scris doar un cuvânt, cu litere foarte mari: *Doctor.*

Amulya chema doctorul, care verifică tensiunea Kananbalei şi o întrebă dacă e constipată sau are gaze. Îi pipăi genunchii şi o puse să meargă în linie dreaptă. În cele din urmă se întoarse spre Amulya şi îi spuse:

— Nu am găsit nimic, domnule, absolut nimic. Totul e în minte. Doamnele se plictisesc în oraşe mici. Doamna are nevoie de distracţii.

— Poate ar trebui să-ţi găseşti o ocupaţie, remarcă Amulya încruntat în timp ce trăsura doctorului se îndepărta. Toate astea sunt din cauză că ai prea mult timp liber.

— Ba nu, muncesc toată ziua, îl contrazise Kananbala. Ai idee câte trebuie să fac pentru casă?

— Nu e de-ajuns, zise Amulya. Ar trebui să faci şi altceva. De ce nu-ţi găseşti o preocupare? Să brodezi, să tricotezi? Să desenezi? Ia uită-te cum fac femeile brahmo[1]: citesc, cântă la pian, vorbesc despre câte în soare şi în lună, la fel ca bărbaţii.

— Vrei să spui că m-ai lăsa să fac tot ce fac femeile brahmo? Tu nu îmi dai voie nici măcar să merg singură la Calcutta. Trebuie să vină cu mine Kamal, ori măcar Nirmal. Iar ei nu vor niciodată să mă însoţească.

— Nu te-ai descurca singură. Îi trimit pentru siguranţa ta, zise Amulya încălţându-şi papucii. Spune-mi, continuă el pe un ton mai indulgent, crezi că e vreun loc în care te-ai descurca? Oi fi având tu cincizeci de ani, dar tot te-ai pierde ca o fetiţă pe străzile unui oraş mare, ca să nu mai vorbim de Shyambazaar unde, ca să ajungi, trebuie să traversezi gara Howrah. Hai, lasă, mai bine zi-i Manjulei să-mi aducă o ceaşcă de ceai.

*

La o lună după ce plecaseră rudele sosi un plic mai gros şi mai ţeapăn decât de obicei. Înăuntru erau două foi de hârtie albastră,

1 Adept al brahmoismului, mişcare religioasă apărută în Bengal în secolul al XVIII-lea, care a dat naştere, între altele, mişcării pentru independenţa Indiei.

acoperite cu un scris mărunt, şi o fotografie. Amulya îi întinse Kananbalei fotografia şi se apucă să citească scrisoarea. În timp ce ea îşi căuta ochelarii, cu care nu se obişnuise încă, el exclamă:

— Ce coincidenţă, tatăl fetei a fost avocatul unchiului meu până s-a retras din activitate! L-a ajutat în cazul Pukurbari.

Kananbala trase poza posibilei mirese a lui Nirmal în cercul mişcător al luminii lămpii. Întinse mâna, ridică puţin fitilul şi îşi puse ochelarii.

Amulya zise:

— Pe cât se pare, casa lor din Manoharpur[1], pe malul fluviului, e un adevărat palat, iar fata, Shanti, e singurul copil. Nu are mamă, nici fraţi sau surori. Este bine atunci când o fată nu are prea multe rude.

Făcu o mică pauză şi continuă, mulţumit că găsise cuvintele potrivite:

— Fără complicaţii.

Kananbala cercetă atent fotografia la lumina lămpii. O faţă ovală care ar fi putut fi mai puţin osoasă. Părul fetei era împletit într-o coadă care se încolăcea după gât şi ajungea pe umăr, odihnindu-se pe sariul simplu, cu bordură subţire. Nu e ultima modă nici ca pieptănătură, nici ca îmbrăcăminte, îşi zise Kananbala, deşi, îşi urmă ea gândul, nici eu nu mai am habar ce mai e la modă. Figura nu avea nimic deosebit, în afară de expresia gânditoare şi de ochii care păreau a avea o culoare ciudată, luminoasă, pe care n-ar fi putut-o descrie. Irişii erau neobişnuit de mari, aproape cât ochii, genele mult prea lungi. Privirea era oarecum neliniştitoare, din cauza sprâncenelor drepte, groase, care apăsau asupra ochilor. Kananbala se întrebă dacă nu cumva fotografia fusese retuşată.

Cu aproape opt ani mai tânăr decât fratele lui, Nirmal era un boboc răsărit toamna şi cu atât mai drag Kananbalei. Încă se mai surprindea examinându-i fiecare trăsătură cu tot atâta dragoste ca atunci când era bebeluş. Pe când Kamal nu avea nimic ieşit din comun, era deseori prost-dispus sau abătut şi deja avea guşă, figura lui Nirmal, mişcările lui iuţi, aerul lui nepăsător şi râsul

1 Orăşel în Bengalul Occidental.

lui zgomotos, stârnit din te miri ce, care îi făcea ochii să joace, o convinseseră pe Kananbala că nu era părtinitoare atunci când gândea că s-a făcut un bărbat chipeş. Ştia că nu se cade ca o mamă să prefere unul din copii, dar Nirmal era acela care, atunci când se întorcea de la şcoală, venea mai întâi în camera ei, ca să-i povestească ce se întâmplase în cursul zilei. La fel făcuse pe când era la colegiu, la fel făcea şi acum, când venea de la lucru. Nu întreprindea nimic fără să-i ceară mai întâi ei părerea. Kananbala era convinsă că depindeau în mod absolut unul de celălalt.

Privi din nou fotografia din mâna ei, imaginea femeii căreia îi va aparţine Nirmal. Se simţea însă prea obosită ca să se gândească la ce avea să fie.

— Ia să vedem fotografia, spuse Amulya întinzând mâna. Ce zici? Cred că ar trebui să-l trimitem pe Nirmal să vadă fata. Presimt că o să iasă bine.

„Aşa ai crezut şi despre Songarh", îi răspunse Kananbala în gând.

Nirmal se căsători cu Shanti în martie 1928. Nunta a avut loc la Manoharpur. Se povestea că tatăl miresei revenise la viaţă după ani de izolare şi invitase toate rudele de care uitase demult, ba până şi sătenii din împrejurimi. Malul râului era luminat de o sută şi una de lămpi. Cu o săptămână mai înainte, muzicanţii aşezaţi în *machan*, adăposturi de bambus, suflau neostoit în *shehnai*. Bikash Babu nu putea suferi vaietele oboaielor de lemn, dar era hotărât să satisfacă orice aşteptări la care familia mirelui ar fi fost îndrituită în virtutea tradiţiei. Familia mirelui – Amulya, Nirmal, Kamal şi Manjula – plecă din Songarh la Calcutta cu trenul de noapte. Urmau să se întâlnească cu celelalte rude acolo şi apoi să ia trenul spre Manoharpur împreună, formând un grup vesel, pregătit de sărbătoare.

Superba casă a viitoarei sale nurori, cu scara de lemn, oglinzile şi candelabrele, priveliştea râului şi splendida grădină aveau să rămână doar o poveste pentru Kananbala. Cu toate că unele femei disprețuiau astfel de superstiţii, ea, ca o mamă bună ce era,

ştia că prezenţa ei la nuntă i-ar fi adus ghinion lui Nirmal. Drept urmare se supusese tradiţiei şi rămăsese acasă, la Songarh, doar cu doi servitori şi trei bucătari sezonieri, resemnată, fiindcă aşa era obiceiul din străbuni, dar nerăbdătoare şi emoţionată, pregătindu-se pentru întoarcerea celor plecaţi la nuntă. În cele două săptămâni cât ceilalţi fură plecaţi, nu făcu nimic decât să pună servitorii la treabă, cerându-le să pregătească tot felul de bunătăţi şi să aranjeze casa cu o energie pe care nu o mai avusese de când era tânără. Se trezea devreme, iar seara, când se ducea la culcare, era stoarsă de puteri. Turtiţele dulci *rossogulla* trebuiau să fie atât de cremoase, încât să se topească pe limbă, uscăţelele sărate – atât de crocante, cât să se audă din camera de alături. Totul trebuia produs în cantităţi uriaşe. Bucătarii *oriya*[1] aduşi anume din Calcutta primiseră ordin să gătească cei mai gustoşi homari din câţi pregătiseră vreodată. Peştii urmau să fie aduşi din Calcutta cu trenul de noapte, înveliţi în gheaţă. Kananbala făcu liste cu lucrurile pe care trebuia să le ţină minte.

În clipele de tihnă, seara, după ce servitorii zăvorâseră uşile, iar ea rămânea doar cu slujnica pe jumătate adormită, scotea caseta cu giuvaiere şi se apuca să pună deoparte bijuteriile din propriul ei trusou pe care avea să le ofere miresei. Acum privi îndelung brăţările grele de aur cu cap de şarpe, care îi erau atât de dragi; îi plăcea senzaţia de siguranţă pe care i-o dădeau şi o încântau ochii verzi de smarald ai şerpilor. Le cântări în palmă şi le puse la încheieturi o ultimă dată, după care le aşeză deoparte.

În noaptea dinainte de întoarcerea rudelor de la nuntă, era în pat, pe jumătate adormită, când strigătul unei bufniţe o scoase din starea de toropeală. Se trezi cu suflarea tăiată, cu gâtul uscat, înfăşurată în cearşafuri. Afară era întuneric, dar ceva o chema parcă să iasă din casă şi să meargă în pădure.

Cu mişcări de somnambul, Kananbala se ridică din pat, trecu peste slujnica adormită pe podea, deschise uşa dormitorului şi coborî scările. La uşa din faţă dădu de un lacăt greu, cu lanţ. Întins în prag dormea sforăind servitorul cel bătrân, Gouranga.

1 Grup etnic din estul Indiei.

Uitase cât de straşnic era zăvorâtă uşa la venirea nopţii. Încercă să-şi aducă aminte unde se afla cheia – la brâul servitorului, desigur. Atunci îşi aminti de uşa lăturalnică şi aproape că alergă până acolo, dar şi aceasta era încuiată.

Liniştea nopţii, punctată doar de ţipătul bufniţei, fu tulburată de un răget: leul! Leul pe care nimeni altcineva nu îl auzea. Urcă scările în goană, fără să se sinchisească de zgomot, şi ieşi pe acoperiş.

În sfârşit, ieşise la aer, în noaptea neagră, sub secera subţire a lunii. La picioarele ei – întunecimea informă a junglei. Leul scoase încă un răget. Nici bufniţa, nici vulpea nu răspunseră. Kananbala rămase acolo, cu mintea atât de plină de gânduri, că nu putea de fapt cugeta la nimic, până când la orizont se ivi o lumină palidă şi se auzi primul cântec de pasăre.

*

Nirmal şi Shanti primiră o cameră la capătul terasei de la ultimul etaj, singura de pe acea parte a acoperişului. Patul în care îşi petrecură prima noapte împreună era acoperit, după cum cerea tradiţia, cu flori care îi înţepară şi umeziră aşternuturile cu sucul lor. Chiar înainte să se crape de ziuă, în ceasul când e cel mai frig, Nirmal, doar pe jumătate treaz, văzu că el şi proaspăta lui soţie se ghemuiseră unul lângă altul ca să se încălzească. Îşi luă inima în dinţi şi o sărută pe frunte. Shanti nu se trezi.

La scurtă vreme după aceea, nişte bubuituri în uşă îl făcură pe Nirmal să arunce deoparte braţul lui Shanti şi să se repeadă la uşă. Shanti se ridică în capul oaselor, frecându-se pe furiş la ochi ca să alunge somnul. Când Nirmal deschise uşa, mama lui se năpusti înăuntru.

— Hai, că e târziu, exclamă ea. Nu vezi că soarele e sus pe cer? Tatăl tău se va întoarce din clipă în clipă de la plimbare.

— Mamă, e doar... Nirmal aruncă o privire la ceasul de perete... cinci şi jumătate!

— Nu vreau să aud nimic, îl luă Kananbala la rost. Casa e plină de rude. În curând se vor trezi. Vrei să te găsească sforăind? Sunt atâtea de făcut!

Nirmal privea înmărmurit cum umblă încoace şi încolo prin cameră, făcând ordine. O văzu ridicând şi împăturind sariul pe care Shanti îl lăsase să cadă pe un scaun cu o seară înainte. Alături, pe podea, zăceau hainele pe care le purtase el, o *kurta* de mătase şi un *dhoti*, răsucite şi aruncate într-un colţ, ca şi cum abia aşteptase să scape de ele. Stânjenit, privi spre patul cu aşternuturi mototolite şi cele două perne lipite una de alta, purtând încă urma capetelor şi apoi roti ochii prin camera plină de flori zdrobite care începuseră să miroasă a putred. Nu putu să o privească pe Shanti, dar cu coada ochiului văzu că făcea eforturi, zadarnice de altfel, de a face ordine alături de soacra ei.

Aproape fără voia lui, se trezi că spune:

— Nu e nevoie, mamă, tu nu faci niciodată ordine în camera mea. Lasă totul aşa cum e! Fac eu ordine mai târziu.

Ar fi avut poftă să o dea pe maică-sa afară şi să trântească uşa în urma ei. Ce bine ar fi fost să se afle pe o insulă, departe de familie, de părinţi, de privirile viclene ale verişorilor care îi aşteptau jos.

— Ce băiat mare am, de-abia s-a însurat ieri şi azi îmi şi spune ce să fac şi ce nu, zise Kananbala cu un zâmbet batjocoritor. Se întoarse spre Shanti, care se apucase să netezească cearşaful şi să dea florile jos: noră Shanti, du-te şi îmbăiază-te, apa e fierbinte. Servitoarea nu o poate încălzi de nu ştiu câte ori.

Apoi se întoarse spre Nirmal.

— Du-te şi tu să te speli, în baia de jos. Şi trimite-o pe Manjula sus. Manjula o să-ţi arate unde sunt toate cele, Shanti. Are să te conducă jos, la micul dejun, după ce ai terminat.

Kananbala rămase la uşă ca un străjer, privind-o pe Shanti care nu se descurca cu cheile de la noul ei dulap. Într-o clipă de confuzie, când i se păru că îşi recapătă cunoştinţa sau că iese dintr-o apă adâncă şi ia o gură de aer, înţelese disperarea lui Shanti: se afla într-o casă necunoscută, printre oameni necunoscuţi, cu un bărbat necunoscut, soţul ei, departe de tatăl ei şi de lucrurile ştiute, şi nici măcar nu izbutea să găsească o cheie. Privind-o pe Shanti se revăzu pe ea, la vârsta de şaisprezece ani, în dimineaţa când se trezise alături de Amulya, un bărbat slăbănog, necunoscut, devenit peste noapte soţul ei, un bărbat pe care îl zărise prin voal

în seara dinainte, la cununie. O cuprinse mila şi zâmbetul dispreţuitor îi dispăru de pe faţă. Se apropie de Shanti, luă cheile şi o alese pe cea care îi trebuia. I se adresă cu glasul blând cu care vorbea doar copiilor:

— Ai să înveţi în scurtă vreme să te descurci şi atunci lucrurile nu-ţi vor mai părea străine.

Shanti se ţinuse tare tot timpul, chiar şi când îşi luase rămas-bun de la tatăl ei şi de la camera cu privelişte spre râu. Dar văzând blândeţea neaşteptată a Kananbalei simţi că buzele încep să-i tremure. Nu se putu stăpâni: îşi îngropă faţa în sariul mototolit în care dormise şi izbucni în plâns.

La două săptămâni după aceea, Kananbala îl aştepta pe Nirmal, ca de obicei, cu ceaiul de seară. Musafirii veniţi la nuntă plecaseră, cu excepţia unuia, o rubedenie. Lucrurile păreau că reintră pe făgaşul lor obişnuit, dar Kananbala ştia că nu era aşa. Nirmal începuse să vină acasă mai devreme, cu toate că avea o slujbă nouă. Ce or crede studenţii, se gândea ea, când îl văd că pleacă pe furiş cu o jumătate de oră sau chiar o oră întreagă mai devreme? Mai mult ca sigur că băieţii cărora le preda, tineri isteţi nu foarte îndepărtaţi ca vârstă de el, făceau glume pe seama profesorului care se grăbea să se întoarcă acasă, la tânăra lui soţie.

Aşa cum făcea în fiecare seară, Nirmal veni mai întâi în camera mamei lui şi stătu de vorbă cu ea. Ea îşi dădea seama însă că gândul nu îi era la ceea ce povestea, la cele întâmplate în ziua aceea. Stătea pe marginea scaunului, ca şi cum, dacă s-ar fi aşezat ca lumea, ar fi fost nevoit să stea mai mult timp. Trăgea cu coada ochiului la orologiul din colţ, iar la un moment dat se ridică pe jumătate şi spuse:

— Sunt obosit, mi-ar prinde bine o baie, după care plecă glonţ în camera lui.

Kananbala ştia că, aşa cum se întâmplase şi în serile dinainte, nu aveau să-l mai vadă până la cină.

În seara aceea terasa părea mai întunecată şi mai pustie. Kananbala se duse până la capăt şi se lipi de parapet. De unde era, putea privi fără oprelişti în casa lui Barnum; la fiecare fereastră ardeau lumini, iar peluza din faţă se umplea, se golea şi se umplea iarăşi de oameni cu pahare în mâini. Dincolo de casă, în puţina lumină care mai rămăsese, puteai distinge ruinele fortului, dacă ştiai că se află acolo. Se întoarse pe terasă spre camera unde stăteau Nirmal şi Shanti. Avea uşi de sticlă în loc de ferestre, toate patru dând spre terasă. Obloanele erau bine închise, întocmai ca pleoapele peste nişte ochi adormiţi.

Kananbala împinse uşa şi intră. În casa lor nu se ciocănea la uşă. Pe deasupra, era doar şapte şi jumătate, nu venise încă vremea când se încuie uşile.

Nirmal era întins în pat, cu capul pe genunchii lui Shanti. Ea îi cânta, jucându-se cu degetele în părul lui, cu faţa aplecată peste a lui. Sariul îi alunecase de pe umăr.

Când Kananbala intră o priviră uluiţi, apoi se îndepărtară iute unul de altul, ca şi cum ar fi vrut să arate că nu se atinseseră deloc. Shanti se opri în mijlocul unui cuvânt. Cu ochii mari de uimire, se ridică îndată de pe pat, tulburată, şi se întoarse cu spatele, făcându-se că aranjează ceva pe măsuţa de toaletă.

— Mamă, rosti Nirmal după o scurtă pauză, tocmai ne pregăteam să coborâm.

— Tu n-ai nevoie să cobori, răspunse Kananbala. Dar tu, Shanti, da. A venit vremea să ne ajuţi la pregătirea cinei.

A doua zi dimineaţa Kananbala se trezi simţindu-şi picioarele grele. Pe de altă parte, avea senzaţia că e goală pe dinăuntru, un gol întunecat. Abia dacă se putu ridica din pat, epuizată de luptele pe care le ducea noaptea. Tavanul, cu grinzile de fier, coborâse peste ea, apăsând-o; apoi, stâlpii răsuciţi ai patului, întocmai ca nişte şerpi de carne, o încolăciseră şi încercaseră să o înăbuşe. Se trezise speriată, gâfâind, cu inima bătând să-i sară din piept. Aruncă o privire spre cealaltă parte a patului şi atunci îşi dădu seama că nu era noapte, fiindcă locul lui Amulya era gol. Plecase la plimbare, aşa că trebuie că veniseră zorile.

Se întoarse cu gândul la rubedenia care rămăsese după nuntă – un văr pe nume Chotu-da. Nu le fusese uşor să se descotorosească de el, cu toate că era doctor şi ei credeau că nu îşi vede capul de treburi. Corpolent şi limbut, îşi petrecea timpul fie aşteptând mesele, fie dormind. Kananbala se hotărî să lase deoparte aversiunea pe care i-o provoca vărul şi îi relată câteva simptome.

Chotu-da o împunse cu stetoscopul în piept, admirând din nou moliciunea pieptului ei amplu.

— Doar palpitaţii, normale la vârsta asta, declară el după ce îi examină plămânii şi inima inexplicabil de multă vreme – aşa i se păru Kananbalei. Poate şi oarece gaze. Spune-i lui Amulya să-ţi aducă săruri de fructe. Sau poate ceva din celebra lui fabrică, doar are un leac pentru orice, pe cât se spune! râse Chotu-da.

Faţa lui rotundă, blajină, strălucea de sudoare, ochii îi erau bulbucaţi în spatele lentilelor groase ale ochelarilor. Se întreba de ce îi e foame, fiindcă nu trecuse mult de când luase micul dejun.

— Poate... zise el pe un ton care se voia indiferent... poate că Manjula ar putea să-mi dea nişte sorbet şi... e un aer atât de curat aici... La Calcutta nu e niciodată aşa.

— Până şi orezul are gust mai bun, nu-i aşa, Chotu-da? Nu te mai saturi de el! spuse Kananbala într-o izbucnire de obrăznicie, cum i se întâmpla adesea pe vremuri; nici ea nu credea că i-a mai rămas ceva din vechea ei personalitate.

Doctorul o privi bănuitor, dar îşi zise că poate nu a auzit bine: femeia părea sincer preocupată, aşa cum era întotdeauna. Se ridică. Avea de gând să aştepte pe verandă să i se aducă sorbetul, poate şi cu încă ceva alături.

— Ar cam trebui să plec, îi zise Kananbalei. Negreşit că îmi duc lipsa la cabinet. Dar voi nu m-aţi lăsat să plec! Şi copilul ăsta! se întoarse râzând spre fiul lui, un copil, care stătea la o masă din grădină, aplecat peste o carte. S-a legat atât de tare de voi!

Îi arătă inelul cu topaz băiatului şi spuse mârâit, aşa cum vorbea mereu când îndeplinea acest mic ritual:

— Uite, ăsta e ochiul tigrului pe care l-am vânat şi ucis în pădure azi-noapte. Celălalt ochi e încă în capul tigrului. Amândoi ochii pot încă să vadă şi îi vor găsi pe băieţii neascultători!

Băiatul, care avea nouă ani şi nu mai credea în basme, îl privi dispreţuitor.

Sufrageria de la etaj avea un perete întreg de ferestre prin care se revărsa lumina încă rece a dimineţii. Era în dimineaţa de după plecarea lui Chotu-da. Kananbala se îmbăiase şi îşi pusese un sari nou. Se îndreptă spre scară, sprijinindu-se de pereţi şi de scaune, apoi de balustradă. Coborî cele treisprezece trepte până la primul palier, apoi următoarele cincisprezece. Zidurile păreau că se apleacă spre ea ca să o înăbuşe. Ajunsă pe palier, se opri gâfâind. Privea fără să vadă afară, pe fereastra scărilor care încadra, ca o ramă de tablou, copacul plecat peste mica terasă de la primul etaj. Din bucătărie răzbătea până la ea vocea lui Shanti, care cânta. Era o fată micuţă, cu glas dulce, care se preschimba neaşteptat atunci când cânta, devenind o voce joasă, plină, ivită parcă dintr-un trup mult mai mare. Cânta despre zilele de sărbătoare, despre norii de pe cer.

Kananbala se apropie de bucătărie târând picioarele şi se opri în faţa uşii ca să îşi tragă sufletul. O auzi pe Manjula, care tăia legumele:

— A, da, şi eu cântam cântecul ăsta cu mult timp în urmă, pe vremea când mai aveam voce. Ia mai cântă unul. Cel puţin acum avem un pic de distracţie în casa asta veche şi mohorâtă. O să-ţi dai seama în scurtă vreme cât de înăbuşitoare poate fi viaţa într-un orăşel hindus. Mi-e atât de dor de ai mei! Nu ajung să-i văd decât poate o dată la trei ani.

Shanti răspunse cu vocea ei cuminte:

— Sunt obişnuită cu aşezările mărunte. Oriunde mergeam în Calcutta, abia aşteptam să mă întorc în satul meu de pe malul fluviului.

— Las' că vezi tu! Acum eşti fericită fiindcă de-abia te-ai căsătorit. Nirmal vine acasă cât poate de repede de dragul tău, stă cu tine, vorbiţi şi cine ştie ce mai faceţi... hm?

— Ba nu! chicoti Shanti.

— Da' stai să vezi cum o să fie peste câțiva ani. Atunci o să-ți dai seama cu adevărat cum e locul ăsta.

O vreme tăcură amândouă. Kananbala auzea piatra râșniței frecându-se de piatra de dedesubt, un sunet blând, ca și cum ar fi zdrobit ceva umed. Trebuie că e mușchiul pentru pește, își zise ea și se întrebă, cu mintea încețoșată, dacă tăiaseră peștele. Prin fața ochilor i se perindă ritualul zilnic. Gouranga venea dimineața devreme cu peștele pe care îl cumpărase – în Songarh se găsea de obicei doar crap – și i-l arăta Manjulei pentru ca aceasta să-și dea acordul. Manjula se ținea departe, ca să nu-și murdărească sariul curat, îmbrăcat după baie. Strâmba din buze, nemulțumită, și zicea:

— Iarăși *rui*! N-ai putut măcar să găsești unul mai mic, Gouranga? Sau mai puțin mort? Nu? Ia zi-mi: lasă peștii ăștia să moară de foame și apoi ți-i vând ție? Sau le sug sângele mai întâi? Of, ce n-aș da să văd un pește viu, care înoată în găleată și sângerează de-adevăratelea când îl tai!

Kananbala se clătină, îngrețoșată de ritualul zilnic al tăierii peștelui. Se prinse cu mâna de ușă ca să-și recapete echilibrul. De îndată ce căpătase o noră îi încredințase ei treaba. Mirosul de pește crud și carnea alunecoasă îi făcuseră dintotdeauna rău. Nu izbutise niciodată să spele sau să gătească peștele, cu toate că îl mânca – în afară de cap – cu îngăduință, dacă nu chiar cu plăcere.

Acum, retrăind senzația veche că își scoate capul din apă ca să tragă aer în plămâni, respiră adânc și își dădu seama că nurorile ei vorbeau din nou.

— Hai, mai cântă ceva, zicea Manjula.

Vocea joasă, răgușită, răzbătu iarăși din bucătărie. De data asta era un cântec melancolic. Kananbala se trase mai aproape. Shanti cânta în timp ce tăia un fruct de *durian*, din acelea de care te murdărești din cap până-n picioare. Părea să nu dea atenție nici faptului că are mâinile murdare până la cot de zeamă, dar nici celorlalți care se aflau cu ea în bucătărie. Kananbala se apropie și mai tare. În jurul ei zăceau traiste din pânză de sac din care se revărsau legumele. Dintr-una ieșeau, ca o coadă de cal, frunzele cepelor verzi, alături de câteva căpățâni alburii de conopidă. Shanti

cânta de parcă uitase unde se află, cu bărbia sprijinită de genunchiul ridicat, cu ochii la fructul pe care îl tăia, dar cu mintea de parte de Songarh şi de Manjula, care tăia cartofii alături de ea. Afară, în curte, Shibu măcina mirodeniile, străduindu-se să facă mai puţin zgomot decât de obicei.

Kananbala se opri în prag, frecându-şi genunchiul, cu ochii la scena paşnică din bucătărie.

— Ce voce, zise ea. O târfă ca tine ar trebui să-şi facă meseria pe străzi!

Manjula scăpă din mână cuţitul, care căzu zăngănind pe dalele de piatră. Shibu veni în fugă din curte şi se opri în prag, cu gura căscată. Cântecul lui Shanti se preschimbă într-un geamăt înfrigurat. Fata sări în sus şi ieşi în fugă, mânjind sariul nou cu mâinile unse de zeama fructului.

— Aţi tăiat *durian*? Ia să văd ce mirodenii ai măcinat, Shibu. De ce sunt toate cu susu-n jos azi? continuă Kananbala, ca şi cum nu spusese nimic neobişnuit.

A doua zi, în timp ce Amulya se îmbrăca, pregătindu-se să plece la fabrică, Kananbala îl întrebă:

— Hei, fustangiule, cui îi mai faci felul în ultima vreme? O fi vreo femeie brahmo cu sari străveziu?

Se întoarse şi, până ce soţul ei, amuţit de uimire, să apuce să scoată o vorbă, ieşi pe verandă. Amulya se repezi după ea. La celălalt capăt al verandei, aşezat la o masă, stătea Nirmal; alături zăcea, dat deoparte, un număr din *Statesman* deschis la pagina cu cuvinte încrucişate, din care nu completase nimic, ca de obicei.

— Îţi dai seama ce-ai zis?

Amulya o privea ca pe un monstru căruia îi crescuseră patru capete în loc de două.

Nirmal se ridică atât de iute de pe scaun, că aproape îl răsturnă şi cu greu reuşi să îl ţină.

— *Baba*, spuse cu voce tremurată, n-am spus nimic.

Fără să îi dea vreo atenţie, Amulya o apucă pe Kananbala de braţ. Nirmal îi privea şi nu-i venea să creadă. În douăzeci şi patru de ani nu-şi văzuse părinţii atingându-se decât o dată, în copilărie, când intrase în fugă în dormitorul lor urmărind o bilă de sticlă.

Amulya o zgâlțâia pe Kananbala.

— Îți dai seama ce-ai zis? repeta el, cu fața schimonosită, aproape lipită de a ei. Câteva șuvițe de păr dat cu briantină îi rămăseseră ridicate în vârful capului.

— Te-am întrebat doar când te întorci, răspunse Kananbala uluită. De ce te agiți atât? Vii târziu?

— Nu asta ai spus! urlă Amulya.

— De ce țipi? Ce-am spus?

— Ce-ai spus? Nu mai ai rușine? Cum să repet ce-ai spus în fața altor persoane?

— Dar nu mai e nimeni aici, zise ea. Doar Nirmal. Avem secrete față de copiii noștri?

*

Shanti nu mai cânta.

Se mai oprise din cântat o dată, atunci când murise mama ei. La vremea aceea credea că nu va mai dori nici măcar să zâmbească vreodată, darămite să cânte.

Dar cântecele se întorseseră, încet, încet. O convinsese tatăl ei, de îndată ce se simțise și el în stare.

— Am nevoie să te aud cântând, îi spunea. Și așa mi-e greu fără mama ta. Acum să fiu lipsit și de cântecele tale?

La început vocea o trăda doar după câteva cuvinte, dar se încăpățânase și exersase în fiecare după-amiază, plimbându-se pe malul fluviului. Fără să-și dea seama, începuse să murmure în surdină în timp ce făcea treburile casnice. Într-o zi văzuse că tatăl ei o privea stăruitor și se întorsese cu spatele, rușinată că e din nou fericită.

„Soacra mea m-a făcut târfă." Mintea ei întorcea gândul pe o parte și alta. „M-a găsit cântându-i fiului ei, a intrat pe nepusă masă în camera noastră, nu o dată, ci de două ori, și a doua zi m-a făcut târfă. Ce-o zice servitorul? Soacra ta să-ți spună în fața tuturor că ești o târfă. Iar Nirmal... cum aș putea să-i spun? Oare m-ar crede? Își adoră mama. Iar pe mine abia dacă mă cunoaște. Și eu? Nu-l cunosc deloc. În ciuda lucrurilor pe care mi le spune și pe care le facem, suntem străini unul de altul. În ce fel de casă

am intrat? Ce fac eu aici, fără măcar un prieten alături? Măcar o zi să pot fugi înapoi la Manoharpur, să-i văd pe cei dragi și să intru în camera mea! Or fi schimbat ceva acolo? Și Mala, Khuku, Bini, oare se mai gândesc la mine? Și-or fi găsit o nouă prietenă? Or mai face plimbări pe malul fluviului, râzând pe seama tuturor cunoscuților din Manoharpur? Să-i povestesc lui *baba* despre cele întâmplate? Ba nu, și-ar face griji de pomană. Tot singur o fi? Oare ce face atâta vreme singur? Iar Kripa și-o aduce aminte că îi plăceau lămâile murate pe care le făceam? Și puieții de mango? Oare îi mai măsoară în fiecare săptămână cu rigla?"

Se trânti pe pat și își lăsă capul pe brațul îndoit, istovită.

*

Se scurseră zece zile fără ca soția lui să mai spună vreo grozăvie și Amulya începu să creadă că visase doar cele spuse de soția lui în dimineața aceea. Oare chiar pronunțase cuvintele „faci felul"? Era oare cu putință?

Era cu putință ca el să-și fi închipuit totul, un fel de vis cu ochii deschiși? Adevărul e că memoria îi cam jucase feste în ultima vreme. Uneori, lucruri de care avea nevoie să-și aducă aminte treceau pe lângă el ca ceața dimineții: le vedea, lua aminte la ele – la amănuntul, fraza, cuvântul sau numele care îi trebuia – dar, atunci când încerca să le spună, dispăreau cu totul. Cu doar două săptămâni în urmă îi spusese lui Shrikant, contabilul:

— Am făcut plata lunară la orfelinat. Unde e factura?

Amulya avea grijă să plătească la timp orfelinatului suma convenită, așa încât copilul să fie bine îngrijit.

— Nu ați făcut plata, răspunse Shrikant fără să ridice ochii de la coloanele de cifre pe care le aduna.

— Aiurea, am scris cecul aici, la masa asta. Țin minte că l-am completat odată cu cecurile de salarii.

— Domnule, zise Shrikant cu voce șovăielnică, ați spus că îl completați, dar era târziu și l-ați lăsat...

— Adu-mi carnetul de cecuri, să-ți arăt, făcu Amulya.

Shrikant avea dreptate. Amulya nu scrisese cecul.

În seara aceea, pe când se plimba prin grădină, Amulya era atât de îngrijorat de memoria care dădea semne că îl lasă încât nu văzu nimic, nici măcar micuțele fructe de mango care apăruseră în locul florilor. Era așa de tulburat de întâmplarea aceea, că rămase tăcut, închis în el însuși tot timpul cât dură cina, timp în care fiecare membru al familiei își bătu capul să-și aducă aminte cu ce îl supărase.

După ce se gândi bine, își dădu seama că soția lui rostise acele vorbe spurcate chiar a doua zi după ce se contrazisese el cu Shrikant cu privire la cec. De atunci Kananbala nu mai spusese nimic nelalocul lui. Lui Amulya îi era tot mai greu să creadă că soția lui rostise într-adevăr acele vorbe, așa cum i se păruse lui atunci. Poate că era de vină imaginația lui, așa cum se întâmplase și cu cecul. Haosul părea că se retrage în colțurile întunecate ale tavanului, pline de pânze de păianjen. Asemenea tuturor secretelor, și acesta avea puterea de a se ascunde; casa absorbise grozăviile pronunțate de Kananbala, tăinuind totul de lumea aflată dincolo de ziduri.

Dar, desigur, lucrurile nu aveau să se oprească aici, își zicea Amulya. Memoria se dovedea a fi foarte precisă tocmai când îți doreai să te lase.

Două săptămâni mai târziu, Shanti auzi cu urechile ei cum soacra îl făcea pe Kamal măgar sifilitic.

A doua zi, Kananbala îi spuse Manjulei:

— Piele albă ca laptele, hm, ca o vacă de marmură. Cât ai căuta, nu mai găsești în Songarh o îngâmfată mai mare decât târfa asta plângăcioasă!

După o săptămână, pe când erau așezați la cină, Kananbala îi spuse zâmbind soțului ei:

— Dacă ți-aș crăpa capul cu toporul, pun rămășag că n-aș găsi înăuntru decât balegă de vacă.

La vremea aceea nu mai era un secret. Amulya era sigur că cele două tinere, nurorile lui, își povesteau una alteia cele auzite. Mai mult decât pentru Manjula, era îngrijorat pentru Shanti. Și-o închipuia dezamăgită, tulburată – cum altfel? – și se simțea vinovat. Adusese o mireasă tânără în casă... și fusese insultată în așa hal... Plus că mai erau și servitorii. Puțin probabil că pentru

ei discreția și loialitatea contau mai mult decât dorința cât se poate de omenească de a spune o poveste savuroasă, și asta cu atât mai mult în Songarh, unde nu se întâmpla niciodată nimic și de aceea boala vacii vecinului sau o ciorovăială între rude ofereau subiect de discuție pentru multe zile.

— Știi ce a zis azi? îi spuse Manjula în șoaptă lui Shanti într-o după-amiază după ce se așeză pe pat și se apucă să împăturească frunze de betel, mestecând *paan*.

Shanti simțea mirosul tutunului din *paan*. Apucă o pernă mare și o puse în poală, ca să stea mai confortabil.

— Ce? întrebă, dar pentru moment Manjula nu putu decât să mormăie, cu gura plină de *paan*.

— Am auzit-o spunându-i tatălui lui Kamal că are testicule de țap! Apoi a coborât în curte și l-a mângâiat pe Shibu pe cap. Poți să-ți închipui? L-a mângâiat pe un servitor! Și a zis...

— Da, știu. Am auzit-o, îi tăie Shanti vorba, nemaivoind să audă încă o dată cuvintele acelea.

— ...că e singurul ei copil adevărat, singurul căruia îi pasă! Ceilalți fii sunt bastarzi, făcuți cu birjari!

Tulburată, Shanti ridică privirea spre fața veselă a Manjulei.

— Nu ți-e teamă? Ce o să se întâmple acum?

— Asta-i bună! Ce să se întâmple? N-o să se întâmple nimic. Bătrâna își pierde mințile. Cu toți se întâmplă la fel, răspunse Manjula. Va trebui să avem grijă de ea multă vreme, stai să vezi, îi vine și ei rândul. Am auzit că a muncit ca o sclavă pentru soacra ei, care era complet senilă la cincizeci și cinci de ani. Mânjea pereții cu rahat și soacra noastră trebuia să curețe. Nici nu-i de mirare că a luat-o razna acum, ba chiar mai devreme decât cealaltă, fiindcă nu are decât cincizeci de ani.

Manjula îndesă încă o bucată de *paan* în gură și vorbi cu gura plină:

— Știi cum zice proverbul, nu?

Shanti nu știa nici unul dintre proverbele Manjulei și rareori își dădea seama ce însemnau. Era convinsă că Manjula le născocea, pur și simplu.

— Ce proverb?

— Când muții vor prinde glas, arborele de mango va face fructe iarna.

„Nu e nebună, nu e cu putință", își repeta Amulya înfuriat în după-amiaza aceea, în timp ce traversa câmpia brăzdată de roțile carelor, îndreptându-se spre pădure. Era chiar la vremea când Shanti și Manjula se puseseră pe bârfit, așezate pe patul Manjulei. În ziua aceea Amulya nu izbutise să se liniștească și să lucreze ceva la fabrică, așa că se ridicase, își luase umbrela, chemase o *tonga* și plecase, lăsându-l pe Shrikant cu gura căscată.

Acum se îndrepta spre fortul ruinat. Îi făcea bine să stea tăcut printre zidurile prăbușite, fără să se gândească la nimic în special, așteptând liniștea să coboare peste el. Fortul era turnul lui de fildeș. Se ducea acolo ori de câte ori avea nevoie să cugete în tihnă. Poate că îl inspira umbra imperiilor demult dispărute, pietrele seculare care se sfărâmau sub tălpile lui sau poate amintirea oamenilor care trăiseră o viață la fel de reală ca a lui în camerele acum ruinate și coridoarele întunecate. Sau poate că era din cauza scoarței încrețite pe trunchiul noduros al unui copac anume, care închipuia figura lui Buddha.

Ajunse la zidurile fortului și se așeză pe un bloc de piatră prăbușit. Rămase nemișcat, o siluetă înaltă, colțuroasă, îmbătrânită, cu ochii ațintiți asupra unui pescăruș albastru împestrițat cu cafeniu care se năpustea ca o săgeată în iazul întins de lângă ziduri, unde în această perioadă din an se mai găsea ceva apă. Pliurile *dhoti*-ului se răsfirau pe piatră ca încrețiturile pe suprafața apei, mișcându-se ușor în bătaia vântului și stârnind norișori de praf. Amulya nu băga de seamă. Cam într-o oră, soarele avea să apună. Păsările știau deja și începuseră să strige una către alta.

Amulya încercă să asculte doar păsările, fără să se gândească la nimic altceva. Cu toate astea simțea cum i se strânge stomacul de dorul lui Kanan cea pe care o cunoscuse el odinioară și pe care și-o dorea și acum alături. Cum de o lăsase să se îndepărteze de el? Pentru el, Kananbala era tot adolescenta cu care se însurase,

fata cu bărbie ascuțită și gropițe în obraji, cu șira spinării accentuându-i linia spatelui atunci când se apleca, cu privire nesigură atunci când el făcea o glumă, și râsul zglobiu izbucnit cu o clipă mai târziu, atunci când înțelegea.

„A devenit femeie și apoi mamă sub ochii mei. A fost întotdeauna atât de cumpătată, de cuviincioasă și blândă. Nici nu-mi aduc aminte să se fi certat vreodată cu mine și n-a spus o răutate nici măcar când îi certa pe copii. Sau poate nu mi-am dat eu seama, n-am văzut semnele..."

Se străduia să înțeleagă ce se întâmplase cu ea, se învinovățea, își găsea scuze, punea totul pe seama vârstei, a greutăților pe care soția lui le avusese de înfruntat în viață, își spunea că ar fi trebuit să petreacă mai mult timp cu ea, să nu o ducă atât de departe de familia ei și de Calcutta.

După o bucată de vreme se ridică și își întinse spatele înțepenit. Porni spre casă. Se hotărâse: nu îi va mai da voie să umble prin casă. Nu va permite ca soția lui să ajungă ținta batjocurii localnicilor.

2

Nirmal scria o cerere adresată Institutului Arheologic al Indiei. „Stimați domni..." începu și se opri, cu degetele deasupra clapelor mașinii de scris. „Fac apel la indulgența dumneavoastră cu privire la cererea mea de angajare pe postul de..." Tăie totul cu o linie și reluă cererea de la capăt. „Stimați domni, am onoarea de..." Se opri și începu din nou. „Sunt lector de istorie la Colegiul Superior din Songarh..."

Cu cinci ani în urmă John Marshall publicase în presă articole despre descoperirea vestigiilor unor civilizații antice la Mohenjodaro și Harappa. Nirmal decupase și păstrase articolul publicat de Marshall în *Statesman*. După aceea adunase articole pe acest subiect ori de câte ori găsise vreunul, cu toate că la Songarh ajungeau foarte puține ziare. Cel mai greu îi fusese să găsească numărul din *Illustrated London News* în care Marshall publicase primul său articol consacrat descoperirii din 1924. Până la urmă îl rugase pe un prieten de-al lui Amulya care cunoștea pe cineva în administrația publică și obținuse un exemplar al ziarului, cu minunatele fotografii ale sigiliilor descoperite pe valea Indului și ale gorganelor uriașe de acolo.

În pachetul trimis lui Nirmal, înaltul funcționar pusese și o notă scrisă cu câțiva ani în urmă de un britanic, persoană oficială. Erau descrise acolo gorganele care împânzeau partea de nord a Indiei, gorgane atât de asemănătoare cu niște coline, că oamenii credeau că asta și sunt, când, de fapt, erau vestigii ale unor străvechi civilizații.

„Pe vremea când pe locul unde se ridică azi catedralele Notre Dame şi San Pietro urlau lupii, scria britanicul, când nici nu se auzise de Atena şi Roma, pe meleagurile acestea trăiau şi trudeau strămoşii sătenilor de azi. Drept urmare, occidentalul *parvenu*[1] ar trebui să vadă aceste vestigii ale unor mari oraşe şi să-şi dea seama că de-abia a venit pe lume."

În anii care urmară Nirmal se minuna cum de un text atât de scurt putuse declanşa un adevărat apocalips conceptual în mintea lui. Îl citise o dată, se uitase la fotografiile din *Illustrated London News* cu sigilii, oale şi cărămizi lucind pe un fundal întunecat, apoi se întorsese la notă şi o recitise iar şi iar. Voinţa lui fusese ca şi anihilată – căci viitorul îi fusese hotărât în acele clipe – şi simţise cum se umple de o energie necunoscută până atunci. În cei trei ani care urmară făcu explorări de unul singur, modelându-şi tehnicile de lucru în funcţie de ce mai citea ici şi colo, prin câte un articol de revistă. Se duse la ruinele din Songarh şi privi colinele de dincolo de ele cu alţi ochi, ca şi cum până atunci vederea îi fusese înceţoşată. Când vorbea de ele le spunea gorgane în loc de coline şi visa la ziua când avea să înceapă săpăturile ca să vadă ce se ascunde sub ele. Merse la periferia oraşului, unde se aflau temple antice şi ruine împrăştiate ici şi colo, se apucă să scurme pământul cu un *khurpi* şi să facă măsurători cu o ruletă până când se trezi înconjurat de grupuri de copii din sat, care sporovăiau şi se hlizeau pe seama lui.

Citise de curând că, după descoperirile de la Mohenjodaro şi Harappa, fondurile Institutului Arheologic fuseseră suplimentate ca să poată fi continuate excavaţiile pe Valea Indului. Dacă aveau bani, îşi zisese Nirmal, atunci s-ar putea să accepte ucenici. Experienţă nu avea deloc, dar era absolvent al Facultăţii de Istorie. Pe de altă parte, de ce l-ar fi angajat pe el, un profesoraş de liceu, când trebuie că erau cunoscători de sanscrită, experţi în numismatică şi tot felul de învăţaţi care îşi doreau cu ardoare să participe la studierea istoriei de trei ori milenare a văii Indului?

---

1 Parvenit (fr.).

„Ar putea să-mi dea să fac ceva, chiar fără legătură cu Indul, se gândea el. Apoi, începutul cu începutul..." Gândul că cei de la Institut l-ar putea refuza îl făcu să se întunece la faţă. Aprinse o ţigară şi învârti tabachera între degete. Căscă şi privi părul lui Shanti, răspândit ca o cascadă întunecată pe cearşaf şi perne. Soţia lui era aproape adormită. Nirmal trase cu sete din ţigare, dădu fumul afară pe nas şi se uită înciudat la maşina de scris. O împinse deoparte şi se apropie de Shanti.

— Nu crezi, zise mângâind-o pe păr, că orice poate deveni o obişnuinţă?

— Cum adică? mormăi ea cu voce somnoroasă.

— Uite, noi, de pildă, spuse. Acum un an şi jumătate nici nu ne cunoşteam, iar acum nu pot nici măcar să scriu o scrisoare, fiindcă atunci când te privesc...

— Du-te şi termină scrisoarea, zise Shanti ridicând capul. Hai, du-te, un arheolog trebuie să fie stăruitor. Cum crezi că ai să dezgropi ruine dacă nu eşti stăruitor?

— Când e vorba de lucruri pe care mi le doresc sunt stăruitor, răspunse Nirmal. Băgă mâna pe sub sariul ei şi îi pipăi pântecul. Acum să zicem că ăsta e gorganul de la Harappa; cum să fac să găsesc drumul spre...

Shanti îl plesni peste mână.

— Dacă te poţi obişnui cu orice, poţi să te obişnuieşti şi fără asta! chicoti ea şi îşi afundă faţa în pernă. Apoi ridică privirea spre el, cu obrazul încă ascuns în pernă: Nici nu cred că mai e bine acum, când vine copilaşul.

— Numai gândeşte-te, zise Nirmal, sprijinindu-se de spătar şi luând ţigara din scrumieră. Acum un an şi jumătate nici măcar nu eram însurat, iar acum am să fiu tată peste câteva luni. Acum un an şi jumătate nici nu te cunoşteam. Acum un an şi jumătate mama era normală, iar acum... de un an şi jumătate n-a ieşit din camera ei. Parcă aşa a fost de când lumea. Sunt chiar fericit, uit de ea, de faptul că e închisă în cameră. Eu mă simt ca la închisoare dacă stau doar o zi în casă, dar uit că ea nu poate ieşi niciodată, nu poate vedea oameni sau lucruri noi.

Shanti simți cum i se răsucește ceva în stomac văzând că atenția lui Nirmal trece de la ea la mama lui. Zâmbi forțat și îl atinse pe mână:

— Taci, hai să vorbim de altceva, zise. Nu știi că bebelușii aud chiar și când sunt în burta mamei? Vrei ca al nostru să audă lucruri neplăcute? Eu vreau ca bebelușul nostru să nu audă decât muzică și râsete. Hai, vino lângă mine.

Un etaj mai jos, Kananbala se învârtea prin cameră așteptând să apară soții Barnum. La fiecare sfârșit de săptămână, Digby Barnum pleca undeva împreună cu soția lui. Kananbala, care era trează aproape noapte de noapte, căpătase obiceiul de a sta la fereastră, privind cum se îndepărtează mașina vecinilor, îndreptându-se spre o destinație misterioasă, plină de promisiuni, pe care ea nici măcar nu și-o putea închipui. Se întorceau foarte târziu și claxonau în fața porții până când venea paznicul și le deschidea.

În noaptea aceea paznicul nu veni la poartă, cu toate că șoferul claxonase insistent. Barnum coborî din mașină, șoferul sări jos și se luă după el. Kananbala nu îl mai văzuse până atunci. Făcu ochii mari, nevenindu-i să creadă: până atunci nu mai văzuse pe cineva beat.

— Șterge-o de aici! urlă Barnum la șofer. Șterge-o de aici, cioară, dormi la volan!

Îl împinse pe șoferul care se dădu îndărăt, nesigur pe picioare, privindu-și stăpânul cum se apropie clătinându-se de poarta de lemn, înaltă ca un zid, și se apucă să izbească în ea cu pumnii, înjurând cât îl ținea gura.

Kananbala privea vrăjită, măcar că nu înțelegea o boabă. Amulya se mișcă prin somn și își trase perna peste cap. Kananbala abia aștepta să îl vadă că se cufundă din nou în somn, ca ea să rămână singură și să poată petrece noaptea așa cum făcea întotdeauna, plutind într-o lume necunoscută celorlalți.

Și atunci o văzu pentru prima oară pe soția lui Digby Barnum, o femeie înaltă și subțire ca o frunză de eucalipt și tot atât de

palidă. Purta o rochie de mătase care părea că se prelinge peste formele ei, sclipind la lumina farurilor. Era încălțată cu pantofi cu tocuri înalte care țăcăneau pe pietre când mergea. Se apropie în grabă de soțul ei, spunându-i ceva ce nu ajunse la urechile Kananbalei.

Se apropie de soțul ei și îl trase de mânecă, vrând să-l împiedice să mai bată cu pumnii în poartă.

El întinse brațul și o izbi peste față.

Kananbala duse mâna la obraz, de parcă ea era cea lovită.

Femeia se dădu înapoi, ținându-se cu mâna de falcă. Șoferul, înspăimântat, se făcu mic lângă mașină.

— Totdeauna ai fost bărbat, zise doamna Barnum, cu o voce care răsună limpede ca zgomotul unei linguriță lovite de pahar.

Barnum nu îi dădu nici o atenție și se întoarse spre poarta încuiată.

— Ramlal, nenorocitule, deschide poarta! Ești concediat, auzi?

Doamna Barnum se plimba agale pe drum ca și cum nici nu i-ar fi păsat. Soțul ei zbiera mai departe. Amulya mormăi:

— Ai naibii sahibi, se cred stăpâni peste toată țara.

Kananbala ar fi vrut să-i răspundă: „Păi chiar așa și e", dar se stăpâni. Aproape că nici nu mai respiră, așteptând ca el să adoarmă la loc. Amulya se întoarse pe o parte și un minut mai târziu începu să sforăie.

Poarta se deschise scârțâind. Barnum îl îmbrânci pe portarul slăbănog cu atâta putere că îl trânti și intră urmat de nevastă-sa. Mașina veni după ei. Paznicul se ridică, căscă și se scutură de praf.

— Nemernicule, șuieră el în hindi. Bețivanule, mai adăugă și închise poarta.

Pentru Kananbala, lumea se reducea la ceea ce vedea pe fereastră. Dacă traversa camera, se întorcea și privea prin toate trei ferestrele deodată, putea vedea capătul drumului cum se răsucește în ambele părți. Kananbala stătea la fereastră toată ziua și adesea și cea mai mare parte din noapte.

Cu puțin înaintea zorilor, când aerul încă mai ținea minte răcoarea nopții, Kananbala aștepta până când culoarea vânătă a cerului se schimba într-un albastru mai deschis și mai luminos. Atunci când cerul devenea chiar albastru sosea omul care promisese că aduce papaya din Rabchi; după el își făcea apariția *bhuttawala*, purtând pe cap un coș din care ieșeau firele aurii de mătase ale știuleților de porumb. La început, când ei de-abia se mutaseră în Songarh, negustorii ambulanți nu veneau niciodată până la casa lor. Acum, pe cât auzise, ceva mai încolo apăruse un pâlc de case locuite de indieni, funcționari și profesori, și aceștia cumpărau de la vânzătorii veniți cu căruțele.

Kananbala știa ce oră e auzind strigătele acestor precupeți: vânzătorul de flori chiar când se crăpa de ziuă, dimineața, apoi țăranul cu legumele și, la ceva timp după el, negustorii de fructe. Un băiat de la brutăria din piață aducea pâinea într-o cutie de tablă sudată pe bicicleta scârțâitoare. Marchitanul se oprea uneori la poartă cu cărucioara lui vopsită în roșu și auriu și striga timp de câteva minute bune, fiindcă vedea femeia așezată la fereastră și mirosea că e rost de un chilipir.

Dar ea știa prea bine că nu are voie să se ducă la poartă ca să cumpere mărunțișurile pe care le vindea el.

Nu mai plecase de acasă de la nunta lui Nirmal, și nici măcar din camera ei nu mai ieșise prea des. Știa că spusese lucruri care nu se cădeau. Nu-și dădea seama cum de îi veniseră cuvintele pe buze și nu-și amintea ce anume zisese, dar, judecând după fețele celor din jur, înțelegea că spusese din nou ceva nepotrivit. Membrii familiei nu mai păreau atât de îngroziți, cu toate acestea nu îi dădeau voie să se vadă cu nimeni din afara casei. Nici pe acoperiș nu mai avea voie. Le era teamă că va sări de acolo, așa cum îi amenințase o dată.

În fiecare zi, Amulya venea de la fabrică la amiază, stătea cu ea cât mânca de prânz și pleca înapoi la lucru în arșița după-amiezii, după ce o pusese în pat ca să-și facă siesta. În fiecare seară, după ce pleca grădinarul, cobora cu ea în grădină și o punea să meargă patruzeci și trei de pași dus și tot atâția la întors, timp de cel puțin o jumătate de oră. Kananbala obosea, respira greu,

genunchii o lăsau, așa că de multe ori era nevoit să o susțină în ultima parte a plimbării. Ca să-i mai dea curaj îi tot repeta:

— Trebuie, fa un efort, altminteri o să-ți putrezească mușchii.

— Da' de ce? întreba ea cu glas rugător. De ce trebuie să mă plimb pe căldura asta? Nu merg nicăieri. De ce să mă plimb?

— Într-o zi n-ai să te mai poți scula din pat, îi răspundea el.

Uneori, înfuriată din cauza oboselii, se oprea și șuiera la el:

— Vacă buboasă ce ești! Hienă împuțită!

Amulya se strâmba, dar o împingea să meargă mai departe.

După ce trecea jumătatea de oră o așeza pe leagăn și își aprindea o pipă. Se apuca să-i povestească ce se întâmplase în ziua aceea, despre cele două case construite de curând în apropiere. Una din case era într-adevăr locuită de o familie de indieni, nu de englezi, îi povestise odată. Un cuplu de pensionari fără copii.

— Vezi, ți-am spus eu că am făcut bine să ne construim casa aici, spusese scoțând un norișor de fum pe nas. Stai să vezi cum o să se schimbe toată zona.

Ea îl asculta, uneori comenta cele auzite, alteori scuipa câte un „fiu de măgar" sau „coadă de șobolan" sau „broască râioasă", cuvinte pe care mintea ei le producea spontan. Când o auzea, Amulya o strângea de mână ca să o facă să tacă. Simțind strânsoarea mâinii lui, Kananbala înțelegea că spusese ceva necuvenit și se străduia să își stăpânească pornirea de a vorbi. Se gândea adesea cât de nepotrivită este această afecțiune tardivă, dar nu îl întrebă niciodată care îi era pricina.

Văzându-i în fiecare zi pe banca din grădină, Manjula îi zise lui Shanti:

— Ia uite, bătrâna s-a văzut cu sacii în căruță. Suntem la dispoziția ei zi și noapte, iar bărbatu-său a descoperit dragostea la bătrânețe. Of, ce n-aș da să fiu în locul ei! Știi cum e vorba: Fructele coapte stau în coșulețe căptușite cu bumbac.

Numai că acum Shanti se gândea la cu totul alte lucruri atunci când Manjula își vărsa năduful în vorbe înveninate la adresa soacrei. Peste două luni Nirmal avea să o ducă la Manoharpur și se va putea plimba pe malul fluviului, așteptând venirea copilului. Până atunci își astupa urechile, îngâna cântecele din copilărie și

îşi ferea pântecele cu palmele, ca şi cum ar fi vrut să astupe şi urechile copilului încă nenăscut. În burta ei, sub pielea întinsă, simţea o inimă micuţă bătând în galop şi o guriţă încă neformată încercând să rostească vorbe adresate ei.

Din când în când familia Barnum dădea o petrecere la sfârşit de săptămână. În serile acelea sosea camioneta cu alimente de la Finlays, apoi electricianul care aranja luminile şi apoi începeau să se simtă aburii mâncărurilor necunoscute. După ce se lăsa întunericul, pe pajişte se aprindeau luminiţe şi puteai întrezări formele nelămurite, sclipitoare, ale prietenilor lui Barnum. Veneau şi plecau în maşini care nu opreau niciodată în faţa porţii, ci doar sub acoperişul acesteia, aşa că nu îi vedeai niciodată bine. Kananbala stătea la pândă, aşteptând răbdătoare să vadă pe cineva sau ceva.

De la o vreme nu îl mai vedea decât pe domnul Barnum. Soţia lui îşi luase obiceiul de a coborî iute din maşină atunci când se întorceau de la petreceri şi rămânea la poartă, în aşteptarea paznicului. Apoi mergea pe alee, ba chiar făcea un ocol pe pajişte înainte să accepte să intre în casă. Trena lungă a rochiei de mătase se târa prin iarbă şi umerii ei albi luceau în întuneric. Kananbala o privea cu invidie.

O dată la câteva luni, Digby Barnum pleca pentru o săptămână sau două, poate la minele din interiorul ţării. Cât lipsea el, doamna Barnum pleca singură de acasă după-amiaza şi se întorcea cu o altă maşină, lungă, condusă de un tânăr care părea a fi tibetan. Într-una din nopţi, Kananbala o văzu pe doamna Barnum aplecându-se la fereastra maşinii ca să mai spună ceva tânărului necunoscut înainte să intre în casă. În timp ce vorbea ridică privirea şi zări la o fereastră a casei de peste drumul cufundat în întuneric o femeie indiană care o sorbea din ochi.

— Nemaipomenit, mormăi ea şi, cu toate astea, poate din cauză că era doar pe jumătate englezoaică – cealaltă jumătate nu se ştie ce – ridică din nou privirea şi flutură mâna spre silueta neagră, împietrită în cadrul ferestrei.

De când se ştia, Kananbala nu făcuse niciodată semn cu mâna cuiva. Nu prea ştia cum să procedeze. Parcă nici mâna n-o asculta. Cu toate astea, se grăbi să scoată braţul printre gratii şi flutură şi ea din mână cu un gest stângace, ca un copil aflat în autobuz care face semne celor rămaşi jos.

A doua zi, când se întoarse cu tânărul necunoscut, i-o arătă pe Kananbala. Tânărul privi în sus şi flutură şi el din mână, zâmbind atât de larg, că făcu creţuri la coada ochilor. El şi doamna Barnum se priviră şi doamna Barnum îi spuse ceva în engleză, râzând. Era o noapte foarte liniştită şi Kananbala putu să audă fiecare cuvânt, numai că ea nu înţelegea engleza.

Doamna Barnum zise:

— Biata de ea, Ramlal spune că e nebună de-a binelea, spune măscări celor din jur. Trebuie că e amuzant, nu, dragule? Ţi-ar plăcea dacă aş face şi eu la fel?

Izbucniră amândoi în râs şi bărbatul răspunse:

— Hai, spune ceva. Ar fi grozav.

Doamna Barnum îi făcea semn Kananbalei cu mâna în fiecare noapte, când se întorcea acasă. Kananbala o aştepta la fereastră. Barnum găsea că e ciudat din partea soţiei lui să coboare din maşină în faţa porţii. Ce era în mintea ei? O dată, după ce o văzu fluturând cu mâna spre casa de peste drum, hotărî că venise vremea să dea dovadă de fermitate. Larissa întrecuse măsura. Ce or fi zicând servitorii văzând-o pe stăpâna lor că face semne indiencei nebune? Poate că, la urma urmei, oamenii aveau ceva dreptate când vorbeau de sângele amestecat. Cu cât trecea vremea, cu atât era mai convins că aşa este.

*

În săptămâna care urmă Barnum plecă într-una din lungile lui călătorii. Kananbala se obişnuise să o vadă pe doamna Barnum plecând în fiecare zi şi întorcându-se noaptea, la ore din ce în ce mai târzii, însoţită de acel tânăr. Pentru ea devenise un fel de joc să aştepte seară de seară ca să vadă în ce rochie nouă,

ușor sclipitoare, era îmbrăcată doamna Barnum când sosea, apoi să vadă cum ridică ochii spre ea și îi face cu mâna.

În seara asta însă lucrurile stăteau cu totul altfel. În seara asta Kananbala, cu gâtul strâns de încordare, cu inima zbătându-i-se în piept, cu degetele reci ca gheața, văzu cum se întorc doamna Barnum și tânărul în mașina acestuia din urmă.

Să fi fost ora unu dimineața. Era o noapte luminoasă, cu o lună care palpita pe cer asemenea unui gălbenuș uriaș, înălțată deasupra copacilor legănați de un vânt ușor. Kananbala se aplecă peste pervaz atât cât îi permitea trupul ei umflat și flutură din amândouă mâinile când mașina se opri și ei coborâră, la câțiva metri de casa lui Barnum. Știa că trebuie să-i oprească cu orice chip.

Kananbala îl văzuse pe domnul Barnum în acea după-amiază. Se întorsese mai devreme decât de obicei și nu o găsise pe doamna Barnum acasă. Kananbala îl văzuse plecând cu mașina la puțină vreme după ce sosise, poate în căutarea soției lui, și apoi întorcându-se fără ea. La puțină vreme după miezul nopții, Barnum se postase afară, lângă poartă, ascuns sub o tufă de bougainvillea. Din felul cum se ascunsese, Kananbala își dădu seama că avea intenția să o prindă pe soția lui cu iubitul ei și apoi... ce să facă? Nu-și putea desprinde ochii de la locul în care se ascunsese.

Doamna Barnum se miră că indianca flutură amândouă brațele. Râse încântată și ridică și ea ambele brațe. Iubitul ei ieși repede din mașină și veni lângă ea. Kananbala îi văzu dinții albi sclipind când zâmbea. Umbrele celor doi se desenau clar pe drumul inundat de lumina lunii. Doamna Barnum râdea înăbușit și se prefăcea că îl împinge într-o parte pe tânărul care se agăța de ea. Tocurile ei înalte țăcăneau pe pietrele drumului.

Ajunseră la poartă. Tânărul sărută vârfurile degetelor doamnei Barnum și murmură ceva, niște cuvinte pe care, îi păru Kananbalei, vântul le purtă către ea. Înspăimântată, privi spre silueta fortului desenată în depărtare pe cer și la masa întunecată a pădurii, dorindu-și ca, printr-o minune, să nu se întâmple ceea ce ea știa că va urma.

Barnum ieși dintre frunze și florile portocalii.

Doamna Barnum se răsuci spre el și exclamă bâlbâindu-se:

— Dragule... s-a întâmplat ceva? Petrecerea de la Munby... a durat atât de mult...

Domnul Barnum scoase mâna din buzunar, înfipse țeava revolverului în obrazul ei și mârâi:

- Ține-ți gura.

Doamna Barnum se dădu înapoi, cu un geamăt de durere. Înainte ca Barnum să poată întoarce pistolul, amantul se năpusti asupra lui. Doamna Barnum scoase un țipăt și i se alătură. Îngrozită, Kananbala închise ochii și îi deschise o clipă mai târziu, chiar atunci când tânărul sărea înapoi în mașină și pleca în trombă. Barnum zăcea pe pământ, cu sângele șiroindu-i din gât. Alături de el, Kananbala zări lama curbată a unui cuțit sclipind în lumina lunii.

Doamna Barnum privi în jur. Fața ei avea o paloare spectrală. Scoase din ureche unul din cerceii lungi și îl privi cu un fel de uimire. Ținând cercelul strâns în pumn, îngenunche o clipă alături de Barnum, după care se repezi la poartă și intră în fugă în curte.

„Ce noroc că nu îl lasă pe paznic să încuie poarta în serile când pleacă de acasă", se gândi Kananbala.

Victima zăcea pe drum, într-o băltoacă neagră, lucioasă, care se lățea văzând cu ochii. Bufnițele își reluară conversațiile nocturne cu glasuri catifelate.

Kananbala se întinse pe patul lat cât putu mai departe de Amulya, străduindu-se să își stăpânească gâfâitul ca să nu-l trezească. În mintea ei începu să țesă o poveste.

*

A doua zi dimineața Amulya era așezat la masa din dormitor și bea prima ceașcă de ceai pe ziua aceea. Tocmai deschisese ziarul când Nirmal intră precipitat.

Amulya ridică privirea, încruntat.

— Ce e cu tine, Nirmal, ai uitat să mergi? Chiar trebuie să alergi întotdeauna? Nu s-ar zice că mai ai puțin și devii tată!

Sorbi din ceai și se strâmbă.

— Cine a făcut ceaiul? L-a fiert prea mult, e amar.

— Știi, *baba*, zise Nirmal cu vocea întretăiată, în casa de peste drum s-a comis o crimă. Lumea spune că femeia și-a ucis soțul. A zăcut mort pe drum toată noaptea, iar ea era în casă, își peria părul ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Cum? Barnum? exclamă Amulya. Nu se poate!

— Ba da, *baba*, continuă Nirmal. E adevărat. Nu te-ai uitat pe fereastră în dimineața asta? E o tevatură afară... Am văzut că a intrat un șef de la poliție. Alți trei polițiști sunt în casă, caută arma crimei.

— Armă? Cum a fost ucis? întrebă Amulya și se ridică să meargă la fereastră, nemaiputându-și stăpâni curiozitatea.

— Cu un cuțit, răspunse Nirmal cu un fel de satisfacție. Înjunghiat în stomac și între coaste, se pare. Au dus-o pe doamnă la postul de poliție ca să o ancheteze. Susține că a fost plecată de acasă aseară, iar când s-a întors s-a dus direct în camera ei și n-are habar de nimic. Din câte știa ea, bărbatu-său trebuia să se întoarcă de-abia peste o săptămână.

Nirmal se duse la cealaltă fereastră și privi afară. În lumina soarelui, trupul lui înalt se desena pe sub *kurta* subțire în care dormise. Kananbala se duse lângă el. Băgă se seamă că nu ajungea cu capul nici măcar la umărul fiului ei și privi în sus spre el plină de mândrie și îngăduință.

— Nu-i mare pagubă că a murit. Era un nemernic, șopti de parcă îi împărtășea un secret.

— Așa și părea, pufni Amulya. Un englez rău în minus! Poate că acum femeia va pleca din casă și...

— Mai mult ca sigur că o vor băga la închisoare. Sau o vor trimite pe Insulele Andaman, zise Nirmal. Britanicii au închisori chiar și pentru femeile asasin... iar doamna Barnum e doar anglo... de fapt, ei îi urăsc pe anglo-indieni, nu?

— Într-adevăr, au închisori speciale, încuviință Amulya. Cred că au închisori pentru criminalii britanici... în garnizoanele de pe dealuri.

— Ca ucigașii să nu sufere de căldură? râse Nirmal.

Amulya îi aruncă o privire dezaprobatoare şi întoarse ochii către casa vecină. După câteva clipe, îşi puse la loc ochelarii şi se întoarse la ziarul lui.

Nirmal se trase de la fereastră:

— Poliţiştii vin la noi! zise.

— Vreau să mă văd cu poliţiştii, îi anunţă Kananbala.

Amulya trânti ochelarii pe masă şi lăsă din mână ziarul. Paginile începură să zboare prin cameră, răsfirate de vânt. Se întoarse la fereastra în cadrul căreia se profila casa de vizavi. Nimic nu părea să se fi schimbat, doar că poarta era deschisă şi oamenii intrau şi ieşeau fără încetare. Pe drum, lângă poartă, părea să fie o pată întunecată. În jurul ei fusese desenat un cerc alb. Un *havaldar* în uniformă ponosită stătea la umbra tufei de bougainvillea în floare şi trăgea dintr-o *beedi*. Privind florile portocalii care se iveau în jurul capului poliţistului ca şi cum acesta, dintr-un motiv de neînţeles, şi le prinsese în păr, Amulya îşi aduse aminte de o altă floare din părul unei fete – cea care îl îmbiase să danseze în luminişul din pădure. Zâmbi în sinea lui, gândindu-se la ciudăţeniile memoriei, la faptul că timpul nu are nici o putere asupra unor amintiri.

Reveni la realitate tresărind: poarta casei lor tocmai se deschidea, iar cel care o împingea era un poliţist.

— Nimeni nu are voie să o tulbure pe mama ta, îi spuse lui Nirmal. Să nu vorbeşti cu nimeni, m-ai înţeles? spuse după aceea soţiei lui. Ei, şi acum, e gata apa pentru baie? Ce-i cu voi azi? Aţi rămas cu toţii lipiţi de fereastră?

Fiindcă nu primi răspuns nici de la Nirmal, nici de la Kananbala, ieşi până în capul scării şi strigă:

— Shibu! E cineva în casă? Adu-mi apa. Ce adunătură de proşti: se întâmplă ceva unui străin şi ei uită de toate.

Kananbala privea cu atâta intensitate spre fereastra de sus a casei de peste drum, că Nirmal o întrebă:

— Te simţi bine?

— Babu, a venit poliţia, se auzi la scurtă vreme vocea lui Shibu, subţire, tremurătoare.

Amulya își luă gândul de la baie. Își netezi hainele și coborî în salon.

Polițistul îi luase pe toți la întrebări, până și pe Gouranga, care repetase bâlbâindu-se că în fiecare seară el dormea buștean la nouă și jumătate și nu văzuse nimic. Impacientat, polițistul bătu cu degetul în brațul scaunului, refuză o a doua ceașcă de ceai cu un aer preocupat, dar apoi îl chemă înapoi pe servitor și îi spuse:

— Bine, mai adu-mi o ceașcă, mi s-a uscat gâtul de atâta vorbit. Se întoarse spre Amulya, trecându-și mâinile prin părul ud de sudoare: Asta e tot? Mai e cineva în casă?

— Doar soția mea, dar pe ea nu e nevoie să o tulburăm, nu-i așa, sahib inspector? răspunse Amulya. De fapt, nici unul din noi nu are nimic de-a face cu oamenii aceia.

— Întocmai, Amulya Babu, întocmai! se învioră polițistul. Doamna nu iese niciodată afară și ați spus că dormitorul dumneavoastră este față în față cu casa de vizavi. Prin urmare, ce este doamna?

— Ce? făcu Amulya nedumerit.

— Un martor. Ar fi putut vedea totul de sus. Martorul ideal. Trebuie neapărat să o întrebăm dacă a văzut ceva.

— Dar nu se simte bine, insistă Amulya, începând să se enerveze.

— Nu vă faceți griji, Amulya Babu, zise polițistul împăciuitor. Oameni suntem. Dați-ne o șansă. Suntem slujitori ai statului, ne facem doar meseria.

*

Kananbala făcu ochii mari când intră în salon. Nu mai fusese acolo de vreun an. Încăperea era întunecoasă și mirosea puțin a mucegai. Părea să aibă mai multe scaune tapisate, ale căror brațe bogat sculptate ieșeau de sub cearșafurile cu care erau învelite. Oare de ce erau acoperite? se întrebă. Chiar nu mai venea nimeni în vizită? Camera nu mai era deloc folosită?

— Pentru ce sunt cearşafurile? întrebă în şoaptă.

Amulya îi răspunse:

— E praf.

Abia atunci observă că tăbliile lustruite ale meselor erau acoperite de praf. Ce păzeau nurorile?

Kamal o apucă de cot şi o conduse spre un scaun. Faţa Kananbalei era umbrită de colţul sariului. Când trecu pe lângă poliţist îi aruncă o scurtă privire pe sub *aanchal.*

— Carevasăzică, *mataji*, începu inspectorul. Aţi văzut ceva? Povestiţi-ne totul. Chiar dacă vi se pare un lucru neînsemnat. De fapt, mai ales dacă ceva vi se pare lipsit de însemnătate. Se întoarse spre Amulya şi Kamal: Anii lungi de experienţă te învaţă că martorii lasă adesea deoparte amănunte cruciale. Nu au de unde să ştie ce este cu adevărat important într-o anchetă poliţienească.

— Desigur, desigur, încuviinţă Kamal trecându-şi degetele mari pe sub bretelele vărgate ale pantalonilor. Martorii nu îşi dau seama de valoarea unor indicii.

Kananbala încerca să îşi stăpânească bătăile inimii. După ce stătuse atâta vreme izolată, era pusă acum să vorbească în faţa unui străin, şi încă despre ceva atât de important, ceva care putea salva viaţa prietenei sale. Precis că va greşi undeva. Trase adânc aer în piept şi spuse:

— De ce să mintă o femeie în vârstă? Da, am văzut ceva.

— Spuneţi, *mataji*, o îndemnă poliţistul şi îl privi pe Amulya pe sub sprâncene.

— Bietul de el abia venise. Trebuie că era ostenit, britanicii ăştia se spetesc muncind. Fusese plecat câteva zile.

— Câte zile? întrebă poliţistul, se întoarse spre adjunctul lui şi se răsti la el: Notezi tot, m-ai înţeles?

— Trei sau patru, cred.

— Spuneţi mai departe.

— În faţa porţii aşteptau nişte pădureni. Paznicul nu era acolo. Era destul de târziu, pe drum era întuneric. L-au înconjurat, strigau şi dădeau din mâini. Unul din bărbaţi era foarte înalt, avea păr lung, negru.

— Ați auzit ce spuneau, *mataji*? o întrebă polițistul. Avea vreunul cuțit? Le-ați văzut fețele? I-ați recunoaște?

Kananbala păru că se încovoaie sub avalanșa de întrebări. Scoase câteva sunete incoerente și Amulya, alarmat, dădu să se ridice și să o scoată din cameră. Polițistul îi făcu semn să stea jos și se întoarse spre soția lui.

— Ați văzut vreo armă?

— Bărbatul cel înalt avea ceva la brâu. Dar nu pot spune ce anume. Era întuneric, eu nu văd prea bine. Ochii mei... doctorul a zis că am nevoie de alți ochelari, dar pentru asta trebuie să fac un examen la ochi și... Se certau; era vorba de mina din pădure, despre bani... Sunt oameni sărmani, care locuiesc în pădure...

— Și ce s-a întâmplat după aceea, *mataji*? o îndemnă polițistul cu blândețe; doamnele în vârstă trebuie tratate cu grijă.

— Apoi a fost o îmbulzeală, o învălmășeală, n-am văzut ce s-a petrecut în mijlocul grupului. Dar au plecat cu toții repede, au fugit. Iar bărbatul era întins pe jos.

— Doamna Barnum unde era? Paznicul spune că ieșise în oraș și lui i-a dat liber, așa cum făcea întotdeauna când soțul ei era plecat. Se întoarse spre Amulya și comentă: Ciudat, nu credeți? Ai fi zis că tocmai când e plecat soțul ei are mai multă nevoie de paznic.

— După ce s-a întors n-a mai ieșit din casă. Am văzut-o când a venit din oraș. Cred că era destul de devreme – nu luasem încă masa de seară. Apoi s-a dus sus, continuă Kananbala, după ce făcu o scurtă pauză, ca și cum ar fi încercat să-și aducă aminte. O văd bine de la fereastra dormitorului meu atunci când e lumina aprinsă. Uită deseori să tragă perdeaua. Stătea la fereastră și... a, da! A cântat puțin la pian. N-ai auzit-o? îl întrebă pe Amulya.

Amulya o privi și repetă:

— La pian?

Ar fi vrut să-i spună să nu vorbească atât. Cine știe când dădea drumul la vreo obscenitate? Ce s-ar fi întâmplat dacă l-ar fi făcut pe polițist tâmpit încornorat, așa cum îi spusese grădinarului chiar înainte să plece?

— Păi... cântă la ceva în fiecare seară şi Nirmal mi-a spus că e un pian. Nu mă pricep eu la lucruri de-astea.

— Aţi văzut-o pe doamna Barnum coborând?

— Cred că nu şi-a dat seama că soţul ei se întorsese. Biata de ea! Poate că n-a auzit maşina din cauza pianului! răspunse Kananbala. Când te gândeşti că a stat toată noaptea în camera ei, fără să ştie că soţul se stingea afară, într-o baltă de sânge. Poate că l-ar fi putut salva. Cât trebuie să o chinuie gândul ăsta! oftă Kananbala.

Poliţistul notă ceva în carnet şi se întoarse spre Amulya.

— Va trebui să depună mărturie.

— Peste poate, făcu Amulya.

3

Trecu o lună, apoi încă două săptămâni. Crima de la casa Barnum începu să se şteargă din amintirea oamenilor. În lipsa unor martori de încredere, ancheta bătu pasul pe loc; dosarele fură plimbate de la un birou la altul, colo se pierdu o filă, colo alta. Paginile se ferfeniţiră şi se pătară de la ceştile de ceai. Era o afacere dubioasă şi nici companiei miniere nu-i convenea să se facă cercetări prea amănunţite. Firea arţăgoasă şi accesele de furie ale lui Digby Barnum nu-i atraseseră prea mulţi prieteni la locul de muncă. Pe lângă asta, mai erau şi alte lucruri neplăcute care ar fi putut ieşi la iveală în cursul anchetei, punând anumite persoane într-o situaţie stânjenitoare. Bărbatul despre care se vorbea că ar fi amantul doamnei Barnum plecă din oraş. Poliţia îi pierdu urma în Calcutta, de unde se zvonea că plecase la Sydney. Casa de peste drum de numărul 3, din strada Dulganj parcă se izolase de oraş. Nu se mai dădeau petreceri, iar doamna Barnum nu ieşea aproape deloc. Oamenii nu mai vorbiră despre omor.

Viaţa îşi reluă cursul de zi cu zi. Amulya încheie un târg profitabil cu un mare magazin din oraşul Lucknow. Nirmal se duse la Manoharpur şi o lăsă pe Shanti la tatăl ei, ca să nască acolo. Tradiţia cerea ca primul copil să vadă lumina zilei în casa unde copilărise mama lui, însă Nirmal nu era de acord, spunând că Manoharpur nu era un loc potrivit. Nu avea spital, şi singurul la care se putea apela se afla în oraşul cel mai apropiat, care era totuşi foarte departe.

Kananbala uitase de bebeluş. Se gândea dacă doamna Barnum aflase ce povestise ea poliţiei. Poate că îi îngreunase situaţia. Poate

că versiunile lor asupra celor întâmplate nu se potriveau. Își făcea atâtea griji, că o vreme uită să mai spună măscări. Când o scotea la plimbare după-amiaza, Amulya vedea că e cu gândul în altă parte, că nu-i dă nici o atenție. Dacă tăcea și aprindea pipa, soția lui nici nu băga de seamă.

În anul acela musonul întârzia să vină la Songarh. Căldura pârjolise totul. Dar, cu toate că lumina era orbitoare după-amiaza, seara se făcea simțită o boare venită parcă din altă lume, o boare care îi făcea pe oameni să viseze la ploaie și să tânjească după lucruri imposibile.

În casa de la numărul 3 din strada Dulganj atmosfera era parcă și mai încărcată. Cu toții așteptau primul copil. Și chiar primul era, căci Manjula nu avusese niciodată copii. După trei ani de căsnicie căpătase convingerea că era stearpă fiindcă, fără știrea ei, îl nemulțumise cumva pe un zeu. Se străduise să își răscumpere vina. Îi ceruse lui Kamal să o ducă prin țară, ca să lege sfori de trunchiul copacilor din altarele sufiste și clopoței de alamă în templele zeităților hinduse cocoțate pe dealuri. Ținuse post și se rugase, căpătase binecuvântarea a tot felul de asceți. Toate în zadar.

Acum, când așteptau venirea copilașului, Manjula ofta din când în când și parcă nu se mai grăbea atât cu treburile. Se mira ea singură că gândurile îi umblau razna, că, stând pe terasă, se oprea din treabă și rămânea cu ochii la norii mijiți pe cer. Apoi își spunea că are de tăiat pânze vechi în bucăți mai mici. Va trebui să facă și o pernă umplută cu semințe de muștar negru, pe care căpșorul moale al copilului să se rotunjească în voie. După masă se ducea ostenită să tragă un pui de somn, gândindu-se că trebuie să găsească sariuri vechi din care să coasă *kanthas*, plăpumioare pentru copil. Dar oare va putea o singură femeie să țină în mână o casă atât de mare? bombănea adesea. Halal bunică, soacră-mea! Nu mișcă un deget pentru bebeluș.

Nirmal se tot privea în oglindă în timp ce se bărbierea. Oare semăna mai mult a tată? Poate că aşa va fi după ce va vedea copilul. Oare va fi băiat? Nu avea nici o însemnătate dacă era băiat sau fată. Dar dacă ar fi băiat! L-ar lua cu el în călătorii, ar urca împreună pe munte, ar scormoni prin ruine. Gândul îl făcu să tremure de nerăbdare. Îşi pieptănă părul pe spate, scoţând în evidenţă fruntea înaltă moştenită de la tatăl lui, şi ieşi pe terasă ca să fumeze a doua ţigară din dimineaţa aceea. Privind în zare observă că deasupra ruinelor şi a liniei dealurilor apăruseră nori cenuşii, iar restul cerului, cu toate că rămăsese albastru, părea puţin întunecat de o armată de norişori albi ca laptele covăsit. Lumina era mai blândă acum şi briza dimineţii îi mângâia obrajii.

Nirmal oftă de plăcere, se aşeză pe parapet şi aprinse o ţigară. Shanti nu era cu el să strâmbe din nas şi să spună:

— Ce miros îngrozitor! Cum poţi fuma aşa ceva?

Trăsese şi ea un fum, apoi încă unul şi, spre surprinderea ei, îi plăcuse. Nirmal fusese şi scandalizat, dar şi amuzat de încercarea ei de a fuma. De fapt, după ce îşi revenise din şoc, pufnise în râs.

— Am să-ţi fac o poză, o tachinase, şi am să i-o arăt lui *baba*. Are să te trimită la teatrul Star din Calcutta, să te faci actriţă.

— Mda, mama ta îmi spune deja că sunt o târfă... îi întorsese Shanti vorba.

— Ştii prea bine că habar n-are ce vorbeşte.

— Oricum, nu e plăcut să auzi astfel de lucruri, continuase Shanti. Cât am trăit la Manoharpur n-am auzit niciodată aşa ceva.

— Nu avem întotdeauna ceea ce dorim, spusese Nirmal iritat, ferindu-şi privirea. Şi pe mine mă doare să văd că mama nu ştie ce face.

— Dar pe tine nu te insultă niciodată.

Ajunseseră să se certe. Până atunci nu se mai certaseră decât în glumă, aşa că fură luaţi amândoi prin surprindere. Acum, când fuma pe terasă, Nirmal simţi că îl cuprinde un dor nestăpânit de Shanti. Îşi dorea să o aibă alături, chiar şi numai ca să se certe cu

ea. Urma să meargă la Manoharpur peste trei săptămâni, atunci când se năştea copilul. Nu ştia cum să-şi ocupe timpul până atunci. Poate că se va duce mai devreme. Poate că tatăl lui îi va da voie să plece mai devreme, iar şeful de catedră de la colegiu va fi de acord. Unui viitor tată i se permite orice. Începu să îşi facă un plan despre cum să îl convingă pe tatăl lui.

Simţi pe faţă primele picături de ploaie. Ridică privirea spre cer şi lăsă ploaia să îi şiroiască pe faţă, umezind ţigara pe care o ţinea între degete.

4

Ploaia care cădea răpăind peste Songarh nu ajunsese încă în îndepărtatul Manoharpur. Aerul zăcea peste oraş ca o pătură groasă, nemişcată. Arşiţa colorase fructele de mango în culorile focului; fructele tinere, cu carnea tare, se rotunjiseră, deveniseră roşu-gălbui şi acum umpleau aerul greu cu parfumul lor. Nimeni nu-şi aducea aminte să mai fi văzut vreodată asemenea fructe. Atârnau câte două, trei, îndoind copacii sub greutatea lor, şi erau atât de multe, că nimeni nu se mai sinchisea să le păzească. Cocoţaţi pe ramuri, băieţii le mâncau direct din pom şi aruncau cu sâmburii tari în trecătorii neatenţi.

Shanti privea gânditoare grădina şi râul. Fără să ia în seamă sfatul celorlalţi în legătură cu starea ei, se îndrepta, cu pasul sigur al cuiva care nu prea ştie unde se duce, spre malul apei. Ce aproape pare râul, îşi zise, râul copilăriei. În fiecare an părea să vină mai aproape. Cât ar fi vrut ea însăşi să nu se ia în serios, Shanti era încredinţată că soarta ei este legată de panglica aceea de apă. Treptele pe care îşi amintea că stătea la soare cu prietenele ei dispăruseră sub unde. Dacă privea de pe verandă în apa cafenie, murdară, i se părea că le vede pe cele trei prietene plutind în adânc asemenea unor umbre, înfăşurate în ierburi unduitoare. Privi în jos şi îşi văzu propria faţă la câteva picioare sub apă, cu părul despletit, cu pielea acoperită de noroi şi şerpi care intrau şi ieşeau din urechile ei. Ţinându-se cu mâinile de burtă, alergă cât de repede putu în camera de rugăciune şi se rugă ca imaginea să i se şteargă din minte, ca bebeluşul să se nască şi Nirmal să ajungă la timp când ea avea să nască.

La parter, pe una din largile verande ale casei, stătea Bikash Babu, tatăl lui Shanti, împreună cu Ashwin Mullick, celălalt bogătaş din sat. Potol Babu, învăţătorul, al treilea membru al clubului datorită faptului că era şcolit, că făcea parte din casta superioară şi că venea din Calcutta, îşi dorea să îşi facă apariţia vreo veche cunoştinţă ca să le povestească celor de acasă, din Baghbazar, în ce companie selectă se afla.

Bikash Babu se simţea cam nesigur în faţa lui Ashwin Mullick. Banii familiei lui, bani cu care fuseseră ridicaţi pilaştrii şi arcul roman, bani cu care fusese construit impunătorul *ghat*, se împuţinau de la an la an. Ashwin Mullick, pe de altă parte, fusese ţinta ironiilor atunci când începuse afacerea cu ulei de cocos. Lumea spunea că o afacere cu ulei e tocmai ce îi trebuia unui om alunecos. Dar acum nimeni n-ar fi putut tăgădui că avea toate motivele să fie mulţumit. Nu doar că dădea bani cu împrumut prietenilor, refuzând orice ofertă de dobândă cu o ridicare din umeri care arăta că nu asta e important, dar casa lui se afla pe un teren mai înălţat şi el privea înaintarea râului cu o complezenţă amuzată. Casa lui Bikash Babu, patriarhală, pitorească prin faptul că era izolată, singură în faţa apei, înconjurată de câmpuri de orez de un verde crud, era mult mai vulnerabilă.

— Păcat de arborii de mango, spunea Ashwin Mullick. Era un experiment care te interesa, pe cât îmi amintesc.

— Mda, răspunse Bikash Babu. Voiam să cultiv *dusseri*[1] în grădiniţa mea bengaleză. Copacilor le mergea destul de bine până când râul a inundat capătul grădinii.

Potol Babu oftă.

— Ce ironie a sorţii, spuse el în engleză. Apa, care ne salvează, poate atât de uşor să ne şi distrugă. Într-adevăr, zeul Shiva...

— Ce s-a întâmplat cu proiectul tău, Bikash? îi tăie Ashwin Mullick vorba. Parcă voiai să construieşti un stăvilar, ori poate un şanţ? continuă trăgând din pipă; fuma tutun parfumat, de import.

— Cine-şi închipuie că poate opri marele Gange? se văită Potol Babu, încercând iar să se bage în vorbă. Eu zic să...

---

1 Varietate de mango foarte apreciată.

— A venit un inginer de la Braithwaite & Sons, răspunse Bikash Babu. A zis...

— Au trimis un sahib sau un localnic? întrebă Ashwin Mullick, cu toate că știa răspunsul.

— L-au trimis pe dr. Mitra, un inginer strălucit, zise Bikash Babu repede, conștient că Braithwaite nu îi acordaseră atenția cuvenită și nu consideraseră necesar să-l trimită pe inginerul-șef, un scoțian.

Bikash Babu mai simțea și acum usturimea ironiilor spuse la adresa lui. Când se răspândise zvonul că Bikash Babu angajase o firmă englezească, o grămadă de lume venise să-l vadă pe inginer. Numai că omul arăta cam la fel ca ei. Era scund și rotofei. Chelia îi strălucea în soare. Nici măcar nu purta costum, ci un *dhoti*, ca toți ceilalți.

— Și-a luat diploma în Scoția, le spuse Bikash Babu scepticilor lui ascultători. Au o părere foarte bună despre el. A stat aici câteva zile și a studiat situația. Se ducea pe malul râului la ore ciudate, înarmat cu instrumente complicate. Credea că un fluviu atât de mare nu poate fi oprit să-și schimbe cursul. Dar mai spunea și că, judecând după felul în care înaintează acum...

— Inginerii ăștia, rânji Ashwin Mulick disprețuitor. Acum se pricep și la geologie?

— ... nu va pune în pericol casa timp de încă două generații.

— Ce casă frumoasă, zise Potol Babu văzând că Bikash Babu se înnegurează la față. O casă splendidă, pe care generațiile viitoare o vor vedea și admira. Scara centrală din tec de Burma, minunatele coloane romane, oglinzile belgiene, sala de biliard! Nu-și are pereche în Manoharpur... cu excepția superbei case a lui Ashwin Babu, desigur.

Tăcură cu toții, fiecare dintr-un motiv doar al lui, dar pe care nu și-l puteau lămuri pe dată. Ashwin Babu se temea că e privit cu ușor dispreț, deoarece casa lui era mai nouă și avea o scară doar din cărămidă și marmură, nu din tec de Burma, din cauza unei porniri nefericite de a economisi. Bikash Babu știa că oamenii îl cred un bătrân excentric, care trebuie pus la locul lui. Iar Potol Babu se gândea că poate păruse lingușitor, când de fapt el admira sincer arhitectura ambelor case.

Cerul după-amiezii se lăsă şi mai jos peste ei, aerul cald şi umed îi cuprinse într-o îmbrăţişare înăbuşitoare. O muscă grasă, albăstruie, îşi găsi moartea în ceaiul rămas într-o ceaşcă.

Mirosul de porumb copt pe jăratic umplea aerul în după-amiaza aceea. Femeile care trudeau pe câmpurile de orez, copiii care se ciorovăiau în curtea şcolii, profesorul lor care îi ameninţa cu bastonul, egretele care ciuguleau în căutarea hranei, cu toţii se opriră şi ridicară ochii spre cer. În fiecare zi cerul cobora mai jos. Astăzi nemărginirea albastră de deasupra capetelor se umflase şi se întunecase la culoare. Se făcuse şi mai cald, aerul nemişcat se îngroşase şi mirosea a mucegai.

Shanti stătea în pat şi privea afară, dusă pe gânduri, mângâindu-şi pântecul. Din când în când lua un *jamun* din bolul de argint lucios în care boabele purpurii se oglindeau părând de două ori mai multe. Pe fereastră vedea câţiva *bulbul* moţaţi, ciripind în ramurile copacului *bakul*. Copacul crescuse şi ajunsese la fereastra de la etajul întâi. Ce mic fusese, îşi aminti Shanti, pe vremea când, o fetiţă care colinda prin grădina lăsată în paragină în căutarea unor buruieni frumoase, îi punea zilnic apă la rădăcină. Atinse cu degetele boabele de *jamun* şi alese una mare, lucioasă. Gâtul i se strânse deja, anticipând gustul acrişor.

Bikash Babu era în camera lui de la parter, cu o carte pe genunchi. Nu privea paginile, ci liniile subţiri, albe, apărute pe pardoseala roşie şi bine lustruită a biroului. Păreau a fi inofensive, ca liniile desenate de un copil neastâmpărat, care nu le mai şterse după aceea. De fapt, ştia că sunt firicele de apă. Apa umpluse pământul, se aburcase pe rădăcinile casei, adânc înfipte în pământ, şi acum lăsa dâre umede pe pardoseala roşie. Pe marginile încăperii apa dăduse naştere la pete întunecate, cu forme neregulate, care urcau pe pereţi şi umflau tencuiala, ca şi cum ceva aflat dedesubt încerca să îşi croiască drum la lumină. Bikash Babu nu avea nevoie să atingă petele ca să ştie că erau lipicioase, ca fruntea unui bolnav, şi reci ca obrazul unui mort.

Pe la începutul serii copacii începură să se aplece şi să se legene, o briză răcoroasă cu miros de mare şi alge, de pământ şi locuri îndepărtate, răvăşi hârtiile de pe biroul lui Bikash Babu, se mişcă asemenea unei stafii printre draperiile nemişcate, fluturâ câteva şuviţe de păr pe fruntea lui Shanti, care adormise, şi trânti cu zgomot uşa verandei.

Kripa, fata în casă, stătea pe verandă şi mesteca *paan*. Tocmai mâncase şi acum privea cu ochii pe jumătate închişi cerul plumburiu de deasupra fluviului. In depărtare zări un nor care se lăţea văzând cu ochii, devenind tot mai întunecat. Venea drept spre casă şi, pe măsură ce se apropia, se mişca tot mai repede, mai ameninţător. Nici nu apucase tutunul din *paan* să-şi facă efectul, că norul acoperi cerul. Suprafaţa netedă a râului aruncă mii de sclipiri şi se sparse în mii de cioburi, izbită de apa căzută de sus. Vântul se înteţi. Cocotierii de pe lângă casă se aplecau ca nişte femei nebune, măturând pământul cu părul lor. În apropiere se auzi ceva trosnind şi căzând la pământ.

Servitorul se repezi sus, urcând două trepte odată, ca să ia sariurile puse la uscat pe sfoara întinsă de la un capăt la altul al terasei. Le trase jos, le strânse şi le puse grămadă pe umeri. Nu opri decât ca să se aplece peste parapet şi să strige către Kripa:

— Ce ploaie!

Cât coborî el scările, ploaia se înteţi. Acum o singură picătură căzută pe o floare o făcea să se cutremure şi o dobora. Cerul şi râul erau una.

După trei zile de ploaie neîntreruptă, oamenii începură să se îngrijoreze: prea ploua cu putere, şi de atâtea zile în şir, nu era firesc. Acoperişurile de stuf ale colibelor de chirpici fuseseră luate de vânt, iar fulgerele care cădeau peste câmpuri carbonizaseră un pâlc întreg de copaci *supari*.

Bikash Babu îi chemă pe servitor şi pe grădinar pe verandă. Faţa lui, de obicei blândă, era schimonosită de mânie.

— Chiar nu băgaţi de seamă nimic? urlă el. Nu vedeţi că fotoliile stau în apă?

Cei doi îşi priviră picioarele.

— Ce staţi şi vă holbaţi la podea? Luaţi fotoliile! Duceţi-le înăuntru! O să le putrezească picioarele! Hai, spuse şi puse el însuşi mâna pe un scaun ca să-l ridice, dar nu prea reuşi.

— Nu, nu, Babu, ce faceţi? exclamă grădinarul, se repezi la fotolii şi strigă şi el la servitor: Hai odată, băiete, că nu s-or mişca singure!

Fotoliile erau mari şi grele. Spătarul se lăsa pe spate, ca să-ţi poţi face siesta cât mai confortabil. Servitorii abia le puteau mişca.

La sfârşitul săptămânii fură nevoiţi să strângă covoarele sul şi să le ducă la etaj. Bikash Babu îşi ridică *dhoti*-ul cu o palmă, lăsând să se vadă o bucată din gamba subţire, cu piele fină. Shanti se străduia să nu-l privească insistent atunci când veni sus şi se aşeză pe un scaun, lângă ea, adâncit în gândurile lui.

O vreme priviră pe fereastră, apoi, aşa cum fac oamenii, vorbiră unul cu altul.

Bikash Babu spunea:

— Cum te simţi? Dacă ar trăi mama ta nu mi-aş face griji.

Shanti spunea:

— *Baba*, nu crezi că e în primejdie casa?

— De ce-ar fi? Ce, e făcută din lut? întrebă Bikash Babu, pe un ton mai aspru decât ar fi vrut. N-ai văzut cu ochii tăi cât de solidă e? Nu mai ţii minte că, atunci când au venit muncitorii să dărâme peretele vechii bucătării, li s-au rupt uneltele grele de fier?

— Mă gândeam, făcu Shanti timidă, că poate ne-am putea muta la...

— N-ai la ce să te gândeşti, îi tăie Bikash Babu vorba. De fiecare dată când vine musonul se întâmplă bazaconia asta. Li s-a întâmplat şi tatei, şi bunicului meu. Peste o săptămână sau două o să mai slăbească ploaia şi apa o să se retragă. Câteva zile fără ploaie sunt de ajuns.

Bikash Babu se ridică, împinse scaunul în spate şi plecă să ia masa de prânz. Shanti îşi afundă faţa în pernă. În primele luni de sarcină stătuse în picioare toată ziua. Acum suferea de migrene care păreau să-i despice ţeasta în două, atât de violente, că ar fi vrut să-şi rupă capul de pe umeri. Pielea îi era întinsă ca o tobă, subţire şi lucioasă, parcă stăvilea un val. Era convinsă că, dacă s-ar înţepa cu un ac, măruntaiele i s-ar scurge din trup. Noaptea

avea vise atât de urâte, că îi era frică să mai adoarmă. În unele nopți, brățările cu cap de șarpe dăruite de soacra ei i se înfășurau în jurul gâtului, strangulând-o. Se trezea cu inima bătând să-i iasă din piept, cu vocea soacrei răsunându-i în urechi; îi vedea rânjetul disprețuitor în timp ce repeta iar și iar acel cuvânt. „Târfă", spunea cu dușmănie, schimonosită la față, „târfă, du-te și cântă pe străzi." În altă noapte îl văzu pe Nirmal cum se scufunda încet, încet în fluviu și o striga disperat. „Scoate-mă de aici", țipa el. „Ajută-mă, cheamă pe cineva." Privea rugător spre ea, dar ea nu putea face nici o mișcare; stătea și privea cum apa urcă până peste capul lui, cum curge peste el, cum curge dincolo de casă purtând un hibiscus roșu.

Shanti făcu un efort să ridice pleoapele și să privească *bulbul*-ii din *bakul*, speriați și ei la fel ca ea. Ar fi vrut să-și golească mintea de imaginile care o asaltau.

În sufragerie, Kripa îi adusese prânzul lui Bikash Babu. Era cu câțiva ani mai în vârstă decât el și de aceea încredințată că are dreptul să spună orice dorește.

— Peste câteva zile nu va mai fi nevoie să cumpărați pește. Peștii o să vină înot direct în farfurie.

Fiindcă nu primi nici un răspuns continuă:

— Am fost nevoită să pun cărămizi sub plită, ca să o ridic deasupra apei. Tai și toc toate cele pe masă, nu mai am cum să mă așez pe jos. Credeți că la vârsta mea pot să mai stau atâta timp în picioare?

Bikash Babu era mohorât.

— La ce bun atâta boscorodeală? zise. Ce vrei să fac eu? Doar nu plouă fiindcă așa e voia mea. Și unde ai vrea să plecăm, lăsând casa de izbeliște? În câteva săptămâni se va termina.

— Peste câteva săptămâni, răspunse Kripa, o să-mi crească aripioare și solzi. Să știți că nu am rămas aici decât pentru biata fetiță, plăpândă ca o floare, și orfană pe deasupra. Dacă ar fi fost aici mama ei...

Plecă înapoi spre bucătărie. Picioarele ei stârneau mici valuri în apa de pe pardoseală. Se întoarse ca să mai arunce o privire către Bikash Babu și mormăi:

— Cum o putea să mănânce ca o barză? Ciuguleşte din mâncare cu apa până la glezne.

Ploaia nu se oprea.

Pe deasupra ropotului ploii Kripa auzi un ţipăt şi numele ei în acel ţipăt. Alergă sus, de unde veneau ţipete sugrumate.

— Kripa! Kripa!

La etaj o găsi pe Shanti ţinându-se cu mâna de masă ca să nu cadă, cu ochii aţintiţi la o băltoacă formată între picioarele ei, cu sariul ud.

— Ce e asta? gemu ea. Ce se scurge din mine?

Kripa strigă la servitor:

— Unde eşti, băiete? Fugi şi adu-o pe mama lui Jonaki!

Băiatul îşi sumese *dhoti*-ul. Mama lui Jonaki, moaşa satului, locuia dincolo de câmpurile de orez şi iazul din sat, o distanţă greu de parcurs sub torentele de apă. Dădu fuga să ia o umbrelă. Nu că i-ar fi fost de vreun folos sub perdeaua de apă care cădea din cer, dar mai bine să o aibă la el.

Kripa se duse iute în birou, crezând că Bikash Babu e acolo. Nu-l găsi, dar rămase împietrită în prag. Rafturile de jos ale bibliotecii de-abia se mai vedeau din apa mâloasă care părea să înghită cărţile văzând cu ochii. O foaie de hârtie alunecă pe lângă ea. Literele părură să tremure câteva clipe, apoi se dizolvară, devenind un norişor albăstrui. O frunză alunecă printre picioarele unui fotoliu. Pe masă erau două fotografii, una a lui Shanti, cealaltă a mamei sale. Priveau apa zâmbind, senine. Kripa înşfăcă fotografiile şi ieşi deznădăjduită, abia mişcându-şi picioarele prin apa îngroşată.

La piciorul scării dădu de servitor şi îl privi îngrozită.

— Tot aici eşti, nesăbuitule? Cum crezi că o să se nască copilul dacă tu stai aici? Fugi şi adu-o pa mama lui Jonaki!

— Dar râul... îngăimă băiatul. A rupt malurile. Dacă ies afară apa îmi ajunge până la gât. Catul de jos trebuie că e acoperit de apă acum.

Kripa alergă iarăşi sus, gâfâind. O dureau genunchii. La mijlocul scării genunchiul drept îi înţepeni. Durerea fu atât de vio-

lentă că se opri strângând din dinți și așteptă să o lase. Îl găsi pe Bikash Babu pe veranda de sus. Stătea sprijinit de un stâlp și privea râul umflat. Ochii i se duseseră în fundul capului. Pielea din jurul lor parcă se acoperise de negi. Kripa nu băgă de seamă nimic. În acea clipă uită că toată viața încercase să fie respectuoasă față de stăpânul ei.

— Uite unde ne-ai adus! țipă ea, incapabilă să se stăpânească. Te-ai înțepenit ca o vacă în mijlocul drumului! Acu' ce ne facem? Nu ți-am spus să plecăm de aici? Acu' uite ce prăpăd e afară și copilașul e pe drum!

— Copilul... repetă Bikash Babu.

— Nici măcar nu ai habar că pe sărmana Shanti au apucat-o durerile facerii? Cu o lună mai devreme! Bagi vreodată de seamă ceva? Nimeni nu poate ieși să o aducă pe moașă. Crezi că eu mai țin minte cum să moșesc un copil?

Bikash Babu îi întoarse spatele și privi din nou afară. Prin *kurta* subțire de bumbac, acum străvezie, i se vedea pielea, mai lucioasă în locurile unde țesătura se lipise de corp.

— Astăzi râul va acoperi casa. A rupt malurile, caută o albie nouă, murmură el; vocea lui abia răzbătea până la ea prin răpăitul ploii. Auzi cum mugește? Îi simți puterea?

Kripa dădu să zică ceva, apoi renunță și se întoarse șontâc-șontâc la Shanti.

— Râul va lua casa în stăpânire. Ce sunt casele astea mari decât deșertăciune? Bunicul meu se mândrea cu marmura italienească. Acum marmura va fi albia râului. Peștii vor trece înot printre rafturile de tec fin și vor mușca statuetele de fildeș. Broaștele vor depune ouă în ceștile de porțelan, șerpii se vor încolăci pe pilaștri. Ferestrele vor cădea și vor fi purtate până în mare. Bustul bunicului meu va privi pădurea de ierburi, cerneala inscrisurilor noastre va înnegri apa, mușchiul va răsări prin așternuturile sfâșiate, paturile și scaunele vor ieși din casă plutind precum niște bărci. În camerele rămase goale se vor înmulți peștii.

Rafale puternice de ploaie izbiră veranda. Apa îi udă hainele și fața împietrită. Buzele i se mișcară, dar nu se auzi nici un sunet.

— Deșertăciune, șopti el. Deșertăciune.

5

Norii care se adunaseră şi îşi vărsaseră mânia asupra Manoharpurului cu două săptămâni înainte abia dacă se opriseră peste Songarh. Plouase îndeajuns cât să umple iazul puţin adânc din fort, să spele praful de pe copaci şi să facă pământul să respire, o respiraţie caldă, umedă. După ce ploaia se opri Nirmal se duse la colegiu, iar Kamal şi Amulya la fabrică.

Casa se cufundă în tăcere, ca întotdeauna după ce bărbaţii plecau la lucru. Alergătura după apă caldă, pregătirea micului dejun, călcatul în ultimul minut al hainelor deja călcate... Când se golea, casa parcă ofta uşurată. Liniştea domnea o vreme înainte să înceapă măcinatul, prăjitul şi alte munci legate de pregătirea mesei. Se auzea cum grădinarul scoate apă din puţ pentru plantele care se ofileau în arşiţa sfârşitului de vară. Frânghia scârţâia şi pârâia într-un fel anume când găleata cobora şi altfel atunci când se ridica, plină de apă. Fata în casă se ciorovăia cu una din servitoare într-un colţ al grădinii. Manjula puse capăt discuţiei în contradictoriu pe care o avea zilnic cu Gouranga cu privire la prospeţimea peştelui, după care intră în bucătărie bombănind.

— Nu mai am pe nimeni să mă ajute la tăiatul legumelor. Shanti a plecat, alţii sunt bolnavi... cap sec, pisează muştarul împreună cu ardeiul iute, *împreună cu ardeiul iute*!

În scurtă vreme legumele şi peştele se prăjeau în uleiul care sâsâia şi bolborosea. Mai trecu ceva vreme. Un *bael* căzu cu o bufnitură în grădină. Gouranga se duse clătinându-se şi îl luă în bucătărie. Aveau să facă sorbet din carnea lui portocalie, aromată.

Manjula sfârşi în cele din urmă să se dea pe faţă cu cremă şi faină şi se duse să facă a doua baie.

Se auzi clopoţelul de la intrare.

Gouranga deschise uşa şi sări în lături. În prag stătea Larissa Barnum şi în spatele ei *khansama*, îmbrăcat într-o uniformă gri cu butoni de alamă înnegrită şi cu şapca pe cap.

— Întreabă-l! ordonă doamna Barnum.

Khansama i se adresă lui Gouranga:

— Unde este *mataji*? Memsahib vrea să o vadă.

Servitorul se bâlbâi:

— Sus, dar...

— Ce spune? întrebă doamna Barnum nerăbdătoare.

— ...nu primeşte pe nimeni.

Khansama traduse.

— Prostii, exclamă doamna Barnum. Trebuie să o văd. Dacă e sus, mă duc la ea.

Şi aşa s-a făcut că la numărul 3 de pe strada Dulganj veni primul vizitator britanic, un vizitator care ajunse în dormitoarele de la etaj. Doamna Barnum arunca priviri curioase în jur, aceasta fiind prima casă indiană în care intrase până atunci. Urcă scara întunecoasă care dădea în veranda închisă cu vitralii de unde se ajungea în dormitor. Tocurile ei păcăneau pe pardoseala rece de piatră. Aflată în baie, Manjula auzi zgomotul pe deasupra plescăitului apei, se minună şi scoase încă o cană de apă fierbinte din găleata de fier.

Doamna Barnum intră cu pas sigur în camera Kananbalei şi exclamă pe un ton voios:

— Aha, iată-te. Până la urmă ne-am întâlnit.

Kananbala, luată pe neaşteptate, sări în picioare şi strigă:

— Vai de mine, ce e asta?

— Spune-i, îi ordonă doamna Barnum lui *khansama* care rămăsese afară, în faţa uşii.

— Memsahib doreşte să veniţi cu ea puţin, vă rog, spuse *khansama* în hindi. Nu va dura mult.

Kananbala înţelegea hindi, cu toate că ea nu vorbea decât bengali. Îi privi pe *khansama* şi pe doamna Barnum atât de uluită,

că nu putu scoate nici un cuvânt. Nu mai ieşise din casă de o veşnicie, după cum i se părea ei, ce să mai vorbim de plecat în tovărăşia unor străini. Era peste poate. Aşa şi spuse.

— E absurd, chiar absurd, spuse doamna Barnum şi se apropie de Kananbala.

O apucă ferm de braţ şi încercă să o scoată din cameră.

— Nu-ţi face griji, spunea cu voce liniştitoare. E doar peste drum, nu ai de ce să-ţi faci griji. Până să-şi dea cineva seama te-ai şi întors. Nu te gândeşti că ne ştim de o viaţă şi încă nu am făcut cunoştinţă?

Kananbala privi în sus, aproape dând capul pe spate, faţa doamnei Barnum, zâmbitoare, sigură pe ea. Ce ciudăţenie! Hainele, culoarea pielii, felul în care mergea, cu umerii traşi înapoi. Observă că doamna Barnum avea lobi lungi, împodobiţi cu pietre verzi, că dinţii din faţă erau pătaţi cu galben, că mirosea a trandafiri şi a tutun. O privise în atâtea seri şi nopţi, despărţită de drum, de drugii de la fereastră şi de distanţă, că apropierea de acum o uluia pur şi simplu. Dintr-o pornire inexplicabilă, Kananbala simţi că nu mai poate sta în camera ei. Se simţea în stare de orice, de absolut orice, ca să iasă din casă. Privi în jos, spre sariul cu care era îmbrăcată. Nu era unul dintre cele cu care ar fi ieşit din casă, aşa că îl netezi, murmurând „Ar trebui să mă schimb... ", dar nimeni nu luă în seamă vorbele ei.

Doamna Barnum dădu drumul braţului Kananbalei şi se duse la fereastră, aceeaşi fereastră la care o văzuse pe Kananbala în fiecare noapte, privind afară şi făcându-i semne cu mâna. Examină cu atenţie priveliştea: casa ei de peste drum, bougainvillea de la poartă, fereastra de sus cu perdelele trase, poarta de la intrare. Oare ce văzuse Kananbala în noaptea aceea? se întrebă. Cât de diferite păreau toate de aici, de sus. Apoi auzi un murmur de voci în spatele ei şi strigă la servitor:

— Pantofii, adu-i pantofii, *joota*, *joota*!

Kananbala ghici ce aşteaptă de la ea. Se duse şi vârî picioarele în papucii de catifea de culoarea vinului cumpăraţi de Amulya pentru ea de la magazinul Whiteways din Calcutta. Nu îi purtase niciodată. Traversă veranda, coborî scările, ieşi pe poartă şi apoi

pe drum, covârșită de un sentiment de irealitate care o făcea să se clatine pe picioare. Lumina era prea puternică, arborii prea înalți, drumul prea lung și neted. Erau luni de zile de când nu mai ieșise din casă înainte de lăsatul serii. De luni de zile nu mai văzuse lumea decât de la fereastră sau în lumina serii, când Amulya o scotea la plimbare prin grădină. Făcu un pas și se poticni din nou. Doamna Barnum o apucă de cot și îi spuse:

— Nu te teme, doar la început ți se pare ciudat. Ce nemernici, să te închidă în casă!

Khansama își făcu socoteala că nu era bine să traducă chiar tot.

Mașina era parcată în fața porții. *Khansama* se așeză pe locul șoferului, iar cele două femei se așezară pe bancheta din spate. Pe Kananbala o cuprinse spaima. Întoarse spre doamna Barnum ochii larg deschiși, întrebători.

— Unde mergem? întrebă cu voce tremurată.

Doamna Barnum înțelese întrebarea cu toate că nu știa bengali. Râse bucuroasă:

— Surpriză, e o surpriză!

Khansama traduse imediat și porni motorul.

Mașina porni troncănind și prinse viteză. Mergea mult prea repede, îi părea Kananbalei, care privea uimită afară, cu inima bătând de emoția noutății și a vitezei. Nici nu apuca să se uite bine la un copac, o clădire sau un pâlc de arbuști, că și deveneau o parte a trecutului. Vântul sufla în părul ei și îi desprindea șuvițe din cocul bine strâns. *Aanchal*-ul îi alunecă de pe cap; nu mai avea cum să-l țină. Cu capul gol, cu părul fluturând în vânt, întoarse fața spre curentul de aer care îi făcea ochii să lăcrimeze. O cuprinse o bucurie fără margini, un sentiment copleșitor cum nu-și mai amintea să fi încercat după ce se căsătorise.

*

Amulya se întoarse acasă la prânz, așa cum făcea întotdeauna. Se așeză pe banca de lângă ușa de la intrare, își scoase pantofii și strigă:

— *Arre o* Gouranga, unde ești? Adu-mi niște apă!

Se ridică, încălță papucii și urcă la etaj. Ajuns în verandă se opri să admire lumina filtrată prin vitralii, o lumină blândă, așa cum era în perioada musonului. Bucuros că vor avea cel puțin o lună de ploaie, întinse mâna și apucă paharul adus de Gouranga.

— Unde e toată lumea? întrebă. Casa e așa tăcută, ce s-a întâmplat?

— N... nn... niic, Babu, făcu Gouranga și, aproape smulgându-i paharul gol din mână, ieși în goană, de parcă îl urmărea cineva.

Amulya îl petrecu din ochi și murmură pentru sine:

— Nerodul... cincisprezece ani și tot nu s-a prins nimic de el... din coadă de câine nu faci sită de mătase.

Se îndreptă spre dormitor strigând:

— Aici ești? M-am întors.

Intră.

— Ești aici? repetă și aruncă o privire după draperia care separa acea parte a camerei unde Kananbala își ținea hainele și se îmbrăca.

Rămase nedumerit, încruntat, întrebându-se unde ar putea fi. Apoi, zicându-și că poate se dusese în camera Manjulei – ceea ce nu-i stătea oricum în obicei – luă un ziar și se apucă să-l citească, așteptând ca nora lui să-l cheme la masă. Deschise la pagina cu articole de fond și se apucă să citească. Tăcerea nu era întreruptă decât de foșnetul paginilor și de clinchetul monoton al tălăngilor.

Astfel se scurse o bună bucată de vreme, judecând după senzația de foame din stomac. Dădu ziarul la o parte, ca și cum nu găsise în el decât baliverne, și se ridică. Ieși pe coridor și strigă după nora mai în vârstă, care nu se mai arăta:

— *Bouma*!

Manjula își făcu apariția, ștergându-și palmele de sari. Era trasă de față de supărare. Ca toți cei din casă, era îngrozită de accesele de mânie ale lui Amulya.

— *Ma* e plecată, răspunse bâlbâind la întrebarea lui. Eu făceam baie... doamna Barnum...

Amulya rămase împietrit un moment, apoi îi întoarse spatele fără un cuvânt. Nu putea să accepte gândul că soția lui plecase

de acasă, sfidându-l – chiar și în starea ei actuală, știa foarte bine ce are voie și ce nu – și că se dădea în spectacol în fața unui străin, ca să nu mai vorbim că acea persoană era o criminală anglo-indiană! Mintea lui nu putea cuprinde toate aceste lucruri. Îl chemă pe Gouranga și îl trimise peste drum să o cheme acasă. Gouranga se întoarse după zece minute, mut de spaimă.

Servitorii doamnei Barnum nu știau unde se află Kananbala. Doamna Barnum plecase cu ea într-o mașină condusă de *khansama*.

Amulya se așeză în fotoliul de lângă fereastră și rămase cu ochii la peretele din față, înlemnit de furie și uimire. De întors la fabrică nici nu mai putea fi vorba. De unde să înceapă să o caute pe soția lui? Ce avea femeia aceea de gând cu ea? Poate că ancheta poliției scosese la lumină lucruri noi și doamna Barnum se gândea să închidă gura Kananbalei? Ori poate că poliția o mințise, spunându-i că soția lui avea să depună mărturie împotriva ei? De la o femeie care își omorâse bărbatul de dragul amantului te puteai aștepta la orice.

Stătea cu spatele drept, fără să scoată un cuvânt, incapabil să-și pună ordine în gânduri. Manjula aruncă o privire pe ușă, îi văzu expresia preocupată, trupul înțepenit, și plecă repede în vârful picioarelor. Se duse în camera ei și ronțăi ceva luat pe furiș din bucătărie. Prânzul fusese dat uitării, iar de somnul de după-amiază nici nu mai putea fi vorba. Dacă o chema socrul ei?

— Câte necazuri ne face femeia asta, bombăni ea în șoaptă. Ce naiba o mai pune la cale acum?

*

Mașina merse mai repede pe drumul bine bătătorit, apoi încetini când intră pe un drumeag cu hârtoape. De o parte și de alta se întindeau miriști. Pământul umed respira aburi, iarba răsărea aproape sub ochii lor după ultima ploaie. Casele rămăseseră în urmă și acum nu se mai vedeau clădiri, ci doar câte o colibă de țăran sau ghereta vreunui paznic. Mașina sălta și se legăna din ce în ce mai tare, până când trecură întâi prin umbra foșnitoare a unor eucalipți, apoi traversară o porțiune de câmp deschis și atunci

Kananbala își dădu seama unde se aflau, măcar că îi venea greu să creadă.

Acolo, la linia orizontului, se vedea culmea dealurilor și dealurile însele, mai aproape decât le văzuse vreodată. Atât de aproape, încât vedea copacii și arbuștii de pe versanți. Copacii coborau chiar până la câmpie, unde deveneau pădure și ajungeau la albia secată a unui râu. Era pădurea pe care o vedea de la fereastră, pădurea unde hălăduia leul ei.

Mașina se răsuci pe drumul de pământ și coti brusc. Doamna Barnum exclamă:

— Am ajuns! Ai mai fost aici vreodată?

În fața lor se aflau ruinele fortului. Mașina se oprise. Kananbala, fără să dea atenție doamnei Barnum, care o ajuta să iasă din mașină, porni, întâi șovăielnic, apoi cu pași mari, spre vechile ziduri de piatră. Atinse pietrele cu mâna, minunându-se, și privi în jur. Văzu bătrânul *banyan*, acum enorm. Copacul trimisese în aer sute de rădăcini care coborâseră până la pământ. Privind în sus, Kananbala păși printre brațele arcuite, o pădure formată de un singur copac. Băgă de seamă că scoarța trunchiului celui mai gros era încrețită și arăta neobișnuit, așa că se apropie să vadă mai bine.

— Oamenii cred că e chipul lui Buddha, spuse *khansama* traducând vorbele doamnei Barnum. Se spune că a stat și a meditat aici. Despre copac se crede că aduce liniște sufletească. Mie, cel puțin, îmi aduce! spuse și izbucni în râs. Vrei să mergem mai încolo sau să ne oprim aici?

— Aici! zise Kananbala.

— Bine! *Khansama*, te rog adu coșul și pătura.

Doamna Barnum mai făcu câțiva pași.

— Hai, mai e ceva de văzut! strigă către Kananbala.

O apucă iarăși de mână și aproape că o trase după ea. Kananbala privi cum culoarea roșu-închis a încălțărilor de catifea se schimbă în cafeniu, culoarea noroiului. Pe neașteptate fața i se lumină de un zâmbet fericit, zâmbetul omului scăpat de necazuri. Apoi văzu un iaz puțin adânc, înconjurat de arabescuri decolorate. Aproape că alergă spre apă, cu mișcări greoaie, legănându-se, împiedicându-se în sari. Doamna Barnum o lăsă și rămase în urmă.

Apa iazului era răcoroasă după ultima ploaie şi nu mai adâncă decât o băltoacă mai mare, însă Kananbala, uitând că era o femeie de cincizeci şi ceva de ani, aruncă papucii din picioare ca un copil, se aşeză pe mal şi îşi muie degetele, apoi labele picioarelor, cutremurându-se la atingerea apei.

Doamna Barnum luase coşul. *Khansama* întinse pe iarbă un *duree* vărgat, în culori vii, şi deasupra, în mijloc, o faţă de masă. Scoase din coş câteva cutii şi o sticlă. Aşeză furculiţele şi şervetele. Apoi se dădu înapoi şi spuse în engleză:

— Să aştept în maşină?

— Da, cred că da... făcu doamna Barnum nehotărâtă la început. Ba da, du-te la maşină. Dacă am nevoie te chem, mulţumesc.

Kananbala văzu cum doamna Barnum se aşază lângă ea. Rochia lungă, de un albastru tare, ca penele păunului, se târa prin praf. Ţinea în mână o sticlă şi o bucată de sfoară.

— Aşa, vorbea singură. Ia să vedem... mm... mda.

Legă sfoara de gâtul sticlei şi puse sticla în iaz. Apoi legă sfoara de rădăcina unui copac. Îşi frecă mâinile mulţumită şi exclamă:

— Acum putem începe picnicul!

*

Când liniştea după-amiezii se lăsă cu totul auziră pe cineva la uşa de la numărul 3, din strada Dulganj. Un servitor urcă în camera lui Amulya, urmat de un necunoscut. Era un bărbat slab, cu chelie, îmbrăcat într-un *dhoti* mototolit, murdar şi pătat de sudoare. Ţinea sub braţ o umbrelă lungă, neagră, cu mâner de lemn. În cealaltă mână avea o trăistuţă de pânză, ponosită, de felul celor cu care se duc oamenii la piaţă să cumpere legume. Intră în cameră şi rămase tăcut câteva minute. Deschidea gura, dădea să spună ceva, apoi o închidea. După ce făcu de mai multe ori astfel, Amulya îi spuse:

— Stai jos. De unde vii?

Omul rămase în picioare.

— Te rog să iei loc! repetă Amulya începând să-şi piardă răbdarea. Ce s-a întâmplat?

Pe cât îşi făcea el părere, omul nu era din Songarh. Judecând după haine, venea dintr-un sat din Bengal. Îl cuprinse o presimţire rea.

Omul începu să vorbească.

După câteva minute sfârşi ce avea de spus şi plecă din cameră. Spatele lui Amulya, de obicei drept, se încovoiase de tot, iar faţa lui suptă parcă era a unui schelet. Îşi acoperi ochii cu mâna, ca şi cum nu mai suporta lumina zilei.

Gouranga, care se învârtea prin faţa uşii, auzi un oftat greu, deznădăjduit, ceva între geamăt şi vaiet. Se dădu înapoi câţiva paşi, uimit. Oare ce făcuse Kananbala, se întrebă, de îl adusese pe Amulya Babu în starea asta? Oare unde era?

*

Se aşezară pe *duree*, la umbra bătrânului *banyan*. Cea mai mare parte a lucrurilor pe care le scoase doamna Barnum din coş erau necunoscute Kananbalei: sendvişuri tăiate subţire, învelite în tifon umed; cutii de biscuiţi cu cremă şi ecleruri cu ciocolată; o cutie plină de prăjiturele cu stafide rubinii. Doamna Barnum scoase o bucată de brânză şi un cuţit. Deschise o cutie de lapte condensat şi muie un deget în ea.

— Ia încearcă, e delicios! o îndemnă pe Kananbala şi muie din nou degetul în lapte.

Kananbala se înfioră. Cum să mănânce ceva pângărit de scuipatul altcuiva? Zâmbi forţat şi luă un biscuit. Dar dacă între feliile de pâine era carne? Sau dacă în prăjitură era ou? Pe de altă parte, dacă nu mânca, nu s-ar fi supărat doamna Barnum?

De supărare începu să mormăie:

— Târfă, curvă, fiică a iadului, găină sifilitică.

— Ce păcat că nu ne putem înţelege, spuse doamna Barnum. Ne-am distra aşa de bine!

Kananbala muşcă din biscuit. Mesteca şi spunea alte şi alte grozăvii.

— Cred că vinul s-a răcit un pic. Ia să vedem, spuse doamna Barnum.

Scoase sticla din apă şi o atinse cu palma.

— Da, e de ajuns.

Scoase din coş un tirbuşon şi deschise sticla sub ochii uimiţi ai Kananbalei. Turnă licoarea roşu-închis în două pahare de cristal şi întinse unul Kananbalei cu un gest ceremonios.

— Noroc, zise. Hai, gustă, nu e nimeni să te vadă.

Kananbala ştia despre paharele de vin. Văzuse în reviste gravuri cu bărbaţi degeneraţi care beau din astfel de pahare. Despre actriţele din teatrele din Calcutta, femei voluptuoase, de moravuri uşoare, se spunea că beau din astfel de pahare. Clătină din cap.

— Nu te speria, zâmbi doamna Barnum cu blândeţe. E doar vin, nu tărie. *Teek hai*! spuse ea, în speranţa că o va linişti pe Kananbala.

Aceasta, fără să înţeleagă, clătină din cap şi întoarse privirea spre iaz.

— Ar fi trebuit să aduc limonadă, zise doamna Barnum mâhnită. Sunt aşa de neroadă uneori. Digby avea dreptate: nu gândesc, nu mă duce mintea. Eşti proastă, eşti tâmpită, îmi tot spunea. Una, două îmi aducea aminte că am sânge amestecat, că nu sunt de familie bună, că sunt proastă.

Doamna Barnum vorbea mai mult pentru ea. Sorbea des din paharul cu vin, dar nu se atingea de mâncare.

Kananbala ridică privirea spre femeia de lângă ea. „Pare tânără, de treizeci de ani şi ceva, poate chiar un pic mai mult. Poate că roşul din obraji e fard", zicea în sinea ei.

Doamna Barnum avea faţa frumos desenată. Gâtul lung ieşea din decolteul rochiei ca o tulpină de floare. Când vorbea, un nod din gât apărea din când în când la suprafaţa pielii fine. Strângea paharul prea tare între degete şi dădea din cap când vorbea. Uneori tăcea, apoi se apuca din nou să vorbească. Kananbala o privea fascinată. Nu avea nici o însemnătate că nu înţelegea o iotă. Înţelegea că doamna Barnum spunea ceva ce nu-i putea mărturisi decât ei, Kananbalei.

Un pescăruş albastru se cufundă ca o săgeată în iaz după ce stătuse nemişcat pe o creangă preţ de câteva minute. Albastrul aripilor lui era acelaşi ca al rochiei doamnei Barnum şi Kananbala,

brusc înviorată, o trase de rochie şi arătă cu degetul spre pasăre. Femeia tresări şi coborî ochii spre bătrână, ca şi cum de-abia atunci îşi dădea seama că nu e singură. Apoi, crezând că înţelege ce îi spune Kananbala, surâse aprobator:

— Da, Digby chiar credea că sunt o pasăre care se ţine ţanţoşă fără motiv. Cred că avea dreptate.

Luă o înghiţitură de vin şi oftă:

— În ce încurcătură sunt! Doamne, ce încurcătură!

Tăcu o vreme, ascultând cântecul păsărilor. Apoi începu să vorbească şi vorbi, vorbi fără să se mai oprească. Un sentiment neaşteptat de uşurare puse stăpânire pe ea. Poate fiindcă cealaltă nu înţelegea nimic, simţea că se face înţeleasă întru totul. Se adresă ruinelor şi Kananbalei, oprindu-se doar ca să îşi ude gâtlejul. Vorbi despre copilăria ei, despre cum o curtase Digby, despre cum o bătea cu o curea şi, o dată, cum a izbit-o cu faţa de o uşă. Vorbi despre iubitul ei, despre lucrurile pe care el le făcea, şi Martin nu. Spuse cuvinte pe care nu credea că le va rosti vreodată. Vorbi despre uşurinţa cu care intrase cuţitul în soţul ei, întâi în stomac, apoi în altă parte, nu ştia unde. Vorbi de sânge, de rezistenţa opusă de piele şi apoi de oase, de durerea din inimă, dintre picioare şi din stomac, de dorul după iubitul ei care fusese nevoit să fugă.

Kananbala asculta.

În cele din urmă, istovită, doamna Barnum încolăci braţele pe după genunchi şi îşi ascunse faţa în ei.

Privind capul ei plecat, Kananbala luă o hotărâre. Apucă uşurel paharul de picior şi luă o gură de vin, strâmbându-se din cauza gustului. Simţi în piept o senzaţie de căldură neîncercată până atunci şi trase adânc aer în piept. Auzind-o, doamna Barnum ridică privirea. Kananbala se strâmbă din nou şi doamna Barnum îi zâmbi, nevenindu-i să creadă. Kananbala sorbi iarăşi din vin, o înghiţitură mare, şi îi aruncă doamnei Barnum o privire în care se amestecau teama şi triumful.

Doamna Barnum zâmbi şi mai larg, cu ochii sclipind din cauza vinului şi a soarelui ascuns între nori. Se aplecă, apropie buzele pătate de vin de obrazul Kananbalei şi o sărută uşor.

Chiar în momentul când Kananbala lua prima înghiţitură de vin, Amulya ieşea din camera lui. Îşi recăpătase stăpânirea de sine şi stătea drept, ca de obicei.

— Vino încoace, îi spuse lui Gouranga, care rămăsese lângă uşă. Trimite pe cineva la colegiul lui Nirmal. Să meargă în goană, iar dacă găseşte o *tonga*, spune-i să o ia şi să-l aducă pe Nirmal acasă. Dacă Nirmal e la oră şi predă, spune-i să intre în clasă. Să-l aducă acasă fără întârziere. Ai priceput?

Gouranga dădu din cap şi coborî şontâc-şontâc scările, cât de repede îl lăsau genunchii artritici. Ştia că vizitatorul străin trebuie să fie la parter. Avea să-l găsească şi să afle de la el ce se întâmplase.

Întocmai cum îşi închipuise, omul era în bucătărie, în mână cu un pahar de ceva. În faţa lui stăteau muţi Shibu, grădinarul şi fata în casă. Gouranga năvăli în cameră şi strigă:

— *Arre o*, mişcă-te, băiete, ai treabă de făcut!

După ce îl trimisese pe Shibu la colegiu după Nirmal şi arătase cine e şef în bucătărie, se aşeză cu un oftat lângă străin.

— Ei, acum spune, ce veşti ai adus? Nimic bun, după câte văd, nimic bun, zise şi îşi aprinse o *beedi*.

Acum, după ce povestise de mai multe ori, străinul îşi venise în fire. Întâmplările, cât se poate de reale cu cinci zile în urmă, aproape prea reale ca să le cuprindă cu mintea, parcă deveniseră o poveste, ceva trăit de oamenii dintr-o carte. Îşi prinse capul în mâini, simulând din nou disperarea pe care o simţise în primele zile şi, cu un oftat greu – o imitaţie inconştientă a actorului principal dintr-o *jatra* văzută cu ceva vreme în urmă –, începu să povestească din nou.

*

Când Nirmal ajunse în cele din urmă acasă şi se repezi sus, în camera tatălui său, acesta, spre deosebire de străin, nu era încă în stare să pună în cuvinte ceea ce auzise. Dacă ar fi izbutit să povestească ar fi însemnat că înţelegea cele întâmplate, că le pătrundea sensul, că le cuprindea cu mintea şi chiar că le accepta

într-o oarecare măsură. Își drese vocea, îi spuse fiului său să se așeze, se duse până la fereastră și se întoarse. Până la urmă, pentru prima oară în viața lui, Nirmal îl luă la rost pe tatăl lui:

— Ce este? Poți să-mi spui ce s-a întâmplat? Ce e cu tine?

În Manoharpur fluviul ieșise din matcă, spuse vocea tatălui lui Nirmal. Intrase în casă și o izolase. Pe Shanti o apucaseră durerile facerii prea devreme, cu o lună mai devreme. N-a putut nimeni să iasă din casă și să aducă un doctor. Servitoarea, care avea oarece experiență ca moașă, făcuse tot ce știa numai că... doar copilașul putuse fi salvat. Shanti nu. Un copil sănătos, dar cu ce preț? Shanti murise la naștere. Nirmal trebuia să se ducă la Manoharpur fără întârziere, deși era prea târziu ca să mai vadă măcar rămășițele pământești ale lui Shanti. Apa acoperise toată câmpia, nu se putuse ajunge la orașul cel mai apropiat, unde erau trei telefoane... o telegramă sau o scrisoare... nu se putuse face nimic.

Rămânea însă copilul. Trebuia să se ducă și să-l aducă. O fetiță, numită Bakul, așa cum își dorise Shanti dintotdeauna.

Cam la o oră după aceea, pe la patru după-amiaza, se auzi zgomotul ușilor de mașină trântite. Apoi, după o bună bucată de vreme, Kananbala urcă scările, abia târându-și picioarele. Intră în camera ei clătinându-se pe picioare, poticnindu-se, roșie în obraji, cu papucii de catifea plini de noroi, cu părul atârnându-i, desprins din agrafe, cu sariul sucit pe ea.

Liniștea era plină de vorbe nerostite. Știa că nu o așteaptă nimic bun. N-ar fi trebuit să iasă din casă nici în ruptul capului. Să fi uitat cât de tare se putea mânia Amulya? Furia lui era mai grozavă chiar decât a lui Durvasa Muni, îndeosebi atunci când nu scotea nici un cuvânt. Aruncă o privire înspre el. Cât durase drumul de întoarcere de la picnic nu se gândise decât la figura lui. Își dorea să se bucure de ultima suflare răcoroasă a vântului intrată pe fereastra mașinii care mergea în viteză, să-și întipărească în minte peisajul înainte să fie încuiată din nou în cameră, dar, oricât se străduia să simtă iarăși bucuria încercată la venire, nu

simţea decât frică la gândul că Amulya venise acasă la prânz şi nu o găsise acolo unde îi era locul.

Amulya nu-i aruncă nici o privire. Stătea cu capul în mâini, cu ochii închişi. Nimeni nu-i dădu atenţie. Gestul ei disperat de revoltă, faptul că se îmbătase, papucii năclăiţi de noroi, toate trecură neobservate.

*

Nirmal plecă la Manoharpur chiar în noaptea aceea. Cei rămaşi acasă stăteau acum de veghe, în aşteptarea copilei orfane.

Aşteptară două săptămâni, apoi o lună. Nu se ivi nimeni.

În a treizeci şi una zi, Amulya îi trimise lui Bikash Babu o scrisoare politicoasă: „Ar fi o mare uşurare pentru noi dacă aţi putea afla ce intenţii are Nirmal. Când a plecat din Songarh era în stare de şoc şi noi, mama lui şi cu mine, ne-am făcut multe griji. Desigur, ştim că, atât timp cât este cu dumneavoastră, e pe mâini bune, dar, vă daţi seama, ca părinţi nu putem sta liniştiţi. Am dori să fim şi noi alături de dumneavoastră în această tragedie care a lovit amândouă familiile noastre..."

Numărară zilele în aşteptarea unui răspuns. Cinci sau şase zile ca să ajungă scrisoarea la Manoharpur... sau poate şapte ori opt, fiindcă mergea dintr-un *mofussil* în altul, apoi tot atâta timp ca să vină răspunsul. Puteau aştepta veşti cam în două săptămâni.

În fiecare zi, când poştaşul trecea pe strada Dulganj sunând din clopoţel, Kananbala îl aştepta la fereastră, poruncindu-i din priviri să se oprească la poarta lor. Amulya cerceta corespondenţa primită de cum ajungea la fabrică, înainte chiar să-şi atârne umbrela în cui. Începea fiecare zi cu speranţă, dar în sufletul lui era pregătit pentru o nouă dezamăgire.

Răspunsul sosi după douăzeci de zile.

„Nu ştiu ce să cred, sunt foarte îngrijorat", scria Bikash Babu, uitând de urările de bine şi întrebările despre sănătate cu care se începe de obicei o scrisoare.

Nirmal aproape că nu s-a putut uita la copil. Era tulburat şi nu a vorbit mai deloc, iar când a spus ceva nu avea şir. A refuzat să iasă din camera unde Shanti şi-a petrecut ultima zi din viaţa ei. Nu aveam cum să ne împotrivim. Nirmal a stat acolo toată noaptea, dar a doua zi, când ne-am trezit, plecase deja. Nu ne-a lăsat nici o vorbă. De atunci, toată luna aceasta, am presupus că s-a întors acasă, să îşi găsească liniştea, şi că va veni să-şi ia copilul atunci când se va simţi în stare. Îi înţeleg durerea, şi eu simt la fel, doar mi-am pierdut fiica, singurul meu copil. Doar că mâhnirea lui e mult mai adâncă fiindcă a pierdut-o pe mama copilului său, şi ne doare sufletul pentru fetiţa care nu-şi va cunoaşte mama.

Bătrâna servitoare a lui Shanti, Kripa, e cea care are grijă de fetiţă. Dinspre partea asta să nu aveţi motiv de îngrijorare. În rest, ce mai putem spune? Nepătrunse sunt căile Domnului. Gândim că este milostiv, dar în împrejurări de acestea, când pare că nu mai ieşim la lumină, ne cuprinde îndoiala.

Nimeni nu ştia unde este Nirmal, nici oamenii din Manoharpur, nici cei din Songarh. Nu îl mai văzuse nimeni de o lună.

Să anunţe poliţia? Să se intereseze la spitale? La morgă? În care oraşe? Să le întrebe pe rudele lor din Calcutta? Să-i caute pe colegii lui de facultate? De unde să înceapă?

Kananbala şi Amulya îşi petrecură următoarele trei săptămâni cu ochii pironiţi la drumul pustiu, aşteptând cumva ca Nirmal să apară. Ridicau privirea ori de câte ori auzeau că e cineva la uşă. Amulya se străduia să meargă mai departe ca şi până atunci: se duse la fabrică în fiecare zi, numai că rămânea aşezat în faţa biroului, uitând ce avea de gând să facă. Scotea din bibliotecă vechile volume de Roxburgh şi Hooker şi privea ilustraţiile cu plante, dar pagina rămânea deschisă ore în şir în acelaşi loc. Simţea că are în piept o mână îngheţată, ca de mort, care îi strângea pieptul, împiedicându-l să respire. Începu să-i fie teamă să plece de acasă şi în cele din urmă nu se mai duse deloc la fabrică.

Casa răsuna a tăcere. Cu toţii mergeau în vârful picioarelor. Servitoarea şi grădinarul renunţară să se mai ciorovăiască, simţind cum tăcerea devora totul.

Într-o după-amiază nemişcarea fu spartă de un geamăt gutural venit din străfundurile trupului lui Amulya. Cu voce pierdută spuse că un leu îi sfâşie pieptul cu ghearele. Pulsul i se şterse, reveni şi se şterse din nou, de data asta pentru prea multă vreme.

Când veni, doctorul bătu în pieptul lui Amulya şi puse o oglinjoară în dreptul nasului. Ridică încheietura mâinii inerte şi apăsă tare cu degetele, căutând pulsul. Încercă din nou să apese pieptul, apoi clătină din cap, trecu palma peste ochii lui Amulya, rămaşi deschişi. Se duse şi puse stetoscopul în geantă.

Kananbala aruncă ochii pe fereastră şi exclamă râzând fericită:

— Vine cineva pe drum. N-o fi chiar Nirmal?

Dar Nirmal nu se întoarse.

Partea a doua
FORTUL NĂRUIT

1

Un băiat ciufulit, îmbrăcat într-un pulover subțire și pantaloni scurți mult prea largi intră în camera de *puja* înarmat cu un teu și o cârpă de spălat pe jos. Pe o latură a camerei în formă de L se înșiruiau statuete și imagini ale zeilor și zeițelor. Pe cealaltă latură stătea un preot. Căuta în traista de pânză și scotea cărți de mantre, una mai ferfeniță decât alta, pe care le stivuia alături. Pe pieptul costeliv îi puteai număra coastele, scoase și mai mult în evidență de cordonul sacru, acum murdar de atâta purtare. Avea buze groase și o gură atât de mare, că i-ar fi încăput o banană întreagă de-a latul. La vederea băiatului gura i se strâmbă într-o expresie de scârbă. Se ridică și ieși iute pe terasa camerei de *puja*.

Băiatul îl auzi murmurând „*Hari, Hari*" și văzu cu colțul ochiului cum se stropește cu *Gangajal*. Rânji și scoase capul pe ușă, strigând:

— Sunt sigur că te-am atins, *purohitmoshai*. Acum o să fii nevoit să te îmbăiezi, nu-i așa? Și n-a mai rămas nici un pic de apă fierbinte!

Preotul îi aruncă o privire înveninată și se răsti la el:

— Ia mai taci, netrebnicule! Te învăț eu minte!

Băiatul râse și se întoarse în camera de *puja*, unde șterse podeaua cu cârpa mirosind a pește putred. Apoi se duse pe terasă și aștepta. Era încă devreme; contururile clădirii din față nu se distingeau prea bine; în depărtare, șirul de dealuri împădurite erau învăluite în ceață. Soarele, alb și palid ca o lună, se străduia să iasă dintre cețuri, dar nu avea putere să usuce iarba încă udă de rouă. Băiatul suflă ca să vadă dacă scoate aburi pe gură. Scotea.

Se opri auzind în spate vocea unei femei. Aceasta se uită încruntată la puloverul lui şi îl dojeni:

— Nu vezi ce frig e? Du-te şi mai pune ceva pe tine!

Ea însăşi se înfăşură mai strâns în şalul cafeniu şi intră în camera de *puja*. Se aşeză ceva mai departe de preot şi zise:

— Da, *purohitmoshai*, acum putem începe.

Preotul băgă mâna în traista de pânză portocalie şi scoase un carnet, şi el ferfeniţit. Scoase un creion bont de după urechea păroasă şi rămase cu el ridicat deasupra carnetului.

— Să începem cu începutul, zise. Spune-mi numele, ca să nu fiu nevoit să te întreb la fiecare *puja*. Ştiu casta şi *gotra*, bineînţeles, aşa că putem sări peste astea.

Abia venise în casă, chiar în dimineaţa aceea, şi nu ştia care sunt membrii familiei.

— Capul familiei este Kamal Babu, începu femeia, şi...

— Mai rar, zise preotul, silabisind numele în timp ce îl scria, cu vârful limbii scos printre dinţi. Kamal Kumar Mukho...

— Apoi Nirmal Babu, fratele lui mai mic, care nu va fi aici astăzi.

— Nu va fi aici? făcu preotul şi ridică privirea. Nu va fi la Saraswati *puja*? Prea modern ca să mai creadă?

— Ba nu. Doar că lucrează în alt oraş.

— Bine, bine, cine vine la rând? întrebă preotul, dezamăgit de banalitatea explicaţiei.

— Mai sunt femeile, răspunse femeia şi recită repede numele. Manjula, soţia lui Kamal, Kananbala, mama lui Kamal, Bakul, fiica lui Nirmal, o copiliţă, n-are decât unsprezece ani.

— Bakul nu are mamă? Iar Kamal Babu nu are copii, hm? Soţia e stearpă? întrebă preotul ridicând privirea din carnet.

Femeia îl privi cu răceală.

— Cred că aceştia sunt toţi.

— Toţi? Dar tu? Nu te numeri printre femei? Cum te numeşti?

O privi din cap până în picioare, văzu că are un sari alburiu, că nu poartă brăţări şi nu are *sindoor* şi zise:

— Eşti văduvă, pe cât văd. Şi n-ai nici copii? Ei, dar tot ce face Dumnezeu are un rost.

— Mă cheamă Meera şi nu fac parte din această familie, răspunse ea cam răstit. Nu e nevoie să mă scrii pe listă.

Dădu să se ridice, dar se opri şi adăugă:

— A, dar mai e Mukunda.

— Mukunda?

— Băiatul care spăla pe jos adineauri. Şi el locuieşte aici. Are de dat nişte examene în curând, aşa că nu i-ar strica binecuvântarea lui Saraswati!

Privi zâmbind spre silueta băiatului aflat pe terasă.

— Casta?

— Nu prea ştiu.

— Nu prea ştii?

— E un copil! Ce însemnătate are? E un orfan pe care...

— I-aţi dat adăpost? zise preotul închizând carnetul şi întinzând mâna după traistă. De ce i-am da voie în camera de *puja*? Milostenia e de toată lauda, dar poate oare schimba casta cuiva?

Mukunda, băieţelul pe care Amulya îl dăduse la orfelinatul misionarilor, avea acum treisprezece ani. Însă orice ştire despre părinţii lui Mukunda dispăruse odată cu Amulya. Poziţia lui în familie era neclară. Primea mâncare, dar într-o farfurie anume; locuia în casa lor, dar într-o cameră aflată în curte; îi dădeau haine, dar din cele deja purtate; avea de făcut teme, dar şi de îndeplinit corvezi. Era un băiat ciudat, slăbuţ, care îşi ieşea iute din fire. Uneori suferea din cauza situaţiei lui. Ştia că e din partea locului, poate chiar fiul unei mame din tribul santhal. În orice caz, îşi dădea seama că avea umerii obrajilor ascuţiţi şi pielea smeadă, întocmai ca pădurenii. Sigur însă nu putea fi. Oare într-o zi o femeie avea să iasă din pădure şi să spună că e fiul ei?

Meera arunca priviri neliniştite spre terasă. Era convinsă că Mukunda îi auzea şi simţea cum îi pulsează ceva la baza gâtului, senzaţia bine-cunoscută de mânie... ştia că ar trebui să-şi ţină gura, altminteri...

— Te rog, spuse pe un ton răstit, fără voia ei, n-am nevoie de sfaturi în ceea ce-l priveşte pe Mukunda.

— Oho, ce avem aici? Un ardei iute, nici mai mult, nici mai puţin! zise preotul şi adăugă strâmbând din buze: Dacă nu-i pui

la punct, oamenii de felul ăsta îți iau locul cât ai zice peşte! Mă rog, asta e treaba ta. Ce vreau eu e să-l ţii departe de mine şi de camera de *puja*. Coborî vocea şi mai spuse: Adineauri era cât pe ce să mă atingă.

Până să mai poată zice vreunul din ei ceva, membrii familiei intrară în camera de *puja* şi se strânseră în faţa imaginii zeiţei Saraswati, care, aşezată pe un lotus roz, în mijlocul valurilor turcoaz, îi privea liniştită cu ochii ei mari, fără să-şi dea seama câte speranţe şi doruri erau legate de grămada de tuburi de ulei pentru pictură, cărţi, călimări şi creioane adunate în faţa ei ca să fie binecuvântate. Erau acolo cărţile şi creioanele lui Bakul, fără îndoială, dar şi registrele contabile ale lui Kamal, cu speranţa că zeiţa învăţăturii le-ar putea binecuvânta şi pe acelea. Meera adăugase şi câteva cărţi de-ale ei.

Preotul deschise gura strâmbă şi o întrebă pe Manjula – o femeie cu şolduri mari, voce puternică, la gât cu un lanţ gros de aur, în mod evident matroana:

— Sunteţi sigură că nu sunt şi cărţile băiatului aici?

— Vai, *purohitmoshai*, sigur că nu, răspunse Manjula. De ce ar fi?

Preotul murmură câteva mantre cu vocea lui pe nas şi se apucă din nou să rupă gălbenele şi frunze de *bael* pentru *puja*. De undeva de jos se auzi o voce ascuţită strigând:

— Broască râioasă, gunoi împuţit!

Preotul ridică privirea, alarmat, dar strigătul încetă la fel de brusc cum izbucnise.

De pe terasă, Mukunda îi auzi cum încep să cânte imnul lui Saraswati, luându-se după preot.

— *Jaya jayo devi, chara chara shaarey, kucho jugo shobhita mukta haare, veena, ranjita, pustaka haste...*

Simţi cum mânia, ca o minge de foc, îi încinge măruntaiele, o simţi cum se răsuceşte în trupul lui de treisprezece ani, cum creşte şi se înfierbântă. Se duse în colţul cel mai îndepărtat al terasei, acolo unde nu-i mai auzea, şi privi în zare, spre fortul din Songarh, închipuindu-şi că, în ciuda distanţei, putea vedea bătrânul *banyan* de acolo. Se urcă pe parapetul acoperişului şi stătu

chiar pe margine, cu brațele întinse ca niște aripi. Se simțea ușor ca un fulg, o senzație primejdioasă, între zbor și cădere. Acolo, ferit de ochii zeiței, cu soarele palid încă luptându-se să străpungă norii de ploaie din spatele lui, strânse din ochi și intonă la rândul lui.

— Nu ești zeița mea, n-ai facut nimic pentru mine, zise Mukunda. Dar am să-ți fac în ciudă și am să ajung mai bine decât ei. Într-o zi n-o să mai am nevoie de nici unul. Va veni o zi când eu le voi da adăpost.

*

În după-amiaza aceea Mukunda se furișă afară pe poartă, dorindu-și din tot sufletul ca zăvorul să nu scrâșnească, traversă strada în goană și intră în cealaltă casă, unde doar Bakul știa că se duce la acea oră din zi. Știa că după-amiezile – când lumea din casă pleca la școli, birouri și fabrici – erau numai bune pentru secrete. În orele acelea Manjula se dădea pe față cu cremă, iar Meera visa să scape. Era vremea când păsările se ciorovăiau și dudele cădeau nebăgate în seamă din copac în praful drumului. Când pisicile răscoleau nestingherite gălețile cu resturi de la prânz, în căutarea oaselor de pește.

Casa doamnei Barnum stătea lipsită de apărare în lumina neîndurătoare a soarelui. Clădirea cu etaj fusese inițial galbenă, dar în cei unsprezece ani de când murise domnul Barnum nu mai fusese văruită și acum pereții se cojeau, dând la iveală mucegaiul negru. Din poarta de lemn lipseau scânduri și prin găurile care nu fuseseră reparate se vedea acea *porte-cochère* sub care stătea Barnum ca să nu aștepte în stradă. Prin crăpăturile mai mari sau mai mici ale zidurilor prinseseră rădăcini *peepal*, smochini pitici. Nu mai era multă vreme până când aveau să spargă zidurile și să dărâme casa.

Mukunda nu observă nimic din toate acestea. Intră pe ușa din față, care era deschisă, și urcă scara sărind câte două trepte odată, așa cum îi era obiceiul. Împinse ușa camerei de zi, acum goală, și se duce drept la un raft de cărți aflat într-un colț întunecos, lângă

cămin. Scoase o carte, a treia din stânga, o carte cu cotorul albastru, împodobit cu reliefuri aurii, se aşeză la masa mare, deschise cartea la o pagină unde lăsase semn şi rămase aplecat deasupra ei. Urmărea rândul cu mâna şi rostea cuvintele în şoaptă.

După o vreme doamna Barnum intră în cameră şi aruncă o privire peste umărul lui ca să vadă ce citeşte.

— Citeşti despre Nelson? Cum merge? întrebă cu o voce îngroşată de fumat.

Puse mâna pe umărul lui Mukunda. Îşi trecu degetele cu unghii lungi printre şuviţele de păr ale băiatului.

— Să cauţi în dicţionar ce înseamnă „artimon". Şi „gabier", da?

— E rănit la şira spinării, spuse Mukunda. Are să moară.

— Sigur că are să moară, râse doamna Barnum şi aprinse o ţigară. Altminteri cum am avea la Londra o piaţă cu statuia lui în mijloc?

Nelson era eroul lui Mukunda de când ajunsese la Bătălia de la Trafalgar din *Cartea de poveşti eroice*, însă doamna Barnum părea că râde întotdeauna de el. Mukunda îşi întoarse ochii la carte, încercând să uite de ironiile ei. Trebuia neapărat să termine capitolul în după-amiaza aceea şi pe deasupra să mai înveţe pe dinafară şi poezia pentru săptămâna aceea înainte să se întoarcă pe furiş acasă şi să prepare ceaiul. Nu avea nici o clipă de pierdut.

Cu doi ani mai devreme, doamna Barnum îl prinsese pe Mukunda asupra faptului: luase o carte din bibliotecă, crezând că ea nu-l vede, şi se străduia să citească, dar fără succes. „Nu mergi la şcoală?" îl întrebase ea. „De ce nu poţi citi cartea asta? Nu e chiar atât de grea."

Mukunda mormăise ceva şi voise să îşi ia tălpăşiţa, dar doamna Barnum îl prinsese de braţ: „Spune-mi la ce şcoală mergi, ţi-am pus o întrebare şi nu se cade să fii necuviincios".

Şcoala lui era un şopron, răspunsese, iar clasa o tablă neagră pe care o împărţeau copii cu vârste între patru şi cincisprezece ani. Era un singur profesor, care îi bătea cu bâtul când avea chef, după care se ducea să bea ceai la ceainăria de după colţ.

Şi Bakul? voise doamna Barnum să ştie. Nici ea nu ştia să citească? Bakul mergea la altă şcoală, unde erau multe profesoare,

toate maici, răspunsese Mukunda. Avea şi un profesor particular, care venea seara, din două în două zile. Încercase el să înveţe trăgând cu urechea, dar nu mergea. Nu avea curaj să îi roage pe Manjula şi Kamal să-i pună şi lui un profesor.

Doamna Barnum nu zisese nimic, dar simţea că se îneacă de furie. Ai să înveţi cu mine, zisese, chiar de mâine. Ai să fii la fel de bun ca ceilalţi, dacă nu chiar mai bun.

De atunci, Mukunda venise în fiecare după-amiază acasă la doamna Barnum, pe furiş, de teamă să nu fie oprit. Metoda doamnei Barnum era simplă. Îl îndemnă să caute prin rafturi şi să citească orice dorea, şi să o întrebe dacă nu înţelege ceva. Îi arătă cum să caute în uriaşul dicţionar primit de soţul ei cu ani în urmă ca bonus la cumpărături. Râdea împreună cu el de lucrurile care i se păreau nostime şi îşi ştergea o lacrimă prefăcută atunci când citeau pasaje din Dickens unde copiii mureau. Uneori scotea din bibliotecă albume mari, cu poze, şi îi arăta corăbii, canguri şi oraşe din Europa.

Biblioteca doamnei Barnum adăpostea tot felul de cărţi: cărţi vechi despre exploatarea cărbunelui care aparţinuseră domnului Barnum, romane de dragoste, cărţi de aventuri sau poliţiste, antologii ale marilor scriitori clasici, numere îngălbenite din reviste pentru femei, cu suplimente cuprinzând modele de croşetat şi reţete de fripturi. Mukunda le parcurse pe toate cu aceeaşi sârguinţă. Doamna Barnum îl privea gânditoare, cu un uşor zâmbet pe buzele rozalii. Din când în când suna dintr-un clopoţel aflat pe o tavă lângă măsuţa ei şi îi cerea lui *khansama* să aducă sorbet de lămâie, simplu pentru Mukunda, cu un strop de gin pentru ea.

*

Era în anul 1940. Se împlineau unsprezece ani de la uciderea lui Barnum. Casa lui Amulya din Songarh era acum una din cele mai vechi din această parte a oraşului. Trecuseră anii '20 şi '30, anii de belşug când pe strada Dulganj fuseseră ridicate case mari pentru albii din companiile miniere şi soţiile lor, cei care trăiau în sferele înalte şi nu erau obligaţi să pună piciorul în minele de

cărbuni care le asigurau rezerva inepuizabilă de whisky scoțian și de cămăși albe de mătase. Apoi, în 1935, tavanul uneia dintre minele aflate la câteva mile depărtare se prăbușise. Patruzeci și opt de mineri rămaseseră îngropați sub pământ timp de cinci zile, dar, cu toate eforturile făcute, nu putuseră fi aduși la suprafață. Izbucnise un scandal. Unii considerau că, de vreme ce lucrătorii din mine erau indieni sărmani, iar administratorii minelor erau britanici expatriați care veneau și plecau, siguranța nu e o prioritate. Unul din directori, care se credea mai altfel, se simțise cuprins de milă după dezastru și se duse acasă la familia unuia din mineri cu o sumă de bani în chip de compensație. Aproape că îl linșaseră. Poliția interveni și reinstaură repede disciplina printre muncitori.

Minele, care fuseseră exploatate nerațional, mai aveau oricum puține resurse și fură închise în câțiva ani. Administratorii britanici plecară. Paragina și sărăcia cuprinseră orașul, ca o umbră întunecată. Oamenii, veniți înainte aici în căutare de lucru, începură să plece.

Strada Dulganj, care fusese dintotdeauna mai izolată, ar fi putut deveni un cartier de bogătași. Dar după ce expatriații plecară, abandonându-și casele, magazinul Finlays nu mai aduse melasă și grăsime pentru gătit, grădinile se sălbăticiră, drumul, nereparat, se umplu de gropi; după lăsarea serii cu greu găseai un *tongawallah* care să accepte să vină până acolo. După moartea lui Amulya, la numărul 3 de pe strada Dulganj grădina fu îngrijită o vreme, dar de un grădinar sezonier care trebui să fie dat afară atunci când ieși la iveală că avea o mică plantație de canabis într-un colț însorit. În scurtă vreme iarba ajunse iarăși la înălțimea genunchiului, tufele de fructe sălbatice de pe margini începură să atragă stoluri de păsări și cete gălăgioase de maimuțe.

Casa de peste drum, a doamnei Barnum, era numită casa lui Sahib Bahu, o casă stăpânită de un spirit rău și nebun și de aceea ocolită de toți. Cei din familia lui Amulya erau singurii care îi mai spuneau pe nume. Toți ceilalți care o cunoscuseră drept Larissa Barnum plecaseră din Songarh și se stabiliseră aiurea. Locuia singură, iar *khansama* era singurul ei servitor. În spate mai erau două case unde, după plecarea britanicilor, se mutaseră o

sumedenie de chiriaşi indieni. Unul dintre aceştia era Afsal Mian, un muzician tânăr, melancolic, care dădea lecţii de canto. Se plimba prin oraş cu aerul unuia conştient de faptul că talentul său se iroseşte în mediul filistin din Songarh. De altfel, avea şi motive să se simtă astfel. În timp ce el încerca să-şi convingă elevii cât de necesar este *riyaaz* şi cum pot atinge perfecţiunea unei note doar exersând-o zi de zi, părinţii elevelor îl întrebau atunci când îi dădeau salariul: „Câte cântece noi a învăţat în luna aceasta? Câte va şti până să fie cerută în căsătorie?" Seara, îmbrăcat în *lungi*, stătea pe vechea verandă şi cânta ca să-i treacă de năduf cu o voce plină, dar tristă, care se auzea până la casa lui Amulya.

Oamenii spuneau că în Songarh nu se întâmplă nimic niciodată. Dacă n-ar fi avut ceasuri, nici măcar n-ar fi ştiut că trece vremea. Mai spuneau că, dacă vrei să realizezi ceva în viaţă, trebuie să pleci. Pleacă, Mukunda, îi repeta doamna Barnum după câteva pahare de sorbet special. Pleacă, până nu începi să putrezeşti şi tu, până nu ţi-ai irosit toate talentele şi nu mai eşti bun de nimic altundeva.

Mukunda nu-şi putea închipui ce înseamnă altundeva. Songarh era singurul oraş pe care îl cunoşteau el şi Bakul, oraşul după care le judecau pe toate celelalte. Lumea lor era mărginită la stânga de Arunagar, un pâlc de case şi câteva prăvălii, apoi vizavi de casa doamnei Barnum, în spatele căreia se profila fortul şi linia dealurilor şi, ceva mai departe, de magazinul Finlays şi cinematograful Apsara, unde nu aveau voie să meargă singuri. Străduţele înguste şerpuiau pe colinele oraşului şi traversau sătucuri mărginaşe. Era imposibil să delimitezi oraşul de provincie; prăvăliile şi casele, plecate parcă în hoinăreală, ajungeau până la câmpurile de muştar.

Bakul şi Mukunda populaseră oraşul cu oameni şi locuri numai de ei ştiute. Li se părea că Songarh are o vrajă a lui al cărei sens doar ei îl puteau pătrunde. Fuseseră dintotdeauna împreună, adică de când Mukunda venise în casă; el avea şase ani, iar Bakul, patru. Căzuseră de acord că sunt amândoi orfani; la urma urmei, zicea Bakul, şi ea era orfană pentru că mama ei murise, iar tatăl ei, arheolog de meserie, era plecat la excavaţii în alte părţi ale ţării, de atâţia ani, că uitase şi cum arată.

2

— E întuneric beznă. Tu erai un hoț de morminte chior și te furișai spre o piramidă din deșert. Eu veneam după tine și te prindeam, zicea Mukunda privind peste capul lui Bakul.

— Ba nu e noapte, e după-amiază, și de ce să fiu chioară? întrebă Bakul bănuitoare.

Mukunda nu o auzi. Arătă cu degetul un copac de mango crescut în mijlocul grădinii. Stătea singur și nevinovat în soarele după-amiezii, adăpost pentru o familie de păsări care își luară zborul cârâind una la alta atunci când Mukunda se apropie.

— Aia e piramida, zise el emoționat. Împrejur nu e decât nisip. Uite, am adus ceva, să avem de mâncare în zilele cât trecem prin deșert, adăugă și scoase două cepe și un pumn de alune uscate.

Era duminică după-amiaza. Membrii familiei, cu stomacul plin, pluteau între somn și trezie. Cei doi copii se învârteau prin grădina cu arbori bătrâni și ierburi înalte. Hățișurile de flori sălbatice se aplecau ușor sub greutatea fluturilor care se opreau o clipă ca să se odihnească.

— Alune? făcu Bakul disprețuitoare. Hoții de pe vremuri mâncau alune?

— Habar n-am, răspunse Mukunda tulburat. Zicem și noi că sunt mâncarea hoților.

— N-ai habar? Și eu care credeam că știi tot!

— Am și treabă de făcut. Vrei să ne jucăm, sau nu?

Mukunda se simțea jignit. Aruncă cu o ceapă în Bakul și o porni cu pași mari spre puț. Era un puț mare, adânc, cu pereți de piatră. În cei treizeci de ani de când fusese săpat, la ordinul

lui Amulya, nu secase niciodată, cu toate că în lunile de vară, apa se vedea ca un cerc de lumină îndepărtat şi funia se tot desfăşura de pe roată de zicea că găleata de fier nu va ajunge niciodată la fund; iar când, în cele din urmă, se auzea plescăitul apei lovite de găleată, venea foarte de departe. În perioada musonului apa din puţ se ridica în fiecare zi câte puţin, până când ajungea atât de sus, că doar buza de piatră părea că o mai ţine. Te puteai apleca şi lua apă ca dintr-un iaz. Deasupra puţului atârna o iasomie albă ale cărei flori parfumate cădeau în apă.

Una din îndatoririle lui Mukunda era să aibă grijă ca în băi şi bucătărie să fie găleţi pline cu apă din puţ. El era cel care scotea apă de mai multe ori pe zi. Găleata cobora zăngănind, roata gemea şi scârţâia. Acum, supărat pe Bakul, aruncă găleata înăuntru şi învârti roata din ce în ce mai repede, ca scârţâitul ei să acopere vocea lui Bakul.

Nici unul din ei nu auzi poarta grădinii deschizându-se.

Nici unul din ei nu văzu un bărbat cum dă bani unui *tonga-wallah* şi apoi intră privind în jur, ca şi cum nu era singur unde se află.

Era subţire, îmbrăcat cu o cămaşă cu mâneci scurte mult prea largă, de parcă el intrase la apă înăuntrul ei. Avea cearcăne adânci, părul zburlit, nepieptănat. Era atât de înalt că mergea puţin aplecat, sau poate că stătea aşa din cauza oboselii. Într-adevăr, părea prea istovit ca să plece de lângă poartă şi să străbată aleea lungă, năpădită de buruieni, care ducea la casă. Rămase pe loc, între două cufere mari şi un sac de dormit făcut sul, ca şi cum nu ştia ce să facă, nici în ce direcţie să o ia. Îi văzu pe cei doi copii lângă fântână şi porni spre ei, oprindu-se din când în când, ca şi cum îl striga cineva.

Bakul striga, ca să acopere scârţâitul roţii şi zăngănitul găleţii:

— De ce nu vrei să ne jucăm de-a crocodilii? Niciodată nu vrei.

— E un joc plicticos, răspunse Mukunda pe un ton sarcastic. E un joc de copii mici.

Bakul îl privi serioasă şi îi întoarse spatele.

Când se întoarse dădu nas în nas cu noul venit. Figura lui îi era cunoscută. Era sigură că-l mai văzuse undeva. Omul se aplecă

şi rămase ghemuit în faţa ei. Când zâmbea, umbrele negre de sub ochi se întunecau şi mai tare, ochii i se afundau în cap şi pe fiecare obraz îi apărea o cută adâncă.

— Mai ţii minte cine sunt? întrebă aproape în şoaptă.

Bakul îl privea, incapabilă să scoată un cuvânt. Câteva fire de păr îi intrară în ochi şi o înţepau, dar nu le dădu la o parte. O muscă se învârtea bâzâind pe lângă faţa ei. Bărbatul flutură din mână şi o alungă.

— Nirmal Babu, zise Mukunda.

Nirmal nu-şi mai văzuse fiica de cinci ani, adică de când ea avea şase ani, şi atunci doar timp de câteva săptămâni, când nu ştiuse ce să spună ori ce să facă. Pe unde lucrase sau călătorise purtase cu el imaginea ei, imaginea lui Bakul la vârsta de şase ani, urmărindu-l peste tot. Nu o distra nimic din ce avea el să-i spună, dar se ţinea după el şi era tot timpul atentă la ce făcea. Se simţea la fel de încurcat ca atunci când ea era un copil dolofan şi nu scotea o vorbă. Avea în faţa lui o fată subţire, cu picioare lungi, îmbrăcată într-o rochie care îi aluneca tot timpul de pe umeri, cu o bubiţă chiar în vârful nasului, capul acoperit de bucle răzvrătite, o guriţă solemnă şi sprâncene groase, drepte, încruntate deasupra ochilor de o culoare neobişnuită aţintiţi acum asupra lui. Ţinuse minte culoarea ochilor ei – culoarea ochilor lui Shanti, culoarea pe care o purtase înăuntrul lui pe unde umblase. Scoase ceva din buzunar şi, apucând mâna lui Shanti îi puse ceva în palmă. Fata lăsă privirea în jos. Era o piatră.

— Este o culoare rară de cuarţ, zise Nirmal. Când am găsit-o mi-am adus aminte de ochii tăi, aşa că am pus să fie tăiată şi şlefuită ca să ţi-o aduc în dar.

Bakul strânse piatra în pumn.

— Mie mi-ai adus arma? întrebă Mukunda. Ai zis că-mi aduci o armă din epoca de piatră!

— Cred că am ceva pentru tine, zâmbi Nirmal. Dar s-ar putea să nu fie o armă preistorică. Cheamă pe cineva să mă ajute la bagaje şi apoi vedem ce este.

— Prea bine, Nirmal Babu, îl auzi Bakul pe Mukunda strigând. Cât timp veţi sta aici? vru să ştie.

— Pentru totdeauna, răspunse Nirmal. Am venit şi nu mai plec.

Bakul se îndepărtă de vocile lor şi privi pietricica din palmă. Culoarea era ceva între cafeniu şi gălbui, iar feţetele şlefuite reflectau razele soarelui. Pe alocuri era translucidă şi putea vedea înăuntru, unde păreau a fi aşchii cafenii. Dacă ţinea piatra în dreptul soarelui vedea în ea un oraş cu clădiri înalte, sclipitoare, care duceau o viaţă tainică în inima pietrei.

Când Bakul ridică mâna deasupra capului şi aruncă piatra în fântână se auzi un plescăit slab, îndepărtat.

*

Mai mult decât alţi copii, Bakul avea motive să creadă că este un copil găsit, fără mamă şi practic fără tată. Toată familia ştia că tatăl ei dispăruse după naşterea ei şi fusese crezut mort. Se întorsese o scurtă vreme după şapte luni şi şaisprezece zile, după care plecase din nou, de data asta având o slujbă nouă, şi de atunci nu se mai întorsese decât pentru scurt timp. Trimitea acasă bani în fiecare lună şi aşa aflau pe unde îl mai purtau săpăturile arheologice, dar asta era tot.

Nirmal adusese doi oameni noi în casă: Meera, o rudă îndepărtată, văduvă în căutarea unui adăpost, şi Mukunda, care până la vârsta de şase ani trăise într-un orfelinat, fără să aibă habar de existenţa lui Nirmal. Kamal glumea adesea spunând că, oferindu-i lui Bakul o mamă care nu era mama ei şi un frate care, la fel, nu era fratele ei, Nirmal considerase că şi-a făcut datoria şi poate să plece în lume.

Bakul îşi ţinea singură companie, iar singurătatea i se părea romantică, dar şi inevitabilă. Cu toate astea nu era pe de-a-ntregul singură. Îl avea pe Mukunda. Şi o mai avea pe bunica ei. Încă de când era foarte mică, Bakul era convinsă că ceilalţi vin şi se duc, doar bunica era mereu acolo, în acelaşi loc, o cămăruţă tăiată din verandă, de unde nu pleca decât ca să facă baie. Bakul nu îl cunoscuse pe bunicul ei, nici nu ştia că moartea lui o schimbase pe bunica ei mai mult decât traiul împreună. Pentru ea, Kananbala fusese întotdeauna la fel: claviculele ieşite în afară,

ochii nevăzuți în spatele ochelarilor, o rețea de vinișoare verzui șerpuind pe sub pielea subțire ca pielița laptelui, sariurile ei albe, netivite, lucind în lumina intrată pe fereastră.

Bunica ei nu se achita de îndatoririle care revin în mod tradițional bunicilor, cum ar fi să-i spună povești sau să o învețe poezii. În schimb, Bakul învățase de la ea o sumedenie de ocări, cuvinte care îi veneau încă pe buze, deși nu le mai rostea cu nevinovăție la școală. Când Bakul era micuță, genunchii bunicei erau destul de solizi ca să o țină. Așezată pe ei, copila care abia învățase să meargă și vorbea sâsâit se întrecea în ocări cu bătrâna și chicotea încântată. Dacă Kananbala îi spunea că e o balegă de vacă, Bakul o făcea măgăriță bătrână; dacă Kananbala îi replica: „Iar tu ești o bufniță pocită", Bakul, dintr-odată nesigură că e vorba de un joc, se temea că râde de ea și țipa: „Ba tu!" Și tot așa, până când le auzea Manjula și o scotea iute pe Bakul din cameră, protestând și văitându-se.

Când Bakul venea la ea în cameră, Kananbala deschidea una din cele patru cutii de tablă îndoite de atâta folosire, în care ținea lucruri trimise de doamna Barnum în fiecare lună: dropsuri, nuga, biscuiți, chiar și ciocolată. Cu toate că nu se întâlniseră decât o dată, toată casa știa când își face doamna Barnum cumpărăturile la Finlays fiindcă în ziua aceea *khansama* aducea un pachet învelit în hârtie cafenie, plin cu bunătăți exotice. Pe raft, în spatele primului rând de cutii, erau multe altele, venite tot de peste drum – lapte condensat, peltea de portocale în care stăteau suspendate cojile zaharisite – cutii pe care Kananbala nu îndrăznea să le deschidă.

Bakul avea și ea o cutie de tablă, pe care o ascunsese sub un vraf de sariuri vechi, în cufărul bunicii. Deschidea cutia în zilele când era tulburată – și după-amiaza când se întoarse Nirmal era una din acelea. În cutie erau tot felul de lucrușoare pe care Bakul le dădu la o parte ca să ajungă la fund. Găsi ceea ce căuta, un plic mare, zdrențuit, și scoase din el o fotografie.

În fotografie se vedea o casă. Casa mamei ei. Poza fusese făcută de pe malul celălalt al râului sau dintr-o barcă aflată pe apă, credea Bakul, fiindcă între ea și casă era o întindere de apă. Casa

arăta întocmai ca cele despre care citise în povești: coloane înalte, verande largi, ferestre lungi, șiruri de copaci de o parte și de alta.

Arătătorul lui Bakul, cu murdărie sub unghia roasă până la carne, desenă drumul până la catul de sus. Când era mai mică și credea în basme, Kananbala îi spusese că e o poză magică și chiar o convinsese că mama ei trăia cu adevărat acolo și că putea să le vadă și să audă tot ce vorbeau. Doar Bakul nu putea să o vadă sau să-i audă vocea.

— Uite, spunea Kananbala, în spatele copacului *bakul* – de la care ți se trage numele – vezi o fereastră, greieraș?

Fereastra nu se vedea în fotografie, însă Kananbala o convinsese că e acolo.

— Mama ta e acolo, în cameră, la fereastra pe care tu n-o vezi. Ea însă te poate vedea.

Bakul știa acum că de la fereastra aceea privise mama ei săptămâni în șir, văzând cum apa urcă tot mai mult, până când n-au mai avut scăpare. Își dorea din tot sufletul să dea copacul la o parte, să deschidă fereastra și să intre în fotografie, în camera aceea. Trebuie că era acolo un pat mare în care stătea întinsă mama ei. Avea să se cuibărească alături de ea și să o asculte cum respiră.

— Mama ta avea păr cârlionțat, îi spusese Kananbala ridicând o șuviță din părul lui Bakul. Întocmai ca al tău. Și ea umbla nepieptănată. Știi cum îi spuneau profesorii la școală?

— Cum?

— *Pagli*, așa îi spuneau profesorii mamei tale. Așa îți vor spune și ție dacă ai să mai umbli ciufulită.

Mama ei avea păr cârlionțat care se răspândea ca un nor negru pe pernă. Mirosea a ulei de păr Jabakusum, a săpun Pears și a *paan* parfumat cu tutun. Și vocea? Cum era vocea ei? Ar fi vrut să o audă povestindu-i fel de fel de lucruri, spunându-i povești, ceea ce tatăl ei nu făcea niciodată, chiar când era în Songarh. Când era mai mică, Bakul îl întrebase pe Nirmal despre mama ei și despre Manoharpur, dar el schimbase întotdeauna vorba sau păruse că se îndepărtează și mai tare de ea.

Până la urmă, o remarcă făcută de doamna Barnum îi explică lui Bakul de ce mama ei era absentă și îi dădu convingerea că nu

peste multă vreme ca și mama ei se vor regăsi. În casa doamnei Barnum, deasupra căminului erau atârnate două ceasuri. Fiecare arăta altă oră. Doamna Barnum le explicase că era ora din diferite părți ale lumii. Un ceas arăta ora din Marea Britanie, celălalt ora din Songarh. Îi plăcea să știe ce mai fac englezii, spunea ea. De pildă, atunci când ea lua masa de prânz, ei de-abia se dădeau jos din pat, iar când ea cina, ei abia sorbiseră o înghițitură de ceai.

— Trecutul nostru este viitorul lor, îi plăcea ei să repete.

Pentru Bakul asta însemna un singur lucru: că în Manoharpur era încă un timp trecut, în care mama ei trăia așteptând, așteptând ca timpul să devină viitorul în care Bakul să poată veni la ea.

— Nu te mai îmbraci ca înainte. Ce e cu tine? îl întrebă Nirmal pe fratele lui.

De când devenise adult, Nirmal nu-și amintea să-l fi văzut decât în pantaloni cu bretele și cămăși cu cravate asortate.

Kamal coborî privirea spre *kurta* albă și *dhoti*-ul cu care era îmbrăcat. Chicoti și zise:

— Gandhi în sus și Gandhi în jos, știi cum e. Se vorbește atâta de naționalism, că mi-am zis că și eu, fiind fabricant de remedii tradiționale, ar trebui să arăt ca atare.

Cu toate astea nu se putuse hotărî să poarte *khadi*, țesătura aspră făcută în casă. Vara purta *kurta* și *dhoti* din cel mai fin *mulmul* și iarna din *tussar* – amândouă erau țesute în stil tradițional, argumenta el.

Astăzi *dhoti*-ul lui avea o bordură roșu-închis; o bucată de pânză de aceeași culoare ieșea din buzunarul *kurtei* care se ridica peste burta lui rotundă. Urma să plece la fabrică în scurtă vreme, își zise. Era aproape unsprezece, dar, ca aproape în oricare altă zi, nu avea nici un chef. Se săturase de pilulele și poțiunile în ambalaje sărăcăcioase.

— Și ce-ai făcut cu costumele? continuă Nirmal. Le-ai aruncat și pe astea într-un foc de tabără patriotic?

— Ei, cum? făcu Kamal deschizând larg ochii lui de peşte mort. Ți ai pierdut mințile? Sunt costume scumpe, s-ar putea să mai am nevoie de ele. Propaganda asta *swadeshi* va lua sfârşit în scurtă vreme... şi atunci ce mă fac? Nu-mi pot permite să arăt ca tine.

Nirmal privi nedumerit la cămaşa de lucru şi pantalonii lăbărțați.

— Dacă e să fim cinstiți, nici tu nu cred că-ți mai poți permite să arăți aşa. Felul în care te îmbraci nu se potriveşte nicicum cu noua ta situație.

— Dar tot mai trebuie să supraveghez lucrările, răspunse Nirmal. Nu prea cred că aş putea să îngenunchez în praf îmbrăcat în costum cu dungi.

— Ce ciudat, spuse Kamal după o scurtă pauză. Dacă Institutul Arheologic avea de gând să caute civilizații dispărute în Songarh, de ce a aşteptat atâta vreme? La urma urmei, ruinele astea sunt aici de câteva secole, nu? În Europa e război şi, judecând după felul cum se poartă Hitler, în curând vom fi şi noi o civilizație dispărută!

— S-au dat bani abia acum fiindcă am trimis o propunere de începere a excavațiilor şi a fost acceptată.

— A fost acceptată, zici? făcu Kamal. Nici mai mult, nici mai puțin decât de *burra*[1] sahibii englezi, îmi închipui. Păi, atunci de ce n-ai trimis propunerea mai devreme? Ai fi putut măcar să stai aici şi să ai grijă de fiica ta în loc să-ți iroseşti jumătate din viață umblând pe coclauri.

Kamal se ridică, mulțumit de muştruluiala pe care i-o trăsese fratelui său, şi se îndepărtă înainte ca Nirmal să se poată gândi la un răspuns, un răspuns atât pentru el, cât şi pentru Kamal, poate chiar şi pentru Bakul.

În cei zece ani de când lucra la Institut, unde intrase după ce îşi dăduse demisia de la colegiu, ocolise oraşul Songarh. Vrând să dispară din nou, aşa cum făcuse după moartea lui Shanti, se oferise ca voluntar pentru perioade mai lungi decât era necesar în Rajasthan, Madhya Pradesh sau Punjab, scormonind pământul în căutarea unor vieți trecute. Când avea câteva zile

1 Mare, important.

libere şi le petrecea rătăcind prin Himalaya, mergând pe jos sau călare pe măgar, pe pajişti înflorite, în păduri dese sau pe pantele golaşe, acoperite de gheaţă, aducând frunze, pietre, fosile şi pene de păsări. Avea două cufere pline de astfel de lucruri, atent catalogate. Nu se despărţea niciodată de cufere şi le ţinea în cort chiar şi atunci când lucra pe şantiere arheologice.

Cu un an înainte, ceva îl mânase totuşi să înainteze o propunere referitoare la Songarh, susţinând că vestigiile fortului şi gorganele din spate ascund poate un întreg oraş şi că Institutul Arheologic ar fi trebuit măcar să înfiinţeze un birou de campanie pentru a cerceta situaţia. Nirmal era conştient de primejdia care îl pândea: dacă propunerea era acceptată, urma să fie trimis la post în Songarh. Va fi nevoit să se întoarcă acasă.

Despre propunere se spusese că e „strălucită" şi „convingătoare". Nirmal ar fi trebuit să fie încântat, dar nu simţea decât că aşa îi fusese scris. Îşi dorise de mulţi ani să facă săpături la fortul ruinat din Songarh ca să găsească oraşul pierdut la care visa, dar, în ultimă instanţă, nu scrisese propunerea din interes profesional. Fusese mânat de ceva fără nici o legătură cu arheologia, o pornire greu de explicat în cuvinte. Putea oare spune că, în cursul uneia din călătoriile în Rajasthan, printre stâncile colţuroase ale dealurilor Aravalli, unde peisajul de culoarea ocrului se topea în verdele crud al câmpurilor de muştar punctat de cascadele de flori roşu-sângeriu, se simţise în sfârşit eliberat de Shanti? Putea recunoaşte faţă de el însuşi că, fără voia lui, se simţea din nou întreg? Acolo, printre zidurile dărâmate ale forturilor din Rajput, cămilele zâmbitoare şi ţipetele deznădăjduite ale păunilor la căderea serii, pacea coborâse în sfârşit peste el. Putea acum să privească şi să asculte fără să mai dorească să-şi smulgă inima din piept şi să o arunce cât colo.

Înaintase propunerea la puţină vreme după aceea. Simţea că e pregătit să se întoarcă acasă şi să dea ochii cu fiica lui.

*

Nirmal se ducea la fort ca să facă o cercetare, deocamdată pe cont propriu. Ceruse deja doi sau trei lucrători de la Ministerul

Lucrărilor Publice ca să-l ajute la săpături. Urma să vină şi doi tineri arheologi, amândoi istorici, amândoi lipsiţi de experienţă pe un şantier arheologic. Nu e mult, dar e un început, îşi spunea el îndreptându-se spre fort. În scurtă vreme va începe să adune echipamentul, atât cât îi va permite bugetul.

De cum zări zidurile năruite ale fortului şi colinele din spate, Nirmal grăbi pasul, cum făcea de obicei. În ultimii şase ani fusese la post în Bikaner şi Sindh şi nu mai ajunsese aici. Acum, ca şi altă dată, inima începu să-i bată mai tare la gândul că avea să trăiască o poveste. În tinereţe visase ani de zile la clipa asta; acum avea să afle dacă dealurile ascundeau oraşe şi culturi, dacă albia secată a râului era ceea ce mai rămăsese dintr-un fluviu străvechi care îşi schimbase cursul, forţându-i pe oamenii care sălăşluiau pe malurile lui să se mute în altă parte.

Făcu înconjurul fortului apoi, încercând să se calmeze, se aşeză pe malul iazului şi îşi aprinse o ţigară. Parcă mai ieri stătuse aici cu Shanti, privind lumina care pălea şi contururile ascuţite ale zidurilor cum se şterg în întuneric. Tot astfel, amintirile din vremea aceea începeau să se şteargă şi mici amănunte despre care nu credea că îi vor dispărea din minte alunecau în hăul uitării.

Enervat fiindcă îşi lăsase gândurile să se îndrepte spre altceva decât treaba pe care o avea de făcut, Nirmal scoase un creion şi se apucă să noteze într-un carneţel adus anume. Făcu o listă cu uneltele, materialele şi mâna de lucru necesară, apoi cărţile şi articolele de care avea nevoie. După o vreme, porumbeii cenuşii îl acceptară ca făcând parte din peisaj şi se lăsară în jurul lui ca să ciugulească din iarbă. Fură curând urmaţi de papagalii gălăgioşi care coborâră ca nişte mici fulgere verzi, ciorovăindu-se pentru mâncare.

La un moment dat atenţia îi fu atrasă de un sunet neobişnuit venit din apropiere, ceva între un chiţăit şi un scâncet. Ridică privirea, uimit. Atunci auzi vocea unei femei:

— Asta-i tot, lasă-mă în pace.

Se lăsă liniştea, după care se auzi din nou vocea femeii:

— Ţi-am spus că asta e tot. N-ai de gând să termini?

Nirmal se ridică și își scutură pantalonii de praf. Poate că cineva avea nevoie de ajutor? Vocea venea dintr-o încăpere cu tavanul boltit, una din puținele rămase în picioare. Intră. Înăuntru era întuneric și mirosea puternic a găinaț de porumbei și a praf. În primul moment nu văzu nimic din cauza întunericului. În schimb auzi vocea unei femei, amplificată de încăperea goală.

— Nirmal Babu, spunea vocea, vă rog, nu vă apropiați.

— Meera? zise Nirmal. Dumneata eşti?

Acum, că ochii se obișnuiseră cu întunericul văzu că era într-adevăr Meera. Îl mâhni faptul că i se spusese să nu se apropie.

— Nu aveam de gând să vin mai aproape. Am auzit ceva și mi-am zis că poate are cineva nevoie de ajutor. Te las în pace, adăugă și dădu să plece.

— A nu, nu de asta e vorba, exclamă ea și se luă după el râzând. Vă rog să nu mă înțelegeți greșit. Uitați despre ce e vorba...

În urma ei venea șchiopătând un câine numai piele și oase, cu blana înspicată negru cu cafeniu, rărită până la piele pe alocuri, cu țâțele umflate atârnându-i până la pământ. Împungea cu botul în palma Meerei, scâncind încetișor.

Meera încă mai ținea în mână o bucată de *roti*. I-o aruncă câinelui și spuse:

— A fătat puii acolo și îi apără cu colții. De aceea v-am rugat să nu vă apropiați.

Nirmal se uită la câine, întrebându-se ce vedea Meera la el. Ai fi zis că are râie și, pe lângă asta, mai și mirosea foarte urât. Totuși, din politețe puse o întrebare:

— Și vii aici în fiecare zi ca să-i aduci de mâncare?

— Aproape... dar uneori e greu să plec. În zilele când nu pot veni îmi fac griji... Se opri și zâmbi stânjenită. E o prostie din partea mea, bineînțeles. Ar supraviețui și fără ajutorul meu.

— Și faci atâta drum ca să hrănești un câine? Trebuie că-ți plac foarte mult câinii.

— Nu vin doar pentru ei. Îmi place să mă plimb, altminteri m-aș simți închisă în cușcă. Uneori stau aici și desenez. Mai uit de treburile din gospodărie.

Nirmal văzu că avea o traistă de pânză pe umăr și deveni curios.

— Ce desenezi? o întrebă. Vrei să-mi arăți?

— A, nu. Nu e nimic de arătat. Sunt doar niște schițe, zise Meera și strânse traista la piept, râzând intimidată. Orice școlăriță desenează ca mine. Mă distrează și atât.

Apoi schimbă subiectul:

— Ați venit să examinați situl? Îmi închipui că acum a devenit un sit, nu mai e doar o ruină din Songarh?

— Ei, nu chiar să examinez... începu Nirmal să explice.

După vreo douăzeci de minute își dădu seama că stăteau sub același *banyan* și că el încă vorbea. Despre cum hoinărea printre ruine când era copil; cum găsise odată o bucată lucitoare de metal și fusese convins că e o armă străveche; cum se apucase să sape acolo cu un *khurpi* după ce citise despre Marshall și Mohenjodaro; cum trimisese o cerere de angajare la Institutul Arheologic, fără să creadă că într-adevăr va primi o slujbă acolo. Se opri, stânjenit de limbuția lui:

— Nu sunt obișnuit să fac conversație. Ori nu-mi vine nimic în minte, ori turui ca o morișcă. Sunt un sălbatic.

— Ba nu, ba nu, protestă ea. V-aș fi oprit dacă mă plictiseați. Nu, nicidecum, doar că e târziu și trebuie să plec. E ora când se întoarce Bakul de la școală. Vă las să lucrați, v-am tulburat și așa destul.

Înainte ca el să mai spună ceva sau să se ofere să o însoțească, Meera se ridicase și pornise spre casă.

„Chiar că am plictisit-o", își zise Nirmal. „De-abia aștepta să plece acasă."

O urmări cu privirea cum se îndepărtează cu pași repezi. Se întreba dacă aceasta fusese prima discuție adevărată pe care o avusese cu ea. Se așeză din nou pe malul iazului și vru să continue cu notițele, dar, oricât se strădui, gândul i se întorcea la Meera. Avea grijă de Bakul de șase ani – ori poate de șapte? –, dar abia dacă o cunoștea. Știa că rămăsese văduvă de tânără, poate că acum nu avea mai mult de douăzeci și cinci sau șase de ani. O rudă comună prin alianță îi pomenise lui Nirmal de ea. Atunci îi scrisese Meerei, întrebând-o dacă ar vrea să locuiască în strada Dulganj și să aibă grijă de Bakul. Își aminti de cartea poștală primită, un

răspuns scurt, scris de o mână care făcea literele să semene cu trăsături de penel. Acum, gândindu-se la scrisul acela, i se părea firesc ca Meerei să-i placă să deseneze. Scrisul ei era o combinație de linii frumoase pe care le puteai admira chiar dacă nu le cunoșteai înțelesul. El însă înțelesese. Dincolo de cuvinte, scrisoarea spunea că ar veni bucuroasă la Songarh, să îngrijească de casă și de copil în schimbul unui acoperiș deasupra capului.

*

La un an după moartea soțului ei, Meera primise de la Nirmal o scrisoare prin care acesta o întreba dacă ar vrea să locuiască în Songarh ca membru al familiei și să aibă grijă de Bakul. Soția lui murise dând naștere fetiței, iar pe el slujba îl obliga să stea departe de casă lungi perioade de timp. Femeia care o îngrijise pe Bakul în ultimii patru ani era prea bătrână și, pe lângă asta, Bakul avea nevoie de cineva care nu doar să aibă grijă de ea, ci să o și ajute la teme, cineva cu care să stea de vorbă și în care să se încreadă. Meera observă că Nirmal nu scrisese că fetița avea nevoie de afecțiune, cu toate că asta spunea scrisoarea de fapt.

Mama Meerei, ea însăși o văduvă dependentă de fiul ei, o îndemnase pe Meera să accepte propunerea lui Nirmal:

— Fata îți va fi ca o fiică. N-ai avut niciodată copii, fă-o pe fetița asta orfană copilul tău! Poate că asta e menirea ta.

Meera nu-și dorea un copil. Ce își dorea era să scape de părinții soțului ei, pentru care simplul fapt că fiul lor murise și ea trăia era o insultă. Nu-i trebuise mult timp ca să se hotărască. Două săptămâni mai târziu, după ce schimbase două trenuri, ajunsese la Songarh aducând cu ea doar o valiză.

Se împliniseră opt ani de la moartea soțului ei. Știa că ar fi trebuit să îl jelească toată viața și încerca un sentiment de vinovăție dându-și seama că se îndepărta tot mai tare de el. Și-l amintea pe bucătele, de pildă felul în care pântecele – avea deja burtică la douăzeci și trei de ani – intra în pantaloni. Sau faptul că nu putea mânca dacă nu rontăia și o grămăjoară de ardei iuți. Dar vocea... vocea lui nu-i mai răsuna în urechi, așa ca înainte, chiar

dacă se străduia să şi-o amintească. Cum era atingerea lui? Cum mirosea atunci când se trezea şi se cuibărea la loc alături de ea? Amintirile, prefirate prea adesea, se veştejiseră, îşi pierduseră puterea vrăjită de a-l aduce înapoi.

La puţină vreme după ce venise în casa de pe strada Dulganj începuse să simtă că Nirmal, care nu era de fapt înrudit cu ea decât prin alianţă, era un suflet-pereche. Nirmal nu vorbea mai cu nimeni, şi cu toate astea ei doi găseau întotdeauna să-şi spună câte ceva când se întâlneau din întâmplare pe scară sau în grădină. Dar cine a mai auzit ca o văduvă să se recăsătorească? Şi cine mai auzise ca o văduvă să se mărite cu o rudă? Auzise mulţi oameni lăudându-l pe Nirmal că i se făcuse milă de ea şi o luase acasă.

Apoi, parcă anume ca să pună capăt gândurilor pe care ea şi le făcea, Nirmal plecase din Songarh la alte săpături arheologice şi s-ar fi zis că nu mai are de gând să se întoarcă.

Cu vremea, accesele de mânie sau de nemulţumire ale Meerei se împuţinară până când începu să se simtă bine îndeplinind zilnic aceleaşi treburi gospodăreşti, chiar dacă le găsea plictisitoare. Dar de o săptămână încoace, de când Nirmal se întorsese acasă, simţise cum freamătul bine-cunoscut se trezeşte iarăşi înlăuntrul ei, cum se aprinde o flăcăruie care, îşi dădea prea bine seama, ar putea pustii totul dacă nu ar fi stinsă la timp.

Meera se întinse ca să scape de furnicăturile dintre umeri. Intră grăbită în grădină, unde o găsi pe Bakul cocoţată pe o ramură a copacului de mango.

— De ce mă obligi să-ţi spun zilnic că trebuie să mergi la lecţie? Nu ştii că Chaubey Sir te aşteaptă? spuse pe un ton mai aspru decât ar fi vrut, văzând că Bakul nu îi dă nici o atenţie.

Fără să înţeleagă de ce, o cuprinse un val de mânie ca o vâlvătaie; simţea o greutate pe ceafă. O privi exasperată pe Bakul. Încercase din răsputeri să se împrietenească cu ea, dar copilul se împotrivea cu o înverşunare care îndepărta pe oricine. Departe de a-i arăta încredere, copila nu vorbea cu ea decât dacă era neapărat nevoie.

Acum rămase în copac îndeajuns cât să fie limpede că nu cobora fiindcă fusese dojenită, ci fiindcă asta e voia ei.

Lui Bakul îi erau nesuferite lecţiile, felul în care mustaţa groasă a lui Chaubey Sir se muia în ceai, felul în care firimiturile de biscuit rămâneau lipite de ea şi felul în care repeta monoton:

— Dacă nu înveţi tabla înmulţirii, n-ai să poţi niciodată să faci lucrarea la matematică.

În clipa în care profesorul termina ora, Bakul împingea scaunul înapoi, băga picioarele în papuci şi se ducea în goana mare peste drum, la doamna Barnum. Era sigură că Mukunda hăpăise deja o porţie de sorbet de lămâie şi citise o grămadă de cărţi cu poze în timp ce ea se lupta cu tabla înmulţirii şi metaforele amestecate. Pe deasupra, era din nou ziua doamnei Barnum şi, dacă întârzia, nu avea să mai capete tort.

— Ai venit mai devreme, îi spuse doamna Barnum. Încă nu e cinci. Scutură clopoţelul de alamă şi zise: Dacă tot eşti aici, fă ceva folositor. Du-te fuga la bucătărie şi adu sendvişurile.

Camera în care se aflau era spaţioasă. Ferestrele cu arcade dădeau spre grădină şi dincolo de ele, peste drum, se vedea casa lui Bakul. La ferestre erau draperii verzi, întotdeauna trase, ceea ce dădea camerei aerul unui acvariu supraaglomerat, scăldat într-o lumină difuză. Pe o latură era căminul, cu câteva fotolii în faţă. Deasupra focului, pe poliţa căminului, pe un stativ auriu, pătat de vreme, se afla un glob de sticlă, pe suprafaţa căruia vedeai continente, oceane şi lanţuri muntoase, toate în relief. Alături erau alte două globuri, mai mici; într-unul se afla un Turn din Pisa miniatural, iar în celălalt o căsuţă cu acoperiş roşu. Dacă le clătinai, înăuntru se stârnea o mică furtună de fulgi minusculi care învăluia cele două clădiri.

Deasupra poliţei, atârnată pe zidul alb-cenuşiu, sclipea lama încovoiată a unui *kukri* aurit, bogat decorat, care îi fascina pe Bakul şi Mukunda. La puţină vreme de când începuseră să vină să se joace în casa doamnei Barnum, *khansama* îi avertizase cu vocea lui bine stăpânită:

— Cu acest *kukri* a fost ucis sahib. Stafia lui bântuie încă pe strada Dulganj, căutând să-şi facă dreptate. Acolo unde a curs

sângele lui, pământul nu se zvântă niciodată, cât ar fi arşiţa de mare. Am să vă arăt odată.

Pe cealaltă latură a camerei se aflau o masă de lemn rotundă şi şase scaune. Un picior al mesei, ros de termite, fusese înlocuit cu unul din lemn mai deschis la culoare, care, uscându-se, se scurtase, şi de aceea masa stătea puţin aplecată. Bakul văzu că pe masă erau aranjate tacâmuri şi şervete pentru şase persoane. În mijlocul mesei se înălţa un platou etajat de vreo şase ori mai mare decât s-ar fi potrivit cu masa. În jurul platoului erau aşezate farfurii goale, împodobite cu trandafiri şi rămurele de viţă.

Doamna Barnum scutură din nou clopoţelul şi Mukunda îşi făcu apariţia de sub o arcadă întunecată de la celălalt capăt al camerei.

— La mulţi ani, doamnă Barnum, cântă el.

Khansama, care aştepta afară, intră, îşi drese vocea şi spuse:

— La mulţi ani, doamnă.

— La mulţi ani, doamnă Barnum, repetă Bakul, la mulţi, mulţi ani.

— Mersi, scumpo, mersi, zise doamna Barnum ridicându-se şi netezindu-şi rochia de culoarea untului. Ce drăguţ din partea ta că ţi-ai adus aminte! Ce drăguţ din partea voastră, a tuturor, să veniţi!

Khansama se apropie de tortul în care era înfiptă o singură lumânare înaltă.

— Să aprind lumânarea, doamnă?

— De ce întârzie ceilalţi? exclamă doamna Barnum nemulţumită. Nu se cade să-i faci pe alţii să aştepte! Se aşeză şi arătă lui Bakul un scaun: Stai jos, stai jos! Nu-i lăsa pe ceilalţi să aştepte!

Bakul şi Mukunda ştiau ce urma, aşa că se aşezară. Doamnei Barnum îi plăcea să-şi serbeze ziua în fiecare lună, la o dată pe care nu o cunoşteau dinainte. Pe toate farfuriile, indiferent dacă erau sau nu musafiri, se punea tort şi sendvişuri cu ou fiert, puţin cam uscate. Sorbetul de lămâie, dulce şi gros, era servit în pahare de vin. În primele săptămâni, Bakul şi Mukunda şovăiau, trăgeau cu ochiul ca să vadă cum procedează celălalt, neştiind cum să folosească şervetele prinse în inele, furculiţele şi cuţitele. Acum abia aşteptau

ziua în care li se dădea să mănânce tort și sendvișuri, lucruri pe care nu le vedeau acasă. Doamna Barnum privi în jurul mesei, zâmbi cu îngăduință către scaunele goale și apoi lui Bakul și zise:

— Ce drăguț din partea voastră că v-ați adus aminte. Nici că puteam să-mi doresc o aniversare mai frumoasă!

Își aranjă smaraldele, apoi coafura și roni un colț de sendviș.

Când terminau de mâncat *khansama* trebuia să facă înconjurul mesei și să întrebe „Îmi dați voie?" înainte să strângă farfuriile. După ce masa fu eliberată, doamna Barnum mută lumânarea în mijloc în timp ce Mukunda se duse în firida întunecată și luă de pe raft o tablă cu numere și litere, precum și o monedă grea de argint din vremea mogulilor. Era o monedă cu imagini în relief și margini neregulate, o monedă care părea un ban adevărat. Doamna Barnum aranjă tabla și se opri, ca și cum urma să se apuce de ceva important. Privi fețele lui Bakul și a lui Mukunda, luminate de lumânare.

— Acum tăceți și concentrați-vă!

Bakul închise ochii strâns și se încruntă străduindu-se să se gândească doar la tablă și la numere. Doamna Barnum încrucișase degetele și stătea cu capul aplecat deasupra lor. Mukunda o auzea cum respiră. Aruncă pe furiș o privire către Bakul și închise ochii, vinovat. După o vreme auzi o mișcare ușoară, un hârâit slab, și deschise ochii. Banul se mișca pe masă între numere și litere. Doamna Barnum urmărea mișcările și murmura pentru sine:

— Nu, nu poți spune așa ceva! Nu așa s-au petrecut lucrurile. Într-adevăr? Nu mai spune! Mă duc acolo mâine. Otravă de șobolani? Otravă de șobolani? S-ar putea. Stele căzătoare pe câmp cad iar și iar. E timpul să vină trenul, marți... ia trenul marți.

Pe măsură ce doamna Barnum murmura, banul se mișca tot mai repede, ochii ei zburau de colo-colo pe tablă, șuvițe de păr îi ieșeau din plasa care îi ținea părul. Lumânarea arunca umbre lungi. Bakul n-ar fi recunoscut că e speriată, dar întotdeauna își ferea privirea atunci când ajungeau la acest moment. Ce s-ar întâmpla dacă spiritul n-ar mai vrea să plece? Uneori doamna Barnum rămânea în transă o jumătate de oră sau chiar mai mult. Iar dacă ei întârziau, observase Bakul în ultimele luni, Manjula

îi certa şi bombănea cât dura cina că venise vremea să se pună capăt plimbărilor lui Bakul şi să fie învăţată să se poarte ca o domnişoară. Ţinând seama de toate astea, se gândi că ar face mai bine să plece.

Îl trase pe Mukunda de încheietura mâinii pe sub masă. Se ridicară şi ieşiră în vârful picioarelor. Când fu sigură că nu mai pot fi auziţi, Bakul îi spuse:

— Ştiu că nu-ţi place, aşa că am vrut să plecăm. Aveai o mutră speriată.

— Eu? făcu Mukunda. Eu, speriat? Tu eşti aia care moare de frică!

La câtăva vreme după plecarea lor, Larissa Barnum îşi scoase rochia de mătase şi, rămasă doar în combinezonul vechi de mătase, tivit cu dantelă, se aşeză la măsuţa de toaletă. Se apucă să-şi scoată acele din păr, privindu-se în oglindă cu un aer critic. O faţă lungă, ochi căprui înguşti, pătrunzători, un nas osos, proeminent şi sprâncene groase, arcuite, pline de fire albe. Pielea de pe gât arăta ca şi cum cineva i-ar fi tras-o în jos, sub guler. Îşi atinse gâtul cu degetele, ciupi faldurile de piele, apoi scoase plasa care îi ţinea părul şi examină de aproape şuviţele cenuşii de la tâmple. Scoase cerceii cu smaralde de la urechi şi se jucă cu ei ca şi cum în curând nu mai aveau să fie ai ei. De câtăva vreme, ca să poată ţine casa, îl trimitea pe *khansama* să-i amaneteze bijuteriile una câte una.

Seara, după ce *khansama* se retrăgea în camera lui, casa părea mai mare şi mai goală. Doamna Barnum îmbrăcă o rochie de casă peste combinezonul de mătase, se duse la scrin şi scoase un păhărel de cristal, ciobit de atâta folosire. Îl umplu pe jumătate cu whisky dintr-o sticlă lătăreaţă şi se duse în camera de zi, unde se aşeză la pian. Se gândea să cânte ceva zgomotos, răsunător, să-şi închipuie că e înconjurată de oameni, că dă o petrecere. Se apucă să răsfoiască carnetul cu partituri.

Sprijinit de parapetul acoperişului, Nirmal deschise cel de-al treilea pachet de ţigări pe ziua aceea. Auzea de peste drum zdrăngănitul pianului doamnei Barnum şi începu să-l încerce sentimentul timid şi nesigur că se întorsese acasă.

Bakul plimba o bucată de peşte prin farfurie, ca şi cum ar fi putut să o facă să dispară. Mukunda, căruia îi era tot timpul foame de la o vreme, întrebă dacă mai poate primi nişte orez.

— Băiatul ăsta o să ne aducă la sapă de lemn! strigă Manjula.

Era duminică, la câteva săptămâni după întoarcerea lui Nirmal la Songarh. Nirmal, aşezat în faţa fratelui său, rămăsese la masă după ce terminase de mâncat, şi privea amuzat cum Bakul se străduia pe furiş să ascundă peştele din farfurie sub o frunză de spanac.

— Vasăzică, Nirmal, spuse Kamal cu un zâmbet ironic, ţi-ai făcut rost de o slujbă cum nu se poate mai comodă. Tot ce ai de făcut e să mergi în plimbare până la birou! Mi-ar plăcea şi mie să trăiesc aşa uşor. La fabrică ai o mulţime de probleme. Unde te întorci, dai de poţiuni ca ale noastre, dar la un preţ mai mic, făcute din substanţe artificiale, dar cui îi pasă? Apoi mai e şi războiul ăsta care mănâncă din bugetul guvernului, iar pe deasupra ni se mai cere şi să ne luptăm cu englezii... Şi parcă toate astea n-ar fi de ajuns, Salim e prea bolnav ca să mai poată lucra.

Sorbi zgomotos din apă şi trânti paharul pe masă.

— Noi începem săpăturile în câteva săptămâni, spuse Nirmal. Nu tot ce se face se vede. Mai sunt de cumpărat multe unelte, trebuie organizată munca...

Lucrurile se mişcau mai încet decât şi-ar fi dorit el, mult prea încet. Cei de la Institut nu se ocupau cu destulă promptitudine de solicitările lui. Toată lumea era îngrijorată de războiul din Europa. Songarh era un oraş mic şi poate că, în afară de el, nimeni nu punea mare preţ pe săpăturile de aici. Pe lângă asta, fiecare lucru pe care îl cerea trebuia să primească cinci aprobări, pe cât i se părea lui.

— Hai, Nirmal, nu mă lua în serios, doar n-ai să te superi pe mine, spuse Kamal împăciuitor. Vasăzică în curând nu vom mai avea ce să arătăm turiştilor? Castelul ruinat va dispărea?

— Ai să sapi la ruine? îl întrebă Bakul pe un ton acuzator. Cum poţi face aşa ceva?

— Nu vorbi de lucruri la care nu te pricepi, Bakul, zise Nirmal cu asprime, iritat. Şi nu mai întrerupe discuţiile adulţilor. Am băgat de seamă că nu e prima oară.

— N-am întrerupt, se îmbufnă Bakul. Am întrebat doar.

— Îţi explic mai târziu, zise Nirmal. Acum termină-ţi mâncarea.

Bakul dădu farfuria la o parte şi se împinse înapoi cu scaunul, dar se opri văzând-o pe Meera că se încruntă şi îi face semn să stea. Aşteptă, desenând cercuri în farfurie, să se ridice mai întâi unchiul ei.

— Nu te mai juca cu mâncarea, Bakul, spuse Manjula. Crocodilii care se joacă cu prada lor ajung repede să fie ei înşişi mâncaţi, n-ai aflat?

— N-ai aflat, făcu Kamal pe acelaşi ton, sub privirea supărată a Manjulei. N-ai aflat, Bakul, că tatăl tău e aici ca să dărâme ruinele şi să vadă dacă nu sunt alte ruine dedesubt. E de necrezut pe ce se duc banii guvernului, în timp ce alţii mor de foame în ţara asta!

— Nu dărâmăm nimic, făcu Nirmal obosit; dăduse de nenumărate ori aceeaşi explicaţie. Nu aşa se procedează.

— Şi, mă rog, cum se procedează? zise Kamal pe un ton plângăcios. Ca să vezi dacă sub ceva se află altceva, nu trebuie să dai la o parte ceea ce e la suprafaţă? N-oi fi eu arheolog la Institutul de Arhitectură al Maiestăţii Sale, da' nici prost nu sunt! Şi ce speri să găseşti?

— Am putea găsi urmele unei civilizaţii mult mai vechi, despre care nu avem habar. Colinele din faţa lanţului de dealuri ar putea fi gorgane sub care se ascund cetăţi străvechi, cine ştie?

— Şi cui îi pasă?

— Dacă arheologii n-ar fi făcut săpături, n-am fi ştiut cât de veche e India, spuse Nirmal – un răspuns cam pompos până şi după părerea lui.

Manjula sughiţă zgomotos, apoi oftă:

— Nu vreţi să terminaţi de mâncat, ca să putem mânca şi noi, Meera şi cu mine?

Nirmal se trase înapoi cu scaunul şi dădu să se ridice. O privi pe Meera, care aştepta cu polonicul în mână, în caz că cineva mai dorea să fie servit. Era slabă, observă pentru prima oară, claviculele

îi ieşeau în afară, ochii, prea mari pentru faţa ei mică, erau înconjuraţi de cearcăne negre. Dietă de văduvă, îşi zise, posturi peste posturi şi nici un pic de carne. Oare când aveau să se schimbe lucrurile astea?

Nirmal despachetă cuferele în aceeaşi zi, chiar după masa de prânz. Pe măsură ce scotea lucrurile şi le aşeza în diferite locuri se minuna el însuşi de cât de ordonat este. Când era tânăr, rafturile lui arătau cu totul altfel. Era îndeajuns să deschidă dulapul, că îi cădeau în braţe, după ce fuseseră puse acolo alandala, o amestecătură de haine, cărţi şi unelte pentru săpat. Între timp, profesia şi călătoriile îl transformaseră într-o persoană metodică. Tatăl lui îl crezuse un dezordonat iremediabil, chiar şi după ce se însurase. Ce-ar zice dacă l-ar vedea acum?

Făcu o pauză şi se aşeză să fumeze o ţigară. Gândul îi era la ceea ce îl aştepta: până acum nu mai fusese şef peste lucrări. Îşi aminti de câte ori cutreierase ruinele, întâi în copilărie, apoi în adolescenţă, când mai şi fuma câte o ţigară pe furiş. Se plimbase printre zidurile măcinate de vreme, crezându-se un rege din timpuri demult apuse; scurmase pământul, închipuindu-şi că zăreşte lucirea unei monede antice. Odată găsise o bucată îndoită de metal care arăta ca o armă. Poate chiar de bronz. Fericit, o luase acasă şi numai după ce o spălă îşi dădu seama că era o bucată dintr-o cutie de conservă. Cu toate astea, o păstrase ani de zile.

Se ridică şi stinse ţigara. În cufăr erau pietre şi fosile, fărâme de cremene, cioburi de ceramică, felurite lucruri adunate de pe la săpături. Le scotea din învelişul de vată şi le punea pe pervaz ca să le vadă mai bine. Deodată îi veni o idee care îi întrerupse şirul ordonat al mişcărilor. Scoase capul peste balustradă, în casa scării care cobora de la acoperiş la etajul întâi şi strigă:

— Bakul! Eşti acolo?

După câteva clipe, enervat, strigă din nou, mai tare:

— Bakul!

Figura fiicei lui apăru la piciorul scării, întoarsă în sus, spre el.

— Ce e? întrebă.

— Urcă până aici, zise.

— De ce?

— Nu mai pune atâtea întrebări, Bakul.

— Da' de ce? zise ea, dar o văzu că începe să urce.

— Am nevoie să mă ajuți la despachetat, îi spuse Nirmal când apăru pe acoperiș.

— Trebuie să-mi termin tema. Mai e puțin și vine Chaubey Sir.

— Nu durează mult, Bakul. Avem doar de pus câteva lucruri în dulapul de pe palier. Dacă nu mă ajuți, am să fiu nevoit să urc și să cobor de nu știu câte ori.

— Nu poți să-l aștepți pe Shibu?

— Nu poți să nu mai fii posacă, măcar de data asta? De ce nu-mi dai niciodată un răspuns limpede?

În clipa următoare regretă cele spuse și vru să o împace.

— Uite, știu că...

Dar Bakul o zbughise jos. Nirmal simți că obrajii i se încing și începe să îl doară capul. Se duse după ea până în capul scării. Trebuie să dea dovadă de fermitate. O strigă din nou și își auzi vocea aspră:

— Bakul, vino aici.

Bakul urcă din nou scara, încruntată, cu ochii la mâna cu care se ținea de balustradă.

— Atunci când îți cer să faci ceva nu ai voie să fugi. E vremea să înveți să te porți. Ai înțeles?

Bakul nu răspunse.

— Ce-am spus? întrebă Nirmal pe un ton autoritar. Nu auzi?

— Bine, bine, spune-mi ce să fac, fiindcă trebuie să plec.

Nirmal nu mai avea nici un chef să scoată lucrurile din cufăr și nici să i le arate lui Bakul. „Ce greșeală am făcut", își spuse. Credea că va fi un alt fel de tată, diferit de cel pe care el însuși îl avusese. Nu-și dorea să fie strict, rece și temut; visa să găsească lucruri interesante de făcut împreună cu Bakul, să fie prieteni, mai ales că nu o avea alături pe mama ei. Oare amânase prea mult acest moment și acum era prea târziu?

Bakul privi morocănoasă cufărul din tablă, de pe care vopseaua roșie se scorojise și mai abitir decât înainte. Îl văzuse de multe ori.

Venea şi pleca împreună cu Nirmal. Era încă mânioasă din cauză că fusese mustruluită la masă. „Cum de-a îndrăznit, cum de-a îndrăznit să-mi facă aşa ceva în faţa celorlalţi. Au râs cu toţii de mine, cum de-a îndrăznit!" Îi venea să scuipe cufărul. Ei, atunci nu va scoate o vorbă, se hotărî, nu va vorbi cu nimeni.

Nirmal îngenunche lângă cufăr şi îl deschise.

— Ştii, Bakul, se încăpăţâna Nirmal să-i câştige bunăvoinţa, mergeam să facem săpături în locuri atât de îndepărtate. Ne înecau praful şi căldura, corturile fluturau în bătaia vântului. Erau zile în care nu puneam în gură decât *roti*, ceapă şi puţin *daal*. O dată am făcut o insolaţie îngrozitoare. Merită însă cu prisosinţă, de pildă atunci când găseşti un ciob de ceramică, oricât de mic. Într-o zi am să te iau cu mine pe şantier, la cel de aici.

Se aştepta să fie întrerupt de întrebări nerăbdătoare, dar Bakul se mulţumea să aranjeze teancuri, teancuri cărţile scoase din cufăr, oprindu-se doar din când în când ca să-şi scarpine coaja unei bube de pe genunchi. Evita să îi întâlnească privirea. Cât şi-ar fi dorit Nirmal să o ia în braţe şi să o strângă la piept! Văzând-o că scoate din cufăr un album cartonat, ros la colţuri, îi spuse:

— Ăsta nu e un simplu registru, să ştii. Deschide-l.

Bakul afişă un aer de plictiseală.

— Hai să-ţi arăt. Am şapte de-astea.

Deschise unul şi începu să dea paginile, dând de fiecare dată la iveală forma delicată a unei frunze presate. Pe unele pagini de-abia se ghicea culoarea frunzei, aşa cum fusese când era proaspătă şi vie, într-un arbore din Himalaya. Chiar şi aşa, uscate, unele erau stropite cu roşu, altele erau ocru-pal cu puncte negre, la altele nervurile ieşeau în evidenţă asemenea unui schelet pe trupul rămas fără pic de culoare. Pe fiecare pagină, Nirmal notase numele speciei şi locul unde găsise frunza. La început erau frunze de castan şi stejar, urmate de comori cu greu dobândite: resturile unui mac albastru, fărâme de coajă de mesteacăn, o frunză de Brahma Kamal[1], toate din platourile înalte ale Himalayei. Notele erau de fapt

1 *Saussurea obvallata*, plantă folosită în medicina tibetană; creşte la altitudini de peste 4 500 m.

inutile; își amintea în cele mai mici amănunte de unde culesese fiecare frunză, cum o presase, ce culoare avea lumina în ziua aceea, cât de tăios era vântul și cât de pustie coasta muntelui.

Acum dădea paginile una după alta. Uitase de Bakul. Uneori punea degetul pe o frunză, parcă mângâind-o. Atinse cu blândețe una care mai avea în ea o părere de verde și roșu. Nici nu băgă de seamă că fata ieșise din cameră.

În seara aceea, Nirmal stătea în camera de pe acoperiș, rânduită anume pentru el, și se uita la discuri. De la moartea lui Shanti nu se mai atinsese de cutia în care le ținea. Nici nu mai știa dacă patefonul funcționează. Hârâia și zgâria discurile chiar și atunci când stăteau întinși în pat, ascultând sunetele unui *sarangi*, cu ochii la cerul luminat al nopții, întretăiat de grilajul ferestrei. Acum, că deschisese cutia cu discuri, se gândi să arunce un ochi la vechiul gramofon, poate să cumpere un ac nou, să îl curețe, să ungă mecanismul și să îl întoarcă. Înainte era foarte priceput la astfel de treburi.

Își turnă ceva de băut și, învăluit în fumul țigării care plutea spre ușa deschisă a verandei, se apucă să scotocească prin vechile lui discuri. Descoperi comori de care uitase și se așeză pe scaun, cu patru discuri în mână, ca să citească notele de pe copertă.

Timpul trecu, cina fu adusă la masă, dar Nirmal nu coborî.

Mukunda fu trimis după el. Băiatul urcă pe acoperiș, aruncă o privire în camera lui Nirmal și fugi la parter, unde Manjula stătea lângă *dekchi*, căutând polonicele. Camera mirosea a *moong* prăjită în *ghee*, a foaie de dafin și pește fript. Manjulei i se făcuse foame doar privind și spera din tot sufletul ca bărbații să mănânce repede, ca să poată începe și ea. Pe furiș, luă o bucată de cartof și o băgă în gură.

— Nirmal Babu va mânca mai târziu, îi anunță Mukunda. Acum bea.

— Poftim? rămase Manjula cu gura căscată. Bea? *Hari, Hari*! In casă?

Dădu drumul poloniculuí în oală, împinse scaunul înapoi, strânse sariul pe lângă ea şi o porni pe scară icnind la fiecare treaptă. Meera venea în urma ei, rugând-o:

— Didi, Didi, lasă-l în pace, o să mănânce mai încolo, încălzesc eu...

— Taci! şuieră Manjula.

Ajunse la camera de pe acoperiş, se apropie cu paşi mari de uşă şi o deschise de perete. Voia să vadă cu ochii ei.

Nirmal, văzu ea, nu se mulţumea doar să bea. Mai şi fuma! Sticla de rom, dovada compromiţătoare a vinovăţiei lui, trona pe masă. Nici măcar nu-şi bătuse capul să o ţină ascundă. Cât despre miros... pe cât îşi făcea ea idee, aşa mirosea în casele de pierzanie. Întocmai aşa îşi închipuia că e în locurile acelea.

— Vai de capul meu! se jelui şi închise ochii de spaimă.

Apoi îşi luă inima în dinţi, strânse bine sariul pe lângă trup şi deschise din nou uşa:

— Nirmal, strigă ea fără să păşească în cameră.

Nirmal stinse ţigara şi se ridică în picioare, luat ca din oală de cotropitoarea lui cumnată.

— Ai uitat că în casa asta sunt copii? Copii care trebuie educaţi! Cum ai ajuns să faci aşa ceva?

Meera se învârtea în jurul ei repetând:

— Te rog să te domoleşti. Hai să mergem jos.

Mukunda venise după ele pe terasă. Mai aruncă o privire în cameră, prefăcându-se că a venit să anunţe ceva:

— Kamal Babu aşteaptă cu masa.

— Fugi jos şi serveşte orezul, îi porunci Manjula. Venim şi noi.

Dădu să plece, dar se întoarse încă o dată spre Nirmal.

— Ce-ar zice tatăl tău, Nirmal? Asta e o casă cinstită. Dacă trebuie neapărat... să te porţi astfel... măcar du-te în altă parte!

Strânse iar sariul pe lângă ea şi plecă indignată, nu fără să mai arunce o ultimă privire ucigătoare înspre sticla de rom.

Nirmal se aplecă peste balustradă şi privi afară, cu umerii încovoiaţi de supărare. Era o noapte neobişnuit de senină, lumina stelelor răzbătea prin umbrele negre ale copacilor, iar luna atârna pe cer, rotundă şi umflată ca un pepene galben.

— Nu pune la inimă, se auzi vocea Meerei din întuneric. N-a vorbit cu răutate.

Uimit, Nirmal se întoarse şi văzu faţa ei, albă în lumina lunii. O credea plecată. Zâmbi şi apoi oftă:

— Trebuie că ne crezi nişte neciopliţi. Cum suferi să stai cu noi?

Câteva clipe tăcură, ascultând lătrăturile vulpilor în pădure.

— Îţi place aici? Adică, în Songarh, zise Nirmal ca să umple tăcerea.

— Da, răspunse Meera. Sigur că da. Atâta timp cât pot să fac plimbări, m-aş simţi bine oriunde.

— Ai venit aici... când?... în acelaşi an cu Mukunda, nu? Da, în acelaşi an. Eu eram aici, în Songarh, aşteptând... aşteptând să-mi scrii şi să-mi spui dacă poţi veni. Atunci m-am dus şi l-am adus pe Mukunda. Eram de câteva săptămâni acasă şi nu-mi găseam locul. Într-o zi, neavând altceva de făcut, m-am dus la orfelinat să văd pe cine întreţinea familia noastră de atâta vreme. L-am văzut, ne-am plăcut unul pe altul şi l-am luat acasă. Tu ai ajuns la scurtă vreme după aceea, mi se pare.

— Ce bine că a fost luat de acolo, zise Meera.

— Bineînţeles. Chiar atunci ai sosit şi tu, spuse Nirmal. L-ai întâlnit înainte să o vezi pe Bakul şi ai spus: „Credeam că voi avea de îngrijit o fetiţă".

— Vă mai amintiţi ce am spus? râse Meera. Eram nedumerită.

— Iar eu am plecat în Rajasthan cu inima împăcată, continuă Nirmal. Era...

Vocea lui Mukunda, şovăitoare, pluti până la ei prin întuneric:

— Se răceşte mâncarea... Manjula Didi e foc de supărată, zice că o să strângă masa...

*

În noaptea aceea, în timp ce toată casa dormea, Meera se trezi din somn. Nu putea fi sigură, dar simţea că Bakul nu e în patul ei, la celălalt capăt al camerei. „Poate că e în baie", îşi zise şi se lăsă iar în voia somnului. În clipa următoare se trezi din nou. Se ridică şi merse împleticindu-se până la patul lui Bakul. Poate

căzuse din pat, cum i se întâmplase odată. Cearşaful era mototolit, perna aruncată deoparte, patul gol.

„I s-o fi făcut rău?" se întrebă speriată. „De ce nu m-a trezit?"

Pe întuneric, camera părea ameninţătoare. Meerei nu-i plăcuse niciodată casa. Chiar din clipa în care intrase i se păruse sumbră, aproape lugubră. Nu prea îi venea să deschidă uşa dinspre culoar, dar se apropie şi o împinse puţin. Manjula şi Kamal dormeau în camera alăturată. Nu voia să-i trezească, aşa că ieşi tiptil din cameră, fără să aprindă lampa.

Coridorul era parcă din altă lume: tavanul nu se zărea pe întuneric, pe când podeaua era scăldată în lumina lunii. Fără voia ei, arunca o privire peste umăr la fiecare scârţâit. Dinspre scară răzbăteau nişte zgomote. Se duse într-acolo în vârful picioarelor. O fi adevărat că prin casă bântuia o stafie? „Nu te mai gândi la prostii, du-te şi găseşte fata." Urcă scara pe orbecăite, până când ochii i se obişnuiră cu lumina lunii şi atunci începu să distingă toate obiectele. Urcă un etaj şi ajunse la palierul următor.

Dulapul de pe palier era deschis, Bakul stătea în genunchi pe jos, în mijlocul unui morman de hârtii rupte şi bucăţi de frunze. Gâfâind, cu gesturi furioase, sfâşia albumele lui Nirmal. Auzind-o pe Meera, ridică privirea. Ochii îi luceau, dar nu păru că o vede.

*

În dimineaţa următoare, înainte să plece la şcoală, Bakul aruncă o privire în camera Kananbalei, aşa cum făcea zilnic. Bunica ei bolborosea prin somn. Perna era pătată de saliva care i se prelingea pe la colţurile gurii.

— Luaţi leul de aici, mormăia bătrâna. Uite-l că vine din nou, e uriaş, are colţii roşii... de sânge... uitaţi, înfige gheara în pieptul lui, o să-l ucidă. E cineva aici, mă aude cineva? Nu mă ascultă nimeni...

Kananbala se lupta să deschidă ochii. Îşi dădea seama că e trează şi totuşi nu se putea trezi. Vedea soarele cum pătrunde pe fereastră, îi era frig şi voia să se acopere mai bine cu pătura. Simţea că Bakul e în cameră, dar mai întâi trebuia alungat leul.

Bakul se apropie de ea și o mângâie pe cap:

— Hai, *thakuma*, spuse. Trezește-te, visezi.

Kananbala mormăi și gemu, iar Bakul o zgâlțâi și mai tare.

— Trezește-te, nu e nici un leu aici, sunt eu, Bakul! Scoală-te, n-am vreme, trebuie să plec la școală!

Câteva minute mai târziu, Bakul stătea în spatele Kananbalei și îi pieptăna părul alb. Pe alocuri se rărise și se vedea pielea capului.

— Cheleşti, *thakuma*.

— Doar nu mai sunt o tinerică! răspunse Kananbala cu ochii închiși de plăcere simțind pieptenul prin păr.

Ce bine era când... pieptenul se poticni în câteva fire încâlcite și o zgârie. Kananbala se chirci de durere și exclamă:

— Auuu!

— Te-a durut?

— Tu ce crezi? se răsti Kananbala la ea. Nu trage așa tare! ... Mama ta avea un păr atât de frumos, cârlionțat, zise după o vreme. Ai moștenit-o. Biata de ea. A murit înainte să apuce să se bucure de viață. Nici măcar nu te-a văzut.

Bakul, care mai auzise povestea de mai multe ori, își pierdu răbdarea: nu putea suferi ca bunica ei să-i spună aceleași lucruri de mai multe ori. Se întâmpla adesea să-i taie vorba:

— Bine, bine, mi-ai mai spus.

— Tatăl tău era cu totul altfel pe vremea aceea, continuă Kananbala; ținea ochii închiși, simțind în păr și pe umeri atingerea ușoară a degetelor lui Bakul. Un băiat vesel, fără griji. Nu mergea, ci alerga, oriunde s-ar fi dus. Ori de câte ori vorbea, ochii lui zâmbeau. Cine-ar zice că e aceeași persoană?

Bakul se întunecă la față și făcu o strâmbătură.

— N-am spus nimănui atunci, continuă Kananbala. Dar ție am să-ți spun într-o zi. Știu cine l-a omorât pe bărbatul care locuia peste drum.

— Ei, știi! râse Bakul. Zici și tu așa. Habar n-ai.

— Și apoi am mers la picnic, spuse Kananbala cu voce nostalgică. Tu n-ai să vezi niciodată așa ceva. A fost...

Pe jumătate adormită cum era, Kananbala auzi că intră cineva în cameră şi se apucă să scotocească undeva, în preajma ei. Simţi că patul se zgâlţâie şi se leagănă şi deschise ochii.

— Vai, Bakul, strigă ea cu voce tremurătoare. E cutremur, ajută-ma!

Privi speriată în jur şi se apucă cu mâinile de marginea patului, care se legăna. Atunci văzu pe Nirmal ieşind de sub pat şi ridicându-se în picioare. Trase afară cufărul ei şi, sub privirile ei îngrozite, îl deschise şi începu să arunce afară sariurile ei, fără să-i arunce măcar o privire.

— Cum? Nirmal? Ce...

Nirmal găsi sub sariuri cutia la care Bakul ţinea atât de mult.

— Ce faci, Nirmal? întrebă Kananbala înspăimântată de-a binelea. Ce faci sub pat, ce cauţi în cufărul meu?

— Am să-ţi arăt eu ce înseamnă să pierzi ceva drag, îi spuse Nirmal gâfâind lui Bakul şi scoase cutia ei de aluminiu din cufăr. Ai să înveţi cum să te porţi cu lucrurile altora.

— Să nu mi-o iei, ţipă Bakul întinzându-se după cutie. E cutia mea, să nu te atingi de ea.

Sări peste pat şi încercă să smulgă cutia din mâna lui Nirmal.

— Nirmal! strigă Kananbala. Ce faci, ţi-ai pierdut minţile?

— Eu mi-am pierdut minţile, mamă? E cineva întreg la cap în casa asta?

*

Nirmal îşi avea biroul la marginea oraşului, într-o clădire mică unde, în afară de el, mai erau un funcţionar mărunt şi un poliţist indigen care făcea comisioane în timpul liber. Cu excepţia unui teanc modest de hârtii şi a câteva cărţi, pupitrul lui Nirmal era gol. Vecinii lui, Sharma şi Negi, stăteau de vorbă la fereastră. Bârfe de birou, ghici Nirmal auzind frânturi de conversaţie.

— Domnul Bullock îi ţine pe faţă partea lui Banerji, zicea unul din ei.

— *Arre bhai*, păi nu ştii că Banerji i-a fost student? De asta capătă întotdeauna însărcinări ca lumea.

Nirmal sorbi o înghiţitură de apă, încercând să se liniştească, cu toate că furia încă îi făcea sângele să clocotească. În câţi ani adunase colecţia de frunze? Doisprezece? Cincisprezece? Când începuse? Cu stejarul la umbra căruia se oprise pe când cutreiera partea apuseană a munţilor Himalaya. Arţarul, rododendronii, fiecare de altă culoare. Cea mai mare parte erau frunze culese din copaci crescuţi la mare altitudine, în zilele când voia să scape de şantier şi pleca în preumblare pe dealuri, chiar dacă pentru a ajunge acolo era nevoit să ia întâi trenul, apoi autobuzul şi în final să tocmească un căruţaş.

Bakul distrusese totul.

Se dădu înapoi cu scaunul, se ridică şi scaunul căzu.

— Trebuie să plec, se adresă camerei goale.

Cei doi îl priviră plecând.

— Ce om ciudat, remarcă Negi. Nu vorbeşte, nu caută tovărăşia nimănui.

Nirmal ieşi cu pas hotărât. Scoase tabachera subţire de argint, unul din rarele daruri pe care i le făcuse frate-său de ziua lui, aprinse o ţigară şi dădu fumul afară cu un oftat adânc. Menghina care îi încingea fruntea parcă slăbi strânsoarea. Băgă de seamă că pe marginile drumului de pământ roşu se înşirau bucăţi de mica, oglinzi în care strălucea soarele de dimineaţă.

Ce fusese în capul lui Bakul atunci când distrusese colecţia la care el ţinea atât de mult? Ştia prea bine ce înseamnă pentru el, doar îi spusese cu o zi înainte! Atâta răutate la un copil de unsprezece ani... sau poate doisprezece? În dimineaţa aceea, când Meera îi povestise ce s-a întâmplat – oare care fuseseră vorbele ei? ... „*Dada*, cred că Bakul a stricat unul sau două din albumele dumneavoastră" – simţise că îi pocneşte capul. Unul sau două din albume!

*

Nu foarte departe de acel loc, Mukunda era aşezat la masă, în casa doamnei Barnum, şi se străduia să citească. Doamna Barnum nu ieşise din camera ei în după-amiaza aceea, iar el simţea că

pagina îi joacă în faţa ochilor. Cuvintele erau grele, nu era obişnuit cu ele, iar fragmentul din primul volum al Bibliotecii de Literatură nu îl interesa câtuşi de puţin. Gândul îi tot fugea la tărăboiul care se iscase în casă în dimineaţa aceea. Îl văzuse pe Nirmal îngenuncheat în faţa grămezii de albume, înconjurat de o ploaie de fărâme de frunze uscate şi bucăţele de hârtie, purtate de vântul blând al dimineţii. Mukunda se temea de mânia care avea să înăbuşe întreaga casă. Ce o apucase pe Bakul de se purtase aşa?

Închise cartea cu un pocnet şi se duse la fereastra care dădea spre grădina doamnei Barnum. O grădină cum nu mai era alta, mai degrabă o pădure sălbatică, cu arbori falnici, care se întindea până la un iaz acoperit de nuferi. Era un iaz tainic, ascuns în spatele casei, şi nu-l puteai vedea decât de la o fereastră anume, de la etaj. Astăzi, privind în jos, Mukunda văzu ceva în iaz. Coborî scara în goană şi ieşi în grădină, fugind cât îl ţineau picioarele. Era sigur că Bakul era în iaz, măcar că nu ştia să înoate. Nici el nu-şi dădea seama de ce, dar era sigur că încerca să se înece fiindcă se căia pentru scandalul izbucnit din cauza ei în dimineaţa aceea.

Îşi smulse cămaşa, dar când intră în apă îşi dădu seama că era destul de adâncă, îi trecea peste cap. Se întinse pe burtă, învelit ca într-o teacă de tăcerea neaşteptată a apei. În jurul lui ierburile se legănau ca nişte umbre fără trup. Când şi când, ceva trecea pe lângă el – un peşte, îi plăcea să creadă. O vedea pe Bakul bătând frenetic din mâini şi picioare la câţiva metri mai încolo şi porni către ea. Tulpinile nuferilor, groase şi negre, se legănau făcându-i loc. Ajunse la ea şi o apucă de mână ca să o tragă afară din apă. Bakul ieşi la suprafaţă împroşcând apă pe gură şi pe nas şi îl împinse deoparte.

— Ce ţi-a venit? îl luă la rost. Dă-mi pace! De-abia începusem şi eu să plutesc!

Se scufundă iar în apă, bătu de mai multe ori din mâini şi apăru din nou, scuipând apă şi înecându-se:

— Cred că am înghiţit ceva.

Şuviţele de păr i se lipiseră de cap. De o ureche i se agăţase o plantă de apă. O desprinse şi o azvârli către Mukunda. Rochia

subțire de vară se lipise de sânii ei cât piersicile. Mukunda rămase cu ochii la sfârcurile întunecate, la rotunjimile pe care se înălțau. Aproape fără voia lui, întinse mâna să le atingă.

— Termină, zise Bakul și îl plesni peste mână. Mă gâdili.

Mukunda îi pipăi sânii cu blândețe.

— Nu sunt moi, cum credeam eu, șopti.

*

Ajunși acasă încercară să se furișeze nebăgați de seamă, ca să scape de săpuneala pe care o meritau fiindcă erau uzi până la piele. Dar Manjula îi aștepta în curte, și Meera alături de ea.

— Aveți idee cât de târziu este? îi luă Manjula la rost. Și ce jalnic arătați amândoi? De ce v-ați udat hainele? Ce-ați făcut?

— Ai să răcești, Bakul, du-te și usucă-ți părul îndată, interveni Meera, vrând să mai îndulcească asprimea dojenii.

— Am căzut în iaz, răspunse Bakul uitându-se pieziș la Meera, și el a trebuit să vină să mă scoată.

Trecu repede pe lângă mătușa ei, care știa să tragă palme usturătoare când nici nu te așteptai. Vocea Manjulei răzbătu până la ea din grădină:

— De data asta au întrecut măsura. I-am spus lui Nirmal în mai multe rânduri că trebuie disciplinați, că nu mai sunt copilași, da' parcă mă ascultă cineva? Chiar nu însemn nimic?

Apoi murmură cu amărăciune pentru sine însuși:

— Nepătrunse sunt căile zeilor. Dau copii celor cărora nu le pasă de ei, pe când pe mine mă lasă fără.

*

A doua zi, Nirmal stătea întins pe pat în camera lui de pe acoperiș și se străduia să citească traducerea unei povestiri de Cehov, „Stepa", însă spațiile vaste și rătăcirile personajelor pe sub apăsătorul cer rusesc îi accentuau senzația de sufocare, senzație pe care o avea ori de câte ori stătea în Songarh. Tânjea după cerul pustiu din Rajasthan, unde ochii nu puteau cuprinde linia

orizontului. Lăsă din mână cartea şi se ridică, întrebându-se ce ar putea face.

Era în concediu. Vecinii lui de la birou se dădeau în vânt după vacanţe, cu toate că nu se omorau cu firea muncind. Stăteau acasă cu soţiile, îşi răsfăţau copiii, se lăsau prinşi în plasa familiilor numeroase. Vieţile lui Sharma şi Negi erau pline de lucruri plăcute: vizitele rubedeniilor, nunţi prin vecini, cumpărături la bazar; până şi o boală era prilej de emoţie şi subiect de bârfe. Spre deosebire de ei, se gândea Nirmal, el se ţinuse întotdeauna departe. Oamenii credeau că se ţine cu nasul pe sus, că e arogant, şi pe el nu îl deranja părerea lor. Uneori însă tânjea după o viaţă agitată şi o cohortă de rude, aşa cum aveau ceilalţi, cu toate că era absolut sigur că nu s-ar simţi la largul lui.

Se învârtea prin cameră cu o ţigară între degete, căutând cutia de chibrituri, când ochii îi căzură pe cutia de aluminiu. Cutia lui Bakul! Rămăsese pe pervazul ferestrei, acolo unde o uitase. O ridică şi auzi ceva zornăind înăuntru. O luă şi se aşeză pe pat ca să o examineze mai bine. Era plină de zgârieturi, cu un colţ ciobit şi încuietoarea strâmbă.

În cutia lui Bakul se aflau multe lucruri de care nu-şi amintea cum le căpătase. Nirmal scoase un şirag de mărgele de plastic roz, câteva seminţe cafenii, turtite, pe care le recunoscu ca fiind de tamarin, o păpuşă de cârpă cu figura tristă, îmbrăcată într-un sari roşu, un tramvai micuţ (înăuntru, la fereastră, o fetiţă zâmbitoare, cu ochii veseli şi păr auriu, din gura căreia ieşeau, ca în desenele animate, cuvintele „Perkins Nougat").

La fundul cutiei găsi trei plicuri. Spre marea lui uimire, îşi recunoscu scrisul pe unul din ele. Purta ştampila poştei din Bikaner. Îl deschise şi citi biletul scris cu litere de tipar: „Dragă Bakul, mă aflu într-un loc cu animale numite cămile şi copaci numiţi palmieri". Alături era desenat ceva ce semăna a cămilă, stând sub un palmier.

Din plicul următor căzură trei fotografii. Cea mai mică avea colţurile răsucite şi reprezenta casa lui Shanti din Manoharpur. Nu mai văzuse casa, şi nici măcar o fotografie de-a ei, de doisprezece ani. Aproape uitase de ea şi nici n-ar fu vrut să-şi mai aducă

aminte vreodată. Dar în clipa când ochii îi căzură pe fotografie toate amintirile îi reveniră în minte, până în cel mai mic amănunt. Copacul de la fereastra lui Shanti, după care fusese numită Bakul. Veranda unde el și socrul lui stăteau de vorbă la o ceașcă de ceai; de obicei își făceau apariția și vecinii lui Bikash Babu și începeau discuții interminabile despre aceleași și aceleași lucruri: inundația care avea să vină în scurtă vreme; firma de construcții din Scoția; copacii de mango și cocotierii; modul în care progresa procesul vecinului și dacă ajunsese la judecătorul districtual.

Nirmal privi îndelung fotografia, câtă vreme, nici el nu știa. Apoi o puse deoparte și le luă pe celelalte două. Una era a lui Shanti. Era fotografia sosită odată cu propunerea de căsătorie. Nirmal privi o vreme, zâmbind, expresia îndărătnică de pe fața lui Shanti. Oare cum se simte cineva știind că i se trimite fotografia unui străin, ca să-și dea acordul? Se întrebă dacă și alți bărbați, alți posibili soți pentru Shanti, văzuseră acea fotografie. Poate că unii dintre ei o mai aveau încă, uitată prin vreun cotlon. Sau poate că femeile cu care se însuraseră între timp o aruncaseră sau o rupseseră...

În cea de-a treia poză erau ei doi, cu ochii la fotograful tocmit la nuntă. Nirmal o privi în treacăt și o puse deoparte. „Fața aceea tânără, subțire, ciuful de păr, oare acela eram eu?" Se duse la oglinda din șifonier și cercetă fața posomorâtă care îl întâmpină în oglindă. Avea părul pieptănat drept pe spate, la fel ca tatăl lui. Obrajii îi erau brăzdați de riduri adânci care coborau pe lângă nas. Fața era tot subțire, dar nu ca în fotografie. Era o față scofâlcită, îmbătrânită. Fața unui om bătrân. Abia împlinise treizeci și șapte de ani și era bătrân. Cu toate astea, nu era un patriarh, ca tatăl său, nici măcar o persoană autoritară, ca fratele său.

Gândurile îi fugiră cu două zile înapoi. Auzise o bătaie la ușă și se pregătea ca Manjula să năvălească din nou peste el. De data asta era Meera. Își dădea seama că are hainele în dezordine și nu voia să o invite în dormitorul rămas în neorânduială, cu cearșafurile mototolite, deși știa că ea și nimeni alta avea să facă curat ceva mai târziu, să o pună pe servitoare să aranjeze patul și să scoată scrumierele pline de sub scaune și de sub pat. Ieșise afară

pe acoperiș, tremurând ușor din cauză că dimineața era răcoare, și o întrebase:

— S-a întâmplat ceva?

— Am...

În lumina blândă a dimineții pielea ei strălucea. Văzu că se îmbăiase deja și că părul ud îi cădea liber pe umeri, lăsând o urmă întunecată pe sari. Picături de apă îi atârnau din păr asemenea unor diamante. De obicei îl privea în ochi, dar acum își ferea privirea.

— De fapt, am venit să pun rufele la uscat...

Nirmal văzu că avea lângă ea o găleată mică, plină cu rufe stoarse. Aștepta, întrebându-se de ce oare îl strigase.

— ...și mi-am zis că mai bine vă spun... vă rog să nu vă mâniați pe ea, e mică și nu știe... Bakul a stricat câteva cărți...

— Cărți? Ce cărți?

— Dulapul de pe palier, cărțile de acolo...

Înainte să termine ea ceea ce avea de spus, Nirmal se năpustise jos pe scară. Cineva se apucase să pună deoparte albumele și făcuse mormane de hârtii. Nirmal îngenunchease pe jos, scormonind printre resturile de hârtie și frunze, până când tot palierul fu acoperit de bucățele de hârtie în mijlocul cărora stătea el, clocotind de furie.

Acum se simțea stânjenit când își amintea scena. Meera venise lângă el, încercase să-l liniștească și să mai salveze ce mai părea că putea fi salvat. În seara aceea, când venise acasă de la lucru, pe pervazul ferestrei găsise trei albume, lipite la loc cu mare greutate, după cum se vedea. Nimeni în afară de Meera nu s-ar fi încumetat la așa ceva.

Oare ce părere avea despre el? Un bărbat de vârstă mijlocie care se pierdea cu firea din cauza unor frunze presate. Un bărbat necugetat care voise să-și pedepsească fiica pentru că se purtase ca un copil. Meera trebuie că muncise ziua întreagă ca să lipească la loc albumele. De ce se înhămase la așa o muncă? Și Bakul, oare îl ura într-atât încât să recurgă la singurul mijloc prin care credea că îl poate răni?

Privi din nou fotografiile din mână şi, pentru prima oară, se gândi la ce vină purta el însuşi. În cutia de aluminiu, Bakul păstra toate amintirile legate de mama ei, lucrurile la care ţinea cel mai mult. El ce făcuse, ca să merite aceeaşi afecţiune? Cum să facă să-şi răscumpere anii de nepăsare? Stătea şi fuma, apoi privea iarăşi fotografiile şi fuma din nou. Dintr-odată păru că a luat o hotărâre şi se ridică de pe pat.

„Trebuie să-i arăt lui Bakul casa lui Shanti", îşi zise. „E singura cale să o apropii de mama ei. Se cădea s-o fi dus acolo acum multă vreme. Bunicul ei trăieşte, se cuvine să-l cunoască."

Se simţea eliberat de o povară şi parcă respira mai uşor acum. Într-o pornire de entuziasm împinse cutia la o parte şi ieşi pe verandă. Va cumpăra bilete de tren şi vor face prima lor călătorie împreună. Îl va lua şi pe Mukunda, îi va deschide ochii asupra lumii. Pe drum aveau să se oprească în Calcutta, le va arăta Monumentul Reginei Victoria, îi va arăta lui Bakul un tramvai adevărat, nu o jucărie de tablă.

Şi fiindcă nu s-ar fi descurcat singur cu cei doi copii, avea să o ia cu el şi pe Meera. Abia aştepta să-i spună, să o vadă cum face ochii mari şi se luminează la faţă.

Încântat la gândul călătoriei, abia aşteptând să audă ţăcănitul atât de familiar al roţilor de tren, Nirmal se încălţă şi coborî scările. De ce să petreacă toată vacanţa acasă? Cu acest gând în minte, porni iute spre Finlays, căutând din ochi o *tonga*, ca să mai câştige timp.

*

Meera mângâia cu degetele un sari drapat pe un manechin la Finlays. Manechinul, aşezat pe un postament lângă uşă, era cu o jumătate de metru mai înalt decât Meera, avea pielea albă ca aluatul şi buze roşii ca sângele. Trupul durduliu era înfăşurat într-un sari portocaliu cu bordură aurie. Meera plecă privirea spre sariul ei, alb-cenuşiu, aşa cum se cuvenea, de această dată cu o bordură îngustă, cafenie. „Într-o zi, visa ea, am să port din nou portocaliu ca soarele la apus, verde ca un mango proaspăt şi roşu-viu, ca

florile de *semul*. Poate în taină, doar pentru mine, când nu mă vede nimeni, dar am să port."

Nirmal o urmărea de afară, fără ca ea să știe. Rămăsese țintuit locului văzând-o că face ceva atât de obișnuit – se uită la un sari, un sari cum o văduvă nu ar putea niciodată să poarte. Pe lângă manechinul impunător, îmbrăcat în portocaliu și auriu, Meera părea sfrijită, șleampătă. Ținea mâna încleștată pe traista de pânză, în timp ce oamenii viermuiau în jurul ei, priveau mărfurile și le cumpărau. Vânzătorii și clienții treceau pe lângă ea fără să o bage în seamă. Le era limpede, așa cum îi era și lui Nirmal, că nu venise acolo ca să cumpere ceva. Pe neașteptate i se făcu milă de aspectul ei nepotrivit cu locul, de singurătatea ei în mijlocul mulțimii de oameni.

Intră și se apropie de ea.

— Ce surpriză!

Meera se îndepărtă iute de manechin, parcă se temea să nu se molipsească.

— Am... hm... a trebuit să duc copiii la plimbare... e zi de sărbătoare... se bâlbâi ea. Sunt chiar aici, în librărie.

Nirmal șovăi, nesigur pe el, dar apoi dădu îndoiala la o parte:

— Vrei să bei un ceai? E o prăvălioară afară.

Sub o tendă se aflau două mese de tablă și câteva scaune pliante. Meera aruncă o privire în jur, conștientă că toată lumea vedea cât de intimidată este, și se așeză pe un scaun, rugându-se în sinea ei să nu i se agațe de sari sau să-i lase vreo pată de rugină pe țesătura albă. Ce-ar zice oamenii care o cunoșteau dacă ar vedea-o bând ceai în public cu tatăl lui Bakul? Ce părere și-ar putea face?

— Am adus copiii ca să le fac o bucurie. Nu prea ies din casă...

— Nu voiai și tu să mergi la librărie? Pe cât mi-aduc eu aminte, îți plăcea să citești cărțile tatei. Cu siguranță că le-ai citit pe toate în cei șase ani de când ești la noi.

Își amintise cum o găsise odată scotocind prin dulapurile cu uși de sticlă unde tatăl lui își ținea cărțile! Meera își ascunse zâmbetul în ceașca cu ceai.

— Pe unele le-am citit de trei sau patru ori. Altele noi n-am prea cumpărat, răspunse ferindu-și privirea.

— Avea tata cărți atât de bune încât să merite a fi recitite? Ce avea în bibliotecă? Nu m-am uitat niciodată cu prea mare atenție. Mi-aduc aminte că citea o groază de cărți... despre botanică.

— A, ați fi uimit, râse Meera. Multe cărți serioase. Dar și cărți romanțioase! Chiar așa. *Jane Eyre*, *La răscruce de vânturi*... romane englezești. O carte numită *Trandafirii de mătase din Cairo*. Pe toate era scris numele lui. (Se opri, zicându-și că nu se cade.) Ar trebui să mă duc în librărie și să-i aduc, zise și se apucă să-și strângă lucrurile.

— Nu vrei o gogoașă cu cremă? o întrebă Nirmal, uimit el însuși de idee. Știai că la Finlays fac niște gogoși cu cremă grozave? Mă rog, cel puțin la fel de bune ca la Songarh.

Meera lăsă traista jos dar rămase cu mâna pe ea, ca și cum urma să se ridice în clipa următoare.

— Gogoși cu cremă? se miră. La vârsta noastră?

Mâncă totuși una și șterse crema de la colțurile buzelor cu o batistă albă, brodată cu trandafiri roz. Se întreba dacă batista e curată. Nirmal băgă de seamă că era singura pată de culoare pe care o avea asupra ei și privi cum îi atinge buzele.

Când terminară gogoșile cu cremă soarele gălbui al după-amiezii de martie se topise pe nesimțite în umbrele serii. Meera își bătea capul să născocească un răspuns pentru când va ajunge acasă și va fi întrebată unde stătuse atâta vreme. Cine avea să facă ceaiul înainte de venirea lui Kamal? Ce va zice Manjula după ce lipsise atât de mult? Și ce aveau să spună văzându-i că se întorc împreună?

Ce puteri avea întunericul de a schimba lucrurile? De când se știa, părinții, soțul și rudele îi puseseră în vedere: „Să te întorci înainte să se întunece!" Ce se întâmpla noaptea și nu se putea întâmpla ziua? De când se știa se simțise cuprinsă de teamă la apusul soarelui. Cineva trecu foarte aproape de ea. Meera se stăpâni cu greu să nu țipe. Era o siluetă înfășurată într-o broboadă de o culoare incertă.

— *Tonga*, *mataji*? întrebă o voce pițigăiată.

În sfârșit erau în *tonga*. Trăsurica avea două banchete de lemn, așezate spate în spate, despărțite prin spătar. Meera asculta

scârțâitul ușor al roților, ropotul iute al copitelor, clinchetul voios al clopoțeilor. Vântul îi aducea mirosul iute al calului, un amestec de baleg, sudoare și aer curat; încet, încet se liniști, legănată de *tonga*. Era așezată împreună cu Bakul pe bancheta din spate și îl auzea pe Mukunda, așezat în față cu Nirmal, vorbind cu acesta despre cai și bice. Ajunseră la colina dincolo de care începea drumul spre casă. *Tongawallah*-ul cel slab, înfășurat în broboadă, plesnea calul cu biciul. La încheieturi i se vedeau venele răsucite, ca niște pâraie capricioase. În ciuda răcorii care se lăsase, calul lucea de sudoare. *Tonga* o luă la vale, mai repede și mai repede pe măsură ce panta era mai abruptă, înainte să urce din nou. Meera trase adânc în piept aerul care se năpustea pe lângă ea și încercă să-și prindă mai bine părul în ace.

Alături de ea, despărțit doar de o scândură subțire de lemn, era așezat Nirmal. Dacă ar pleca doar un pic capul l-ar putea pune pe umărul lui.

Închise ochii o clipă și încleștă palma pe cotieră.

3

De când luase ceaiul împreună cu Meera, îşi dădu Nirmal seama, nu se mai putea concentra asupra hârtiilor din faţa lui nici până după-amiaza la patru, ora când băiatul aducea ceaiul în ceştile cafenii, aburinde. Ce fel de teodolit? Să ia corturi sau nu? Găsea destui lucrători prin partea locului? Avea de completat formulare de comandă, de scris scrisori, dar gândul îi fugea la ruine, sau mai degrabă, ca să fie cinstit cu el însuşi, la ideea că Meera era poate acolo, hrănind câinii sau desenând.

În cea de-a patra după-amiază renunţă să se mai străduiască şi plecă devreme de la birou, pretextând că se duce în inspecţie la locul unde avea să facă săpături. Se duse drept la ruine, dar Meera nu părea să fie acolo. Intră pe sub cupolă, dar nu auzi decât scheunături şi un mârâit ameninţător. Îşi zise că poate s-a dus ceva mai departe şi merse spre râul secat, dar nu o găsi nici acolo. Nemângâiat şi pe deasupra conştient că dezamăgirea lui nu avea nici o legătură cu arheologia, se întoarse şi porni spre intrarea fortului.

De data asta era acolo, mergând repede spre dom, de parcă întârziase, aruncând pe jos bucăţele de *roti*. Traista de pânză se legăna şi se izbea de şoldul ei la fiecare pas grăbit.

Nirmal opri şi se ascunse după un zid năruit. Broboane de sudoare îi acopereau fruntea. Ce era în mintea lui? De ce venise aici? Era ridicol. Meera îi era rudă îndepărtată, şi văduvă pe deasupra. Dacă şi-ar fi dat seama că el o place s-ar fi simţit jignită şi ar fi refuzat să-l mai vadă. Dacă cineva din familie sau din vecini ar fi aflat, ar fi ieşit o tevatură întreagă. Cu siguranţă că Meera ar fi fost repudiată, poate şi el la fel.

Aruncă o privire peste zid şi înţelese că era într-o situaţie imposibilă: cum ar fi putut pleca fără ca ea să-l vadă? Dacă nu se apăra pe loc ar fi fost nevoit să stea ascuns până când ea se sătura de desenat. Văzu că se aşezase cu spatele sprijinit de *banyan*. Câinele stătea lângă ea, când scărpinându-şi urechile, când mirosindu-se sub coadă.

Trase aer în piept şi se strădui să se prefacă surprins. Când îl văzu, Meera lăsă jos caietul de schiţe.

— Îmi cer scuze, zise. Ar fi trebuit să-mi dau seama că aici se lucrează. Chiar că n-am ce căuta în locul ăsta.

Vorbele ei îi dădură o idee pe care se grăbi să o exprime fără măcar să o cântărească o clipă.

— N-ai ce căuta... Ba s-ar putea să faci ceva folositor!

— Cum adică?

El ajunsese deja lângă ea şi se aplecase deasupra câinelui, încercând să-i câştige bunăvoinţa; câinele abia dacă dădu din coadă.

— Înainte să ne apucăm de lucru avem nevoie de schiţe ale locului, schiţe amănunţite. Crezi că mi le-ai putea face?

— N-ar fi mai bine să chemi pe cineva care se pricepe? Eu doar fac schiţe, nu sunt desenator.

Nirmal se aşeză lângă ea.

— Dacă îmi arăţi câteva desene am să ştiu.

Tremurând de emoţie, Meera deschise caietul şi începu să dea paginile. Desenase copaci şi flori, ba chiar şi câinele, în câteva rânduri. Liniile erau bine conturate, fluide. Desenase şi ruinele, privite din diferite unghiuri. Desenele semănau doar vag cu subiectul. De exemplu, cum arăta domul de fapt? Cât de mare era în raport cu pilaştrii? Meera îndulcise unele linii, estompându-le aşa cum se face la desenele în cărbune, şi ascunsese unele detalii arhitecturale în spatele arborilor sau norilor desenaţi cu creion pastel. Nu ştia cum să-i sugereze că era necesar să-şi schimbe stilul ca să facă desenele de care avea el nevoie. Desigur, va aduce şi un desenator de meserie şi va face fotografii în fiecare zi.

În timp ce el dădea paginile, Meera îl privea. Când îl văzu că ajunge la a zecea îi luă caietul din mână.

— Am văzut ceva ce nu trebuia? făcu Nirmal oarecum ofensat.

Meera râse nervos şi zise:

— Cred că asta e tot, pe urmă nu sunt decât pagini goale.

— Sunt frumoase desenele; chiar ai surprins atmosfera acestui loc.

Meera întoarse privirea fără să-şi poată ascunde un zâmbet. Desena de când venise la Songarh, dar nu şi-ar fi închipuit că schiţele ei vor interesa pe cineva.

— Ai putea să lucrezi mai sistematizat? o întrebă Nirmal. Desenează întâi partea din faţă, apoi o latură, apoi cealaltă. Fă liniile cât poţi de precise şi caută să păstrezi proporţiile. Desenează clădirea ca şi cum ai desena o hartă.

Nu îi va cere mai mult ca să nu o sperie.

— Am să încerc, zise ea, dar am doar puţin timp în fiecare zi, aşa că n-am să pot termina cât de repede ai dori.

Nirmal se ridică şi îşi scutură pantalonii de praf.

— Puţin timp în fiecare zi e de ajuns. Pentru început.

În zilele care urmară Nirmal îşi regăsi puterea de muncă şi capacitatea de concentrare de pe vremuri. Se bucura de fiecare oră de lucru şi petrecea multă vreme făcând planuri pentru săpăturile din Songarh. Simţea un fel de mulţumire cum nu mai simţise de când se întorsese acasă. Rareori se simţise aşa, poate doar atunci când stătea pe vârful unui munte, având la picioare văile imense şi cocoaşele enorme ale dealurilor, contururile crestelor estompate de ceaţa serii. În acele clipe se simţea parte a cerului, un grăunte de praf pe o enormă cută a pământului, şi cu toate astea la fel de însemnat, la fel de legat de munţi, de măcrişul roz şi de copaci ca şi veverițele zburătoare care se hârjoneau prin cedrii *deodar* din jurul lui.

Nirmal simţea că acum casa se obişnuise cu el, iar Bakul nu mai era atât de pornită. Uneori, seara, venea cu Mukunda pe terasa de sus şi stătea acolo în timp ce Nirmal îi arăta băiatului cum să recunoască constelaţiile. Băgase de seamă că uneori, atunci când îi arăta lui Mukunda cărţi cu fotografii de la Acropole

şi mormântul lui Tutankamon, se apropia de ei şi privea peste umărul lui. Nirmal nu-i adresa nici un cuvânt, fiindcă altminteri ar fi plecat, era sigur. Pusese la loc cutia de tablă sub patul Kananbalei, dar nu uitase de plănuita excursie la Manoharpur. Într-o seară întrebă:

— Când începe vacanţa de vară?

— A, mai e mult, oftă Mukunda. Nu ştiu la ce dată.

— Ştiu eu, se băgă Bakul în vorbă. La începutul anului ni se dă un calendar al evenimentelor. Începe la 10 mai şi ţine până la sfârşitul lui iunie!

Nirmal se ridică şi se duse la calendarul de perete. Încercui cu roşu ziua de 12 mai şi le zâmbi celor doi care îl priveau întrebători.

— Ce-aţi zice să mergem la Calcutta? Şi apoi la Manoharpur? Luăm un compartiment de clasa întâi numai pentru noi, cu patru paturi, baie şi oglindă. O să vizităm Grădina Zoologică şi Muzeul Indiei. O să mergem cu tramvaiul şi o să ne plimbăm călare prin Maidan, cel mai mare parc din Calcutta. Ei, ce ziceţi? O să ne ducem la bunicul lui Bakul şi apoi facem o plimbare cu barca pe râu, la Manoharpur.

*

În noaptea aceea Mukunda stătea întins în pat, în camera lui din curte, dar somnul nu se lipea de el. Ţânţarii se învârteau în jurul lui ţiuind. Când se aşezau pe el îi plesnea cu palma aproape fără să bage de seamă. În mintea lui auzea în depărtate şuieratul trenului, chemându-l spre locuri mult mai însemnate decât văzuse el vreodată. Auzise de nenumărate ori şuierul în orfelinatul care era destul de aproape de calea ferată. Cât era ziulica de lungă, auzeau trenurile trecând în sus şi în jos. Se trezeau când trecea Sealdah Goods şi ieşeau afară încă adormiţi, mestecând crenguţe de *neem* ca să-şi cureţe dinţii. La amiază trecea Danapur Down şi, dacă trenul întârzia, întârzia şi prânzul. Noaptea, când se răsuceau de pe o parte pe alta în paturile lor, înfometaţi, apăsându-şi cu pumnii stomacurile goale, auzeau sunetul unui tren al cărui nume nu-l cunoşteau. Trecea noaptea atât de târziu că ar fi putut

îi o plăsmuire a minții lor, așa că îi spuneau Trenul Fantomelor, fiindcă asta își închipuiau că transportă prin țară.

El însuși, Mukunda, clocise un plan de cum să fugă de la orfelinat într-un tren. Îi convinsese și pe trei băieți mai mari să vină cu el; știa că n-ar fi izbutit de unul singur. Într-o dimineață, el și ceilalți trei – Birsa, Subhas și Michael – se furișaseră afară din orfelinat și coborâseră în goană cărarea din spatele clădirii. Puțin mai încolo era jungla care îi despărțea de calea ferată. Nu aveau voie în partea aceea, dar în ziua cu pricina alergară drept într-acolo, printre tufișuri și ierburi înalte, stârnind fluturii care se ridicau în aer ca niște petale și gângăniile care bâzâiau înfuriate. Străbătuseră petice de mlaștină, se înțepaseră în tufele de urzici, trecuseră de la umbra deasă a copacilor la lumina orbitoare a poieniților, agățându-se din mers de mănunchiuri de flori viu colorate pe care le trăgeau după ei și apoi le fluturau deasupra capului, țipând și râzând. În cele din urmă ajunseră la marginea pădurii și văzură un drumeag pe care îl traversa calea ferată. Nu se auzeau decât țipetele alarmate ale unei familii de maimuțe și propria lor răsuflare, gâfâită. Tocmai când se întrebau dacă o mai veni trenul auziră șinele cum zumzăie și vibrează și, în depărtare, șuieratul locomotivei. Până să-și dea seama trenul fu lângă ei, o masă nelămurită de metal care pufăia și scotea fum, iar ei țopăiau și fluturau înnebuniți din mâini ca trenul să oprească, măcar să încetinească și să se poată urca, să-și pună planul în aplicare, să fugă, să ajungă în alt oraș. Dar oamenii așezați la ferestre aveau viețile lor de călători cu trenul – unul decojea o banană, altul privea afară cu gândul aiurea, alții citeau în timp ce treceau ca vântul prin orașe și pe lângă băieți care fluturau din mâini, fără să aibă habar cu câtă nerăbdare fuseseră așteptați, cu câtă speranță fuseseră urmăriți din ochi; oameni indiferenți, aflați îndeajuns de aproape cât să poată fi văzuți de cei patru băieți, și totuși efemeri, tot mai șterși cu fiecare țăcănit al roților și pufăit al locomotivei. Un copil aflat în ultimul vagon le răspunse cu o fluturare de mână. După aceea numai fu decât locul gol pe unde trecuse trenul și tăcerea, spartă din nou de țipetele maimuțelor.

Mukunda ţinea minte şi acum bătaia cu băţul care le fusese aplicată la întoarcere şi durerea de stomac din cauza foamei. Directorul îi pusese să stea la colţ şi să se uite la ceilalţi cum ce mâncau; nu li s-a dat mâncare a doua zi şi nici următoarea. Să le fie învăţătură de minte!

O călătorie cu trenul! În ziua aceea Mukunda fusese sigur că va călători şi va ajunge departe, foarte departe.

Cu toate că ora era târzie, Bakul nu mai avu răbdare şi o înştiinţă pe Kananbala:

— O să mergem cu trenul să vedem casa mamei!

— Ce tot spui acolo? Cu trenul? Broscuţă, cine o să te ia cu trenul? Tu nu vezi că din casa asta nu pleacă nimeni? Uită-te la mine.

— Ba nu, eşti invidioasă! Habar n-ai ce-i ăla un tren! Spui aşa doar fiindcă tu n-ai plecat niciodată din casa asta!

— Trenul! Am mers cu multe trenuri, dar asta a fost acum multă vreme.

*

În altă cameră, Manjula îi reproşa lui Kamal:

— Mai ţii minte când am plecat ultima oară în vacanţă? Las' că-ţi spun eu! Ce zi nenorocită a fost aceea când tata s-a hotărât să mă trimită în familia asta, departe de oraş, de orice distracţie! Noi de ce nu mergem niciodată nicăieri?

— Ba cum, sunt doar trei de când am mers la Varanasi. Ai şi uitat? Şi călătoria la Puri şi Dakhshineshwar? Cine te-a dus acolo?

— Am mers acolo ca să ne rugăm de copii, nu în vacanţă. Zile întregi am postit şi am recitat mantre. Şi nici aşa rugăciunile nu ne-au fost ascultate. Nimic nu mi-a ieşit cum mi-am dorit!

— Ia nu mai bombăni, zise Kamal. Parcă m-ai scoate pe mine vinovat.

— Păi pe cine altul, dacă nu pe tine?

*

Întinsă în patul ei, alături de al lui Bakul, Meera rătăcea între somn și trezie. Ea și Nirmal erau împreună în *tonga*, se întorceau din oraș. Capul ei se legăna aproape de gulerul cămășii lui albastre mototolite, ochii lui priveau zâmbitori în jos, spre ea, iar ea vedea barba nerasă cum îi acoperea bărbia și adumbrea cutele pe care le făcea în obraji când râdea. Fiindcă *tonga* era strâmtă, așa cum sunt toate, șoldurile și umerii li se izbeau la fiecare groapă din drum. Calul respira greu pe porțiunile mai abrupte. Nu se auzea nici un zgomot în afară de pufăitul calului. Deasupra, petalele florilor de *semul*, roșii ca sângele, legănate de un vânticel de primăvară, se profilau pe cerul senin.

Deschise ochii și privi tavanul, acum trează de-a binelea. Trecuseră cam trei săptămâni. În acest răstimp terminase trei schițe ale ruinelor. Erau desene mai precise, puteau fi folosite. În fiecare după-amiază pleca pe furiș de acasă și se ducea la ruine. Cu timpul, Manjula se obișnuise cu plecările ei pe nepusă masă și chiar cu faptul că se plimba în locuri nu tocmai potrivite. Copiii fie erau la școală, fie se jucau. Aceste plimbări fuseseră dintotdeauna un răgaz doar al ei.

Meera își dădea seama că discuțiile lor nu aveau să ducă nicăieri, nici nu aveau cum să ducă undeva, decât poate doar la o dezamăgire. Însă în scurtul timp cât stăteau printre ruine, cu cățeaua și puii ei grăsuni zburdând în jurul lor, se ferea să privească spre viitor. Se mulțumea să trăiască în prezent, să inspire mirosul țigărilor lui, mirosul lui de fum.

*

Mai era mult până la călătoria plănuită de Nirmal, însă Bakul avea un calendar în camera unde făcea lecții și încercuise deja data, cu două pagini mai încolo. Se apucase să bifeze zilele pe paginile dinainte, una câte una. La masă vorbea despre mâncarea pe care avea să o ia în tren sau îi povestea lui Mukunda despre minunile din Manoharpur și Calcutta. Faptul că nu avea decât o vagă idee despre ele nu îi tăia deloc avântul.

Acasă la doamna Barnum, pe poliţa căminului, se afla un glob din sticlă. Doamna Barnum nu le dăduse voie niciodată să-l atingă, dar de astă dată, când Bakul se rugă de ea „Vreau să văd unde e Manoharpur, vă rog, doamnă Barnum, lăsaţi-mă să mă uit la glob", zâmbi şi faţa i se strânse în mii de creţuri.

Globul era umplut cu un lichid şi înăuntru pluteau ferigi verzi şi pietricele uşoare ca fulgul. Dacă îl învârteai repede, albastrul se amesteca cu verdele, galbenul devenea cafeniu, mările se prăvăleau peste lanţurile muntoase iar Americile se uneau cu Asia. Bakul stătea aplecată peste masă şi învârtea globul, când iute, când încet, ochii fugindu-i la girafele şi zebrele care erau pictate pe unele părţi din Africa, până ce, în sfârşit, găsi India. Mukunda o luă peste picior:

— Prostuţo, Manoharpur n-are cum să fie pe glob, aici sunt numai oraşe mari!

— Ba are! răspunse Bakul îndârjită. *Thakuma* mi-a spus că e lângă Calcutta, un pic mai încolo, peste câmpuri de orez şi heleşteie cu nuferi. Mai întâi trebuie să găsim Calcutta, zise şi învârti iar globul.

Doamna Barnum se apropie de masă şi bătu cu unghia lungă, îngălbenită, într-un punct aflat chiar lângă marea turcoaz:

— Uite, aici e Calcutta.

Se sprijini de spătarul scaunului şi închise ochii. Se vedea răsucindu-se, învârtindu-se, cu rochia legănându-se.

— Dansam până dimineaţa, murmură ea. Când eram la Calcutta dansam până dimineaţa, mergeam la cinema în rochia mea verde ca marea, bărbaţii purtau papion, beam şampanie după aceea; nici nu atingeam pământul cu picioarele când dansam, eram întotdeauna cea mai frumoasă fată de la bal, toţi bărbaţii ardeau de nerăbdare să danseze cu Larissa.

Mukunda ridică globul cu Turnul din Pisa şi privi fulguleţii de zăpadă cum cădeau înăuntru. Căderea fulgilor îl vrăjea, îl făcea să viseze locuri unde nu fusese niciodată, locuri care îl aşteptau. Îşi închipuia că e înăuntrul globului, simţea fulgii cum îi cad pe faţă, urca în turnul aplecat şi privea de la ferestrele micuţe cum se învălvorează zăpada în jurul lui.

Era prea timid ca să-i mărturisească lui Bakul ce visa, dar de câteva ori fu cât pe ce. Ar fi vrut să-i povestească cum îl duc visele departe de Songarh, dincolo de Calcutta, peste oceane, spre aisberguri. Oare ce-ar fi zis ea? „Ia-mă cu tine! Vreau şi eu să vin!" Ar fi luat-o? Poate. Dar ce avea să facă cu o fată pe vapor? În poveştile pe care le citea el, nici unul dintre bărbaţii înalţi şi aspri nu lua cu el fete pe vapor.

*

În seara aceea, Manjula îl prinse pe Nirmal singur când dădea să urce scara.

— Cred că nu e o idee bună să iei copiii în călătoria asta, spuse ea pe un ton hotărât.

— Nu e o idee bună? făcu Nirmal uluit, dar fiindcă nu dorea să stârnească o discuţie care i-ar fi stricat liniştea de-abia găsită, adăugă: Nu-ţi face griji. Apoi spuse peste umăr în timp ce urca repede scara ca să scape de Manjula: Poate că nici n-o să plecăm.

— Ăştia doi nu trebuie luaţi în vacanţă împreună. Lipsesc cu orele, habar nu avem pe unde umblă, iar mare parte din timp şi-l petrec cu femeia aia pe jumătate englezoaică; ştii că ea bea şi fumează. Nirmal, eu zic...

— Nu-ţi face griji, se întoarse Nirmal spre ea după ce ajunse la primul etaj. Sunt copii, didi, se joacă şi ei. Nu-ţi face griji. Mă grăbesc, am de lucru. Acum, că se apropie începerea lucrărilor, sunt multe de făcut.

Se întoarse şi plecă. Doar după ce vorbise despre excursie simţise că ostilitatea lui Bakul faţă de el începuse într-adevăr să se mai moaie. Ar fi vrut să-i spună Manjulei să-l lase în pace, să-şi vadă de treburile ei.

— Am de lucru, îl maimuţări Manjula în şoaptă. Toţi bărbaţii sunt la fel, cred că au lucruri importante de făcut, iar noi suntem proaste şi leneşe.

*

A doua zi, spre sfârşitul după-amiezii, Nirmal era împreună cu Meera la ruine. Privea desenele, dar gândul îi era în altă parte.

Colegii lui de la birou simțiseră sămânță de scandal. Într-o după-amiază fusese văzut cu Meera la ruine și lumea începuse să vorbească despre disparițiile lui zilnice. Pentru moment însă lăsă acest gând deoparte. Vremea petrecută aici era ceea ce-i lipsea în fiecare zi ca să o facă împlinită.

Dădu paginile, căutând desene ale laturii stângi ale domului, dar nu găsi decât desene de păsări și câini.

Meera dădea de mâncare câinilor ceva mai încolo. Nirmal răsfoi paginile mai departe și la un moment dat izbucni în râs. Luată pe nepregătite, Meera tresări.

— A, nu, zise și se repezi la el. Ați luat alt caiet!

Nirmal trase caietul ca ea să nu-l poată apuca și chicoti.

— E foarte bună, zise, foarte, foarte bună.

Se uita la o caricatură a Manjulei, cu nări umflate, gât de taur, gușă, ochi ieșiți din orbite de mânie, urechile lungite de cerceii enormi de aur și mâinile înfipte în șoldurile late.

— Ai putea fi caricaturist, zise el privindu-l acum pe Kamal, a cărui burtă se ițea ca o pernă îndopată de sub *kurta*, în timp ce mânușele îi ieșeau din trup ca niște paie dintr-o *brinjal* umflată.

— Vă rog, Nirmal Babu, îl implora Meera. Vă rog să-mi dați...

Nirmal întoarse încă o pagină și ajunse la un desen care îl reprezenta. Nu era o caricatură. Fruntea și obrajii fuseseră hașurate cu grijă. Părul era desenat fir cu fir. Privirea era gânditoare. Schița de pe pagina următoare îl reprezenta tot pe el, într-o altă ipostază. Citea o carte cu ochelarii pe nas, cu picioarele peste cotiera fotoliului, așa cum stătea întotdeauna când citea. Pe pagina următoare era tot un portret de-al lui, așezat sub *banyan*, printre ruine. Desenul nu era terminat. Dar acestea nu erau desene. Erau o declarație de dragoste.

Consternată, Meera nu îndrăznea să privească spre el.

Simțea că pământul îi fuge de sub picioare. O luă cu amețeală și, sigură că va cădea, se prinse cu mâna de copac.

Din depărtare ajungea până la ea vocea lui Nirmal:

— E cutremur, cred că e cutremur. Privi în jur și strigă deznădăjduit: Bakul! Mama! Trebuie să mergem acasă. Fugi de lângă zid, să nu cadă, abia se mai ține! Mă duc după Bakul.

O luă la fugă pe cărare, dar se văzu nevoit să se oprească. Parcă mergea pe apă. Pământul bătătorit din jurul fântânii se mişca precum un animal care se trezeşte. Se ridica şi cobora ca şi cum animalul se preschimbase în val de mare. Din măruntaiele pământului răzbătea până la ei un huruit adânc.

*

Manjula şi Kamal, care fugiseră în grădină când casa începuse să se clatine, o văzură pe doamna Barnum peste drum. Era în curtea casei, îmbrăcată într-o cămaşă de noapte lungă, albastră, cu bigudiuri în păr, şi striga după *khansama*. Deschise larg poarta şi veni spre ei. De când fusese la picnic împreună cu Kananbala nu mai venise niciodată în casa lor.

— E cutremur, nu? Ce spui, fetiţă? întrebă zâmbind lui Bakul. E primul pe care îl prinzi?

Se apropie de ceilalţi. Şuviţele de păr i se desprindeau din bigudiuri, cămaşa de noapte îi cădea de pe umăr. Se întoarse spre Kamal şi spuse pe un ton dezinvolt, de parcă erau la o petrecere:

— Credeţi că va fi la fel de rău ca celălalt? Acela chiar a făcut prăpăd, numai că eu eram în Calcutta în ziua aceea şi dansam cât să se legene podeaua şi fără vreun cutremur.

— Uf! De-am avea un ghioc! exclamă Manjula cât pe ce să izbucnească în plâns. Era atât de înspăimântată, că nu luă seama la umărul dezgolit al doamnei Barnum şi nici la părul ciufulit.

— Da, se spune că poţi opri cutremurul dacă sufli în ghioc, zise doamna Barnum. Dar cred că nici Triton, dacă ar sufla din trâmbiţa lui, n-ar putea opri zdruncinătura asta.

— Dar Mukunda unde e? se alarmă Bakul. Şi *Thakuma*?

O luă la fugă spre casă în timp ce doamna Barnum striga în urma ei:

— Eu, una, n-aş intra. S-ar putea să cadă pe tine!

— Radha Krishna, Radha Krishna, Radha Krishna, salvează-ne, păzeşte-ne de rău, Radha Krishna, murmura Manjula.

— Gata, s-a sfârşit, îi spuse Kamal Manjulei. Nu vezi? Casa e tot în picioare şi nu se mai mişcă nimic.

— S-a sfârşit? Ce păcat! făcu doamna Barnum. A ţinut aşa puţin!

— Unde e Meera? întrebă Kamal. Şi Nirmal? De ce n-au ieşit din casă? E sărbătoare şi el tot lucrează! Ce-o fi cu el?

Meera se ţinea de *banyan* ca să nu cadă. Capul îi vuia, îi era greaţă, în gură avea un gust sărat. Pământul nu se mai mişca sub picioarele ei, dar îi era groază ca nu cumva să înceapă să se zgâlţâie din nou. Îl căută din priviri pe Nirmal şi îl văzu ieşind de după ruine, râzând ca un copil. În clipa în care îşi dăduse seama că nu e un cutremur foarte puternic uitase cu totul de Bakul şi de mama lui şi se repezise să vadă ce se întâmplase cu ruinele.

— Nu prea mai are ce să se dărâme, strigă el. N-o să-ţi vină să crezi, dar nici măcar domul nu s-a prăbuşit. Nu se vede nici o stricăciune.

Când ajunse lângă ea, cu răsuflarea tăiată, spuse:

— Copleşitor, nu ţi s-a părut copleşitor? S-au mişcat plăcile pământului, continentele şi-au schimbat forma, lanţurile muntoase s-au înălţat, oceanele şi-au mutat locul. Ai zice că înăuntru nu e decât lichid fierbinte? Sub ocean arde focul.

Meera îl privi întrebându-se dacă nu cumva cutremurul i-a mutat şi lui din loc o bucăţică de creier.

— Milioane de ani, atât le-a trebuit continentelor ca să se despartă, să se îndepărteze unul de altul, spunea Nirmal. S-au oprit în locul pe care îl cunoaştem noi azi. Iar noi, oamenii? Chiar şi strămoşii pe care îi studiez eu? Suntem tineri ca nişte fluturi, azi ne-am născut, mâine am murit.

— Aşa o fi, zise Meera. Crezi că a trecut primejdia?

— Şi dacă n-ar fi trecut? o întrebă Nirmal cu ochii scânteind. Dacă ar începe din nou şi am muri cu toţii? Ce ţi-ar plăcea să faci înainte să mori? Râse văzându-i privirea uimită şi o îndemnă: Hai, spune-mi.

— Ceapă, usturoi, peşte, răspunse Meera, uimită ea însăşi de cuvintele care îi veneau pe buze şi de limpezimea cu care le rostea.

Aş vrea să mănânc tot ce nu mi-e îngăduit. Aş vrea să mănânc din toate înainte să mor.

Mukunda stătea pe podea în camera doamnei Barnum. Alergase acolo când începuse cutremurul ca să o găsească şi să o scoată din casă, departe de podeaua care îi fugea de sub picioare şi de pereţii care se clătinau. În cameră mirosea a whisky. O sticlă deschisă se răsturnase şi făcuse o baltă pe covor. În jurul lui erau lucruri căzute de pe rafturi, din cui sau de pe mese: un tablou crăpat, o vază spartă, cărţi. În mijlocul acestei harababuri, Mukunda citea. Avea în mână o hârtie fină, transparentă ca o foiţă de ceapă. Scrisoarea începea aşa:

„Iubita mea, îmi pare că sunt la antipozi dacă nu eşti lângă mine. Sunt înconjurat de oameni ciudaţi, trupul meu e aici, dar mintea mea e mereu cu tine, lângă *banyan*. Muncesc pe brânci şi într-o zi am să câştig îndeajuns cât să te pot lua de acolo şi să fim din nou împreună".

Mukunda simţea cum sângele îi vuieşte în tâmple mai tare decât atunci când pământul se mişcase. În cutie mai erau o pană lungă, albă, şi alte două plicuri, dar biletul pe care îl citea fusese scris de o mână grăbită şi, chiar dacă nu se opri la cuvinte pe care nu le înţelegea, precum „antipozi", îi luă multă vreme ca să descifreze scrisul îmbârligat. Era conştient că totul s-ar fi terminat dacă era prins asupra faptului. La un moment dat i se păru că aude un zgomot. Împinse cutia deoparte şi fugi afară. În urechi îi sunau cuvintele din scrisoare:

„Iubita mea, îmi pare că sunt la antipozi..." O scrisoare adresată doamnei Barnum... Nu putea veni decât de la amantul ei. Poate e adevărat că ei doi îl omorâseră pe domnul Barnum şi plănuiau să fugă împreună.

Nu, nu putea fi adevărat. Doamna Barnum era prea bună ca să ucidă pe cineva.

Ce să facă? Şi unde era Bakul?

4

În spatele ruinelor din Songarh, hățișul de salcâm și *ber* se întindea până în vârful dealului, unde un templu mic, alb, strălucea în lumina după-amiezii. Deși nu era un templu străvechi, îi mersese vestea că are puteri binefăcătoare.

Meera privi în jur, văzu albinele zumzăind prin aer deasupra florilor sălbatice care împânzeau pământul. Îi veni în minte neobișnuita întrebare pe care i-o pusese Nirmal cu o zi înainte, după cutremur, și răspunsul caraghios pe care îl dăduse ea. Ce-o fi crezut? Alte întrebări nu-i mai pusese, ci doar se uitase la ea ca și cum o vedea pentru întâia oară. Iar ei i se strângea stomacul de rușine când își amintea câtă lăcomie răzbătuse din cuvintele ei.

Soarele de după-amiază ardea prea tare. Deasupra capului, cerul se întindea gol și înalt, fără nici o umbră de nor. Vara venise fulgerător, așa cum venea de fapt în fiecare an, obligându-i să se obișnuiască iar cu dogoarea. Urcă dealul împiedicându-se de pietre și bulgări de pământ, ștergându-și sudoarea de pe față cu un colț al sariului. Era drumul pe care venea întotdeauna, de ce i se părea mai greu azi? Pe sub copaci, petice verzi de umbră întrerupeau revărsarea de lumină. Aici era ceva mai răcoare și se opri. În jur erau aruncate sticle goale, pachete de chibrituri, două pachete de țigări făcute ghemotoc – nu dintre cele de care fuma Nirmal. Știa că e un loc de întâlnire foarte popular și clătină din cap. Ea nu venise aici la întâlnire, n-avea de ce să se simtă vinovată. Venise să deseneze fortul.

Ajunsă la ruine, se opri. Nirmal era deja acolo. Cățeaua era așezată lângă el iar puii se hârjoneau în jurul lui de parcă erau prieteni de când lumea.

Nirmal se străduia să nu stea cu ochii la Meera, la broboanele de năduşeală care îi apăruseră pe buza de sus, la bluza lipită de spate, aproape transparentă acum din cauza sudorii, la şuviţele de păr căzute pe obraz, la sariul cu care se ştergea pe faţă.

— S-a lăsat arşiţa, nu? zise ea, brusc intimidată.

Întoarse privirea şi văzu că Nirmal adusese cu el un sufertaş, chiar cel pe care i-l pregătise ea însăşi dimineaţa. Îl privi nedumerită. Nirmal îi întinse sufertaşul. Meera îl luă, deschise capacul şi văzu în prima cutie două bucăţi de peşte prăjit, în a doua orez. Nu mai era nevoie să o deschidă şi pe a treia: ştia ce e înăuntru – legume.

Îl privi din nou pe Nirmal şi îşi aduse aminte cu scârbă de pofta cu care vorbise cu o zi înainte.

— Haide, zise Nirmal. Nu te vede nimeni.

— Nu pot.

— Peştele e foarte bun, spuse cu blândeţe. E foarte bine gătit. Şi e un mod foarte potrivit de a înceta un post prea lung şi, oricum, fără rost.

Îşi luă ochii de la ea şi se apucă să se joace cu cățeii în timp ce ea privea fix cutia cu peşte, întrebându-se dacă într-adevăr avea poftă să-l mănânce după atâţia ani de post. Oare cum era carnea, cum mirosea, cum simţeai în gură oscioarele transparente, ca nişte spini micuţi?

Rupse o bucată cu degetele, apoi întoarse capul, temându-se parcă să nu o vadă Nirmal cum mănâncă. Cu toate că el se făcea că e atent la căței, era sigură că o urmăreşte cu coada ochiului. Se fâstâci şi înghiţi toată bucata, fără măcar să o guste.

Râse stânjenită şi zise:

— Uite! Am făcut-o şi pe asta! Am gustat din fructul interzis!

Vântul blând purta frunzele uscate. Papagalii cârâiau pe ramurile copacilor. Nirmal o privi şi o felicită cu un zâmbet.

De când fusese cutremurul şi găsise scrisoarea adresată doamnei Barnum, Mukunda o vedea cu alţi ochi. Tăcerile ei aveau ceva înfricoşător. Ţigările şi băutura o arătau a fi o femeie decăzută, asemenea celor din romanele de aventuri pe care le citise el. Se trezea privindu-i unghiile lungi şi întrebându-se dacă fusese nevoită să le spele de sânge. A putut într-adevăr să ucidă un om? Sau să ajute pe cineva să-l ucidă? Simţea cum i se ridică părul pe ceafă atunci când citea şi ea venea în spatele lui şi îl mângâia pe umeri. Şi-o închipuia înfigând cuţitul prin piele, oase şi inimă. Pe de altă parte, atunci când ea se aşeza lângă el şi îi explica pasaje din *Povestiri după piesele lui Shakespeare* de fraţii Lamb nu mai ştia ce să creadă. Ar trebui să citească şi celelalte două scrisori, îşi spunea, ca să afle adevărul. Poate că scrisorile nici nu îi erau adresate ei – la urma urmei, numele ei nu apărea în cea pe care o citise.

Ocazia aşteptată de Mukunda se ivi la zece zile după cutremur. Băiatul nu ştia cam cât timp are la dispoziţie. Era aşezat la masa din sufragerie şi se străduia să citească începutul destul de dificil al romanului *Lord Jim*. Doamna Barnum se apropie de el:

— Citeşte mai departe, mă duc până la Finlays şi mă întorc repede, îi spusese şi plecase în maşina condusă de *khansama*.

Lui Mukunda începură să-i tremure mâinile, genunchii i se muiară, dar de îndată ce maşina dădu colţul alergă în camera ei.

Câte lucruri avea doamna Barnum în camera ei! se gândi el descumpănit. Când fusese cutremurul nu băgase de seamă. Încercă să ghicească de unde căzuse cutia. Într-un colţ văzu vaza care se răsturnase în ziua aceea. Pe un perete atârna un tablou reprezentând o femeie cu faţa verzuie, parcă era beată; tabloul era crăpat de sus până jos. La celălalt capăt al camerei erau două *almirah* de tec, amândouă încuiate; cutia nu putea să fi căzut de acolo. Patul era mare, acoperit cu o cuvertură de catifea purpurie. La picioarele patului era întinsă o piele de tigru. Ochii de sticlă, gura rânjită, cu colţii ca nişte pumnale, erau îndreptate spre pernă. Pe o etajeră atârnată lângă pat erau îngrămădite tot felul de lucruri.

Aici se hotărî Mukunda să caute. Se urcă pe un scaun şi împinse deoparte câteva bibelouri prăfuite, apoi nişte cărţi şi găsi o cutie, dar nu era cea căutată. Pe măsură ce înainta, avea grijă să aşeze lucrurile la loc în aceeaşi ordine. Îşi aminti că scrisorile erau într-o cutie verde din lemn. Într-un sfârşit văzu cutia într-un colţ. O trase spre el şi o deschise. Înăuntru era o pană albă. Dar scrisorile? Altceva nu mai era în cutie. O scutură, nevenindu-i să creadă.

— Mulţumit, Mukunda?

Băiatul înlemni şi simţi că îl lasă genunchii. Scăpă din mână cutia care căzu cu un bufnet. Pana ieşi pe jumătate. Mukunda se întoarse încet spre uşă.

Chiar şi urcat pe scaun cum era, doamna Barnum părea mai înaltă decât el. Mukunda ar fi vrut să coboare, dar nu avea curaj. Ar fi vrut să spună ceva, dar limba nu-l asculta.

Doamna Barnum se aşeză pe marginea patului şi începu să mângâie capul tigrului. Era îmbrăcată într-o rochie maro-roşcat, la fel ca blana tigrului.

— Asta e răsplata pentru că am avut încredere în tine? întrebă cu voce mai răguşită ca de obicei.

„Voiam să dovedesc că sunteţi nevinovată", ar fi dorit Mukunda să spună. „Voiam doar să le dovedesc tuturor că s-au înşelat. Voiam să aflu adevărul." Ştia însă că îl va podidi plânsul dacă deschide gura.

— Dă-te jos de pe scaun, îi porunci ea.

Mukunda se supuse, deşi picioarele îi tremurau. Nu putea să-şi ia ochii de la mâna care mângâia capul tigrului. Pe unul din degetele cu unghii lungi era un inel cu piatră mare, verzuie.

Doamna Barnum se ridică şi aprinse o ţigară. Trase fumul în piept şi tuşi. Poate că lucrurile nu stăteau chiar atât de rău. Dacă fuma nu putea fi mânioasă, fiindcă întotdeauna spusese că fumatul o linişteşte. Deschise gura ca să dea o explicaţie şi trase în piept fumul din jur.

Ea se întoarse furioasă spre el.

— Să nu spui o vorbă, îi zise printre dinţi. Nici să nu-ţi treacă prin cap. Du-te, pleacă. Să nu mai vii niciodată. Ieşi, pleacă!

Țipa din ce în ce mai tare, până când o înecă tusea și fu nevoită să-și șteargă lacrimile. Mukunda se trăgea îndărăt spre ușă. Când ieși pe hol o auzi strigând după el:

— Înainte să pleci, să cauți în dicționar „trădare", m-auzi? Și „perfid", și „fățarnic"!

*

La ceai, Nirmal îi anunță că în cele din urmă totul era pus la punct – administratorii și supraveghetorii, teodoliții și aparatele de fotografiat, lucrătorii, corturile, aprobările și hârțogăria – și că peste două zile vor începe săpăturile la ruine.

— Și acum ce-o să se întâmple? făcu Manjula. Poate că o să găsiți un castel sub ruine! Puțin mi-ar păsa de ruine dacă sub ele ați găsi un mare *stupa*. Măcar s-ar întâmpla ceva și în orașul ăsta adormit, ar veni oameni să viziteze.

— Nimic nu va fi distrus, chiar dacă găsim ceva, repetă Nirmal; gândul că va începe lucrul îl bucura într-atât, că refuza să se gândească la altceva. Începem cu gorganele din spatele fortului. Trebuie lucrat cu băgare de seamă, vom avea nevoie de luni de zile, poate. O să montăm câteva corturi acolo. Lucrătorii, în primul rând, nu pot să facă naveta zilnic, e prea departe.

Privi cu coada ochiului spre Meera, ca să vadă ce zice, dar ea părea adâncită în gândurile ei. Nirmal observase că, din după-amiaza când mâncase peștele adus de el, Meera se prefăcea doar că e interesată de cele ce se discutau: gândul ei era aiurea. Nu mai venea la fort și nici nu mai urca dimineața pe acoperiș ca să pună rufele la uscat. Încercase să aibă o explicație cu ea, dar nu o găsise niciodată singură. „Nu că mi-ar datora vreo explicație, își zicea el, dar măcar să termine desenele."

— S-a zis cu perechile de amorezi, râse Kamal cu gura până la urechi. Porumbeii nu erau singurii care se giugiuleau pe acolo.

— Da, va fi destul de multă lume la ruine, spuse Nirmal ca să umple o tăcere stânjenitoare. Nici măcar fantomele regilor și reginelor nu vor mai avea loc.

— Mai ales regii şi reginele care se dezmierdau, spuse Kamal cu ochii la o pată cafenie de pe tăblia mesei.

— Liniște, sări Manjula. Nu vezi că e un copil de față?

Bakul, care citea la lumina pieziș a sfârșitului de zi, lăsă cartea din mână şi se ridică brusc:

— Mukunda? Mukunda! strigă ca şi ieşi din cameră.

Meera se ridică şi se apucă să strângă ceştile şi ceainicele, înghesuindu-le pe o tavă de alamă.

— Hei, ce atâta grabă? se miră Kamal. Mai vreau o ceaşcă. Se poate? Te rog să-mi mai pregăteşti una.

Meera se opri. Găsi pe masă o ceaşcă nefolosită şi turnă ceai în ea, dar vărsă o parte în farfurioară. Grăbită, mai turnă şi puțin lapte.

— Of, of, făcu Kamal amărât. După atâția ani tot nu ții minte că nu-mi place să beau ceaiul cu lapte.

— Mă duc să aduc altă ceaşcă, zise Meera, se întoarse şi ieşi din cameră.

— De ce eşti aşa mofturos? zise Manjula. Bea-l, şi gata.

Nirmal se ridică, cu gândul să se ducă după Meera în bucătărie, unde nădăjduia să o găsească singură, dar Kamal îi tăie avântul:

— Vai, Nirmal, nu pleca tocmai când îmi beau ceaiul. Mai spune-mi despre săpături. De fapt, ce faceți acolo?

*

Mukunda ieşi în fugă din dormitorul doamnei Barnum, coborî scările şi ajunse în grădină. Nu văzu nici porțiunea întunecată unde creştea un pâlc de Artocarpus şi unde se fereau să meargă seara, nici globul uriaş, portocaliu al soarelui brăzdat de crengile copacilor. *Khansama* era în grădină, băga păsările în coteț.

— Huş, huşş, făcea el. Hei, Mukunda, strigă când îl văzu. Ajută-mă să strâng găinile!

Mukunda avea nasul înfundat din cauza plânsului, ochii îi erau plini de lacrimi. Se şterse la nas şi la ochi şi încercă să spună ceva, dar nu izbuti şi fugi la poartă.

— Vino diseară. Îi tai o găină, zise *khansama* vesel. Să vezi ce-o să râdem când îi tai capul și sare de colo colo, cu sângele curgând!

Mukunda ieși pe poarta care abia se mai ținea în balamale. Unul din panourile de lemn putrezise de tot, celălalt se mai ținea cât de cât, dar o bucată căzu chiar când băiatul ieși, trântind poarta. O luă la fugă pe drum în lumina amurgului, din ce în ce mai repede, gâfâind, deznădăjduit, fără să aibă habar încotro să se îndrepte. Acum plângea în hohote. Ieși de pe drumul principal și o luă pe un drum de pământ care traversa câmpurile aurite de lumina soarelui la apus. După cum le era obiceiul înainte de culcare, păsările se ciorovăiau pentru un loc mai bun pe ramuri, în timp ce el sărea peste șanțuri, plin din cap până-n picioare de praful stârnit cu papucii.

În cele din urmă văzu ruinele și dealurile din spate. Intră în curtea interioară, unde se afla marele bazin de piatră roșie. Arabescurile din mozaic nu se lăsaseră cu totul acoperite, ci se mai vedeau ici și colo pe sub stratul de pământ adunat în timp. Arborele *banyan* se făcea din ce în ce mai mare în umbrele înserării.

Băiatul se trânti la picioarele lui.

Bakul era deja acolo.

— Ai auzit și tu? îl întrebă. De mâine încep să sape la ruine. N-o să mai avem unde veni.

Privi în jur la mușchii și ferigile care luaseră cu asalt pereții, la zidurile prăbușite pe care se urcaseră de atâtea ori, închipuindu-și că văd încăperi acolo unde nu mai erau decât dărâmături.

Mukunda o privi fără să înțeleagă. Nici măcar nu băgase de seamă că e și ea acolo.

— A trebuit să vină tata să le dărâme, zise Bakul. A trebuit să vină și să strice tot.

Mukunda ar fi vrut să-și pună capul între genunchi și să plângă. Și-ar fi dorit să poată da o explicație doamnei Barnum, sau măcar lui Bakul. Numai că nu putea povesti nimănui ce făcuse, nimănui, niciodată. Știa că nu avea să-și ierte niciodată faptul că pierduse încrederea doamnei Barnum și că va simți întotdeauna aceeași rușine care îl îngrețoșa. Își lăsă capul între genunchi și simți

în gură gustul sărat al lacrimilor. Nici măcar fantomele regilor și reginelor nu vor mai avea loc.

— Nici măcar fantomele regilor și reginelor nu vor mai avea loc, îl maimuțări Bakul pe taică-său.

Un stol de papagali verzi trecu cârâind deasupra lor, facându-i să ridice ochii. Pe cerul începutului de seară era doar o stea strălucitoare. Arborele *banyan* spre care se îndreptau păsările nu mai era decât o umbră neagră.

— Ei, se adresă Bakul lui Mukunda care rămăsese cu capul îngropat între genunchi, lasă, e rău, da' nu chiar atât de rău. Zicea că n-o să dărâme chiar tot. Apoi, îngrijorată de suspinele lui înăbușite, se ridică și îl îndemnă: Hai să mergem, e târziu.

Îi era teamă de întuneric și de formele negre din copaci, dar n-ar fi recunoscut asta față de Mukunda. Auzise că noaptea ies din pădure vulpi și leoparzi. Chiar și ea văzuse perechi de vulpi străbătând câmpia ziua în amiaza mare și se mirase că seamănă atât de bine cu câinii.

O luară la fugă pe cărarea dintre copaci înspre câmpul din vale. În lumina blândă, roșiatică, le era ușor să vadă șanțurile și să sară peste ele. Dar întunericul părea că se adună și șterge formele, făcând toate lucrurile să pară uriașe. Pe o porțiune de cărare umbrită de arbori înalți și subțiri simțiră miros puternic de eucalipt proaspăt călcat în picioare. În scurtă vreme nu mai vedeau bine unde puneau piciorul. Se țineau de mână și mergeau cât de repede puteau. Când Mukunda se împiedică, Bakul îl apucă strâns de mâneca hainei și îi spuse:

— Ai grijă, e o piatră mare acolo.

Mukunda aruncă o privire peste umăr. Îi urmărea cineva, trebuia să fugă? Nu avea în fața ochilor decât rânjetul tigrului din dormitorul doamnei Barnum. Pe deasupra gâfâitului lor și lipăitului papucilor auzi ceva... ceva era pe urmele lor. O strânse pe Bakul de mână și îi șopti:

— Să nu-ți fie frică!

— Nu mi-e, răspunse ea tot în șoaptă.

Ajunseră la câmpie. Aici, la loc deschis, departe de copaci, era mai multă lumină. Bakul îl trase pe Mukunda de mânecă în timp ce alergau pe valurile de pământ care despărțeau câmpurile.

— Uite! exclamă ea. Uite sus!

Se opriră și ridicară privirile. Deasupra lor, cât vedeau cu ochii, cerul albastru întunecat era presărat cu stele, atât de multe că parcă nu mai aveau loc, măcar că cerul părea o boltă nesfârșită, sclipitoare, arcuită peste câmpia albită de luminițele lor, atât de multe că dacă lăsai capul pe spate ca să le privești te lua cu amețeală. Printre stele se închega o dâră lăptoasă de lumină, și sclipitoare, cum nu mai văzuseră niciodată, care se arcuia la rândul ei și se pierdea în depărtările orizontului.

Mână în mână, rămaseră în mijlocul câmpurilor pustii, sub cerul sufocat de stele. Uitaseră cu desăvârșire de necazuri, de temeri, de drumul lung pe care îl mai aveau până acasă.

*

Meera stătea în bucătărie. Nu băgase de seamă că nu aprinsese lumina, că avea pielea de pe burtă și brațe înroșită de înțepăturile țânțarilor, nu se gândea că, de fapt, nici n-ar fi putut aprinde lumina fiindcă era pană de curent.

Nu se putea gândi decât la cele întâmplate pe terasă în amurg, cu zece zile în urmă. Kamal se apropiase de ea pe nesimțite, cum n-ar fi crezut că e în stare, și îi spusese:

— Prea munceşti mult.

Meera zâmbise politicos.

— Nu, deloc. Iau în casă borcanele cu murături. Mi-e teamă să nu le spargă servitorii.

— Mă tot gândesc ce greu trebuie să-ți fie singură.

Ea râsese, mai degrabă uimită decât descumpănită de vorbele lui.

— M-am învățat.

— Ei, da, dar e păcat. Societatea stabileşte nişte reguli nemiloase, iar noi ne supunem orbeşte. Cred că ar trebui să ne răzvrătim oleacă, spusese Kamal scuturând praful adunat pe *kurta* când atinsese parapetul terasei.

— Am de strâns borcanele, spusese ea şi se îndepărtase de el.

Se dusese la capătul terasei, acolo unde se înşirau borcanele cu mango, calde încă de la soarele din timpul zilei.

Când se apleca să le ridice, simţi o mână pe spate, exact în locul unde bluza se ridica, dezvelind pielea. Sărise ca arsă, nevenindu-i să creadă.

— Nu te speria, o liniştise Kamal. Vreau să spun că... dacă ai nevoie de ceva, să-mi zici. Fără nici o şovăială.

Îi văzuse privirea plimbându-se peste trupul ei, ca şi cum i-ar fi desfăcut sariul şi nasturii de la bluză.

Kamal tăcuse o vreme, apoi ridicase ochii spre cer şi spusese:

— Cred că o să plouă curând, ce zici?

Din seara aceea trecuseră zece zile. El nu mai spusese nimic, nu mai încercase în nici un fel să o atingă, dar când o privea simţea că priveşte dincolo de haine. Ori de câte ori îşi plimba ochii peste trupul ei se cutremura, ca şi cum o şopârlă i s-ar fi târât pe piele. De ce se purtase astfel? se întreba fără încetare. Locuia în casă de atâţia ani, dar el nu păruse niciodată să aibă astfel de gânduri. Atunci de unde pornirea asta desfrânată? Îşi tot prefira în minte ce se întâmplase în ultimele două săptămâni, dar nu-şi amintea nimic neobişnuit. Discuţiile lor – dacă astfel puteau fi numite – aveau loc doar la masă, când Kamal mai cerea o porţie şi ea îl servea.

Şi dintr-odată înţelesese. Sigur că da! Trebuie că auzise ceva despre ea şi fratele lui! Şi se hotărâse să-şi încerce şi el norocul. Ideea o tulbură într-atât, că se ridică în picioare. Sigur că da! Aşa gândesc bărbaţii: dacă eşti prietenă cu un bărbat înseamnă că îi faci ochi dulci, iar dacă cochetezi cu unul înseamnă că eşti o femeie uşoară, cu care se pot desfăta şi alţii.

Ce să facă? Singura femeie căreia i s-ar fi putut destăinui era chiar nevasta lui. Să-l învinovăţească pe Kamal în faţa fratelui său nici nu putea fi vorba. Dacă Nirmal i-ar fi răspuns că interpretează greşit un gest prietenesc, de compasiune? Dar dacă nu i-ar fi dat ei nici un răspuns, în schimb ar fi avut o explicaţie cu Kamal?

Când îşi dădu seama că e pană de curent aprinse o lampă, apoi scoase cutia cu orez şi turnă trei căni pe o farfurie. Încet, metodic,

se apucă să aleagă pietricelele, ca să-şi limpezească mintea şi să hotărască încotro să o apuce.

Ceva mai târziu, când Bakul şi Mukunda veniră de la fort şi se furişară în casă, o văzură pe Meera aplecată deasupra farfuriei, învăluită în lumina lămpii. Umbra ei, lungită, se profila pe zidul din spate. Stătea atât de ţeapănă, cu capul aplecat, că nu îndrăzniră să o întrebe ceva. Trecură tiptil pe lângă ea, ştiind că îi aşteaptă o săpuneală pe cinste. Nu văzură însă pe nimeni, nici măcar pe veranda largă de la primul etaj, la capătul căreia era fereastra cu vitralii a camerei lui Amulya. (Un geam se spărsese şi fusese înlocuit cu unul din sticlă simplă, albastră, care li se păruse potrivit.) Aici, pe terasă, îşi bea Kamal ceaiul în fiecare seară. La lumina lămpii lăsate acolo pânzele de păianjen din colţurile tavanului, înnegrite de funingine de-a lungul anilor, păreau şi mai întunecate. Bakul şi Mukunda se strânseră unul lângă celălalt. Ieşiră în vârful picioarelor pe terasa care ducea la camera Manjulei, de unde se auzea murmur nedesluşit de voci.

— Părerea mea e că are dreptate, se auzi vocea lui Kamal. Am greşit de la bun început.

— Nu se cheamă că am greşit doar fiindcă au întârziat într-o seară, interveni Nirmal.

— Hai, lasă, Nirmal, ni se întâmplă tuturor să judecăm greşit. Îl mai ţii minte pe Kundu Babu? Mai întâi şi-a însurat fata cu un bărbat care s-a dovedit a fi impotent şi pe deasupra mai era şi chior. După ce fata s-a întors la părinţi, n-au mai îndrăznit să scoată nasul din casă de ruşine.

— Ce-are a face Kundu Babu cu noi? îi tăie Nirmal vorba, enervat.

— Vreau să spun că adulţii fac şi ei greşeli, n-ai înţeles? zise Kamal pe un ton împăciuitor. Dacă vrei să ştii, primul care a greşit a fost tata. Oricum nu suntem chiar aşa bogaţi, ce nevoie avea să facă pe naşul?

Cineva aprinse un chibrit. Kamal spuse ceva, dar vorbi prea încet şi nu auziră ce anume. Un miros slab de fum de ţigară ajunse până la ei. Undeva, departe, se auzea lătratul unei vulpi care îşi chema perechea. Bakul şi Mukunda se aşezară pe pardoseala terasei, caldă încă de la soarele din timpul zilei, şi se sprijiniră cu spatele de perete. Cămăşile li se lipiseră de spate din cauza transpiraţiei.

— Trebuie să avem simţ practic, Nirmal.

— Simţul practic nu e totul.

Câtăva vreme se lăsă tăcerea. Deasupra lui Bakul şi a lui Mukunda, luna nouă izbutise să-şi arate faţa buburoasă printre crengile înfrunzite care adumbreau terasa. Luminile reci ale stelelor îndepărtate săgetau prin frunziş. Vulpea chemă din nou, de undeva din apropiere, şi de data asta un scheunat îi răspunse. De departe îl auzeau pe Afsal Mian cum îşi înstrunează *tanpura*.

— Gândeşte-te la cheltuieli! reluă Kamal discuţia. Băiatul creşte, dar banii lăsaţi de *baba* nu se înmulţesc. În toţi anii ăştia ne-a sărăcit de cât a mâncat. Ascultă-mă, Nirmal, există instituţii potrivite pentru băieţi ca el. Se vor ocupa de el iar pe noi n-o să ne mai doară capul... adică, poate că, până la un punct, a fost răspunderea tatei, dar cum am putea noi...

— Voi avea grijă de el, plătesc tot ce e în plus. Nu e nevoie să-l trimitem de acasă din cauza banilor, spuse Nirmal mai ferm şi mai tăios decât vorbise până atunci. Nu e nevoie să-ţi faci griji. Nici până acum n-ai avut motiv de îngrijorare.

— Dragule, nu ne costă doar bani, spuse Kamal.

— Gândeşte-te, să stai aici, să-i ţii în frâu pe băiat şi pe Bakul nu e de ici, de colo, Nirmal. Fata creşte, el la fel! Nu-s nici două zile de când am tras o spaimă...

Era Manjula. Coborî vocea, aşa că Bakul şi Mukunda nu auziră cum o speriaseră. După un timp vocea se auzi din nou tare.

— Toate bune şi frumoase, Nirmal, poate tu crezi că sunt copii, dar să ştii că te înşeli. Uite azi, de pildă. Nu s-au întors nici până acum, e târziu, nu avem idee unde sunt sau ce fac! Aşa se întâmplă zi de zi. Poate că tu nu-ţi faci griji, eu însă, da!

— Nu avem de ce să ne îngrijorăm, se încăpățâna Nirmal. Sunt prieteni de când aveau patru și șase ani. Am încredere în ei, sunt ca frate și soră.

— Dar nu sunt frate și soră, Nirmal, spuse Kamal cu voce răbdătoare. Și sunt amândoi la o vârstă când...

Manjula pufni:

— Nici măcar n-o să-și dea seama ce fac. Și apoi... nenorocire. Cum o să mai putem privi pe cineva în ochi?

Cineva trânti paharul pe tavă. Mukunda și Bakul se strânseră mai tare unul în altul. Bakul simți pe față respirația lui Mukunda, caldă, mirosind a bomboane cu malț. Vorbeau de Mukunda, voiau să-l trimită de acasă. În vocile lor se deslușea o amenințare întunecată.

— Și totuși, insista Nirmal, nu cred că fac nimic rău. E adevărat, în seara asta au întârziat. Trebuie certați serios, nimic mai mult.

— Certați? izbucni Kamal. Băiatul merită o chelfăneală! Nu-și cunoaște locul. Dar, de vreme ce noi înșine l-am răsfățat, la ce ne putem aștepta?

Manjula îl întrerupse:

— Ascultă-mă pe mine, Nirmal, ai stat prea mult prin munți, nu te pricepi. Crezi că doar pe întuneric dai de necaz?

Nirmal nu se lăsa înduplecat:

— Mukunda face parte din familie, e singurul prieten al lui Bakul, nu putem să-l trimitem de acasă, așa, tam-nisam.

— Dacă nu faci nimic acum, va veni vremea când vei regreta, cum mă vezi și cum te văd, zise Kamal pe un ton care nu admitea contrazicere. Dar... e fiica ta.

Bakul și Mukunda auziră un scaun tras pe podea și se făcură mici în colțul întunecat al terasei, strângându-se de mână, cu palmele asudate și gheara fricii scormonindu-le stomacul.

— Mă duc să văd ce face Meera cu orezul, se auzi vocea Manjulei.

Apoi vocea melancolică a lui Afsal Mian se alătură sunetelor tânguioase de *tanpura*.

Nirmal ieşi să-şi dezmorţească picioarele. Fusese o seară istovitoare: mai întâi lunga discuţie în contradictoriu cu fratele şi cumnata lui, apoi obligaţia pe care şi-o asumase de a-i pedepsi pe Bakul şi Mukunda fiindcă plecaseră fără să spună unde. Kamal fusese de părere că băiatul merită şase lovituri de băţ. Fusese nevoie de mult tact şi răbdare din partea lui Nirmal ca să-l convingă să renunţe. Discuţia îl epuizase.

Îmbătat de parfumul gardeniilor şi reginelor-nopţii plantate de tatăl său, Nirmal scoase pachetul de ţigări. Nu-i nimic dacă face concurenţă parfumului lor, îşi zise. Ce n-ar fi dat să coboare şi Meera în grădină! Trecuse atâta timp de când nu mai vorbiseră cu adevărat, cu toate că se vedeau la fiecare masă a zilei.

Nirmal ocoli casa şi ajunse în spate. În întuneric licărea un pătrat de lumină galbenă şi se apropie, curios să vadă ce este acolo. Lumina venea de la fereastra unei camere aflate în colţul grădinii – camera lui Mukunda. Privind pe geam îl văzu pe Mukunda aplecat deasupra unei cărţi, la lumina lumânării, urmărind rândul cu degetul şi mişcând neauzit din buze. Nu avea pe el decât o pereche de pantaloni scurţi. Pielea îi lucea de sudoare. La lumina lumânării umbrele de pe trupul lui tânăr, subţire, ieşeau şi mai bine în evidenţă. Nirmal văzu cum i se umflau muşchii braţului în timp ce îşi făcea vânt cu un caiet. Pieptul, la fel de musculos – după atâtea găleţi cu apă cărate! se gândi Nirmal –, se subţia spre talie, unde se zărea o dungă subţire de fire de păr. Curbele dulci ale feţei de copil aproape că se şterseseră. Umerii obrajilor se ascuţiseră, despicătura din bărbie se adâncise, liniile căpătaseră contur. Doar ochii rămăseseră la fel, cu gene lungi ca de fetiţă.

Nirmal se încruntă şi cu fruntea încreţită, adâncit în gânduri, porni fără nici un chef spre casă. Nu îl mai văzuse niciodată pe Mukunda de aproape. Dar astă-seară... Îi venea greu să recunoască, însă oboseala din seara aceasta se datora nu doar certei cu Kamal şi Manjula, ci şi cu o parte din el însuşi.

Urcă în vârful picioarelor scara goală, mergând spre camera lui de pe acoperiş. Îşi spunea că mai merită o ţigară şi un rom după cină. Şi poate că pe terasă o va găsi pe Meera.

Cu toate astea, când ajunse la primul etaj îi veni o idee şi se întoarse spre camera unde dormea Bakul. Aruncă o privire pe uşa întredeschisă şi, în semiîntunericul din cameră îi văzu forma întinsă pe pat. Dormea pe burtă, cu mâinile întinse în lături, parcă era răstignită. Razele lunii pătrundeau prin fereastra verandei şi cădeau pe picioarele ei albe. Se dezvelise din cauza căldurii. Cămaşa de noapte era adunată ghemotoc lângă şold, accentuându-i rotunjimea de curând căpătată. Părul ciufulit se răsfira pe toată perna.

Nirmal plecă în vârful picioarelor.

A doua zi Meera stătea în camera Kananbalei, cu capul aplecat peste o schiţă. Kalpana, slujnica, intră, şi fără să ţină seama de faptul că Meera era ocupată cu lucrul, îi zise:

— Dă-mi săpunul şi scoate hainele care trebuie spălate. N-ai pus nimic la uscat în curte.

Kalpana era o femeie uscăţivă, cu umerii căzuţi. Avea o voce pătrunzătoare, coc bine strâns, sprâncene groase, drepte, şi o mustaţă negricioasă. Se sprijini cu umărul de uşă ca să arate că o aşteaptă pe Meera să termine şi i se adresă Kananbalei:

— Ce mai zici, *thak'ma*, ai mai scornit vreo ocară? Ce-ai zice de măgar bălegos? Sau ticălos spurcat?

Meera inspiră adânc, dar nu spuse nimic. Şterse linia cupolei, care nu ieşise bine, şi se apucă să o deseneze din nou.

— *Arre baap*, făcu Kalpana holbându-se cu prefăcută uimire la Meera. Toată lumea are treabă astăzi! Desenează lucruri pe care le ştim de sute de ani. Ce ţi-e şi cu oamenii ăştia care îşi petrec vremea colindând pe la ruine şi temple! Dacă o ţin tot aşa, n-are să mai fie nevoie să spăl haine şi să îngrijesc de gospodărie.

Se şterse ostentativ pe faţă cu sariul şi se aşeză pe jos, cu ochii la Meera, al cărui creion începu să tremure sub privirea ei sarcastică.

Mukunda apăru în faţa uşii, cu sufletul la gură.

— Manjula te cheamă în bucătărie, zise.

Meera se încruntă la el:

— Spune-i că nu pot să vin chiar acum. Lucrez la ceva. Chiar nu pot să termin nici una din treburile mele în casa asta?

— Ooo, treburile tale! o luă Kalpana în râs. Câtă treabă pe tine de la o vreme!

Meera simți că îi zvâcnesc tâmplele. O vedea pe servitoare cum o măsoară din cap până în picioare, spunând fără să spună ceea ce gândea toată lumea: că ea, Meera, e o servitoare ca toate celelalte, doar că mersese la școală, o servitoare care ridica privirea spre stăpân, o văduvă care visa un viitor cu neputință.

Se ridică atât de brusc, încât răsturnă scaunul. Caietul de schițe și creionul căzură pe jos, dar nu le dădu nici o atenție. Văzându-i expresia, Mukunda se trase îndărăt. Meera se îndreptă spre Kalpana, care se ridică în picioare cât putu de repede.

— Dacă nu știi să vorbești cuviincios, zise Meera, să nu îmi spui nici un cuvânt. Ai înțeles?

Înainte ca servitoarea să dea vreun răspuns, se auzi vocea tremurată a Kananbalei:

— Și tu cu cine te mai întinzi în ultima vreme, Meera? Cu cine te mai întinzi? Cu-cine-te-mai-întinzi?

Meera se întoarse spre ea, îngrozită. Ochii Kananbalei erau ascunși de ochelarii în care bătea soarele dimineții. Zâmbea binevoitoare, dezvelindu-și gingiile goale. Spunea cuvintele iar și iar, ca un fel de refren, zdrăngănind din una din cutiile de tablă trimise de doamna Barnum ca să țină ritmul. Kalpana izbucni într-un hohot de râs. Meera ieși în fugă din cameră, cu ochii în lacrimi. Nu mai putea, pur și simplu nu mai putea să trăiască în Songarh. Trebuia să plece, oriunde era mai bine decât aici. Avea să se ducă la fratele ei și să-l roage să-i dea adăpost, avea să-și caute de lucru în oraș, orice, numai să scape de coșmarul de aici.

Fugi în camera din mijloc și se așeză pe marginea patului. Umerii o dureau – o senzație deja cunoscută. Viața ei se irosise întocmai ca laptele care dă în foc. „La ce puteam să mă aștept, să arunc apă peste uleiul încins și să nu mă ardă stropii săriți din tigaie?" își aminti ea una din zicalele Manjulei.

După o vreme își dădu seama că respira hârâit. „Unde mi-e cufărul?" se întrebă alarmată. „Unde e cufărul în care mi-am adus hainele când am venit aici?" Gândul o preocupa într-atât, că nu se mai putea gândi la altceva. Se ridică și căută sub pat. Urcă în podul de deasupra camerei lungi, dar printre lucrurile îngrămădite acolo nu zări culoarea gălbuie, bine-cunoscută. Din ce în ce mai tulburată, se repezi sus, la mansardă, dar nici acolo nu îl găsi. Când cobora, se trezi față în față cu Kamal, care se ducea în camera lui. Îi zâmbi cu zâmbetul nou, păstrat anume pentru ea.

Meera fugi jos pe scară, ținându-se cu mâna de balustradă. Nirmal, care urca, se dădu într-o parte ca să-i facă loc.

— Unde fugi așa? o întrebă nădăjduind să capete un răspuns, dar ea nu se opri.

La ușă zăbovi doar cât să-și pună o pereche de *chappal* și ieși. Aerul era greu, nemișcat, așa cum e întotdeauna înainte de o ploaie torențială. Meera mergea cu pași repezi. Când se îndepărtă de casă, se opri și ridică ochii spre cerul întunecat.

Dintr-odată simți pe față plesnitura vântului. Apoi vântul căpătă putere și îi umflă sariul. Luați și ei pe nepregătite, copacii înalți de la marginea câmpului se îndoiau până la pământ. Norișori galbeni de praf se năpustiră spre ea. Meera își acoperi fața cu colțul sariului și strânse pleoapele. Deasupra ei, cerul plumburiu era despicat de fulgere. Florile portocalii ale copacilor *gulmohar* prinseseră viață, strălucind în lumina puțină. Meera simți pe brațe primele picături de apă, apoi mirosul dulceag al pământului ud urcă până la ea. Picăturile cădeau din ce în ce mai repede. Meera trase la o parte *aanchal*-ul de pe față și privi în sus, oferindu-și fața ploii, apoi închise ochii ca să se ferească de puhoiul venit din cer. Câteva grupuri de oameni, adunați pe sub copaci, o priveau cu uimire.

În timp ce ploaia îi cădea pe față și pe pământul de lângă ea, murdărindu-i sariul și umplându-i papucii de noroi, un sentiment de eliberare coborî asupra ei. Va pleca în altă parte, unde nu o cunoștea nimeni, și va lua totul de la capăt. Va pleca cât de repede va putea. Se va duce într-un oraș mare, unde nu o știa nimeni. Își va găsi un loc doar al ei sub soare.

Ploaia se domolea deja, lăsând în urmă doar mirosul de pământ umed care şterse şi ultima amintire a zilelor de mânie mocnită de până acum.

Abia dacă trecuseră şase luni de când Nirmal revenise la Songarh şi tihna pe care credea că o găsise în sfârşit se risipise în doar două săptămâni, lăsând în urmă o tulburare adâncă. Acum fuma a paisprezecea ţigară pe ziua aceea, cu coatele sprijinite de parapetul terasei de pe acoperiş, şi asculta pianul doamnei Barnum care, chiar şi de la distanţa aceea, suna trist şi însingurat, dar năvalnic. Sunetul clapelor izbite cu putere avea ceva liniştitor – era un sunet venit dintr-un trecut îndepărtat, din copilăria lui. Îşi dorea să fie o fosilă supusă timpului geologic, să îmbătrânească, să se calcifieze, să împietrească, adâncindu-se tot mai tare într-o stâncă sau o albie de râu, preschimbându-se în cursul a mii de ani din carne, sânge şi măduvă în piatră tare. Mai bine să fie o fosilă decât o fiinţă omenească, să se găsească în fiecare zi în voia unei întâmplări neaşteptate şi dureroase.

În anii scurşi de la moartea lui Shanti se obişnuise într-atât cu singurătatea că nu mai ştia – sau poate nu mai simţea nevoia – să lege o prietenie. Şi iată că, pe nepusă masă, Meera îl anunţase că pleacă la fratele ei.

— Pleci... zisese Nirmal.

— Da.

— Şi când te întorci?

— Ştiu şi eu... fratele meu vrea să rămân, spune că lângă casa lui e o şcoală unde aş putea da lecţii de desen... sau de altceva. Soţiei lui îi e urât singură... mama vrea să fiu lângă ea...

Se înfăşurase mai strâns în sari, aruncase o ultimă privire spre fortul ruinat şi întorsese spatele căţeilor care încă o mai trăgeau cu dinţii de tiv, dădeau din labe cerând mâncare şi se tăvăleau prin iarbă, fericiţi să o revadă.

— Am venit doar ca să mai văd o dată căţeii. Mâine trebuie să plec.

— Te-au așteptat în fiecare seară, îi spusese Nirmal. Nu înțelegeau de ce nu mai vii. Stăteau cu ochii la poteca, sperând să apari.

— Știu, răspunse Meera. Cum i-aș fi putut face să înțeleagă? Și eu m-am gândit la ei, dar nu am avut cum să vin.

— Dar nu înțeleg, izbucni Nirmal. Ce ți-a venit să pleci așa, deodată? N-ai mai putea sta puțin, cât să...

Meera îi tăie vorba:

— Trebuie să plec. E totul aranjat. Dădu să plece, dar se întoarse să mai adauge: Dacă ați putea să mai dați mâncare câinilor, doar până ce mai cresc puțin...

Că era treaz sau că dormea, aceleași întrebări îl urmăreau pe Nirmal. Ce se întâmplase? Făcuse el ceva și de aceea pleca Meera? Vreo aluzie nepotrivită? Poate că se simțise jignită de faptul că-i adusese pește? Cu siguranță nu! Ori poate că îi era teamă fiindcă se apropiaseră unul de altul într-un mod atât de simplu și firesc?

Nu o avea doar pe Meera în minte. Gândul îi fugea de la ea la Mukunda și la altceva nu mai putea chibzui. Era incapabil să se desprindă de ei doi. Își amintea iar și iar cum se dusese la orfelinatul unde se afla Mukunda, fiindcă nu avea nimic de făcut. Fusese o toană, într-o dimineață de iarnă – plănuia să îl vadă pe băiatul pentru care tatăl lui îi lăsase bani prin testament –, dar se întorsese acasă împreună cu băiatul, care avea pe vremea aceea șase ani.

În după-amiaza aceea de demult, Manjula deschisese ușa atunci când sosise Nirmal. În spatele lui era Mukunda. Băiatul era tras la față, avea gropiță în bărbie, păr unsuros, ochi mari, strălucind de curiozitate, și gene lungi, întoarse, ca de fată. Era îmbrăcat într-o cămașă albastră care părea să fi aparținut cuiva mult mai în vârstă decât el și o pereche de pantaloni scurți care îi coborau mult sub genunchi.

— El e Mukunda, explicase Nirmal. L-am adus acasă.

Două sau trei zile după aceea se tot contraziseră dacă să-l țină pe Mukunda sau nu. Nirmal fusese de neclintit. Băiatul era prea ager ca să stea la orfelinat. Acolo nu îi învățau aproape nimic pe copii, le dădeau să mănânce tot cam atât și îi mai și băteau dacă nu erau ascultători. La urma urmei, tatăl nostru dorea să fie

bine îngrijit. E datoria noastră să-i dăm un loc unde să trăiască, să fie el însuşi.

— Cum adică, în dormitoarele noastre? protestase Manjula cu vocea tremurând de mânie. Ştii din ce castă provine? Ar putea fi din orice castă, poate chiar musulman. Nu am să îngădui aşa ceva. *Hari, Hari*!

— Înapoi nu îl trimit, repeta Nirmal. Poate să stea în camera mea.

— Cum? În camera ta? E chiar în mijlocul casei! Nu am să îngădui una ca asta. Nici în ruptul capului!

Până la sfârşit ajunseseră la un compromis. Băiatul putea să rămână, dar să stea într-una din anexe. Îi era teamă? Nirmal îl întrebase şi Mukunda zâmbise larg:

— Mie? Nu mi-e frică de nimic!

Iar acum Mukunda trebuia să plece. Fusese o bătălie lungă, dar Kamal şi Manjula câştigaseră până la urmă.

Când îl adusese pe Mukunda în casă, Nirmal nu se gândise la viitor. Acum urma să-l îndepărteze cu la fel de multă uşurinţă. Sigur, avea să găsească o scuză ipocrită. Îi va spune că îl trimite la o şcoală bună din Calcutta. Că va avea grijă să nu-i lipsească nimic. Îi va spune că s-a gândit la binele lui, să-i lărgească orizontul, să-i asigure un viitor.

Dar cu sine însuşi nu putea fi ipocrit. Adusese băiatul atunci când îi venise la îndemână, iar acum, că Bakul crescuse, nu mai avea nevoie de el.

Nirmal aprindea ţigară de la ţigară şi se plimba încoace şi încolo pe terasă. Îi era dor de vremea dinainte de a se fi întors la Songarh, când dormea în patul pliant care se legăna la fiecare mişcare, despărţit de cer doar de pânză albastră a cortului, prea ostenit după o zi de lucru în soare ca să se mai gândească sau să-şi facă griji cu privire la ceva.

Îşi dorise să studieze cutremurele, nu să le şi stârnească.

*

Meera era gata de plecare. Toate lucrurile îi încăpuseră în cufărul cu care venise la Songarh. Trenul pleca într-o oră şi Mukunda

se dusese să caute o *tonga* ca să o ducă la gară. Acum trecea din cameră în cameră, ca să vadă dacă nu cumva uitase ceva important.

Simți că o atinge cineva pe braț și se întoarse iute, abia ținându-se să nu țipe.

— Ce-i cu tine? zise Manjula. Vreau doar...

— A, Manjuladi, făcu Meera și se trânti pe cel mai apropiat pat. M-ai speriat.

Nu putea uita nici o clipă cum o atinsese Kamal cu mâna pe spate.

Manjula aruncă o privire peste umăr ca să se asigure că nu trage nimeni cu urechea și scoase o legăturică de la brâu. O deznodă și o întinse Meerei.

— Ce e?

— Ia-o, spuse Manjula. Nu poți ști când ai nevoie, o femeie are oricând nevoie de ceva pe care să conteze.

Meera desfăcu legăturica. Înăuntru erau un lanț gros de aur și șase brățări. Atârnau greu în palmă și sclipeau în penumbra din cameră.

— Nu se poate, zise ea. Nu pot să le iau.

— Nu mai sta pe gânduri, șopti Manjula grăbită. Și să nu scoți o vorbă. N-am spus nimănui. Pune-le iute în cufăr. Aurul ține și de rude și de soț unei femei când n-are nici una, nici alta. Hai, că vine Mukunda, o mai îndemnă o dată și o strânse de mână în semn de despărțire.

Meera o privi cum pleacă și fu încredințată că Manjula știa. Cu siguranță. Cu siguranță că știa ce făcuse soțul ei.

Prea mult timp de gândire nu avea însă, fiindcă Mukunda venise cu o *tonga*. După ce se urcă, Meera întoarse privirea spre casă. Părea ceva mai mică, sau poate era din cauză că arborii crescuseră de când o văzuse prima oară, cu mult timp în urmă. Pe ziduri se lățeau pete negre iar la etajul de sus, lângă parapetul de care se sprijinise de atâtea ori ca să se uite la ruine, un *peepal* micuț scosese frunzele printr-o crăpătură. Oare avea să-l mai vadă vreodată? Și ce sentiment o încerca – de tristețe, de teamă sau de ușurare?

Peste drum, o fereastră se deschise scârțâind și se auzi o voce:

— La revedere, Meera, ai grijă să mai vii din când în când!

Apoi fereastra se închise cu un clămpănit şi se lăsă tăcerea după-amiezii, întreruptă când şi când de cotcodăcitul unei găini.

Aşezată în compartiment, Meera îl privea pe Mukunda care, rămas pe peron, se lăsa de pe un picior pe altul. Nu mai voia să-i spună nimic, dar nici nu putea să se îndepărteze până nu pleca trenul. Îşi frământa mintea cum să facă să-l trimită de acolo, dar nu-i venea nici o idee. Gara era prea modestă ca să aibă un chioşc de ziare, iar mâncare avea cu ea de acasă. De fiecare dată când spunea: „Nu mai sta Mukunda, du-te acasă", el răspundea zâmbind: „Ce să fac acasă, Meeradi? Măcar aici văd trenul cum pleacă".

În jurul lui oamenii se înghesuiau şi se împingeau. Băiatul părea mai plăpând aici decât acasă, sau poate că ea nu-l mai privise cu atenţie în ultima vreme. Era îmbrăcat într-o cămaşă albastră ponosită, mult prea mare pentru el şi cârpită la umăr din câteva împunsături grosolane. Când văzu cum fusese cârpită cămaşa, Meera simţi cum i se strânge inima. Era o cămaşă primită de pomană pe care trebuie că o cârpise singur. Îi părea rău că nu-i cumpărase câteva haine înainte de plecare. În ultimele zile băiatul fusese mai retras, mai potolit. De când auzise că în scurtă vreme avea să plece la o şcoală nouă din Calcutta, nu-i mai arsese nici măcar să se joace cu Bakul.

Acum stătea lângă vagon fără să o privească, în cămaşa lui cârpită, şi desena cu papucul în praful de pe peron. Cât ar fi vrut să-l strângă în braţe!

— Tu şi cu mine am venit aici în acelaşi an, iar acum plecăm în altă parte tot deodată. Tu o să mergi la o şcoală bună, o să vezi un oraş mare, ai să devii un învăţat! Ne mai întâlnim noi, nu-i aşa?

Scoase mâna pe geam ca să-l mângâie pe obraz, dar trenul se pusese în mişcare.

— Ai grijă de tine, Mukunda, strigă ea simţind că i se pune un nod în gât, cu ochii în lacrimi fără să ştie nici ea de ce. Să vii să mă vezi, să vii curând.

Nirmal ajunse în goană la gară, cu un minut prea târziu. Nu mai văzu decât faţa Meerei, brăzdată de barele ferestrei, cum se îndepărtează şi dispare.

Două săptămâni mai târziu, altă *tonga* veni la uşă, alt fel de bagaje fură încărcate, Nirmal şi Mukunda plecară spre gară învăluiţi într-un nor de praf. După plecarea lor, Bakul se târî înapoi în casă. Se opri lângă fântână, lângă arborele de mango. Izbi o pietricică cu piciorul purtând-o până în uşa camerei lui Mukunda, dar nu putu să intre, nu putu înfrunta durerea de a vedea camera goală. Intră în casă şi rătăci prin camere; ştia că nu îl va mai găsi pe Mukunda şi gândul o speria într-atât, că simţea că se sufocă. Când un om moare nu îl mai vezi niciodată. Pe mama ei nu o văzuse niciodată şi era obişnuită cu gândul, nu suferea. Dar să ştie că Mukunda nu a murit, ci e viu, dar se îndepărtează cu fiecare învârtire a roţilor. Să ştie că trăieşte, dar în altă lume decât a ei, că face lucruri pe care ea nu şi le putea închipui, că leagă prietenii de care nu avea să afle niciodată. Să ştie că încet, încet va uita cum arată ea. Că nu îi va mai auzi vocea în fiecare zi lângă urechea ei. Astăzi ar fi putut fi o zi ca oricare alta, s-ar fi plimbat împreună prin grădină, s-ar fi jucat şi ar fi vorbit. Dar aşa... dacă ar striga „Mukunda!" cu faţa întoarsă spre fântână sau spre camera lui, nu ar mai primi nici un răspuns.

Bakul trecea din cameră în cameră, încercând să înăbuşe ţipătul care creştea în ea. Nu, nu va plânge, nu le va da această satisfacţie celor mari. Dar nici nu va mai vorbi vreodată cu tatăl ei. Nu putea să aştepte măcar până făceau excursia la Manoharpur, de mult promisă, şi abia apoi să-l trimită pe Mukunda la şcoală?

— Nu, spusese tatăl ei în felul impersonal care era doar al lui. Au început săpăturile, nu pot să-mi iau vacanţă acum. Am treabă la Calcutta săptămâna viitoare şi am să-l iau numai pe Mukunda de data asta. La Manoharpur putem merge şi mai încolo. Vom merge împreună, nu e ultima oară când îl vezi, Bakul, fii înţelegătoare.

Nu era ultima oară? Ba da, era încredințată că nu îl va mai vedea niciodată. Și chiar dacă avea să-l reîntâlnească, nu va mai fi la fel. Și Mukunda credea așa, măcar că nici unul din ei nu scosese o vorbă în dimineața aceea, când stăteau întinși pe iarbă, în grădină. În rochia lui Bakul se prinseseră bucăți de stuf și țepi, scaieți încăpățânați pe care Mukunda se străduise să-i desprindă, strâmbându-se de necaz că nu ieșeau din țesătură. Bakul se hotărâse să nu spele niciodată rochia cu care era îmbrăcată în ultima dimineață petrecută cu Mukunda. Avea să o păstreze așa cum e, ascunsă într-un colț al dulapului, și scaieții îi vor aminti de el.

În camera unde făcea lecțiile zări ceva pe pervazul ferestrei. Se apropie și găsi un fluier subțire, lung, făcut din bambus. Era fluierul lui Mukunda, îl cumpărase la *mela* din Songarh și învățase să cânte câteva melodii neobișnuite cu el. Cum de uitase să-l pună în cufărul lui nou-nouț, printre hainele noi-nouțe?

Bakul se așeză pe pervaz și mângâie fluierul, trecând cu degetele peste găuri. Îl duse la buze ca și cum ar fi vrut să cânte.

Apoi ridică fluierul și se izbi cu el peste palmă. Își privi palma și izbi din nou. Izbi iar și iar, fără să se oprească, căzută parcă în transă, până când palma se înroși, făcu bășici și pielea se crăpă.

Partea a treia
LA MALUL APEI

I

— Ia uitați-vă, un schelet! strigă unul dintre lucrători.

Oricât de ocupat eram și oricâte clădiri aveam de construit, eram întotdeauna de față când începeau săpăturile. In acea zi stăteam pe un scaun pliant de metal, în mijlocul șantierului, la adăpostul umbrelei mele negre, la vremea aceea atât de uzată că soarele pătrundea prin ea ca prin capacul unei solnițe. Cu o săptămână înainte curățasem terenul de ultimele resturi ale conacului dărăpănat pe care îl demolasem și acum începeam lucrul la fundația noii clădiri. Mă certam cu administratorul în legătură cu nu știu ce amănunt din registrele lui contabile când se auzi glasul unui muncitor:

— Ia uitați-vă, un schelet!

După câteva clipe de tăcere răsună vocea altuia, dezamăgită:

— Aș, e doar un câine sau o pisică. Dă-i bătaie, Nandu.

Am privit pământul răsturnat și, într-un mănunchi încâlcit de rădăcini albicioase, am văzut scheletul aproape perfect păstrat al unui câine, după cât se părea. Era înfășurat în resturile mucegăite ale unei pături și avea alături un castron de aluminiu, din care probabil mâncase toată viața. M-am așezat pe un bolovan, alături de mormânt. Mă încerca o părere de rău nepotrivită pentru acest câine necunoscut, pentru familia care îl îngropase împreună cu pătura și castronul lui fiindcă nu-i lăsase inima să-l despartă de ele. Nu știu de ce, m-am gândit la copiii care trebuie că au țopăit alături de câine prin grădina conacului care nu mai era.

A fost odată o casă pe care o știam cu ochii închiși, până la ultimul copac din grădină, o casă unde treptele se tociseră de atâta folosire și ale cărei ferestre nu se închideau. Oftalmologul

m-a întrebat la un moment dat: „Vedeți vreodată corpuri străine? Puncte negre care parcă plutesc?" Iar eu în sinea mea ziceam: „Nu corpuri, ci case, și nu străine, ci crescute în sângele meu".

— Săpăm mai departe, Babu? mă întrebase muncitorul după ce tăcuse o vreme, uimit de ceea ce vedea; nu putea crede că eram aproape așezat în praf, lângă mormântul câinelui.

Nu mă lăsa inima să arunc și câinele odată cu gunoaiele pe care le încărcam zilnic în camioane și le duceam de acolo.

În momentul de față, opt familii locuiesc în clădire, una deasupra celeilalte și toate deasupra oaselor și a castronului, pe care le-am ascuns în adâncul fundației; în apartamentele noi nu e loc pentru schelete.

În casele vechi oamenilor le e teamă de fantome. Eu știu însă că tocmai clădirile noi sunt cele bântuite, și anume de casele dărâmate pe locul cărora s-au ridicat. Casele vechi nu pleacă nicăieri. Rămân tot acolo, dărăpănate și mucezite; camerele întunecate de pânze de păianjen stau la pândă în colțurile bucătăriilor sclipitoare și ale băilor îmbrăcate în marmură; grădinile și casele scărilor de odinioară se înghesuie în puțul ascensorului.

Dacă ar fi după mine și fără să ținem seama de meseria mea, aș lăsa casele vechi întocmai așa cum mi-ar spune amintirea că au fost de la început. Termitele ar scrie istorii pe ziduri și tavane iar cărările șerpuite croite de ele ar prefigura distrugerea finală. După ce termitele vor fi măcinat casele și le vor fi redat pământului, ciclul natural se va închide.

Eu, care n-am avut niciodată un cămin, nici măcar o casă, știu totul despre ele.

Numele meu e Mukunda. Aceasta e povestea mea.

*

Alți oameni au istorioare despre cum și-au căpătat numele. „Bunicul mi-a zis Nachiketa, ar povesti unul, și apoi tata mi-a zis Arjun." Eu nu am nimic asemănător de povestit. Cine mi-a dat numele? De ce e un nume hindus? Nu am răspuns la întrebările astea. Poate că Amulya Babu, cel care, pe cât mi s-a spus, m-a

adus la orfelinatul de care sunt legate primele mele amintiri, mi-a dat acest nume la nimereală, atunci când i s-a cerut să completeze un formular. Sau poate că mama mea, cine o fi fost, şi-a dorit dintotdeauna ca, dacă are un băiat, să-i spună Mukunda.

Oamenii mai spun istorioare şi despre trăsăturile lor fizice. Până şi cei ajunşi la o vârstă înaintată discută dacă au moştenit nasul tatălui sau bărbia mamei. Sunt înalţi fiindcă aşa era şi bunicul lor? Şi copiii, oare copiii vor moşteni pornirea familiei spre nebunie sau tendinţa spre chelire? Eu nu sunt împovărat de astfel de întrebări. Recunosc, copil fiind, mi-am petrecut mulţi ani cercetând din priviri pe străinii din jurul meu şi întrebându-mă dacă figura lor ar putea fi o hartă care să mă îndrume către părinţii mei necunoscuţi. Dar mi-a trecut repede. Pe măsură ce creşteam, am început să trăiesc un fel de sentiment de libertate în comparaţie cu băieţii care aveau rude cunoscute. Lor le erau interzise o mie de lucruri, mie – nici unul. Puteam să fac orice cu mine. Nu eram legat de nici o castă sau religie şi din această cauză nu aveam nici un motiv de necaz, aşa cum avea tot restul lumii. Eram uşurat de povara obârşiei, a apartenenţei, a înrudirii.

*

Când eram la colegiu, făceam tracţiuni pe ramura unui arbore de mango împreună cu prietenul meu Arif, eu, ca să fac umeri laţi, el, ca să crească în înălţime. Arif începuse să chelească, însă îi intimida pe mulţi fiindcă era foarte solid; semăna mai degrabă cu un boxer scund, ras în cap. De felul lui era însă blând, cumsecade şi i se făcea rău dacă strivea un gândac sub papuc. Eram prieteni fiindcă nici unul din noi nu-şi găsise locul acolo: eu eram un provincial, fără castă şi avere; el era musulman. Eram mai înalt decât Arif, aşa că îmi plăcea să merg alături de el pe stradă, cu părul meu bogat legat la ceafă, mândru de cureaua mea cea nouă, cu o cataramă lucitoare în formă de inorog ridicat în două picioare. Aveam două cămăşi largi de bumbac pe care le purtam cu mânecile suflecate. Hoinăream împreună prin Chowringhee[1],

1 Cartier din Calcutta.

trăgând cu ochiul la fetele anglo-indiene care purtau fuste şi bătându-ne capul cum să intrăm în vorbă cu ele. Cu toate că ne dădeam aere de orăşeni, ne era ruşine şi chiar teamă să deschidem gura, aşa că Roxanele şi Lisele treceau pe lângă noi sporovăind între ele, fără să ne ia în seamă. Aprindeam ţigări, simţind că privirile se întorc spre noi atunci când suflam fumul. Ne străduiam să părem blazaţi, dar priveam Calcutta cu gura căscată, parcă eram prima oară acolo.

Aşa am ajuns amândoi la optsprezece ani, luna şi ziua când se născuse el fiind cunoscute, ale mele – oricând le hotăram. Era anul 1945 şi terminasem şcoala. Habar n-aveam încotro să o apuc, dar ideea de a munci şi de a câştiga bani îmi făcea cu ochiul. Toată viaţa trăisem din pomana primită de la alţii. Cât stătusem la orfelinat nu prea înţelesesem ce e cu mine, dar cât locuisem la familia lui Nirmal Babu îmi dădusem seama de situaţia mea şi sufeream ca şi cum aş fi avut o băşică de care se freca marginea aspră a papucului. La vârsta de optsprezece ani am hotărât că nu voi mai depinde niciodată de nimeni. Ştiam că Nirmal Babu voia să îmi continui studiile, dar la fel de bine ştiam că eu nu doresc acest lucru. De cum mi-am găsit o slujbă, cu toate că era un post foarte prost plătit de funcţionar la o tăbăcărie, nu am mai ridicat dobânda la banii depuşi de Nirmal Babu la bancă. I-am scris lui Nirmal Babu o scurtă scrisoare spunându-i că îi sunt recunoscător pentru tot ceea ce făcuse, dar că nu va mai trebui să-mi trimită bani. Am renunţat la camera din căminul colegiului şi am plecat fără să las adresă de corespondenţă.

Am rupt orice legătură cu Songarh, aşa cum şi el se rupsese de mine. Eram singur, de capul meu. Nici un pilot care se ridică deasupra norilor, nici un cătărător care ajunge pe piscul cel mai semeţ n-ar fi simţit ameţeala şi euforia care mă cuprinseseră.

*

Acum, că terminasem colegiul, m-am apucat să-mi rostuiesc o locuinţă şi un mijloc de trai. „Găseşte-ţi o nevastă, una bogată", râdeau de mine băieţii de la cămin, „doar eşti un mire pe cinste,

copil din flori, fără castă." Arif se pregătea să plece din Calcutta căpătase un post de contabil în slujba unei rude bogate, fabricant de textile din Lahore. Cu două zile înainte de plecarea lui am făcut o lungă plimbare pe străzile Calcuttei. Mergeam cam la întâmplare, dar pretextul era că ne îndreptăm spre casa unde avea o cameră închiriată. Era o zi liniştită, aerul era nemişcat şi începuseră să se adune nori negri. Din când în când un fulger brăzda cerul şi după vreun minut se auzea şi bubuitul tunetului. Hoinărisem pe aleile înverzite ale parcului Maidan, mâncasem o farfurie de *kabab* şi *roti* pe strada Dharamtolla şi o pornisem agale spre strada Colegiului. Arif se oprise să se uite în vitrina unei librării, iar eu stăteam cu faţa spre stradă şi îl îndemnam:

— Hai mai repede, că începe să plouă.

Chiar atunci i-am văzut pe trotuarul din faţă: Nirmal Babu avea o traistă de pânză în mână, era mai tras la faţă decât îmi aminteam eu şi fruntea mai dezgolită de păr. Lângă el se afla o fată care trebuie să fi fost Bakul. Arăta întocmai ca Bakul, dacă nu ţineam seamă de sari – nu o văzusem niciodată îmbrăcată astfel. Dacă ar fi întors puţin capul spre stânga i-aş fi văzut faţa. Priveam neputincios la şirul de maşini şi de oameni. Apoi mi-am aţintit ochii asupra fetei, sperând că se va întoarce spre mine. Dacă aş fi putut traversa bulevardul viermuind de oameni şi maşini aş fi fost lângă ei şi le-aş fi spus: „Câtă vreme a trecut!" Cum era cu putinţă ca eu să-i văd, dar ei să nu mă vadă pe mine? Priveau în altă parte, spre celălalt capăt al străzii. Din când în când spuneau ceva şi Nirmal Babu se uita la ceas.

M-am întors spre Arif:

— Tu mergi la Suleiman Chacha, eu trebuie să...

Încă mai vedeam capul lui Nirmal Babu deasupra celorlalţi oameni de vizavi. Chiar deasupra lui atârna pieziş o reclamă ruginită pentru crema Cuticura, reprezentând o fată cu obraji rozalii de pe care se jupuia vopseaua. În spatele lui se înşiruiau câteva anticariate ale căror cărţi ajunseseră să invadeze trotuarul. Am dat să traversez strada dar m-am oprit la mijloc fiindcă venea un tramvai. S-a oprit în faţa mea şi n-am mai văzut nimic. L-am blestemat pentru că se oprise acolo, chiar în acel moment. Dar trebuia

să oprească, să ia pasageri, mi-am dat seama în clipa următoare. Asta era! Nirmal Babu şi Bakul se uitau în partea cealaltă aşteptând tramvaiul şi acesta venise. Am luat-o la fugă, dar tramvaiul se pusese deja în mişcare. De afară îl vedeam pe Nirmal Babu învârtindu-se prin compartimentul bărbaţilor, în căutarea unui loc. În compartimentul rezervat femeilor am văzut chipul lui Bakul, la doar un metru sau doi de mine. Am deschis gura ca s-o strig şi poate că am şi strigat-o, fiindcă mi s-a părut că o clipă a privit afară, ca şi cum căuta din ochi pe cineva, dar apoi tramvaiul a pornit, ea s-a întors cu spatele şi eu m-am dat înapoi.

— Era un 23! a exclamat Arif cu ochii la tramvaiul care se îndepărta. De ce nu m-ai strigat, mergea direct la Suleiman Chacha acasă... Hei, Mukunda, mă auzi? Arăţi de parcă ai văzut moartea cu ochii.

— Nu, nu-i nimic, am mormăit eu. Eram prea departe, nu l-am fi prins nici dacă am fi alergat.

Primul meu impuls fusese să mă reped spre ei, dar în clipa aceea, stând lângă tramvai, văzându-i cum nu mă văd, întrebându-mă dacă ar fi vrut să mă vadă, amărăciunea de pe vremuri mă năpădise din nou şi mi-am adus aminte de cum mă goniseră din viaţa lor.

Suleiman Khan era proprietarul casei unde închiriase Arif o cameră. Noi îi spuneam Suleiman Chacha, în semn de respect pentru vârsta lui. Când am ajuns acasă după o zi de plimbare, l-am găsit citind ziarul *Statesman*, cu papagalul cocoţat pe umăr. Chiar când mă pregăteam să plec, a început să vorbească. A zis că îi va fi urât fără Arif. Dintotdeauna avuseseră un chiriaş, înaintea lui Arif mai fuseseră şi alţii. N-aş vrea să locuiesc în camera lui Arif?

Nu era prea sigur de el. Vorbele i se desprindeau de pe buze şi rămâneau între noi, amplificate de tăcere. Era aproape o obrăznicie din partea lui. Cred că eram singurul băiat de la colegiu care îl vizita pe Arif acasă şi lua masa aici cu el. Era destul că veneam

în vizită, darămite să mai şi locuiesc aici! Cine a mai auzit ca un hindus să locuiască în casa unui musulman, mai ales în ziua de azi, când lumea nu vorbea decât despre împărţirea ţării în zona hindusă şi zona musulmană, India şi Pakistan. Dacă aş avea de ales, încotro aş apuca-o? Nu mă simţeam prea hindus, de fapt nu mă simţeam nimic anume, mai ales că auzisem atâtea bârfe în legătură cu originea mea. Pe de altă parte mi se oferea un acoperiş. Trebuie că începusem să zâmbesc, fiindcă l-am văzut pe Chacha răspunzându-mi cu un zâmbet, iar apoi Arif m-a bătut pe spate zicând:

— Aici nu e ca la cămin, Mukunda, trebuie să te civilizezi!

Suleiman Chacha îmi oferea un cămin chiar atunci când rămâneam pe stradă. Oare înţelesese că am nevoie de un adăpost pentru că simţea cumva că şi el îşi va pierde în curând căminul? Ştia el că de acum într-un an străzile vor fi bântuite de bandele de hoţi, ieşite la prădat? Şi că el va fi nevoit să se retragă acasă înainte de căderea serii? Trebuie că intuise ceva, altminteri de ce aşa, pe neaşteptate, ar fi oferit adăpost unui străin despre care nu ştia aproape nimic?

Mi-am adus cufărul şi m-am instalat în camera lui Arif. Suleiman şi nevasta lui nu au vrut să-mi ia chirie, ba mi-au dat şi două mese pe zi. Mi-au spus că n-au copii şi se simt singuri în casa prea mare. Nici lui Arif nu-i ceruseră chirie. Am fost uluit de dărnicia lor, ştiind că nu voi putea răspunde niciodată pe măsură.

*

Suleiman Chacha era profesor de istorie. De ani de zile preda la o şcoală dărăpănată din Baghbazar şi, cu toate că şcoala era vestită pentru bătăuşii ei, care nu prea dădeau pe la ore, băieţii se înghesuiau la orele lui Suleiman Chacha. El le povestea nu doar despre împăraţi, ci şi despre concubine, sclave, soţii şi generali. Orele lui se lungeau adesea peste cele patruzeci de minute reglementare. Vorbea cu elevii despre casele, bazarele, drumurile, doctorii, şcolile şi ţăranii din vremurile apuse. Cei mai mulţi profesori erau fericiţi să aibă oră după Suleiman Chacha, fiindcă

aveau de predat cu douăzeci de minute mai puțin și puteau să dea vina pe el, cu toate că unii, invidioși pe popularitatea de care se bucura în rândul elevilor, îl pârâseră directorului că nu se ține de programă și nu îi pregătește pe copii pentru examene. Dar poate că și directorul căzuse pradă farmecului acestui profesor mai puțin obișnuit și nu lua nici o măsură ca să-l strunească.

Au fost multe seri în arșița cărora am stat amândoi pe verandă, gonind țânțarii cu evantaiele. Ascultam, vrăjit la rândul meu, poveștile lui Chacha despre biblioteca lui Jahangir[1] sau despre ultima călătorie nostalgică în Burma a șahului Bahadur[2]. Pentru Suleiman Chacha trecutul trăia întotdeauna în prezent și din acest punct de vedere îmi aducea aminte de Nirmal Babu, care măsura timpul mai degrabă în veacuri decât în minute și secunde. Dacă asculta muzică, Suleiman Chacha își amintea cum cânta Tansen[3] pentru împăratul Akbar, dacă mânca frigărui povestea celor din jur despre *khansama* lordului Clive[4], iar o bubă la picior era un prilej să istorisească râzând în hohote cum, în Evul Mediu, se întreceau în înjurături doftorii hinduși, *vaid*, cu cei islamici, *hakim*. În timp ce el vorbea, dregându-și glasul din când în când, eu nu doar vedeam întâmplările din vremuri trecute, ci puteam chiar și să le simt mirosul și să le aud. Dar când încercam eu însumi să spun altora acele povești, parcă nu mai erau aceleași.

Când dădeai ochii cu el nu-ți făcea o impresie deosebită. Era scund, de-abia îmi ajungea mie până la umăr. Chelise de tânăr și acum pielea capului strălucea de transpirație, așa cum li se întâmplă locuitorilor Calcuttei în cea mai mare parte a anului. Avea o barbă îngrijită, deși rară, iar fața prelungă, osoasă, era mărginită de urechile uriașe, ai căror lobi coborau aproape până la bărbie. Dar ceea ce îți atrăgea mai tare atenția la el erau ochii cenușii, luminoși, adumbriți de sprâncene atât de stufoase, încât compensau chelia și barba rară.

---

1 Împărat al Indiei (1569-1627), patron al artelor.

2 Împărat al Indiei (1775-1862), detronat de britanici după o domnie foarte scurtă și exilat în Burma.

3 Compozitor, cântăreț și muzician hindus din secolul al XVI-lea.

4 General englez (1725-1774), guvernator al Bengalului.

Se căsătorise cu Chachi la o vârstă foarte fragedă, iar la vremea când am ajuns eu să-i cunosc, ea îl trata cu un fel de exasperare stoică. Îl boscorodea, ba cu voce tare, ba mormăind, pentru orice făcea: că lăsa apa din cadă să se răcească în dimineţile de iarnă; că nu-i transmisese lăptarului ordinele ei precise; că umpluse casa de cărţi; că musafirii lui veneau prea devreme şi plecau prea târziu. Chacha o asculta cu o lucire şugubeaţă în ochi şi, când ea tăcea, spunea doar:

— Cum se poate, Farhana Begum, de atâta vreme nu m-a mai dojenit nimeni. Oare am nimerit în altă casă?

Locuinţa lor, aflată pe o *gulli* plină de prăvălii, era o clădire spaţioasă, cu etaj şi un petic de curte unde creşteau un mango şi un lămâi. Casa era moştenită de Chacha de la un unchi care nu avusese copii. Aveau puţine mobile şi totul era foarte curat, dar cuverturile erau tocite până la urzeală, iar draperiile erau cârpite în zeci de locuri care se vedeau atunci când soarele bătea în fereastră. Nu-şi puteau permite decât un ventilator; îi dădeau drumul doar după-amiaza, iar noaptea în camera mare din mijloc.

Exista o explicaţie a vieţii lor ascetice. Chacha avea salariu mic – ce profesor a fost bogat vreodată? –, dar, pe lângă asta, ori de câte ori avea bani, îi cheltuia pe cărţi sau discuri. De câte ori venea acasă cu o carte sau un disc noi sau cumpărate de la anticariat, le ţinea ascunse în haine şi se furişa sus pe scară. Chachi înţelegea cum stau lucrurile după felul cum se purta soţul ei, striga după el:

— Iar? Nu te mai astâmperi odată! Ai uitat că trebuia să cumpărăm o *kurta* nouă luna asta? Ştii că la şcoală râd copiii de hainele tale?

— Of, Farhana *bibi*, dar să ştii că umblam după cartea asta de luni de zile. Taman când dădeam să mă sui în autobuz am ochit-o într-un maldăr de cărţi, m-am dus acolo, m-am tocmit... Mi-au mai rămas ceva bani şi ţi-am cumpărat nişte brăţări frumoase de ei, dar în toată vânzoleala am pierdut autobuzul şi...

— Nu mai vorbi prostii, nu vreau să mai aud nimic!

Chacha căuta atunci ajutor la mine:

— E o carte minunată, *bhai*, citește-o și spune-mi, spune-i lui Chachi...

Îmi întindea cartea ca să o admir, dar mi-o smulgea din mână după câteva clipe ca să o deschidă și să miroasă paginile. Dacă avea o gravură frumoasă pe pagina cu titlul, mi-o arăta. Scotea coperta și mângâia cu degetul literele aurite, imprimate în relief pe cotor. Când ajungea aici uitase cu totul de săpuneala pe care i-o trăsese Chachi și se ducea la ea cu cartea:

— Uite, Farhana, uite ce litere frumoase!

Chachi ieșea din cameră, dar o auzeam cum bombăne în bucătărie sau de fiecare dată când trecea pe lângă noi. În schimb, la cină, primul căruia îi dădea *roti* fierbinte era Chacha, iar seara se lăsa liniștea: el citea cartea cea nouă, ea cârpea haine, fredonând încet melodii vechi. Eu mă învârteam de colo-colo, fără chef de nimic, până când Chacha ridica privirea către mine, încruntat:

— Nu poți sta într-un loc? Ia și citește cartea pe care ți-am dat-o săptămâna trecută.

*

Aveam nouăsprezece ani și locuiam de vreun un an în casa lui Suleiman Chacha. Despre ziua aceea nu-mi pot aminti în ce lună sau măcar în ce anotimp era, nu-mi vin în cap decât amănunte neînsemnate. De pildă, îmi amintesc că în seara aceea am mâncat pâine cu ceai. Mâncasem doar rareori pâine, fiindcă era mai scumpă decât *roti*, dar în ziua aceea s-a întâmplat să trec pe lângă vechea mea școală, cea unde mă trimisese Nirmal Babu după ce plecasem de la Songarh. Brutăria de pe vremuri era tot acolo, iar mirosul de pâine abia scoasă din cuptor, care mă chinuise în toți anii de școală, umplea și acum strada. Nu m-am putut opri: am dat tot mărunțul din buzunar pe o bagheță de pâine caldă. Când am ajuns acasă cu pâinea Suleiman Chacha a exclamat:

— Ia uite ce chiriaș bogat avem! De-acum o să-i cerem chirie.

Iar Chachi:

— Dacă doreai atât de mult pâine, de ce n-ai spus? Eu credeam că-ți place *roti*, așa cum îl fac eu.

Am scos și bucata de unt galben cumpărată de la Polson – o cheltuială încă și mai extravagantă – și am prăjit pâinea pe reșoul lor. Până în ziua de azi mă ia cu amețeală când simt miros de pâine prăjită. Le-am oferit feliile groase, arse pe margini, scăldate în untul galben, sărat. Chacha a muiat felia în ceai.

Chacha era încălțat cu vechea lui pereche de *chappal*, cei cu o curelușă de piele pentru degetul mare. *Kurta* care îi servea și drept pijama era desfăcută la cusături în mai multe locuri. Ne aflam cu toții pe veranda largă, așa cum stăteam în fiecare zi la sfârșitul zilei. În depărtare s-au auzit zgomote, pocnituri ca de artificii, și Chacha a zis:

— Trebuie că se sărbătorește ceva.

A aprins o țigară și a dat fumul afară cu un oftat. Simțeam mirosul plăcut de tutun, un pic înțepător. În ciuda gălăgiei, tihna a coborât peste noi, ca și cum am fi fost într-un glob de cristal în care lumea de afară nu putea pătrunde. Ceștile, farfurioarele, pictate cu flori purpurii, acum decolorate, parfumul subtil al ceaiului, până și marginile aurii ale farfuriilor, ciobite ici și colo, toate aveau un fel de perfecțiune pe care n-aș fi vrut să o ating, de teamă să nu o stric. Spre soare-apune, ultimele raze portocalii se preschimbau într-un roz luminos.

După ce am terminat pâinea și am băut ceaiul Chachi a înfășurat restul de unt în hârtie iar eu m-am dus pe acoperiș să fumez.

N-am mai apucat să aprind chibritul. În depărtare, de jur împrejur, vedeam un inel arzător de o frumusețe înfricoșătoare: orașul fusese incendiat. Flăcări portocalii se ridicau în aer, se stingeau și izbucneau în altă parte. Cerul căpătase o culoare roșie, sinistră. Din depărtare ajungea până la mine un huruit monoton, întrerupt când și când de un țipăt ascuțit. Am auzit din nou explozii și am înțeles că nu erau pocnitori, ci probabil bombe. Cerul se acoperea de un văl gros de fum, mirosea a păr, a carne și cauciuc ars. Măcar că știam că mă aflu prea departe ca să fiu în pericol, am simțit spaima cum crește înlăuntrul meu, până când nu m-am mai putut gândi la nimic altceva. Simțeam că ceva mult mai mare decât aș fi putut eu cuprinde cu mintea se pusese în mișcare în

întunericul dintre focuri, ceva despre care instinctul îmi spunea că ne va schimba viețile pe vecie.

Eram prea absorbit de privelișteа focului și de strigătele oamenilor ca să bag de seamă că Suleiman Chacha era acum alături de mine. A scos din buzunar un pachețel de foițe subțiri de țigară și foșnetul lor m-a făcut să tresar. Cu gesturi măsurate s-a apucat să răsucească o țigară și nu a ridicat privirea spre flăcări decât atunci când vârful aprins al țigării a început să lucească în întuneric.

— Cred că va trebui să plecăm de aici o vreme, zise ca și cum vorbea de vacanța de vară.

— Să plecați? Cum adică? Unde să plecați?

— La rudele mele din Rajshahi, răspunse. De ani de zile mă roagă să le vizitez. Acum e un moment potrivit.

— Nu e nevoie să plecați nicăieri, am sărit eu. N-o să vi se întâmple nimic vouă. Au dat foc la mahalale.

— A, firește, n-are nimic de-a face cu incendiile. Cred că Chachi are nevoie să schimbe aerul. E un pic cam tristă în ultima vreme.

— Dacă vrea să schimbe aerul, de ce nu vă duceți la Darjeeling?

— Pe rudele acelea trebuie să le vizităm, a zis el râzând cu jumătate de gură. Dacă uită de noi? Și apoi, ține cont că am o cameră sau două ale mele în casa strămoșească de acolo. Nu crezi că ar trebui să-mi cer drepturile?

Știam la fel de bine ca el că nu puteam vorbi despre adevăratul motiv al plecării. Încă de când mă mutasem în casa lor simțisem că răsturnările politice și violența care ne înconjura, veștile despre revoltele din Punjab și din enclavele musulmane din nord îl îngrijorau profund, la fel ca pe oricare dintre noi. Discutam despre asta când și când, dar ca despre o amenințare care mocnea departe de noi, o flacără care ne-ar putea atinge, dar nu și arde. Nu gândeam că flacăra va ajunge vreodată atât de aproape încât să ne pună viețile în primejdie.

Dar acum primejdia era asupra noastră.

Când intram în camera unde Chacha stătea la taclale cu prietenii lui sau doar cu Chachi, se făcea liniște o clipă, după care începeau să vorbească despre un subiect inofensiv. Înainte vreme, Chacha avea obiceiul să iasă în oraș ca să se vadă cu prietenii lui

hinduşi, pe când acum parcă se vedea numai cu prietenii musul mani, şi asta doar acasă. Când credeau că nu-i aud, vorbeau despre cum să plece din ţară. Într-o după-amiază chiar am plecat de acasă fiindcă am auzit pe cineva plângând înăbuşit în camera unde tocmai voiam să intru. Mă simţeam din ce în ce mai străin în casa care devenise căminul meu.

— Nu e nevoie să plecaţi, repetam iar şi iar, dar nici eu nu credeam ce spun.

În zilele acelea oameni pe care îi consideram cumpătaţi, liniştiţi, vorbeau despre cum să adune sticle de acid pe care să le folosească drept arme. Dacă mulţimea dădea năvală în casă, căutându-i pe Chacha şi Chachi, unde aveam să-i ascund? Cum puteam să-i salvez?

Suleiman Chacha mai trase tare din ţigară, dar aceasta, aşa cum se întâmplă cu cele răsucite cu mâna, se stinsese. Căută chibriturile în buzunar şi aprinse din nou mucul înnegrit.

— Tu să rămâi să locuieşti aici, a repetat. Chiar ar fi mai bine dacă n-am pune lacăt la plecare, cine ştie ce s-ar putea întâmpla? Să ai grijă de casă până ne întoarcem noi.

— Cât timp o să fiţi plecaţi? l-am întrebat.

— Eu sper că nu prea mult. Nu-ţi bate capul şi o să vezi că mă întorc mai repede decât ai zice.

— Şi orele de la şcoală?

— Nu le spun nimic. Am să zic doar că plec pentru două luni.

— Şi crezi că n-o să-şi dea seama?

— Directorul e un om cumsecade. Nu mi-a pus în vedere să plec. Dar eu cred – adăugă zâmbind pe sub mustaţă – că o să-i pară bine dacă nu mai vin.

*

Ştiam despre casa familiei din Rajshahi. Chacha nu prea vorbea despre trecutul lui, dar Chachi era oricând dornică să povestească. Casa aceea era o veşnică pricină de ceartă între ei, mai ales când rămâneau fără bani. Chacha era al doilea din cei patru fii ai unui funcţionar guvernamental din Rajshahi care lăsase

după moarte o moşie şi o casă enormă. Ar fi trebuit să fie împărţită în mod egal între fraţi, dar Suleiman Chacha, care nu locuia în Rajshahi – şi, de fapt, nu trăia în lumea materială –, fusese păcălit: fraţii luaseră şi partea lui. Dreptul lui la moştenire încă exista în principiu, dar nu ar mai fi avut cum să-l ceară. Când se apropia sfârşitul lunii şi banii din casă erau pe terminate, Chachi se simţea şi mai sărăcită decât la începutul lunii. Îmi spunea de multe ori:

— Dacă am avea chiar şi o optime şi am vinde terenul cultivat cu orez am avea îndeajuns cât să nu ne mai facem niciodată griji. V-aş găti *phirni* şi *biryani* în fiecare zi, am avea ventilatoare de tavan în fiecare cameră şi n-am mai muri de cald toată vara. Dar crezi că Chacha are de gând să facă ceva? Cei ca el n-ar trebui să se însoare, ci să stea sub un copac şi să facă pe Buddha.

Chacha îi tăia vorba dojenitor:

— Visuri deşarte, iar visuri deşarte. Când ai de gând să încetezi?

Dar în ultima săptămână a lunii, când scotoceau prin sertare căutând ultimii bănuţi rămaşi, gândul le fugea la moştenirea care le-ar fi putut pica din senin.

Iar acum, pe negândite, Chacha şi Chachi se vedeau nevoiţi să plece spre Rajshahi, ca să ceară partea lor din casă şi din moşie, partea pe care o pierduseră demult.

*

Dar cea mai mare încurcătură legată de plecarea lui Chacha şi a lui Chachi s-a dovedit a fi nu grija casei sau a felului cum îşi vor câştiga traiul sau a relaţiei cu rudele şi prietenii. Cel mai mult se frământau din cauza papagalului pe care îl lăsau în grija mea. Mie, unul, nu-mi place să am păsări în preajma mea. Sunt de părere că aparţin altei lumi şi acolo ar trebui să rămână. Papagalul îmi era la fel de drag ca o şopârlă pe care o găseam ascunsă în spatele noptierei. Aş fi dorit să fie amândoi cât mai departe.

Papagalul lui Suleiman Chacha se numea Noorie. Arăta ca orice papagal, cu penajul verde strălucitor şi un guler roşu-purpuriu. Când stătea în colivie şi privea oamenii din jur putea să facă o rotaţie completă cu capul, parcă nu era viu. În fiecare seară

Suleiman Chacha acoperea colivia cu o pânză şi în timpul ăsta îi şoptea cuvinte liniştitoare papagalului, pe un ton rezervat doar lui. Cât era ziua de lungă, Chacha şi Chachi îl îmbiau cu ardei verde şi grăunţe. Colivia era mare şi avea un leagăn înăuntru. O aşezau pe veranda largă de la etaj, de unde se vedea pe deasupra copacilor, aşa că Noorie, gândeam eu, putea să-şi privească cu invidie semenii.

De fapt sunt nedrept, fiindcă pasărea zbura liberă prin casă mai toată ziua. De cum termina rugăciunea de dimineaţă, Suleiman Chacha se ducea la colivie şi ridica pânza cu un gest teatral. Cârâia cam aşa cum fac găinile iar papagalul îi răspundea clămpănind din cioc şi rostind un cuvânt sau două. Chacha îl învăţase să-şi spună numele şi încă vreo câteva cuvinte şi era încântat de repertoriul papagalului. Întocmai aşa cum fac părinţii cu copiii lor, îl îndemna să vorbească ori de câte ori veneau oaspeţi în casă.

Aşa se salutau în fiecare dimineaţă, murmurând vorbe de alint, după care Noorie se cocoţa pe o uşă sau, dacă putea, pe umărul lui Chacha şi rămânea acolo cât timp acesta trebăluia prin casă. Uneori se aşeza şi pe umărul meu, înfigea ghearele în *kurta* mea subţire şi mă gâdila cu penele în ureche. Aş fi dat orice să scap de el.

— De ce nu îl luaţi pe Noorie cu voi? am întrebat-o pe Chachi; n-aveam nici un chef să rămân cu el pe cap.

M-am dus după ea în bucătărie şi am găsit-o stând pe jos, sprijinită de uşă, alegând orez. Se uita cu atenţie la boabe şi împingea pietricelele într-o parte cu degetul. Pe tavă erau două grămăjoare, una de orez, alta de pietricele şi neghină, despărţite de o dungă aurie de metal. Când am intrat, Chachi n-a ridicat privirea. A glăsuit cu voce tremurată, cum i se întâmpla adesea în acele zile:

— N-avem habar unde o să putem găsi un adăpost. Cum să mai luăm şi o pasăre cu noi?

— Ba aveţi o casă, o să locuiţi acolo şi, oricum, nu e decât pentru o lună, două.

— N-am văzut niciodată casa de care vorbeşti. Iar acolo locuiesc de multă vreme o grămadă de rubedenii. M-aş mulţumi şi cu un colţişor unde să putem dormi.

Eram încredințat că nu putea fi chiar atât de rău și că Chachi vorbește așa doar fiindcă era supărată că pleacă din Calcutta fără voia ei. Supărat la rândul meu, am ridicat ochii spre Noorie care, cocoțat pe ușa de la bucătărie, cârâia și cloncănea de unul singur, fără să știe ce-l așteaptă.

Două zile mai târziu au plecat. Chachi a pregătit câteva *paratha* pentru drum și a mai pus în desagi biscuiți și *muri*. Nu luau cu ei decât un geamantan cu haine și un așternut de pat. În seara dinaintea plecării, Chacha m-a plimbat prin toată casa, mi-a arătat contorul electric și mi-a spus că facturile trebuiau plătite în fiecare lună. Mi-a arătat chiar și unde ținea facturile de impozit pe casă și mi-a dat un cec post datat pentru o plată care trebuia făcută peste patru luni.

— Dar până atunci vă întoarceți, stăruiam eu.

— Sigur că da, zicea Chacha cu voce blândă, de parcă vorbea să liniștească un copil. E bine să știi, în caz că întârziem cumva...

Chachi cumpărase ardei verde pentru o săptămână și grăunțe din cele care îi plăceau papagalului.

— Știi cum face Noorie când vrea ardei, da? m-a întrebat. Și nu uita, să aibă tot timpul apă în castron. Știu că nu e plăcut, dar va trebui să cureți în colivie destul de des.

— Așa voi face, am mormăit cu inima grea.

— Să-i vorbești în fiecare dimineață, înainte să pleci la lucru, mi-a zis Chacha. O să-i fie urât singur în casă, nu e învățat.

— Dar vă întoarceți în scurtă vreme, repetam eu.

— Bineînțeles, a zis el. Ce motiv aș avea să stau departe de casa mea?

Noorie parcă înțelesese în sfârșit că se întâmplă ceva neobișnuit, fiindcă bătea din aripi în colivie și cârâia răgușit. Înainte să plece ei am acoperit colivia cu pânza.

Nu m-au lăsat să merg la gară cu ei.

— Nu vreau să rămână Noorie singur când plecăm, a spus Chacha. Cu bagajele ne descurcăm, nu aveam prea multe.

Am rămas în prag şi i-am urmărit din priviri cum se îndepărtau, aplecaţi într-o parte sub greutatea traistelor şi a geamantanului. Aveam lacrimi în ochi şi le-am şters iute, iritat şi uimit de mâhnirea pe care o încercam. Chacha şi Chachi s-au îndepărtat fără să întoarcă măcar o dată capul. Am închis poarta şi m-am dus să iau pânza de pe colivie.

— Ei, am rămas doar noi doi, i-am şoptit lui Noorie, aşteptând un semn de consolare.

Dar papagalul rămase ghemuit într-un colţ al coliviei şi refuză să iasă.

*

A doua zi dimineaţă dispoziţia plângăcioasă îmi trecuse. E de necrezut ce distanţă pune somnul între zile! Am trecut în revistă domeniul pe care eram stăpân. Spre deosebire de celelalte dimineţi, acum era tăcere. Nu-l mai auzeam pe Chacha cum îşi clăteşte gura când se spală pe dinţi şi cum tuşeşte, nici pe Chachi cum strănută de mai multe ori la rând, aşa cum păţea când se trezea din somn. Pentru prima oară în viaţa mea nu mai aveam pentru cine să las scaunul liber. Puteam să pun picioarele pe masă. Puteam să fiu oricine doream, eram în casa mea, într-un oraş unde practic nimeni nu mă ştia. M-a cuprins un sentiment de uşurare. Mă simţeam liber ca pasărea cerului. Am dat la o parte pânza de pe colivie şi am deschis uşiţa.

— Sunt liber! l-am anunţat pe Noorie. Şi tu la fel!

Însă Noorie nici gând să iasă din colivie.

Mie puţin îmi păsa. I-am aruncat înăuntru câţiva ardei şi nişte grăunţe. Când am băgat mâna în colivie să iau castronul cu apă, a bătut din aripi şi m-a ciupit cu ciocul, atât de tare că mi-a dat sângele.

— Să nu mai faci aşa ceva! am mârâit. De-acu' eşti la mâna mea!

Mi-e ruşine să recunosc, dar nu m-am gândit aproape deloc la Chacha şi Chachi, la călătoria lor spre Rajshahi, înghesuiţi pe bancheta de lemn din trenul aglomerat. Nu m-am gândit la cât

de obosiți și necăjiți trebuie să fi fost, neștiind ce îi așteaptă la capătul drumului.

*

Am locuit multă vreme în casa lui Suleiman Chacha fără să schimb nimic din obiceiurile vechi. Nu mi-am permis nici un moft. De pildă, nu m-am mutat din camera mea mică într-una spațioasă. Am hrănit papagalul în fiecare zi, cum văzusem că face Suleiman Chacha, dar pasărea lăsa adesea grăunțele neatinse și refuza să iasă din colivie. Până atunci nu crezusem că păsările au sentimente, dar era limpede că aceasta suferea. De vreo două ori m-a ciupit tare de încheietură atunci când îi puneam mâncarea sau apa.

— Scârbă ce ești! țipam eu. Ieși tu afară și să vezi că-ți sucesc gâtul!

Încuiam papagalul în colivie și plecam la tăbăcărie. Mă întorceam acasă seara, îmi scoteam cămașa asudată în timp ce urcam scara în fugă, câte două trepte deodată. Găseam papagalul ghemuit într-un colț, întocmai cum îl lăsasem, de parcă nu se mișcase în cele nouă ore cât fusesem eu plecat. Când întindeam mâna să văd dacă are apă în castron, mă ciupea din nou și eu strigam:

— *Haraami*! Dacă n-aș ști că se întorc aș face tocană de papagal din tine.

Se scurse însă un an și ei nu se întoarseră. Nu veniră ca să vadă țara ruptă în două în 1947, să-i vadă pe englezi cum pleacă, să asculte noile discursuri și să vadă noile steaguri fluturând. N-au fost acolo când s-au petrecut cele mai groaznice măceluri și, bineînțeles, de vreme ce erau musulmani, nu m-am așteptat să-i văd printre refugiații care și-au făcut apariția în Calcutta, abia târându-și picioarele. Probabil că își găsiseră un loc în Pakistanul de Est[1] – cel puțin așa îmi închipuiam –, probabil că se stabiliseră

1 La 15 august 1947, în urma obținerii independenței Indiei, a avut loc Separația: din teritoriul fostei colonii britanice s-au desprins Pakistanul de Vest (actualul Pakistan) și Pakistanul de Est (redenumit Bangladesh în 1971). Pakistanul de Est făcuse parte din provincia Bengal.

undeva şi poate că aveau să scrie şi să trimită pe cineva să ia papagalul. Nici nu voiam să mă gândesc că s-ar putea să nu fi ajuns la Rajshahi, că poate fuseseră omorâţi pe drum.

La câteva luni după ce plecaseră Chacha şi Chachi cu zăvoram uşile şi ferestrele în fiecare seară, de teamă să nu dea cineva buzna în casă ştiind că aparţine unui musulman. Tot aman când îmi mai trecuse teama, m-am trezit într-o noapte cu o mulţime gălăgioasă care îl chema urlând pe Suleiman Khan să iasă afară dacă ţine la viaţa lui. Când i-am auzit ţipând m-am furişat afară pe uşa din spate şi m-am ascuns în spatele unui rezervor de apă. Nu mă puteam gândi decât că peste câteva minute voi fi mort. Am auzit paşi apropiindu-se şi o voce chemându-i pe ceilalţi:

— Cred că aici se ascunde *mullah*-ul[1].

Am văzut picioare călcând iarba lângă mine şi cineva mi-a pus o lanternă în ochi.

— Tu eşti? Ce cauţi aici?

Spre norocul meu era un cunoscut din cartier, cu care stătusem deseori la taclale la băcănia din colţ unde cumpăram ouă şi ţigări.

Am ieşit încet de după rezervor. Îmi pierise graiul. Într-o şoaptă răguşită am izbutit să spun că Suleiman Khan fugise şi îmi lăsase casa.

— Ţi-a lăsat casa? a exclamat el. Ce noroc chior pe tine!

Am reuşit să zâmbesc cu jumătate de gură, iar casa a scăpat pentru moment.

Dar bine nu mi-a fost. Tăbăcăria unde lucram ca funcţionar era proprietatea unui musulman care s-a hotărât să închidă afacerea şi să plece.

Prieteni nu prea aveam. Majoritatea băieţilor de la colegiu se împrăştiaseră care încotro şi pierdusem legătura cu ei. Singurul om care nutrea oarecare simpatie pentru mine era şeful biroului de la tăbăcărie, care, în ziua când urma să ne despărţim, m-a dus la un restaurant aflat pe marginea drumului. Ne-am aşezat faţă în faţă, pe bancheta de lemn. În faţa noastră, în farfurii de aluminiu,

1 Conducător religios musulman.

aveam orez aburind şi curry de peşte. Barababu şi-a clătit mâinile în apa din pahar, a închis ochii şi a murmurat o rugăciune. Apoi a înfipt degetele în orez.

— Uită-te la mine, mi-a zis. Am nevastă şi trei fiice. Tu n-ai nici jumătate din bătaia mea de cap. Nu-ţi porţi decât ţie de grijă. Te invidiez, prietene.

— Mă invidiezi? Sunt un ghinionist. Când ziceam că lucrurile încep să se aranjeze, mă trezesc din nou pe stradă.

— Cum adică, pe stradă? a sărit Barababu. Ai un acoperiş deasupra capului, mană cerească. Cât noroc mai vrei?

— Nu e casa mea. Pot să se întoarcă şi mâine. Iar banii pe care mi i-au lăsat nu mai sunt. Am nevoie de bani ca să plătesc facturile şi impozitele.

— Băiete, mi-a spus Barababu, străduindu-se să scoată un os din peşte, nimeni din cei care au plecat nu s-a mai întors. Ai văzut tu pe cineva venind înapoi? Proprietarii tăi trebuie că au pus stăpânire pe casa unui hindus din Pakistan iar tu ai rămas cu a lor. E proprietatea duşmanului, băiete, proprietatea duşmanului! Ai avut norocul să te afli în locul potrivit la momentul potrivit.

A băgat în gură un cocoloş de orez şi o bucată de peşte şi le-a mestecat preocupat, privind dincolo de mine. După ce a înghiţit, a râs pe înfundate şi a mormăit:

— Aşa norocos şi aşa naiv!

A rânjit şi a luat încă o bucată de peşte. De mustaţă îi atârna o picătură de sos.

Mi-am dat seama că Barababu nu mă credea însă, în ciuda a ceea ce spusesem gloatei venite să dea foc casei lui Suleiman Chacha, nu mă considerasem niciodată stăpân acolo şi mă ferisem să mă port ca atare. Dar cuvintele lui parcă au deschis o fereastră în mintea mea.

— Îmi închipui că aş putea face ceva cu casa. Altminteri cum aş putea plăti facturile?

— Uite ce e, fiule – băgasem de seamă că îmi spunea tot mai des „fiule" –, sunt zeci de oameni care au venit peste graniţă, ce zic eu, sute, mii, milioane! Vorbea cu însufleţire, arătând cu mâinile spre străzile gemând de oameni. Au cu toţii nevoie de locuri

unde să stea! Închiriază camerele! N-ai să mai fii nevoit să muncești niciodată. Dar, dacă totuși vrei să muncești, te prezint eu unei rude. E constructor și zice că are nevoie de un tânăr ca tine.

Barababu a stăruit să mă însoțească în după-amiaza aceea, ca să mă sfătuiască, zicea el. A aruncat o privire apreciativă în grădină în timp ce eu descuiam poarta, iar când am intrat și-a sumes *dhoti*-ul și cât ai clipi a fost sus în arborele de mango.

— Nici nu știi ce dor mi-era, mi-a spus încântat, privind în jos printre ramuri. Când eram copil, în satul meu, mă urcam în pomi și culegeam fructe. Dar unde să găsești pomi în mahalalele Calcuttei? M-am hotărât, băiete. Mă întorc în satul meu și am să cultiv peticul de pământ pe care îl am.

— Ce-ar fi să cobori? am zis. Nu cred că ramurile sunt prea zdravene, e un copac tânăr.

— Mă pricep la copaci, a răspuns și s-a dat jos cu mai multă sprinteneală decât m-aș fi așteptat la unul de vârsta lui. A venit după mine la ușa din față, mormăind: Două etaje, hm, pe... cât zici? Două sute de metri pătrați?

Când am băgat cheia în broască a căutat în traista murdară pe care o avea pe umăr și a scos o sticluță cu apă tulbure.

— Casă de musulman, hm, știi... mai bine să te fereşti.

A scos dopul, a vărsat câteva picături pe prag și, ca din greșeală, și pe mine, în timp ce mormăia o mantra greu de înțeles. Apoi, când a terminat ritualul de purificare, a intrat și a inspectat fiecare cameră, mormăind aprobator. Tot ce-a avut de spus a fost:

— Papagalul, trebuie să scapi de papagal. Face murdărie peste tot, nu vezi?

În zilele care au urmat am tot cugetat la sfatul dat de Barababu. Am stat ore în șir pe podul Kalighat, privind apa mâloasă. La reflux albia aproape că seca și se vedea murdăria adunată pe maluri, an după an. Dar când venea fluxul albia se umplea și apa maronie curgea liniștită. Pe malul drept, cam la jumătatea distanței până sus, se afla o colibă de pământ înconjurată de cocotieri. Era parcă ruptă din altă lume, fără nici o legătură cu tramvaiele zăngănitoare, îmbulzeala de pe străzi, mirosurile puturoase și gloatele de cerșetori slăbănogi care pretindeau că n-au mai mâncat de nu știu

câte zile. Cum stăteam aplecat peste balustrada podului, m-am gândit la ceva de neconceput, la faptul că aș putea să trădez încrederea lui Suleiman. Aș putea să vând casa, să o închiriez în întregime sau cameră cu cameră. Aș putea trăi ca un *zamindar*, să lucrez doar de drag. Aș putea să scriu cărți, să compun muzică, să călătoresc. Aș putea deveni un domn.

A doua zi, când am ridicat pânza de pe colivia lui Noorie, papagalul a început să vorbească. Ceva – aș fi înfumurat dacă aș pretinde că simțise o schimbare în mine – ceva îl făcuse să vorbească din nou. Repeta ocările cu care îl împroșcasem de atâtea săptămâni.

— Netrebnicule, cârâia pasărea. Ticălos scârbavnic, nemernicule, ticălosule.

Așa cum le rostea papagalul, pe nas, cu voce egală, vorbele păreau grotești, cu toate că făceau parte din vocabularul meu de zi cu zi. În străfundul minții mele vorbele trezeau amintiri pe care le voiam uitate pe veci. Îmi aduceau aminte de o bătrână pe jumătate nebună, ținută într-o cămăruță din Songarh, o bătrână pe nume Kananbala, ale cărei ocări le foloseam când îi vorbeam papagalului, ca să mă distrez. Nu voiam să-mi aduc aminte de lumea aceea.

După această întâmplare am avut grijă cum vorbesc cu Noorie, dar papagalul învățase deja ocările mele și, spre nemulțumirea mea, aproape că nu mai pronunța alte cuvinte.

2

Când mă gândesc la omul pentru care am lucrat, primul lucru care îmi vine în minte sunt mâinile lui. Albe, cu degete lungi care tremurau uşor. Pe fiecare deget avea cel puţin un inel şi fiecare inel avea altă piatră, o piatră cu puteri magice – un topaz, un ochi de tigru, un rubin, chiar şi un diamant. Douăsprezece în total. Într-o zi – lucram de un an la el şi puteam intra în biroul lui fără să-i cer permisiunea – l-am găsit la pupitrul lui bine lustruit, răsucind unul dintre inele pe deget. Când am intrat, a ridicat privirea spre mine şi mi-a spus:

— Ştii ce sunt inelele astea? Sunt destinul meu. (A dus la piept mâna strânsă pumn.) Cu inelele astea îmi ţin destinul în mână.

Obţinusem postul datorită lui Barababu, după ce căutasem luni de zile în oraşul plin de băieţi care terminaseră colegiul şi erau, ca şi mine, fără slujbă. La început mă ispitise ideea unei vieţi lipsite de griji, o viaţă de stăpân în casa lui Suleiman Chacha. Slujba oferită de Aangti Babu venise la ţanc şi pusese capăt visurilor mele de *zamindar*. Mi s-a făcut frică şi, dornic să-i fac pe plac, am spus:

— Inelele sunt destinul dumneavoastră, iar dumneavoastră sunteţi destinul nostru, domnule.

Între noi îi spuneam Aangti Babu şi glumeam zicând că zece degete nu îi sunt de ajuns. Ori de câte ori pleca după-amiaza cu o afacere misterioasă, zvonul se răspândea cât ai clipi în toate birourile. Nimeni nu se gândea că se duce la o întâlnire cu o femeie, doar dacă ar fi fost vorba de o femeie. El nu mărturisea niciodată ce astrolog mai descoperise, dar noi tot aflam până la sfârşit. În

Bhowanipore, nu departe de unde locuiam, trăia un bărbat la care m-am dus și eu după ce am aflat că este ultima descoperire a lui Aangti Babu. N-am crezut niciodată în preziceri, dar eram curios să aflu ce-l atrage pe Aangti Babu acolo.

Astrologul era așezat la o masă goală, într-o cameră mică. Era bătrân și purta ochelari cu lentile groase, strălucitoare, care îi ascundeau ochii, ca și o mare parte a fețișoarei lui smochinite. N-a zâmbit în chip de bună ziua. Abia dacă a ridicat privirea când a întrebat:

— Horoscop?

Nu mă simțeam în largul meu, fiindcă ușa din spatele lui era deschisă și acoperită cu o draperie; eram sigur că cineva trage cu urechea. Cât eram de sceptic, a început să mi se pară că astrologul știe totul despre mine și nu voiam să mai afle și altcineva.

— N-am horoscop, am murmurat.

A oftat, a deschis un sertar, a scos un creion și hârtie.

— Ora nașterii? m-a întrebat de parcă era un funcționar la ghișeu.

I-am răspuns că nu știu.

— Data nașterii? a continuat cu același glas obosit.

— Nu știu sigur.

— Nu știi sigur.

A scos un oftat, un sunet surprinzător de ascuțit care s-a preschimbat în chicot, și a luat un pahar cu apă de pe pervazul ferestrei.

— *Moshai*, eu sunt astrolog, nu magician. Am nevoie de amănunte.

A sorbit din apă ca și cum sfârșise cu mine și chiar mă așteptam să se uite peste umărul meu și să strige „Următorul!" cu toate că nu mai aștepta nimeni la ușa lui.

— Mă gândeam că mi-ați putea citi în palmă, am zis nevrând să plec fără să aflu chiar nimic. Sau poate pe față. Sunt unii care citesc pe față.

De ce venisem? Nici eu nu mai știam. Uitasem de mult de Aangti Babu. Poate că, așa cum se întâmplă și altora care vin la ghicitori, nu voiam decât să mi se dea atenție. Eram dezamăgit, ca și cum fusesem lipsit de un dar promis.

Lentilele strălucitoare s-au întors în sus, spre mine. M-a examinat fără un cuvânt câteva clipe. Am întors privirea, stânjenit de ironia lui tăcută.

Apoi a întins mâna spre mine. L-am imitat, spunând:

— Nu știu dacă stânga sau dreapta...

Mi-a cercetat palma îndelung și am privit împreună cu el, ca și cum nu-mi mai văzusem palma niciodată. Era încrețită, dezordonată, plină de cruci și linii lungi care o despicau în două. Am văzut palme care abia dacă au două, trei linii. A mea nu era astfel, nici pe departe. Așteptam verdictul.

— O adevărată hartă, a zis el urmărind cu degetul liniile mai lungi. Ce râuri de dorință, ce munți de ambiție!

— Voiam... adică, speram...

— Vreau, vreau, sper, sper, m-a maimuțărit el. Asta spune și palma ta, *moshai*. Palma ta e un atlas al dorințelor zadarnice. A împuns cu degetul linia vieții și a adăugat: Numai și numai dorințe.

O vreme a rămas tăcut. Îmi amorțise mâna de cât o ținusem întinsă peste masă. Ceasul de lemn sculptat atârnat pe un perete arăta că a trecut o oră. Scaunul meu nu avea brațe. Astrologul stătea cu capul plecat, ochii nu i se vedeau. Mă gândeam că poate a adormit. Sau chiar a murit. Am tușit ca și cum voiam să-mi dreg vocea și am mișcat puțin scaunul. Astrologul a sărit în sus și a exclamat:

— Trenul de marți! Trenul de marți!

Apoi s-a scuturat puțin, parcă relua firul discuției, și a zis:

— Viața e făcută din cărămidă și piatră, cărămidă cu cărămidă.

— Sunt asistentul unui constructor, l-am anunțat. Lucrez aici de aproape un an. Acum șeful a început să mă trimită la negocieri.

Eram foarte mândru de mine. Cu câteva zile înainte, Aangti Babu mă trimisese să negociez cu niște posibili clienți.

— Hm, a făcut, apoi a mormăit ceva și m-a întrebat: Ai venit ca să vorbești despre tine sau ca să asculți?

Am tăcut rușinat.

— Ei, și ce vrei să știi? Hai să-ți spun cu. Ai un trecut cețos, dar viitorul ți-e limpede. În trecut n-ai avut un cămin, dar în viitor vei avea case, se vede foarte clar. Da, te vei însura. Da, te vei

descurca foarte bine în meserie. Vei avea bani. Vei fi mult mai presus de începuturile tale. Nu vei avea copii. Nu, nu vei călători mult. Altceva mai vrei să știi?

Eram enervat și dezamăgit totodată. Prima mea pornire a fost să-i dau o replică usturătoare, dar m-am stăpânit și am spus pe un ton umil:

— Orice mi-ați putea spune despre viața mea ar fi...

— Nu mai e nimic de spus. Ba, ia stai.

S-a chiorât iar la palma mea, a scos o lupă și a cercetat atent un loc anume. Capul lui chel era lângă nasul meu. Firicele de păr roșcat și cenușiu îi ieșeau din chelie ca niște răsaduri dintr-un strat de flori.

— Te văd stând pe niște trepte, în fața ta e apă, dar oare te vei arunca în ea și vei înota? Sau vei rămâne pe mal?

A dat drumul palmei mele, s-a tras înapoi cu scaunul și a zis:

— E târziu, asta-i tot.

Până să apuc să-l întreb ce voia să zică, dispăruse în spatele draperiei. Ziarul lăsat pe masă s-a ridicat brusc în curentul de aer stârnit de ventilator, paginile s-au împrăștiat prin cameră iar eu m-am repezit să le prind.

Într-adevăr, Aangti Babu îmi dădea mai multă atenție. În primul an petrecut la birou am fost mai degrabă băiatul bun la toate care înregistra scrisorile primite și expediate, depozițiile și împuternicirile într-un catastif roșu. Îl vedeam pe Aangti Babu intrând în birou preocupat, aparent fără să ia în seamă puzderia de gesturi lingușitoare pe care le făceau șeful funcționarilor, maistrul de șantier și antreprenorii care se întâmpla să fie de față. Uneori, am băgat de seamă după o vreme, lăsa să-i cadă ceva din mână, doar așa, ca cel aflat cel mai aproape să se aplece și să ridice obiectul respectiv. Iar noi doream atât de tare să-i facem pe plac, încât ne repezeam cu toții laolaltă, izbindu-ne unii de alții când încercam să punem mâna pe stiloul sau agrafa căzute pe jos. Odată, când m-am aplecat împreună cu ceilalți, am remarcat că,

deşi avea mâinile albe, cu unghii lungi, iar cea de pe degetul mic era vopsită în roşu, tălpile îi erau crăpate şi murdare. Cu toate astea, de Durga *puja* m-am dus la el acasă să-i ating picioarele şi să primesc binecuvântarea lui.

Şi-a îndreptat privirea spre mine când m-am ridicat în picioare şi i-a spus bărbatului de lângă el:

— El e băiatul de care ţi-am vorbit.

Am atins şi picioarele acelui domn, cu inima bătându-mi nebuneşte. Aangţi Babu îi vorbise cuiva despre mine!

— Ei, ce-ai zice de o schimbare? m-a întrebat Aangţi Babu. Eşti dispus să renunţi la registru şi să vii cu mine la şantier mâine?

Am privit în sus spre el recunoscător, dar parcă nevenindu-mi să cred.

Urma să ne întâlnim a doua zi pe un şantier din Ballygunj, o zonă mult prea prosperă ca să aibă vreo legătură cu viaţa mea de zi cu zi. M-am dus devreme şi l-am aşteptat pe Aangţi Babu să vină. În mijlocul unei grădini năpădite de vegetaţie se vedea o clădire veche, pe jumătate dărâmată. Muncitorii nu sosiseră încă. Tot ce făcuseră până acum fusese să dea jos ferestrele de pe faţadă. Drept urmare, clădirea arăta de parcă îi fuseseră scoşi ochii. Prin găurile ferestrelor se vedeau camere întunecate, unghere pline de praf, podele roşii. În spatele clădirii era o anexă sărăcăcioasă, de cel mult două camere, alături de care o cişmea stricată picura fără oprire.

Crezând că sunt singur, m-am apropiat, dar am tresărit când am văzut că iese un bătrân care abia se ţinea pe picioare. Capul îi tremura, la fel şi corpul şi mâinile cu care se prinsese de uşă. Avea păr alb, murdar şi ochi galbeni. Umerii căzuţi erau acoperiţi de o cămaşă ponosită, fără nasturi. La gât i se vedeau oasele sub pielea îngălbenită, acoperită cu fire de păr alb, creţ. O femeie tânără, slăbuţă, a venit după el şi a încercat să-l tragă înapoi în casă. Măcar că era tânără, avea o expresie obosită şi părea mult mai bătrână decât era. Bătrânul n-a vrut să-i dea ascultare. A protestat cu voce subţire, cu ochii aţintiţi la mine:

— Dă-mi pace, nu vreau să vin. Nu vreau.

M-am întors la poartă, nedumerit, dar am uitat de ei în clipa în care a apărut Aangti Babu. Îmbrăcat într-un *dhoti* alb, scrobit, şi o *kurta* plisată, chiar îţi lua ochii sub soarele dimineţii. De fapt, căldura se instalase deja. La subraţ avea pete de transpiraţie. M-am grăbit să deschid o umbrelă ca să-l feresc de soare. De emoţie, nu-mi găseam locul. Nu-l mai însoţisem niciodată pe şantier şi ştiam că, dacă îşi iese din fire, e mai bine să nu te afli în calea lui. Mi-era teamă să nu fac vreo greşeală. Maistrul a venit şi el. Era un bărbat înalt, cu figură aspră, care spunea doar nu sau da şi nu se învârtea pe lângă Aangti Babu aşa cum făceam noi. Asculta dispoziţiile care i se dădeau fără să pară neliniştit că ar putea uita ceva.

— Arborii ăştia de mango trebuie tăiaţi ca să facem loc pentru rezervorul de apă, a zis Aangti Babu când am ajuns la pâlcul de copaci din spate. Să-mi spui cât putem lua pe lemn şi vezi să nu-l vinzi celui care ia ferestrele – dă un preţ mic.

Aangti Babu mergea repede şi explica ce trebuia făcut.

— Acolo să nivelaţi pământul, a zis arătând locul. Cărămizile le stivuiţi acolo, a ordonat, arătând cu degetul în altă parte. Puneţi ferestrele una peste alta, dar mai întâi să le număraţi! Cu grilajul scării cum rămâne? Trebuie să obţinem un preţ mai bun decât data trecută. La etaj era o balustradă sculptată, vreau să o montaţi la mine acasă. Ai grijă de toate, da?

Eu notam totul pe o bucăţică de hârtie, neştiind care instrucţiuni erau pentru mine şi care pentru maistru.

Am dat colţul şi am ajuns la anexă. Uşa era închisă, dar robinetul tot picura.

— Tot mai e aici? a zis Aangti Babu, vizibil iritat. Ai grijă, da?

S-a şters pe ceafă cu o batistă umedă, soioasă, în timp ce eu mă străduiam să-i ţin umbrela deasupra capului. Când plecam de pe şantier mi-a adresat primele cuvinte:

— Ai văzut ce facem. Crezi că ai să te descurci?

Data următoare când am mers acolo, terenul din jurul casei era curăţat şi părea mai mare. Dintr-odată se făcuse lumină acolo unde fusese grădina adumbrită de copaci şi năpădită de ierburi. Copacii fuseseră tăiaţi, anexa demolată. Numai robinetul rămăsese ca să ude pământul din jur.

Aangti Babu cumpăra case, unele părăsite în grabă de cei care plecaseră din cauza Separației, altele fiindcă erau locuite de prea multe rubedenii care nu se înțelegeau între ele, iar altele, ocupate de chiriași pe care proprietarul nu-i mai voia. Prin urmare, le cumpăra la un preț mic. Se pricepea de minune să scape de rudele nemulțumite sau de chiriașii greu de dat afară. După aceea, dacă era vorba de un cartier bun, construia acolo o vilă și o vindea în câștig unui bogătaș. Alteori lăsa terenul în pârloagă ani întregi spunând:

— O mină de aur, ai să vezi, într-o zi va fi o mină de aur.

Vâra degetul mic în ureche și, cu un ochi închis, îl răsucea înăuntru până când scotea unghia plină de ceară. În timp ce se uita la ceară repeta:

— Ai să vezi, băiete.

Locul unde lucram, într-o clădire din cartierul Bowbazar, consta în două camere. Într-una stătea Aangti Babu, în a doua noi toți ceilalți, plus un samovar și o plită care șuiera toată ziua. Strada din față era transformată în piață; n-aveai unde să calci de cojile lipicioase de legume putrezite, iar vânzătorii își îmbiau clienții strigând până seara târziu. Clădirea era în paragină, camerele erau mici, vopsite într-un liliachiu care devenise gri cu vremea – nu prea făcea cinste unui constructor. În fața camerei lui Aangti Babu era un coridor strâmt, întunecos. Acolo stăteam acum la o masă, plin de mine, cu o călimară în față, registrul, linia și planurile caselor aranjate alături. Deasupra mea, sub un abajur ieftin, de tablă, în formă de farfurie, ardea un bec care îmi crea un fel de aură.

În afară de mine mai erau un băiat bun la toate, diverși antreprenori, instalatori, electricieni și muncitori care treceau încolo și încoace și doi bărbați pe care îi angajase Aangti Babu și care, îmi închipui, erau niște mardeiași ajunși la ananghie. Îi folosea atunci când avea de-a face cu derbedei de cartier și alții ca ei. Unul din ei, pe nume Bhim, un slăbănog veșnic încruntat, înjura și căuta ceartă din te miri ce. Celălalt, un anglo-indian numit Harold,

avea obraji supți și un nas mare, ciupit de vărsat, un nas de beției. La viața lui fusese rugbist și boxer și se vedea pe el că știa ce e aceea o grămadă sau un upercut. Totuși, din fire era melancolic și în ceasurile de răgaz spunea *Tatăl nostru* și o poezie învățată la școală care suna cam așa: „Ridică ochii la stele, ridică ochii, privește stelele..." O recita în fiecare zi la căderea serii și uneori chiar și când cerul se înnora și se întuneca înainte de vreme.

Nu-mi puteam închipui în ce fel îi era folositor lui Aangti Babu până într-o zi când un șoarece s-a prins în capcana din birou. Harold l-a luat, l-a ținut în palmă, și privind bietul animal speriat i-a recitat cu voce blândă: „Bate inimioara mică, / Șoricelului i-e frică". Iar în timp ce vorbea i-a strâns gâtul între degete până când șoarecelui i-au ieșit ochii din cap.

Credeam despre mine că sunt sentimental. Îmi amintesc că, în anumite perioade din viața mea, mă năpădeau gânduri negre, ba chiar și plângeam pe ascuns, măcar că eram băiat. Atunci când chiriașii erau dați afară, fie prin înșelăciune, fie prin forță, când trebuia să mituim pe unii și pe alții, când vedeam fețele disperate ale celor care vedeau cum le sunt dărâmate casele, îmi spuneam că asta e lumea adevărată, lumea în care trăiesc bărbații. Când Harold și Bhim intrau în scenă mă uitam în altă parte, îmi căutam scăparea gândindu-mă la fața lui Buddha închipuită de scoarța copacului de la ruinele din Songarh, singurul loc unde căutam refugiu, chiar dacă îmi închisesem inima la orice mă lega de acel oraș. Știam că nu fac nimic ilegal: chiriașii care erau dați afară nu aveau nici un drept asupra clădirii, sora înlăcrimată care venise să mai arunce o privire la casa părintească nu avea drept la moștenire. Mila nu are ce căuta în lumea banilor, îi plăcea lui Aangti Babu să spună. Cineva trebuia să piardă, căci, altminteri, cum ar fi avut cineva de câștigat? Așa circulau banii. Dacă mă vedea șovăind îmi spunea: „Cine are dreptul legal? Nu-ți cer să faci decât ceea ce e legal". Uneori mă gândeam la amara ironie a muncii mele: eu, care fusesem dat afară, ajunsesem să îi gonesc pe alții din casele lor.

Meseria am învățat-o repede, iar unele lucruri chiar îmi aduceau bucurie, de pildă, să văd cum desenele prind viață și devin

o clădire, să găsesc soluții rapide și hotărâte la problemele de pe șantier, să impun respect muncitorilor, să trec pe lângă o casă pe care o construiesc seara, când luminile sunt aprinse și lucesc prin perdelele galbene și roșii. Spre surprinderea mea, am găsit în mine puterea de a privi lucrurile dintr-un punct de vedere practic, în ciuda faptului că uneori nu-mi prea veneau la îndemână. Drept urmare, Aangti Babu a început să aibă tot mai multă încredere în mine. Eu îl consideram binefăcătorul meu, care mă învăța o meserie. Pe deasupra, se purta cu mine altfel decât cu ceilalți. Acum băiatul îmi aducea ceaiul la masă; nu mai stăteam pe bancă, la ușa bucătăriei, alături de muncitorii zilieri, de Harold și Bhim, așteptând să-mi vină rândul. Oamenii au început să mă privească cu teamă și respect din cauză că eram atât de apropiat de șef. După ce o viață întreagă mă plecasem în fața altora, acum alții mi se supuneau mie. Pe fețele lor vedeam vechiul meu chip.

Acasă mă duceam doar din cauza lui Noorie. Când veneam de la slujbă îi cumpăram ardei proaspeți în fiecare zi și i-i dădeam unul câte unul, timp în care îi povesteam ce se întâmplase în ziua aceea.

— Aangti Babu m-a trimis să văd un teren, dar când am ajuns acolo i-am găsit adunați pe bătăușii cartierului, îi povesteam eu.

— Nenorocitul, făcea Noorie. Ticălosul.

Înfigea ghearele în umărul meu prin *kurta*, dar de-acum mă obișnuisem și chiar mi se părea că s-a atașat de mine.

— Îi pot chema pe Harold și Bhim. Când sunt împreună bagă spaima în oricine, nici măcar nu trebuie să ridice un deget, ziceam și îi întindeam un ardei. Ce crezi că ar zice Suleiman Chacha de meseria mea?

Chiar mă întrebam ce ar zice el de mine acum, care nu fusese în stare să-și obțină partea de moștenire. Acum aș fi putut să-l scot din încurcătură. Dar Nirmal Babu? Nu-mi făcea plăcere să mă gândesc la el, cel care nu putea lăsa ruinele să dispară în pace. Ce ar fi zis Nirmal Babu de meseria mea, el, care voia să mă îngrop în cărți și să ies după vreo douăzeci de ani, un învățat cu o bibliotecă prăfuită și început de chelie?

— *Haraami*, țipa Noorie, întrerupându-mi șirul gândurilor și înhățând ardeiul. *Gaandu*.

— Nu mai e mult, Noorie, îi ziceam în zilele care mi se păreau mai grele decât de obicei. Am să strâng bani și o să-mi găsesc o altă meserie. Asta nu e pentru mine.

Papagalul cloncănea încetișor, fiindcă și eu vorbeam în șoaptă, și își băga ciocul în părul meu.

Ocările lui Noorie îmi sunau acum ca niște vorbe de alint. În lumea mea fără prieteni ea era singura ființă căreia mă adresam, iar ocările erau un fel de comunicare. Odată, într-o seară când visam cu ochii deschiși și mă distram pe seama obscenităților pe care le rostea, m-am întrebat dacă nu cumva Kananbala renăscuse sub formă de papagal. Fața ascuțită a lui Noorie semăna întru câtva cu a bătrânei. Ce-ar fi zis Bakul dacă ar fi auzit ce bazaconii îmi treceau prin minte?

Mă feream să mă gândesc la Bakul, așa îmi impusesem. Am luat un ardei și m-am întors spre Noorie. Papagalul, și nu Bakul îmi era acum tovarăș credincios. Numai lui îi puteam mărturisi că succesul începuse să mă sperie și că mă temeam să nu mă transform într-o persoană pe care aș fi disprețuit-o înainte vreme.

*

La oarecare timp de când lucram pentru Aangti Babu și mă ocupam de multe dintre afacerile lui, Barababu, șeful slujbașilor de la fosta tăbăcărie, a trecut pe la birou să mă vadă. După ce ne-am împărtășit unul altuia neputința de a înțelege cum de poate fi atât de cald afară, s-a apucat să caute în traista veche de pânză și în cele din urmă a scos un plic alb, pătat de sos galben de turmeric la un colț.

— E nunta fetei mele, Mukunda, nici nu știi câte am pe cap. Abia aștept să se termine. Ai să vii, nu? E o nuntă țărănească, fiindcă noi suntem de la țară, dar mi-ar face mare plăcere dacă ai veni.

Am ajuns în satul lor în ziua dinaintea nunții. De-abia pusesem traistele jos și îl întrebam pe Barababu cum se simte, că văd o fată cum intră și pune pe masă, în fața mea, o farfurie cu mâncare frumos aranjată. În cealaltă mână ținea un pahar de apă din

bronz. I-am zărit fața doar o clipă, deoarece capul îi era acoperit de *aanchal*. Era însoțită de mama ei, care i-a spus indignată lui Barababu:

— Ce îndărătnică e fata asta! Avem atâta treabă și s-a pus să gătească atâtea lucruri! I-am zis, hai să trimitem pe cineva după *mishti* și *shingara*, dar ce, parcă a vrut să asculte? Nu, mamă, mi-a zis, cred că prietenul tatei, dacă stă singur, s-a săturat de mâncare de la magazin. Trebuie să-i dăm mâncare gătită în casă!

Am zâmbit politicos înspre tânăra cu fața acoperită de sari.

— Hai, Malini, i-a poruncit mama ei, s-a întors și a ieșit din cameră.

Fata a urmat-o supusă dar, când a ajuns la ușă, văzând că tatăl ei stă cu spatele, mi-a aruncat o privire lungă, aproape obraznică, în timp ce sariul îi cădea pe umeri, dezvelindu-i capul. Dacă nu mi s-ar fi părut imposibil, aș fi zis că a scos limba la mine.

În seara următoare, după nuntă și ospățul care a urmat, stăteam cu Barababu și rudele lui, amețiți de euforia petrecerii, și treceam de la unul la altul o narghilea. Barababu a zis:

— Pe lumea asta toate lucrurile au un timp al lor, băiete. Ei, pentru tine a venit vremea să fii *grihaprastha*, înțelegi?

— *Grihaprastha*, am repetat eu, somnoros din cauză că mâncasem prea mult.

— Da, *grihaprastha*. Câți ani ai? Douăzeci și unu?

— Douăzeci și unu? am râs eu. Asta era într-o altă viață. Am douăzeci și trei, m-am născut în '27.

— Tocmai asta ziceam și eu, a zis Barababu triumfător. E vremea să fii cap de familie. Să ai o nevastă și copii. Sau poate ai de gând să aștepți până îți cad dinții?

— Copii, am zis eu. Nici măcar nu am idee cine mi-ar putea fi mireasă. Iar părinți care să-mi găsească una n-am.

— Într-adevăr, poate că nu e ușor să-ți găsești o soție – ești educat, dar nu se știe cărei caste aparții, a continuat Barababu. Dar eu, unul, nu cred în poveștile astea, a spus răspicat, privind în jur la cei care îl ascultau pe jumătate adormiți. Omul trebuie judecat după faptele lui, zic eu. Și, judecând după faptele tale, aș zice... – s-a oprit și a privit din nou în jur – aș zice că ești

potrivit să-i fii soţ fiicei mele, da, fiicei mele, măcar că eu sunt brahman până în vârful unghiilor.

Niciodată nu mă gândisem că aş avea nevoie de o soţie şi, cu toate astea, niciodată n-am fost mai mulţumit decât după ce m-am însurat cu fiica mijlocie a lui Barababu, fata care, după ce a devenit nevasta mea, mi-a mărturisit că scosese într-adevăr limba la mine în ziua aceea. După ce s-a născut fiul nostru mi se părea că nu mai am ce să-mi doresc. Soţia mea râdea când vedea cum mă minunez de degeţelele lui de la picioare sau de poponeţul moale ca o budincă.

— Mă duc cu la pungaşul ăla de astrolog. Mi-a zis că n-o să am copii. Mă duc şi i-l arăt pe fiul meu!

Soţia mea zâmbea şi spunea:

— Poate că nu e un copil. La urma urmei, îl venerezi ca pe un zeu.

Avea dreptate. Eram fermecat de fiul meu, de faptul că am un copil. I-am dat numele Goutam, gândindu-mă la Buddha din arborele *banyan* de la Songarh. Numai că nu-i spuneam niciodată aşa, ci foloseam un şir de nume de alint, toate caraghioase. Acum împlinea un an. De unsprezece luni îi sărbătorisem ziua în fiecare lună, cum îmi aminteam că făcea doamna Barnum. În a douăsprezecea zi a fiecărei luni o puneam pe soţia mea să pregătească *payesh* şi să aprindă o lampă cu *ghee* pentru fiul meu. La masa de seară aduceam acasă ceva deosebit – peşte prăjit sau cotlete – şi o prăjitură dulce pentru el.

— Niciodată nu ai parte de prea multă sărbătoare, îi răspundeam soţiei care mă dojenea că cheltuiesc prea mult. Noi trei o să ne petrecem viaţa sărbătorind, aşa să ştii.

Stăteam aşezat pe podea şi priveam în sus spre soţia mea, care era întinsă pe pat, cu obrazul chiar la margine. Părul ciufulit îi atârna până pe genunchiul meu, în obraji avea gropiţe fiindcă râdea. Fiul meu era şi el întins pe podeaua răcoroasă; încerca să-şi sugă degetul mare de la picior. Am răsucit pe deget o şuviţă din

părul soției mele. Eram căsătoriți de doi ani, doi străini având-l doar pe tatăl ei ca punte de legătură. Ea fusese crescută într-un sat și nu citise decât basme și povești pentru copii, eu eram un băiat de oraș care, în ani, citise tot ce găsise în biblioteca lui Suleiman Chacha. În multe privințe soția mea era încă un copil, spontană, pusă pe șotii, tot atât de dornică să-mi facă pe plac pe cât era de greu să-i intri ei în voie. Începutul căsătoriei noastre nu fusese o perioadă comodă: tăceri, îmbufnări și neînțelegeri urmate de nopți de patimă în care ne ceream iertare unul altuia. Încet-încet ne obișnuiserăm unul cu altul, tovarăși în marele oraș care avea vocația singurătății. Încă mai erau multe lucruri pe care nu le puteam împărtăși, dar erau și unele pe care nu le-aș fi putut împărți cu nimeni altcineva.

Am dat drumul șuviței și am mângâiat-o pe obraz. Mi-a luat degetul, l-a băgat în gură și l-a lins cu limba.

Cocoțat pe ușă, Noorie cârâia la noi ca un bătrân pustnic înțelept, supărat pe lipsa de minte a celor tineri. Singura neplăcere în tihnita noastră existență era faptul că soția mea nu-l putea suferi pe Noorie și se temea ca acesta să nu-l ciupească pe copil. Eram însă sigur că avea să scape de această temere.

Visele mele copilărești despre aventuri și iubiri romanțioase îmi păreau acum atât de caraghioase, că nici nu mă mai gândeam la ele. Această cameră, unde erau soția mea, copilul și papagalul îmi păreau tot ce mi-aș fi putut dori. Am privit în jur și mi-am zis că, dacă aș putea rupe o bucată de viață ca să o retrăiesc iar și iar, atunci clipele de acum le-aș pune bine într-un borcan, asemenea celor în care ninge dacă le scuturi, ca să fie pe veci ale mele.

*

Aangti Babu începuse de-acum să își extindă aria de acțiune. Vorbea de orașe din apropierea Calcuttei care se transformau: unele urmau să devină reședințe de district, altele, se zvonea, aveau să devină capitale fiindcă noua Indie independentă urma să fie organizată pe state. Pe cât îmi dădeam eu seama, Aangti Babu aduna informații despre astfel de locuri.

Într-o după-amiază m-a chemat la el în birou.

— Mâine să vii cu bagajul, plecăm din oraş. O noapte, poate două.

Mai mersesem cu el în călătorie, dar pe aceasta mi-o amintesc în cele mai mici amănunte. Am luat un tren pe linie îngustă, eu în vagonul de clasa a treia, cu bagajele lui Aangti Babu, el la clasa întâi. Nu mă deranja câtuşi de puţin. Mă simţeam bine în mulţimea de la clasa a treia, unde aveai de fapt sentimentul că eşti singur. Sătencele stăteau pe jos, alături de coşuri încărcate cu produse agricole şi, prin vântul care le bătea în faţă şi le împiedica să vadă limpede, se uitau afară cu priviri obosite, absente. Îmi plăcea să stau pur şi simplu, să privesc peisajul verde, cu iazuri şi bananieri, care defila prin faţa noastră, să beau ceai cu miros de pământ ud din ceaşca de lut ars.

Mă simţeam înviorat şi liniştit la vremea când am coborât din tren pe un peron de pământ bătătorit, despărţit de lumea de afară printr-un gard de fier şi un panou pe care era scris numele staţiei în bengali şi în engleză: Manoharpur. Am repetat numele pentru mine, sigur că îl mai rostisem şi înainte. Manoharpur. Să-l fi auzit de la Suleiman Chacha? Sau poate... de la cineva de la colegiu? Eram sigur că îl mai auzisem.

N-am reuşit să găsim nici o *tonga*, nici o ricşă. Se pare că la gară nu exista aşa ceva. Am luat-o pe jos. Aangti Babu tuna şi fulgera iar eu mormăiam „Manoharpur, Manoharpur" la fiecare pas, încercând să-mi aduc aminte. Am trecut printr-un orăşel, printr-un mic bazar şi am ieşit pe un câmp. Am mers pe un drum de pământ bătătorit, printre colibe de pământ şi câmpuri de orez, unde egrete albe se plimbau gânditoare printre trestii şi în cele din urmă am ajuns la o impozantă poartă de fier care nu părea să-şi aibă locul acolo. Am luat-o pe o alee lungă, străjuită de Artocarpus, cocotieri, gutui bengalezi şi arbori de mango. Cutiile şi aşternuturile de pat pe care le căram mi se păreau atât de grele, că parcă umerii îmi luaseră foc. De cum am ajuns la veranda largă din faţa casei am pus bagajele jos cu un oftat şi mi-am şters sudoarea care şiroia de faţă.

Aangti Babu s-a aşezat într-un fotoliu de nuiele şi mi-a poruncit:

— Du-te, vezi ce e, cheamă pe cineva.

Am dat ocol casei ca să intru prin spate şi acolo, spre uimirea mea, am dat peste un râu. Un râu lat, cu ape tulburi, care trecea chiar pe lângă casă. M-am apropiat de mal, nevenindu-mi să cred cât de aproape era de casă, la câteva picioare de treptele verandei din spate, care era mai largă şi mai impozantă decât cea din faţă. Veranda era goală – nici scaune, nici vreo tavă cu ceşti de ceai rămasă de dimineaţă. Te-ai fi aşteptat ca o astfel de verandă să fie locul preferat al celor care locuiau în casă, fie ca să stea de vorbă, fie ca să caute câteva clipe de singurătate, dar, pe cât se părea, nimeni nu era interesat. Pe malul celălalt se vedeau acoperişurile unor bordeie şi, ici şi colo, o construcţie de cărămidă. Erau foarte departe. Am uitat complet de ce mă aflam acolo atunci când o barcă cu fundul plat a trecut pe lângă mine; barcagiul mânuia prăjina cu uşurinţă, parcă jucându-se. Dinspre râu a venit o boare de vânt care mi-a răcorit fruntea încinsă. Nici eu nu ştiam de ce, m-a cuprins un fel de tristeţe, îmbinată cu sentimentul că mai fusesem aici cândva, într-o viaţă trecută, un sentiment atât de puternic încât mi s-a făcut teamă. Să fi fost o broască de râu sau un şoarece în viaţa dinainte? De ce venise Aangti Babu aici? m-am întrebat alarmat. Plănuia să o cumpere şi să o dărâme, la fel ca pe celelalte?

Până să stârnesc mânia lui Aangti Babu pentru această întârziere – care nu-mi stătea în fire, trebuie să spun –, cineva s-a apropiat de mine şi a întrebat:

— Aa, veniţi de la Calcutta?

Am crezut că vom trece prin casă pentru a ajunge în faţă, unde aştepta Aangti Babu, dar omul m-a condus pe afară, tot pe unde venisem. Aha, mi-am zis, deci casa nu e nelocuită. Am privit cu atenţie spatele omului. Avea părul cărunt tuns rotund, ca şi cum îi pusese un castron în cap şi apoi tăiase cu foarfeca. Sub cercul de păr se vedea ceafa bărbierită, unde părul creştea repede la loc. Nu era înalt – capul nu îi ajungea nici până la umărul meu –, dar avea acel aer de persoană importantă, ocupată, pe care îl afişează mulţi oameni scunzi ca să facă impresie. Se uita înapoi la fiecare pas ca să vadă dacă nu cumva mă rătăcisem, ca un cătel neastâmpărat. Am profitat de ocazie ca să îi studiez faţa, o faţă

urâtă, ciupită de vărsat, cu un ochi din care i se scurgea puroi. M-am hotărât să nu-l mai privesc, de teamă să nu mă molipsesc de boala lui.

Când l-a văzut, Aangti Babu i-a zis:

— Nu ne inviți în casă după o călătorie atât de lungă?

— Așa s-ar cuveni, într-adevăr, a răspuns omulețul important, devenit acum slugarnic, dar înăuntru e atâta paragină că mi-e rușine! Mi-e rușine, *huzoor*!

— Aiurea, a zis Aangti Babu ridicându-și trupul gras din fotoliu. Insist.

— Vă rog, *huzoor*, aici putem vorbi în liniște!

— Bătrânul e în dormitor, nu-i așa? E bolnav, nu? Insist! Trebuie să văd!

Când Aangti Babu stăruia, puțini îi puteau ține piept. Știam din experiență, așa că mă apropiasem deja de ușa principală, care stătea închisă.

Înăuntru locuința era într-adevăr într-o stare vrednică de plâns. Văzusem multe case vechi, prost întreținute, dar aceasta le întrecea pe toate. Draperiile erau putrezite și miroseau a mucegai; podeaua se tocise în unele locuri și dedesubt se vedeau cărămizile; mobilele, ca niște soldați căzuți pe câmpul de bătaie, erau schilodite, unele fără picioare, altele fără brațe, multe aruncate prin colțuri ca lemne de foc. Oglinda cu ramă de aur atârna strâmb și era atât de prăfuită că nu ne vedeam fețele în ea. Unele mobile erau acoperite cu pături mâncate de molii. Pe pereți erau atârnate tablouri cu rame bogat împodobite, probabil portrete ale strămoșilor. Atât ramele cât și portretele erau acoperite de un strat gros de mucegai. Până și scara răsucită care ducea la etaj părea atât de șubredă, că ai fi zis că se va prăvăli chiar și sub greutatea unui șoarece și s-ar face praf. Singurul obiect care era relativ neatins atârna din tavan: un candelabru enorm, întunecat de sute de pânze de păianjen.

Aangti Babu a strănutat și a bombănit:

— Asta e casa pe care vrei să o cumpăr?

— Șșș, vorbiți mai încet, *huzoor*. Bărbatul care ne primise a aruncat o privire peste umăr, spre o ușă pe jumătate deschisă și

s-a milogit de noi: Cum v-am spus, aici e mult praf, ne-am simți mai bine afară...

S-a dovedit că acea casă aparținea unui domn foarte în vârstă, pe cât se pare fără urmași, care era acum grav bolnav. Cel cu care vorbeam era un om din partea locului, care izbutise să devină indispensabil proprietarului suferind. De vreun an de zile făcea pe infirmiera și administratorul pentru acesta. Acum, când starea bătrânului se înrăutățise, infirmiera voia să vândă casa înainte să-și facă apariția vreun moștenitor nedorit. De fapt, se zvonea că ar fi cineva.

— Ei, o să verificăm toată povestea, a zis Aangti Babu. Avocații mei vor cerceta hârtiile.

— *Huzoor*, nu e nimic în neregulă, a protestat omul și a adăugat, ca să își dea importanță: Au mai văzut și alții hârtiile casei.

— Aha, a făcut Aangti Babu. Carevasăzică mai sunt și alți cumpărători? Hm, a spus, a scos o bucată de *paan* din cutiuța de argint pe care o lua cu el în călătorii și a îndesat-o în gură strâmbându-se disprețuitor. In cazul ăsta, a zis cu gura plină, de ce n-o vinzi altora?

A mestecat puțin, apoi a scuipat o șuviță de suc roșu de betel, care a stropit peretele alb al verandei și a mânjit brațul fotoliului împletit de alături.

Pe cât mi-am dat eu seama, Aangti Babu știa că omul îl pusese pe stăpânul lui, într-un moment când se simțea rău, să renunțe în scris la proprietate, folosindu-se fie de forță, fie de un vicleșug, nici nu vreau să-mi închipui care.

— Iar cu mobilele cum rămâne? Zici că intră în preț? Trebuie să mă gândesc cum scap de ele, așa că să stabilim de acum, a spus Aangti Babu în treacăt, ca și cum abia atunci îi venise ideea.

Omul era cam abătut – până acum nu se târguise prea bine.

— De mobilă n-a fost vorba, a bombănit.

— Bine, atunci e treaba ta, pe mine nu mă privește, a zis Aangti Babu făcându-se că pleacă. Cumpărăm casa, dar vreau să fie goală. Te rog să scapi de mobile, și de bătrân, fireste. Dă-mi de știre când se duce. Prea mult nu pot să aștept. Nu vreau să țin banii blocați.

Îmi dădeam seama că omul își face niște calcule în minte. Ce să facă cu un candelabru de cristal și niște mobile sculptate din epoca victoriană în orășelul acela? Nevasta lui venise și ea. Se oprise în prag și îl privea deznădăjduită.

— Ei, dacă țineți atât de mult la mobilă, a zis omul, o puteți lua, dar costă.

Am plecat după încă o tură de târguieli. În timp ce ne îndreptam spre gară, hotărâți să ne întoarcem la Calcutta în aceeași zi, Aangti Babu a râs pe sub mustață și a mai scos o bucată de *paan* din cutie.

— Se crede deștept, neghiobul, mi-a spus cu mulțumire în glas. Mi-a lăsat mobila pe un preț de nimic. La orice casă de licitație iau trei sute doar pentru unul dintre candelabre. Le-ai văzut?

— Ce anume? am întrebat; candelabrul nu-mi păruse decât o adunătură de bucăți de sticlă având o singură calitate: rămăsese neatins în toată distrugerea aceea.

— Băiete, mai ai mult de aflat și de învățat, așa că ține aproape. A zâmbit și s-a făcut că moaie ceva cu degetele încărcate de inele. Moaie un candelabru dintr-alea în râu și când ai să-l scoți ai să vezi că e de cristal. Și încă ce cristal! De Belgia, nici mai mult, nici mai puțin!

A izbucnit iar în râs și l-a apucat tusea. Sucul roșu de betel i se scurgea din gură ca lava din craterul unui vulcan.

— Ai multe de învățat, a repetat.

Am ajuns la gară. Cu toate că era binedispus, nu m-a luat cu el în compartiment, dar, în timp ce eu mă duceam spre celălalt capăt al trenului cu bagajele în mână, a strigat după mine, voios:

— Acum trebuie doar să așteptăm să moară bătrânul.

Când m-am întors acasă în noaptea aceea eram abătut, așa cum nu-mi stă în fire, și de-abia dacă am luat în seamă mângâierile nevestei mele.

— Ce ai? s-a plâns ea până la urmă.

I-am povestit despre casă și râu.

— Mă gândesc la bătrânul muribund, singur, păcălit, rămas și fără casă. De ce să-și petreacă cineva ultimele zile atât de singur?

Era într-un orăşel numit Manoharpur, ai fost vreodată acolo? Un loc minunat! Să mori în mizerie înconjurat de atâta frumuseţe!

Soţia mea se săturase.

— Tu şi melancoliile tale! Ascultă ce-ţi spun eu! Mai ai mult până să îmbătrâneşti, dar de pe-acum vorbeşti ca un moşneag!

S-a întors pe o parte, scârbită de posomoreala mea şi lipsa de pasiune.

Eu stăteam cu ochii în tavan. Sentimentul pe care îl aveam, şi anume că mai văzusem acea casă, era o taină prea mare ca s-o împart cu soţia mea. Din lipsa ei de interes am înţeles că nu avea nici o legătură cu ea, cu viaţa mea alături de ea. Am tăcut, cu toate că am rămas treaz încă multă vreme.

Ca să închei: a fost singura dată, după ştiinţa mea, când Aangti Babu a ieşit în pierdere. Bătrânul servitor cu care vorbisem s-a dovedit a fi făcut joc dublu. Se pare că mai luase bani pe încredere de la cinci persoane înaintea lui Aangti Babu. Tuturor le arătase documente falsificate. Când înşelăciunea a ieşit la iveală, bătrânul îşi luase tălpăşiţa. Nimeni n-a putut să-l reclame la poliţie deoarece cu toţii încălcaseră legea încercând să cumpere casa de la el. Aangti Babu a spumegat de furie şi l-a blestemat, dar era cu mâinile legate. Nici el, nici altcineva nu ştia unde se află actul original, fără de care nu se putea cumpăra sau vinde nimic.

De această dată am fost încântat că fusesem traşi pe sfoară şi nici că-mi păsa că nu sunt credincios şefului meu. Eram bucuros când mă gândeam că acea casă avea să rămână aşa cum era, liniştită şi neatinsă, pe malul râului.

Câteva zile mai târziu casa a devenit una între multe altele şi, în febra pregătirilor pentru altă demolare, am uitat cu totul de ea.

*

La câteva luni după aceea, Aangti Babu m-a chemat devreme în biroul lui. Îmi spusese cu o zi înainte că va avea nevoie de mine dimineaţa devreme aşa că am fost gata. Însă inima îmi bătea tare şi fruntea îmi era acoperită de broboane de sudoare. Am încercat să revăd cu ochii minţii săptămâna de dinainte, zilele

precedente, dar nu mi-am amintit de nici o greşeală pe care să o fi făcut.

De fapt, voia să discutăm despre o afacere. M-a poftit să iau loc. Ori de câte ori intrasem în biroul lui stătusem în picioare şi aşa am rămas şi acum, cu capul puţin aplecat, atent şi respectuos. A ridicat privirea enervat şi m-a apostrofat:

— De ce nu te aşezi când îţi spun? Mă doare ceafa să mă uit în sus şi să vorbesc.

M-am lăsat pe un scaun în timp ce Aangti Babu a îndesat o bucată de *paan* între buzele crăpate, roşii de la betel.

— Ascultă-mă cu atenţie. Va trebui să te descurci singur, aşa că ia notiţe şi ţine minte ce îţi spun.

Am căutat în jurul meu hârtie şi creion, dar pe furiş, ca să nu observe şi să mă certe că nu venisem pregătit. Nu s-a sinchisit, fiindcă închisese ochii, împreunase degetele şi începuse să vorbească.

— E vorba tot de o casă mare, cam la fel cu cea de pe malul râului, pe care am văzut-o acum câteva luni, a zis. Are un teren foarte mare şi se află într-o localitate care va prospera, credem noi. Deocamdată oraşul e mic, dar mi s-a spus că e foarte posibil să devină reşedinţă de district de aici într-un an sau doi.

S-a oprit, a deschis ochii şi mi-a pus o întrebare care m-a uimit:

— Vorbeşti hindi?

— Da, da, am crescut lângă...

— Bine, mi-a tăiat vorba şi a închis ochii.

Nu arătase niciodată nici cel mai mic interes faţă de viaţa mea personală. Eram obişnuit şi nu mă aşteptam la altceva.

— Casa e proprietatea a doi fraţi. Nu se înţeleg, a spus zâmbind, dar cu ochii tot închişi. Întotdeauna e la fel. Altminteri din ce-am mai trăi noi? Unul din fraţi mi-a vândut mie casa. Avea nevoie de bani – afacerea nu-i mai mergea, avea familie numeroasă, lucrurile obişnuite. Ei, în momentul de faţă problema este următoarea. A deschis ochii şi m-a întrebat: Mă urmăreşti?

— Desigur, am răspuns.

— Atunci spune ceva din când în când, m-a luat el la rost cu pleoapele lăsate înainte să închidă ochii de tot.

M-am apucat să mormăi un răspuns după fiecare propoziție. Ventilatorul hârâia și scârțâia deasupra noastră, învârtind aerul stătut. Dimineața devenise apăsătoare. Sudoarea îmi lipea cămașa de spate și de spătarul scaunului. Priveam cu jind la paharul de apă de pe birou, dar n-am îndrăznit să-l ating. Creionul îmi aluneca din mână, atât îmi erau palmele de transpirate.

— Casa a fost a ambilor frați. Cel care a vândut-o susține că a încercat să-l convingă pe celălalt să o vândă și chiar i-a dat partea lui de bani. Ehe! Vechea poveste!

— Îhî, am încuviințat eu.

— Mă rog, nu e treaba noastră. Fratele cel mare are împuternicire pentru că... da' hai să nu intrăm în detalii. Fratele mai mare a vândut casa în baza împuternicirii. Deci, din punct de vedere legal, suntem în regulă.

— Atunci... am murmurat eu.

— Mezinul refuză să plece. Am mai avut situații din astea. Am luat un preț mai bun de la fratele cel mare tocmai din cauză că e o problemă. De fapt, nici nu e greu... cu fratele cel mic, vreau să spun. Nu e locatar. Și-a cedat dreptul de proprietate. Tot ce ai de făcut e să-i spui să plece, să iasă din casă... să-l convingi.

— Să-l conving? Păi, n-a încercat și fratele lui?

Aangti Babu a deschis ochii, mânios. Pungile de sub ochi se făcuseră cenușii și vase roșii de sânge șerpuiau prin albul ochilor lui.

— La vârsta pe care o ai tu eu aș fi profitat de ocazie și n-aș fi pus întrebări tâmpite, a mârâit el. Am prea multă treabă acum ca să mă ocup de chestiunea asta. Ai înțeles?

— Nu, nu, adică, da, sigur, m-am bâlbâit eu.

— Îl convingi să plece. Ai înțeles? I-am pus pe Bhim și Harold să facă ce fac ei de obicei: au bătut la ușă noaptea, au sunat și au fugit, au spart vreo două ferestre. Fără rezultat. Vreau să te duci tu acolo. Vreau să fie casa goală. Dacă e nevoie să-i tai apa și curentul... dacă e nevoie să-l bagi în sperieți... Dar fără poliție. Să nu intri la necaz cu poliția. Dă-l afară și atât.

Aangti Babu a luat un carneţel şi a scris câteva rânduri. Scria trudnic, şuierând printre dinţi cuvintele. Am auzit ce scrie înainte să văd. Când a terminat, mâna mea, care parcă nu-mi mai aparţinea, s-a întins după bucata de hârtie. Scrisul lui Aangti Babu era frumos caligrafiat, ca un scris de copil. Biletul mi-a confirmat cele auzite, dar creierul meu se încăpăţâna să nu înţeleagă.

Am ieşit din biroul lui Aangti Babu simţind că picioarele îmi sunt străine. Mă aflam la birou, dar eram în altă parte. Urechile au început să-mi ţiuie, parcă eram doborât de oboseală. Când băiatul cu ceaiul a trântit o ceaşcă pe masa mea zicând „Ce, ai asurzit? Na ceaiul!", am privit ceaşca minute în şir, parcă nu mai ştiam ce înseamnă lichidul cafeniu din ea. În ziua aceea am dus la sfârşit toate treburile, dar fără să ştiu ce fac.

Acasă, am tresărit când soţia mea mi-a atins cotul. Stăteam pe verandă, în întunericul parfumat de florile de iasomie, şi mintea îmi era plecată pe alte meleaguri. La masă, când a văzut că nici nu mă atinsesem de mâncare, soţia mea mi-a zis:

— Dacă aşa faci când îţi cade în cârcă un pic de răspundere, apoi mai bine rămâi asistent toată viaţa şi-am trăi cu toţii mai liniştiţi.

Până la urmă a venit şi ziua când trebuia să plec. Nu ştiu cum mi-am făcut bagajele sau cum am ajuns acolo, dar cândva, în timpul după-amiezii, cu mult înainte de ora când urma să plece trenul, m-am trezit în viermuiala de la podul Howrah, privind barjele care treceau scârţâind pe fluviul leneş, mâlos. Oamenii se izbeau de mine, mă înjurau şi treceau mai departe, un popor de furnici pe sub arcadele uriaşe ale podului. Din cauza mulţimii şi a podului, tramvaiele care treceau clănţănind păreau nişte jucării mecanice. Am mers de-a lungul podului privind fluviul şi o barjă anume, care arborase la pupă un steag zdrenţuit, verde cu portocaliu. În jurul meu credincioşii făceau plecăciuni şi murmurau rugăciuni către Gange.

Eu amuțisem și nu puteam să mă rog nici măcar în gând de tulburat ce eram.

La doisprezece ani după ce Nirmal Babu mă trimisese de la Songarh la Calcutta, mă întorceam la Songarh. Aangti Babu cumpărase de la Kamal casa veche care îmi fusese cămin atâția ani. Trebuia să-l dau afară pe Nirmal Babu din casa în care crescusem.

Și pe Bakul. Trebuia să o dau afară și pe Bakul.

3

Stăteam la fereastră, vântul îmi răvăşea părul. Afară, umbrele se pierdeau în urma noastră, în noaptea luminată de o lună sidefie. Vânticelul care intra pe fereastră era cald, dar împrospăta totuşi aerul din compartimentul încins, fiindcă era din metal, ca toate vagoanele de clasa a treia. Poeţii vorbesc metaforic despre inimile zdrobite, dar eu ştiu că aşa era a mea acum. O simţisem cum se sfarmă, mă încercase o durere reală, ca atunci când îţi înfige cineva un cuţit în piept, ca atunci când Nirmal Babu mi-a spus că urma să plec – o dată şi apoi încă o dată, când a văzut că nu-l cred. Când, în drum spre gară, l-am întrebat de ce – o singură dată l-am întrebat –, m-a privit cu zâmbetul acela al lui despre care ştiam că e fals şi mi-a spus că voia să capăt o educaţie mai bună şi să nu mai fiu luat de sus de ceilalţi din casă. În noaptea aceea, când aveam treisprezece ani şi eram încredinţat că lumea se sfârşeşte în timp ce trenul mă purta legănându-se departe de Bakul şi de Songarh, am strâns pătura în dinţi ca să nu mă audă Nirmal Babu cum plâng. Am jurat să nu mai pun piciorul la Songarh, să nu mai vorbesc niciodată cu el, fiindcă mă purtase de la orfelinat la Songarh şi apoi la Calcutta, ca într-un joc de badminton în care eu eram fluturaşul.

După ce mă înscrisese la şcoală, Nirmal Babu plătise taxele la timp, îmi scrisese de câteva ori pe an şi de două ori venise şi să mă vadă. Îmi aduc aminte în special prima vizită. L-am zărit pe coridor. Motilal, îngrijitorul, i-a spus „Iată-l pe băiat" iar eu priveam fără să văd cămaşa lui lălâie, degetul mare care îi ieşea din sandala scâlciată, la pantalonii lăbărţaţi, faţa lui scofâlcită, pe

care se vedea că vrea neapărat să-mi intre în voie. Ne-am plimbat pe terenul de sport, unde arşiţa ucisese orice mişcare, şi am ieşit pe poarta şcolii într-o tăcere stânjenită, întreruptă doar de câteva întrebări politicoase din partea lui. Şi-a dat seama, la fel ca şi mine, că, scoşi din mediul din Songarh şi reuniţi mai mult sau mai puţin fără voie într-un loc unde nu era nevoie de conversaţie, eram amândoi descumpăniţi. Ne-am plimbat prin Muzeul Indiei şi prin faţa Institutului Geologic. Sub dogoarea soarelui cimentul aleilor fumega iar noi simţeam cum ni se preling pe spate picături de sudoare. Nirmal Babu m-a întrebat dacă vreau îngheţată în timp ce îmi povestea de anticul regat Gandhara şi de Imperiul Kushana. Eu mă târam la câţiva paşi în urma lui, abia abţinându-mă să nu-i arunc în faţă întrebarea care mă chinuia: „De ce mi-ai oferit un cămin şi apoi m-ai izgonit?"

Acum stăteam întins pe priciul tare de lemn, cu ochii deschişi pe întuneric. Eram din nou trimis la Songarh, trecuse o viaţă de când fusesem izgonit de acolo. Numai că acum nu mai eram un fluturaş lovit cu racheta, ci mai degrabă o săgeată trimisă din arc să rănească.

*

Bărbatul aflat pe priciul alăturat începu să sforăie înecându-se. Eu eram prea tulburat ca să adorm. Nu mă puteam gândi la nimic anume, dar capul îmi era atât de plin de gânduri, că parcă dădeau pe dinafară.

Doamna Barnum. Nu mă mai gândisem la ea de ani de zile. Mai era oare în viaţă? În clipa în care mă văzuse se şi hotărâse să mă deseneze.

— Stai acolo şi nu te mişca, a zis arătându-mi un scaun tapisat într-o stofă albastră, timp în care ea îşi căuta caietul şi creionul. Ce pomeţi! Cum te cheamă, băiete?

Când mi-a arătat ce desenase am văzut un băiat cu faţa ascuţită, ochi mari, gropiţă în bărbie şi nas niţel cam lung în comparaţie cu faţa.

„Nu seamănă defel cu mine", mi-am zis, măcar că nu am îndrăznit să spun cu glas tare ce gândeam.

Bakul a început să râdă când a văzut desenul şi a zis:

— Chiar aşa arată. Ce mutră caraghioasă!

Mă întrebam dacă aveam să o văd şi pe doamna Barnum. Cum ar fi întâlnirea noastră, chiar dacă trecuseră ani şi ani de când mă prinsese scotocind prin dormitorul ei? Cum de putusem să-mi bag nasul în lucrurile ei, după ce ea îmi oferise o educaţie, dându-mi să citesc toate cărţile pe care le avea în casă, enciclopediile, revistele pentru femei şi romanele de dragoste? Îmi amintesc de prima dată când sărbătorise cu noi ziua ei de naştere (aşa cum făcuse apoi în fiecare lună). Erau nişte ceremonii bizare, la care convoca spiritele şi ne prezicea viitorul. Era îmbrăcată festiv, în rochie lungă de dantelă şi tiară, şi umbla repede de colo colo, mângâindu-mă pe obraz când trecea pe lângă mine. La un moment dat a bătut din palme.

— Muzică! a exclamat. Voi, copiii, trebuie să aveţi muzică!

A luat clopoţelul şi l-a scuturat îndelung. După vreo cinci minute l-am auzit pe *khansama* urcând scările şi răsuflând din greu.

— Da, doamnă? a spus cu o slugărnicie bătătoare la ochi.

— Vrem să ascultăm muzică, pune un disc, discul ăla! a zis ea şi s-a lăsat pe spate în scaun, cu ochii închişi.

Khansama s-a dus târându-şi picioarele până la arcada întunecoasă de la celălalt capăt al camerei, unde trona un gramofon cu pâlnie de alamă. Pe platan era deja pus un disc, un disc negru pe care îl vedeam de unde eram aşezaţi. *Khansama* l-a şters de praf cu marginea cămăşii, a răsucit maneta gramofonului şi, când discul a început să se rotească, a pus pe el un ac mare, greu.

Noi stăteam nemişcaţi, ascultând sunetele care ieşeau din gramofon. Mie nu-mi suna deloc a muzică. A început cu un zgomot înfiorător, cum ar face un copac când se prăbuşeşte sau o corabie când se izbeşte de gheaţă. După aceea nu s-a mai auzit nimic. Dacă n-aş fi avut auzul ascuţit aş fi zis că muzica s-a sfârşit, dar apoi s-a auzit iarăşi, puternică şi ameninţătoare, un amestec de sunete discordante care creştea şi se retrăgea. Eu tot aşteptam să înceapă cineva să cânte, dar nu s-a auzit nici o voce omenească. Ascultând muzica îmi închipuiam piscurile semeţe, acoperite de zăpadă, de care îmi vorbise Nirmal Babu, spaţii deschise, uriaşe

şi pâraie repezi. Muzica umplea camera, se domolea... O dată sau de două ori m-am ridicat de pe scaun crezând că s-a terminat, dar a reînceput. Aruncam priviri spre Bakul, sperând să primesc ajutor de la ea. Doamna Barnum stătea cu ochii închişi; un zâmbet îi juca pe buze. Dintr-odată muzica s-a stins. Preţ de câteva clipe m-am bucurat că s-a sfârşit.

De astă dată liniştea a fost întreruptă de sunetul subţire al unui fluier. Recunoşteam fluierele. Când eram la orfelinat cântam din fluier şi chiar aveam unul al meu, cumpărat de la bâlci. Numai că sunetul acestui fluier era cu totul diferit. Doar după ce l-am cunoscut pe Suleiman Chacha şi i-am fluierat melodia am aflat că era muzică dintr-o ţară îndepărtată: se numea *Finlandia* şi fusese compusă de Sibelius.

Mai târziu, ori de câte ori mă gândeam la Bakul în dormitorul şcolii de la Calcutta, întins în patul de funii împletite, plesnind ţânţarii care zumzăiau în jurul meu, mi-o închipuiam împreună cu muzica aceea, în casa aceea, lângă iazul cu nuferi unde înotasem împreună, unde îi simţisem buzele apăsate peste ale mele, simţisem sânii ca nişte piersici prin pânza subţire a rochiei de vară, gura ei se lipise de a mea şi apoi se îndepărtase, mâinile ei mi se strecuraseră sub cămaşă şi apoi în pantalonii scurţi care parcă prinseseră viaţă. În clipele de visare îmi imaginam că plec împreună cu ea pe o corabie, că străbatem mări întunecate şi trecem printre aisberguri sclipitoare şi că ajungem la capătul lumii. În urechi îmi suna muzica fluierului care domolea valurile îngheţate şi mă întrebam dacă şi Bakul aude acea muzică.

Trenul gonea spre Songarh. De când plecasem de acasă nu mă gândisem la soţia sau la fiul meu. Dar nici la asta nu m-am gândit. Când îmi venea în minte adevăratul motiv al călătoriei mele, îl împingeam înapoi în străfunduri.

*

Atâtea se schimbaseră în Songarh de când plecasem eu, că nu mai recunoşteam locurile şi, pe drumul de la hotel spre strada Dulganj, eram tot mai nesigur pe mine. Toate îmi păreau mai

mici, mai meschine. Eram obişnuit cu Howrah, care era, după mine, cea mai mare, mai impunătoare şi mai aglomerată gară din câte or exista; gara din Songarh, cu cele două peroane ale ei, îmi amintea de oraşele *mofussil* unde mă duceam împreună cu Aangti Babu. Magazinul Finlays avea zidurile scorojite, o firmă atârna strâmb, manechinele din vitrină erau ţepene, cu sâni ascuţiţi. Prăvăliile înşirate pe strada mare vindeau lucruri ieftine, de prost-gust. Apăruseră câteva străzi şi clădiri pe care nu le ştiam, aşa că l-am îndrumat greşit pe *tongawallah* de câteva ori. Ne-am certat când a venit vorba de plată şi aşa s-a făcut că era trecut de cinci când am ajuns la numărul 3 de pe strada Dulganj. Aici fusese odată casa mea.

Când eram în tren îmi închipuisem cum am să o găsesc singură, dar Bakul nu era în grădină, nici lângă fântână. Am tras aer în piept, mi-am trecut degetele prin părul oricum pieptănat şi am întins mâna după ciocănelul de alamă, pe care-l ştiam atât de bine. Am constatat cu surprindere că nu mai e acolo. În schimb, pe zidul de lângă uşă am găsit butonul unei sonerii electrice. Când l-am apăsat am auzit înăuntru un ţârâit, urmat de lătratul unui câine.

Inima îmi bătea tare. Am încercat să respir mai rar, să fiu calm şi coerent. Ca să mă liniştesc am întors capul şi am privit grădina. Unul dintre ziduri era acoperit de o *madhabilata* înflorită. Nu era acolo pe vremea mea – un intrus rozaliu într-o grădină de flori albe. Arborii de mango crescuseră mult şi, chiar de la distanţă, vedeam fructele verzi pe ramuri. În înaltul albastru al cerului soarele era încă arzător.

Uşa tot nu se deschisese, deşi trecuse ceva timp, aşa că am apăsat încă o dată butonul soneriei.

De îndată ce a sunat soneria, am auzit o voce nesigură pe deasupra lătratului furios al câinelui. Cineva stătea chiar în spatele uşii.

— Cine e? a întrebat un glas de băiat.

Era cât pe ce să zic „Eu", aşa cum făceam cu ani în urmă, dar mi-am amintit şi am zis:

— Sunt... mă cheamă Mukunda.

— Nu pot deschide uşa. Nu ştiu cine eşti.

— Uite ce e, trebuie să mă văd cu...

— Ți-am spus, nu pot să deschid.

Simțeam sudoarea cum îmi iese prin pielea capului și se prelinge pe frunte. Cămașa mea albastră, îmbrăcată special pentru acea ocazie, mi se lipea de spate. Enervat că eram nevoit să vorbesc prin ușă și că mă lătra câinele am strigat:

— Uite ce e, trebuie să îl văd pe Nirmal Babu și nu plec până nu vorbesc cu el. Unde e? Dacă nu-mi deschizi, am să sar zidul curții.

Câinele a amuțit câteva clipe. Apoi vocea, care tremura ușor de data asta, mi-a răspuns:

— Să știi că nu mă sperii. Și nu poți să sari peste zid. Ușa nu ți-o deschid. Iar câinele mușcă.

Am privit exasperat ușa – o bucată de lemn pe care o mai văzusem de nenumărate ori. M-am dat înapoi și m-am uitat în jur, neștiind ce să fac. În dreapta, lângă fântână, era o ușă lăturalnică ce ducea în curte și la camera mea, dar acum era închisă cu un lacăt. Cu toate că amenințasem că voi sări zidul, chiar dacă aș fi putut, mi se părea un gest caraghios. M-am apropiat iar de ușă și am strigat:

— Mai ești aici?

N-am primit nici un răspuns.

— Vreau doar să-l văd pe Nirmal Babu. Sunt... un vechi prieten de-al lui. Spune-i că a venit Mukunda. Sau spune-i lui Bakul că a venit Mukunda.

Am așteptat. După câteva clipe, vocea, parcă un pic mai pașnică acum, mi-a spus:

— Trebuie să aștepți afară, nu pot să deschid ușa. Vor veni în curând.

M-am întors în grădină. Am rupt o frunză parfumată de mango și m-am apucat să o fărâmițez. M-am apropiat de fântână și m-am aplecat peste ghizduri, care îmi păreau mult mai joase decât țineam eu minte. Iasomia era tot acolo; își lăsa florile să cadă în apă. Departe, oglindit în cercul lucitor de apă de pe fundul puțului, mi-am zărit capul. Am aruncat o piatră înăuntru. Plescăitul a venit de departe, cercul lucitor a tremurat și s-a spart, apoi s-a liniștit. Câtă apă scosesem de aici! Câte găleți mai umplusem!

Mă plimbam prin grădină, plictisit de propriile mele gânduri, obosit de aşteptare. Prea multe nu ştiu despre plante şi copaci, dar îmi dădeam seama acum că e o grădină frumoasă, plină de pomii fructiferi pe care îi ştiam, de arbuşti şi plante agăţătoare înmiresmate, ca să nu mai spun de puieţii legaţi de ţăruşi. Cu toate că în jurul meu era atâta verdeaţă, ba chiar şi o fântână, nu aveam cum să beau nici o picătură de apă. Căldura îmi uscase gâtul într-atât, că nu mă mai puteam gândi la nimic altceva, nici măcar la ciudata purtare a băiatului. Până la urmă m-am aşezat în vechiul leagăn, prea amărât şi obosit ca să-mi mai pese că hainele se mototoleau, muiate de sudoare.

Probabil că am aţipit. Stăteau cu toţii în jurul meu şi mă priveau, încruntaţi şi curioşi. A fost ca în povestea cu fetiţa găsită de urşi, mi-a spus Bakul mai târziu. Se înserase. Le vedeam siluetele profilate în lumina acum împuţinată. Am clipit ca să alung somnul şi am dat să mă ridic. Leagănul a venit în faţă şi m-a izbit peste picioare. Am căzut înapoi.

Bakul a izbucnit în râs, apoi şi-a acoperit gura cu palma. Eu am izbutit să mă ridic din leagăn.

— Aşteptaţi de multă vreme? m-a întrebat Nirmal Babu. Nu cred că ne-am mai întâlnit, a spus prudent.

— Vai, *baba*, nu vezi că-i Mukunda?

Nu m-am mirat că mă recunoscuse. Mă aşteptam. Şi eu aş fi recunoscut-o, oriunde aş fi văzut-o. Se schimbase foarte puţin la faţă. Se împlinise în obraji, iar părul era lung până la brâu. Îl purta legat la spate, dar şuviţele din jurul feţei nu se sinchiseau de agrafe sau uleiul de păr cu care se dăduse ca să le netezească. Mai mulţi cârlionţi se eliberaseră şi îi adumbreau fruntea şi ceafa. Culoarea ochilor era aceeaşi, doar privirea era altfel, amuzată şi curioasă, pe când înainte fusese atentă şi posomorâtă. În lumina amurgului sariul ei, de culoarea florilor de muştar, strălucea alături de bluza albă care nu i se potrivea şi căzuse într-o parte, dând

la iveală un lănțișor de aur. Sariul scotea la iveală curbe la care ar fi trebuit să mă aștept, dar care mă uimeau totuși.

Am privit în lături.

— Chiar tu ești, Mukunda? a întrebat Nirmal Babu.

Și-a pus ochelarii ca să mă vadă mai bine. Până atunci nu-l văzusem purtând ochelari.

— Sigur că da! a zis. Mi s-a părut mie că te știu de undeva. Ce prostie din partea mea! Cum am putut... Ce păcat, băiatul te-a ținut afară. Dar nu avea de unde să știe.

Am urcat scara mângâind balustrada cu mâna, așa cum făceam când locuiam în acea casă și alergam în sus și în jos cu treburi. Parcă le și auzeam pe Manjula și Meera chemându-mă:

— Mukunda! Unde e băiatul ăla? Iar se ascunde!

Culoarul de la capătul scărilor era la fel, dar tencuiala de pe tavan începuse să se desprindă. Acum, cu ochi de profesionist, am văzut crăpăturile, cărămizile dezgolite, petele de mucegai de lângă băi, barele de fier ruginite pe care se sprijinea acoperișul, pereții nevăruiți de multă vreme, pătratele de geam mătuite și crăpate ici, colo. Interioarele neglijate contrastau cu grădina, unde fiecare plantă și fiecare copac părea îngrijit cu atenție.

Lângă fereastră era o masă, mai mică decât cea care o știam eu, la care ne-am așezat Nirmal Babu și cu mine. La picioarele lui s-a întins o corcitură de câine cu blana înspicată cafeniu cu negru și s-a apucat să-și spele labele cu limba, după care s-a frecat la ochi, și-a scărpinat urechile, și-a curățat blana de pe coadă cu dinții. Când a terminat, a pus capul între labele din față, a închis ochii și a oftat adânc. Nirmal Babu l-a privit zâmbind și mi-a spus:

— O ții minte pe Meera, desigur.

— Desigur.

— Își luase obiceiul să hrănească niște câini vagabonzi oploșiți în vechiul fort. După ce ea a plecat, m-am dus eu să-i hrănesc și am adus un cățel acasă. Uite-l, are doisprezece ani acum.

— Acum doisprezece ani am plecat, şi eu, şi Meera *didi*, am spus, fără intenţia de a-i face un reproş. Ce mai face Meera *didi*? am întrebat ca să rup tăcerea stânjenitoare care se lăsase între noi. Mai ştii ceva de ea?

— A, da, a răspuns, cam nesigur pe el. O mai văd... din când în când. Predă desenul la o şcoală din Darjeeling... pe acolo sunt nişte dealuri numai bune pentru plimbări... ştii că-i plăcea să se plimbe... pictează şi desenează. De fapt – s-a ridicat şi a luat de pe perete un tablou reprezentând case şi copaci pe o pantă abruptă –, ăsta e pictat de ea.

Am luat tabloul şi l-am privit admirativ. Simţeam cât de abruptă e panta, simţeam energia copacilor şi a dealurilor – era un tablou ieşit din comun, într-adevăr. Nirmal Babu l-a luat şi l-a pus la loc pe perete după ce l-a privit zâmbind.

— Da, poteca e foarte abruptă, ai nevoie de un baston şi de pantofi solizi ca să poţi coborî. Dar găseşti orhidee frumoase, ferigi şi un rododendron cu totul deosebit. Apoi şi-a adus aminte de mine: Întreabă deseori de tine, i-ai fost întotdeauna foarte drag.

Să fi fost ceva adevărat din bârfele care circulau în Songarh în anul dinaintea plecării mele? Tăcerea se lăsase iarăşi între noi.

Nirmal Babu a aruncat o privire spre scară şi a zis:

— Dar Bakul ce face? Îţi pregăteşte un festin?

Mi-am închipuit-o pe Bakul în bucătărie, spunându-i servitoarei să facă ceai, căutând lucruri bune de mâncare. Ea una nu se dăduse niciodată în vânt după gătit. În cele din urmă a urcat, urmată de un băiat de vreo doisprezece ani care aducea o tavă cu mâncare, apă şi ceai. Era îmbrăcat în nişte pantaloni scurţi care îi fluturau deasupra genunchilor şi o *kurta* cenuşie care îi atârna lălâie. Avea urechi mari, ca nişte mânere de care ai fi putut să-i apuci capul. Păreau şi mai mari din cauză că era tuns foarte scurt. A pus tava pe masă, nu înainte de a-mi arunca o privire piezişă. Tava era aceeaşi pe care o ştiam, o tavă de alamă, şi aş fi putut jura că şi serviciul de porţelan era tot cel pe care îl spălam eu uneori.

— El e Ajay, a spus Bakul. Să nu te superi că nu ţi-a dat drumul înăuntru, dar noi i-am spus să ţină uşile încuiate. *Baba* şi cu mine nu plecăm decât arareori împreună, iar când plecăm...

— Chiar că n-ai de ce să-ți faci griji, i-am răspuns.

Când a avut în față o ceașcă de ceai fierbinte și a aprins o țigară, Nirmal Babu parcă a mai prins curaj:

— Ce plăcere să te revăd, Mukunda, zău așa. M-am tot întrebat dacă ai terminat colegiul și dacă o să ne mai vedem. Spune-mi ce mai faci. Te-ai căsătorit? Ai copii?

A ascultat răbdător tot ce i-am spus, iar când i-am povestit lucruri care mie îmi păreau amuzante, în mare parte despre copilul meu, a zâmbit, dar nu a mai râs ca înainte, un râs plin, zgomotos, care se termina invariabil cu o tuse de fumător. Părea altul. Ochelarii îi schimbau complet fața. Atunci nu m-am mirat că are părul alb, cu toate că acum, când mă gândesc, trebuie că nu avea mai mult de cincizeci de ani. Nu doar vârsta era de vină. Era mai mohorât la față și avea cearcăne adânci în jurul ochilor. Arăta ca un om care nu doarme îndeajuns și nici bine. Era tot timpul agitat, așa cum nu-mi amintesc să-l fi văzut înainte. Slăbise mult și de aceea se cocoșase.

M-au cuprins remușcările. De ce rupsesem orice legătură cu el? De ce nu venisem să-l văd? De ce îl învinuiam pe el pentru anii aceia, pentru faptul că Manjula îmi dădea porțiile cele mai mici, că rareori apropia lingura de farfuria mea? Pentru că soțul ei, Kamal, îmi găsea tot timpul câte ceva de făcut; pentru camera plină de șobolani în care dormeam; pentru că nu eram așezat decât în coada mesei? De ce mă înverșunasem într-atât? Și de ce răutatea mea se îndrepta numai asupra lui? Acum, când stăteam față în față, nu mai simțeam nimic din mânia de altădată – sau poate îl priveam cu generozitatea triumfătoare a celui puternic față de cel slab?

Când Nirmal Babu a plecat pentru scurtă vreme din cameră Bakul mi-a spus:

— *Baba* a ieșit la pensie mai devreme fiindcă a avut o criză de inimă. Pe deasupra, mai are și diabet. Dar e atât de încăpățânat! Știu sigur că mănâncă tot felul de lucruri interzise când nu sunt eu de față.

— Tu... înger păzitor! am exclamat. Nu prea te văd veghind asupra tatălui tău cu o carte de regimuri și un teanc de rețete medicale.

Bakul scărpina câinele după ureche şi a ridicat spre mine o privire şireată:

— Nici eu nu te văd însurat şi cu copii.

S-a oprit fiindcă tocmai atunci s-a întors Nirmal Babu.

— Ce faci, Mukunda? m-a întrebat. N-ai vrut să mergi la colegiu? Parcă îţi doreai să urci munţi înalţi şi să treci mări adânci, îţi doreai să devii explorator. Sau greşesc cumva?

— Da, am zis. Ce vise îşi fac copiii! Şi uite ce-am ajuns: funcţionar în biroul unui arhitect, închis în birou mai toată ziua.

N-am mers mai departe. Aangti Babnu nu era arhitect iar eu nu mai eram de mult un funcţionar nevinovat. N-am scos o vorbă despre natura muncii mele. Ar fi trebuit să-i mărturisesc pe loc de ce venisem, dar sigur că nu aveam cum.

— Pot să mă plimb pe afară? am întrebat ca să schimb vorba. Doar cât să văd...

— Nu e nevoie să ceri permisiunea, a răspuns Nirmal Babu. Aici ai fost întotdeauna acasă. Sper să stai la noi cât timp eşti în Songarh.

Bakul a venit după mine în camera de la mijloc, cea care dădea în coridorul mare. Acum nu mai era decât un pat acolo, în loc de două, aşa cum erau când Meera dormea în cameră cu ea. Am privit-o întrebător.

— M-am mutat în camera din faţă ca să mă pot uita pe fereastră.

În cămăruţa de alături nu era decât o grămadă de cutii şi vechituri. Patul îngust în care stătea ghemuită Kananbala, înfăşurată într-un cearşaf alb, nu mai era acolo.

— A murit, mi-a spus Bakul înainte să pun întrebarea. La vreo doi ani după ce ai plecat tu. Am găsit-o într-o dimineaţă pe jos, lângă pat. Poate că a ţipat în timpul nopţii, dar n-a auzit-o nimeni. Eu dormeam în camera de alături, dar n-am auzit nimic. Poate că dacă o auzeam... Hai să mergem afară, a zis şi a trântit uşa.

Am deschis gura ca să-i povestesc lui Bakul de Noorie, de ocările ei care îmi aminteau de Kananbala, dar n-am ştiut cum să încep, aşa că am renunţat.

Nirmal Babu ne aştepta în grădină. Ne-a explicat mândru că în curând pomii vor fi plini de mere şi grapefruit. Lângă poartă

mi-a arătat cincisprezece răsaduri de guave şi lămâi despre care spunea că vor face flori şi fructe în câţiva ani.

— *Baba* stă aici în fiecare seară şi vorbeşte copacilor, a spus Bakul. Zice că nu are timp de plante anuale. În grădina lui vrea copaci, legume şi plante agăţătoare parfumate. Cred că vrea şi să se apuce din nou de săpături, dar pe mine nu mă interesează câtuşi de puţin.

Am zâmbit. Da, ştiam, grădinile sunt locuri pline de magie şi dramatism doar pentru grădinari. Eu nici în ziua de azi nu recunosc decât câţiva copaci, dintre cei pe care îi vezi peste tot. Dacă aş vrea o grădină frumoasă, aş angaja un grădinar.

Nirmal Babu şi-a aprins o ţigară.

— În tinereţe nu mă interesau deloc grădinile. Tata era atât de dezamăgit că nimeni din familie nu se interesa de grădină! Ne prefăceam doar, ca să-i fim pe plac.

— Dar noi nu ne prefacem, aşa-i, Mukunda? a spus Bakul zâmbind.

Am privit-o speriat. Poate că simţise ceva, aşa cum simţea întotdeauna când era vorba de mine. Adevăratul motiv al venirii mele la Songarh mi-a venit în minte şi am simţit cum inima îmi stă în loc.

*

Acasă la doamna Barnum, copăceii piperniciţi care creşteau odată în crăpăturile pereţilor deveniseră acum copaci puternici, sălbăticiţi. Cât despre casă, era acoperită de un strat atât de gros de funingine şi mucegai, că n-ai fi putut spune că a fost vreodată vopsită în galben. Uşa din faţă era deschisă şi dinăuntru venea mirosul cunoscut al casei – cărţi vechi, covoare, zahăr ars şi fum de lemne. Am urcat scara de lemn şi am intrat în salonul pe care-l ştiam atât de bine. N-aş fi vrut să vin în vizită. Încă îmi răsunau în urechi cuvintele doamnei Barnum: „Ieşi! Să nu mai vii niciodată! Înainte să pleci, să cauţi în dicţionar «trădare», m-auzi? Şi «perfid», şi «făţarnic»!", dar nu-i puteam mărturisi lui Bakul. Era singurul secret pe care nu i-l împărtăşisem.

— A păstrat totul la fel ca înainte, nu cred că ai să vezi vreo schimbare, mi-a şoptit Bakul. Doar *khansama* nu mai e – a plecat în satul lui, era prea bătrân să mai poată munci.

Privind-o cum urcă scara în fugă, m-am simţit dintr-odată prins fără scăpare de tristeţe, ca de nisipurile mişcătoare. Cu cât mă zbăteam mai mult să fiu binedispus, să uit de situaţia mea, cu atât mă afundam mai tare. Cât despre mine şi Bakul, eram ca pe vremuri, nu simţeam nevoia nici unei explicaţii. Dacă îmi arunca o privire simţeam că ştiu la ce se gândeşte. Puteam spune, fără să o privesc, care dinte îi era strâmb de când căzuse şi se izbise cu gura de o piatră. Eram sigur că la sfârşitul zilei pulpele o dureau la fel ca înainte, când mă ruga: „Mukunda, te rog masează-mi nitel picioarele şi eu am să-ţi fac mâine tema la engleză înainte să vină profesorul".

Cum de putusem uita toate astea, cum de nu venisem să o văd? Nici nu voiam să mă gândesc cât de diferite ar fi fost vieţile noastre dacă m-aş fi întors.

Doamna Barnum a ridicat ochii de pe carte când ne-a auzit intrând şi a exclamat:

— A, Bakul, punctuală ca de obicei.

Apoi m-a văzut pe mine, şi-a scos ochelarii şi m-a privit cu ochii mijiţi. Abia m-am stăpânit să nu o iau la fugă. Trecuse atâta vreme, dar eu tot o vedeam cum mângâie pielea de tigru, cum aprinde o ţigară, ridică privirea spre mine, cocoţat pe scaun cum eram şi îi citeam hoţeşte scrisorile.

După câteva clipe a zis:

— E băiatul acela, nu? Băiatul al cărui portret l-am desenat? Mukunda! De ce n-ai mai venit de atâta vreme? Ai fost plecat undeva?

— Da, doamnă Barnum, a intervenit Bakul, a fost plecat la studii în Calcutta. Apoi a uitat cu totul de noi, n-a scris şi nici n-a venit să ne vadă.

M-am apropiat de doamna Barnum şi am îngenuncheat lângă ea. M-a privit ca şi cum nu credea că aş putea face cuiva rău vreodată. M-a mângâiat pe obraji, şi-a plimbat degetele peste pometii mei.

— A, ce obraji, a spus strengărește. Dacă aș fi mai tânără, băiete!

A arătat cu degetul în spate, peste capul ei și atunci am văzut, atârnat pe perete, într-o ramă de lemn, portretul pe care mi-l făcuse ea când aveam treisprezece ani.

Doamna Barnum era toată numai zâmbet.

— E ca pe vremuri! Trebuie să sărbătorim! Ce vă plăcea vouă să mâncați când erați copii? Sendvișuri și sorbet de lămâie? Aducem imediat!

Întinse mâna, luă clopoțelul de pe o măsuță și sună îndelung. Apoi se întoarse spre mine:

— Tinere, stai jos, nu mă face să-mi sucesc gâtul!

M-am așezat, simțind că acea parte din mine care putrezise în după-amiaza aceea îndepărtată, în dormitorul ei, când mă găsise scotocind prin scrisori, fusese amputată, iar eu, ca printr-o minune, eram sănătos din nou.

Bakul a ieșit din cameră. Doamna Barnum m-a bătut ușor pe braț, s-a aplecat spre mine și m-a întrebat:

— Ei, și acum spune-mi, cum arăt?

A strâns din buzele vopsite în roz închis cu o mână tremurătoare. Pe obrajii albi ca hârtia avea două cercuri de fard de culoarea rujului. Pe lângă urechi îi atârnau șuvițe slinoase de păr cărunt. Ea, care îmi părea înaltă pe vremuri, era acum împuținată.

— Frumoasă, am spus cu înfocare. Nu v-ați schimbat câtuși de puțin.

S-a aplecat spre mine și mi-a șoptit cu un zâmbet malițios:

— Nu mai vrei să faci percheziție în dormitorul meu, să descoperi secrete, să scotocești de sus până jos?

Nu uitase și nu mă iertase. Venirea mea fusese o greșeală. Eram gata să mă ridic și să plec.

Doamna Barnum a izbucnit în râs, un râs atât de puternic încât a dat într-o tuse hârâită. Se plesnea peste șoldul slab pe sub rochia de mătase și tot spunea ceva ce nu puteam înțelege, din cauză că tușea.

— Fața ta! mi s-a părut că zice. Ce față ai făcut, băiete!

Apoi s-a aplecat și mai mult spre mine. Avea buzele crăpate, respirația îi mirosea a mâl stătut. Înecându-se de râs și de tuse mi-a spus cam așa:

— Îți spun o taină: eu l-am omorât. I-am înfipt un *kukri* în stomac, l-am răsucit de câteva ori... ducă-se.

A scuipat într-o batistă și a dat să-mi mai spună ceva, dar tocmai atunci a intrat Bakul, aducând o tavă cu pahare și o farfurie cu sendvișuri. Doamna Barnum s-a așezat mai bine pe scaun și a aprins o țigară, de parcă nu scosese nici un cuvânt până atunci.

— De ce ai stat atât de mult? a întrebat-o pe Bakul. Și cine e cu tine? Nu cumva...

Un bărbat. Un tânăr. Un tânăr cu mers elegant, cu mișcări molatice, fruntea înaltă, încadrată de părul bogat. A ținut draperia ca să poată trece Bakul cu tava – alături de el, Bakul părea mică, aproape ca un copil – și a intrat în cameră ca și cum el era stăpân acolo. Purta un costum gri închis și o cravată bleu-gri, puțin desfăcută, ca și cum nu mai suporta constrângerea. Barbișonul pieptănat și pomădat stătea aproape în unghi drept față de bărbie, dând feței lui, altminteri frumoase, un aer ușor comic. A atins-o pe doamna Barnum pe umăr când a trecut pe lângă ea, s-a lăsat să cadă într-un fotoliu și a oftat:

— Ce z-zi! S-să vină cât mai multe sendviș-șuri! N-aș refuz-za nici niș-ște căpșuni cu friș-șcă.

Vorbea englezește ca un englez, dar sâsâia.

— În Songarh nu sunt căpșuni, l-a pus Bakul la punct.

— Ba sunt, dacă ai imaginație, a intervenit doamna Barnum imediat. Ăsta e necazul, nimeni nu are imaginație!... Mukunda, dânsul este nepotul meu, Tommy. Tommy, Mukunda a fost tovarășul de joacă al lui Bakul în copilărie. Ce ne-am mai distrat toți trei!

— Toți trei? Mătuș-șică, dumneata erai a treia? Totdeauna ai fost o copilă! Vă j-jucați de-a mama ș-și tata? S-sau de-a v-ați as-scunselea?

Tommy îi vorbea doamnei Barnum cu un zâmbet îngăduitor, de parcă aceasta era un copil răsfățat. A întins mâna, a luat un sendviș și m-a privit ridicând din sprânceană:

— Ia și tu câteva, bătrâne, mi-a zis.

Eu vorbesc englezeşte, dar când mă aflu faţă în faţă cu cineva care vorbeşte atât de bine, am impresia că am cârlţi în gură şi nu pot rosti un cuvânt ca lumea. M-am apucat să mestec un sendviş ca să evit să vorbesc.

— Eş-şti rudă cu Bakul? a vrut să ştie Tommy şi a privit-o zâmbind. Nu e prea vorbăreaţă, mie nu mi-a s-spus niciodată de fraţii ei de mult pierduţi.

— A, nu dragule, a sărit doamna Barnum. Mukunda a fost un copil orfan pe care l-au crescut la ei în casă. Mai târziu s-a dus la Calcutta să studieze. Acum trebuie că e persoană importantă, nu-i aşa, Mukunda?

Bakul a întins tava spre mine şi a vorbit aşa încât doar eu o puteam auzi:

— Nu bei sorbetul de lămâie? O să se încălzească.

Tommy a ridicat iar din sprânceană. Apoi, ca şi cum nu mai prezentam interes pentru el, s-a întors spre un vraf de reviste aflat pe o masă din colţ. S-a aşezat confortabil pe fotoliu, a întins picioarele pe scaunul din faţă şi a zis:

— Nu vreau să vă ţin din discuţie. Aş-ştept cu plăcere s-să ascult ce aveţi de poves-stit.

S-a apucat să răsfoiască revistele.

— Ei, dar să vedeţi ce poveşti ştie Tommy, a spus doamna Barnum. Despre cluburile din Bombay, despre curse şi serate dansante. Nu cred un cuvânt, Tommy, nici un cuvinţel!

— Ai nevoie doar de imaginaţie, mătuş-şică, i-a adresat Tommy un zâmbet şăgalnic şi a apucat-o de mâna zbârcită. N-ai s-spus chiar dumneata aş-şa? Cum ar fi s-să dansezi la Clubul de yachting? S-sunt sigur că ai face furori chiar ş-şi acum.

— Da, sigur, a încuviinţat Bakul plină de entuziasm. Doamna Barnum poate să danseze foxtrot. M-a învăţat pe mine.

— Atunci e mus-sai să dans-săm, Bakul, a tachinat-o Tommy. Acum, pe loc!

Conversaţia decurgea pe alături de mine, atât persoanele cât şi întâmplările îmi erau străine. Râdeam când râdeau şi ei, dar de înţeles nu le înţelegeam glumele. Când unul dintre ei, de obicei nepotul, se oprea şi spunea cu politeţe ostentivă: „Chiar că vorbim prea mult. Nu l-am lăs-sat pe Mukunda Babu s-să ne spună

nimic despre el", eu nu găseam nimic de spus ca să umplu scurta tăcere care se lăsa. Sendvişurile nu semănau deloc la gust cu cele pe care le făcea *khansama*. Pâinea era uscată, unsă cu atât de puţin unt, că cele două felii nu se lipeau una de alta şi marginile se răsuceau în sus. Nu-mi mai era foame, dar am mâncat unul. Nu înţelegeam nici eu de ce, dar mă îngrijora faptul că doamna Barnum suna din clopoţel ca să cheme un servitor care nu exista. Mă feream să o privesc pe Bakul cum stă cu ochii la Tommy, râdea de glumele lui şi îmi arunca când şi când o privire parcă spunând: „Nu-i aşa că e grozav?" Apropierea dintre noi, de-abia scoasă la lumină, era din nou îngropată, acum chiar de-a binelea.

Apoi Tommy s-a ridicat, şi-a plimbat degetele pe clapele pianului, stând în picioare ca un semn uriaş de întrebare aplecat deasupra instrumentului. A oftat teatral, şi-a plimbat privirile prin cameră şi a exclamat:

— S-strauss! Ah, ce n-aş da s-să mă învârtesc prin cameră în ritm de vals-s! Ştii s-să cânţi, Mukunda Babu, s-sau preferi să dansezi? Mi-ar face plăcere s-să vă cânt!

M-am ridicat de pe scaun.

— N-am fost niciodată un bun dansator şi, oricum, trebuie să plec.

— Vai, Mukunda Babu, dar n-am vrut s-să te s-sperii. Te rog, s-stai jos, a zis Tommy cu voce plângăcioasă.

— Trebuie să plec, am zis şi m-am întors spre doamna Barnum ca să-mi iau rămas-bun.

Tommy s-a aşezat pe taburet şi s-a apucat să cânte, cu ochii închişi de parcă nu mai era nimic în cameră în afară de muzica lui. Doamna Barnum stătea în faţa lui, lumina serii care pătrundea pe fereastră îi cădea pe faţă iar ea avea o expresie fascinată, ca şi cum privea un zeu.

Erau într-o lume doar a lor.

*

Cina luase sfârşit. Nirmal Babu refuzase să mă lase să merg la hotel ca să mănânc. Curentul se întrerupsese, aşa că stăteam

în grădină, fiindcă aerul din casă era prea înăbuşitor. Nu mişca nimic, afară doar de un vânticel care adia din când în când prin plantele agăţătoare, stârnind parfumul florilor albe care luceau pe întuneric. Sunt sigur că acum doisprezece ani nu luasem în seamă mireasma florilor, dar acum se dovedi a fi cheia care descuie toate amintirile. Şi, ca şi cum n-ar fi fost de ajuns, lângă mine stătea Bakul, care parfuma noaptea cu un amestec ameţitor de săpun, pudră de talc şi încă o aromă pe care n-o recunoşteam.

În jurul nostru, umbrele negre ale copacilor stăteau parcă la pândă. Singura luminiţă era vârful ţigării lui Nirmal Babu şi, ceva mai departe, o lumină gălbuie care tremura la fereastra camerei de sus în casa doamnei Barnum. Ceva mai jos, pe drum, se distingeau formele întunecate ale caselor noi sau vechi. Îi adusesem un scaun lui Nirmal Babu, iar Bakul şi cu mine stăteam pe scara din faţa uşii de la intrare. Bakul flutura un evantai semicircular împletit din frunze de palmier şi îşi ştergea transpiraţia cu sariul dacă i se prelingea pe gât. Voia să ne facă amândurora vânt odată, aşa că se aşezase îndeajuns de aproape de mine ca să îi simt atingerea din când în când. Fiindcă era întuneric nu-mi puteam da seama dacă Nirmal Babu o vede pe Bakul stând lângă mine. De spus nu spunea nimic.

Mă întrebam dacă era într-adevăr nevoie să stea atât de aproape. În timpul mesei mă atinsese de mai multe ori – din întâmplare, crezusem eu – când se întinsese să-mi pună mâncarea în farfurie. Fie îmi atinsese urechea cu braţul, fie mă împinsese cu şoldul când se întorsese cu polonicul spre tatăl ei.

Acum, pe întuneric, în timp ce ea făcea vânt pentru amândoi cu evantaiul, simţeam că fiecare părticică din trupul meu are o viaţă separată. Eram conştient de fiecare mişcare pe care o făcea Bakul, cât de mică ar fi fost, de fiecare atingere întâmplătoare a umărului, şoldului sau încheieturii mâinii ei. În mintea mea parcă nu mai era loc de gânduri, ci doar de senzaţiile pe care mi le stârnea atingerea ei. Ascultam vocea lui Nirmal Babu vorbind despre *stupa* descoperită în apropierea ruinelor din Songarh, despre oamenii care veneau în număr impresionant să o vadă şi care îşi scrijeleau numele pe piatra străveche. Aproape că-i părea rău că o

scosese la lumină. Ne-a vorbit despre încercările de a escalada Everestul, despre propriile lui călătorii. Câinele a început să sforăie încet prin somn. L-a mângâiat pe urechi ca să-l liniştească şi s-a apucat să ne spună despre fosilele recent descoperite în Himalaya.

În tot acest timp trupul meu aştepta atingerea lui Bakul. Genunchii îmi tremurau, atât mă sforţam să nu mă dau mai aproape de ea.

La un moment dat o piatră a venit din întuneric şi a căzut la mică depărtare de noi. Câinele a sărit în sus lătrând furios, Bakul a oftat şi a zis:

— E vremea să intrăm în casă.

Încă o piatră căzu, de astă dată într-un tufiş de lângă poartă. După un scurt moment de tăcere se auzi un plânset neobişnuit, ca de bebeluş sau pisică.

— Ce se întâmplă? am exclamat, sărind în sus şi îndreptându-mă spre locul de unde venea zgomotul. Cine-i acolo? am strigat. Ieşi să te văd, laşule!

— Stai jos, Mukunda, a spus Nirmal Babu cu voce resemnată, fără să pară deloc surprins. N-au cum să ajungă la noi. N-o să intre dacă ştiu că stăm afară. Şi poate cred că avem un ciobănesc alsacian uriaş.

— Cum adică? Ies eu afară şi dau de ei. Ce se întâmplă?

Şi atunci, chiar înainte să-mi explice Nirmal Babu, am înţeles. Erau oamenii lui Aangti Babu, colegii mei Bhim şi Harold. Ştiind de ce erau în stare, îmi dădeam seama că ce făceau acum era doar o joacă pentru ei şi că nu-şi arătaseră cu adevărat colţii. Parcă îi şi vedeam privindu-mă peste zid, bucurându-se că eram la ananghie.

— Am sperat să te pot scuti de amănunte neplăcute, s-a auzit din întuneric vocea lui Nirmal Babu pe acelaşi ton resemnat, însă cred că... stai jos, Mukunda, n-are rost să te plimbi de colo-colo.

Mi-am reluat locul lângă Bakul, dar tot mai aruncam câte o privire spre zidul înconjurător, întrebându-mă când va cădea următoarea piatră. Aveam în faţa ochilor figura cadaverică a lui Harold declamând: „Ridică ochii la stele, ridică ochii la stele", în timp ce căuta pietre şi le arunca peste zid, în grădină.

— De asta nu putea Ajay să-ți dea drumul în casă, spunea Nirmal Babu. Acum câteva zile, când Bakul m-a însoțit la doctor ca să-mi ia tensiunea, au venit doi indivizi care spuneau că sunt din partea companiei de electricitate. Ajay i-a lăsat să intre, iar ei s-au dus la coloana principală și ne-au tăiat curentul electric. Când ne-am întors, casa era cufundată în întuneric. A muncit un electrician două zile ca să repare stricăciunea. De asta l-am învățat pe Ajay să nu dea drumul nimănui înăuntru, fiindcă e prea tânăr ca să judece oamenii.

Nirmal Babu a căutat iar chibriturile. Vârful roșu al țigării s-a aprins în întuneric.

— Nu i-ai văzut pe Kamal și Manjula pentru că au plecat din Songarh. Afacerea lor a mers prost, Kamal era înglodat în datorii, chiar dacă vânduse tot, până și fabrica și terenurile pe care cultiva plantele medicinale. Aveau nevoie de altceva. Kamal s-a gândit să-și găsească o slujbă, iar Manjula n-a fost niciodată fericită aici.

Nirmal Babu s-a oprit, ca și cum îi era greu să spună mai departe.

— *Baba*! Nu le căuta scuză! a exclamat Bakul. S-au purtat îngrozitor, a spus ea pe un ton mușcător. Într-o bună zi am aflat că vânduseră casa fără știrea noastră, folosindu-se de niște procuri pe care le făcuse *baba* pe vremea când era mai tot timpul plecat. Nu ne-au spus absolut nimic, doar că va trebui să ne mutăm, și ne-au oferit o sumă ridicolă, crezând că ne pot cumpăra.

— N-au vrut să ne cumpere, a intervenit Nirmal Babu, ne-au dat partea noastră, în chip de compensație.

Încă o piatră a aterizat cu o bufnitură în curte. O mână de pietriș a duruit pe acoperișul de tablă al gheretei de lângă poartă. Ajay a venit și a luat câinele care parcă turbase.

— Sunt sigură că am fi putut contesta în justiție, dar *baba*...

— Nu vreau să-mi irosesc viața prin tribunale, i-a tăiat Nirmal Babu vorba cu asprime, ca și cum mai avuseseră discuția asta de multe ori. Am alte lucruri la care să cuget și pe care să le fac.

Bakul se hotărâse să nu înceapă o ceartă. A tras aer pe nas cu putere, dar nu a zis nimic.

— Nu văd nici o cale de a ieși din situația asta, Mukunda, mi-a mărturisit Nirmal Babu. Nu vreau să-mi irosesc viața prin

tribunale, și cu atât mai puțin judecându-mă cu fratele meu. Vreau s-o văd pe Bakul măritată și apoi mă mut într-o casă mică.

Bakul a pufnit, dar încet, ca să n-o audă tatăl ei.

— Tu știi, Mukunda, că nu m-am dat niciodată în vânt după rude, a spus Nirmal Babu cu un zâmbet forțat. Numai că acum chiar sunt nevoit să îi curtez ca să găsesc un băiat potrivit pentru Bakul. Ia spune, știi pe cineva care ar putea fi luat în considerare? Vreun prieten?

Pe întuneric nu puteam să-i văd fața. Părea că glumește, dar poate că era pe jumătate serios. La urma urmei, Bakul avea aproape douăzeci și trei de ani și la vârsta ei majoritatea fetelor erau măritate. Dar ea avea altă părere fiindcă s-a răstit la el:

— *Baba*!

— Mda, a făcut Nirmal Babu. Am nevoie de puțin timp, dar cel care a cumpărat casa se grăbește și ni i-a trimis pe golanii ăștia pe cap. Într-o noapte aruncă pietricele, în alta sună de nenumărate ori la sonerie, altă dată găsim gunoi aruncat în fântână. N-am văzut niciodată pe nimeni, dar lucrurile astea se întâmplă de vreo două săptămâni.

Și-a trecut mâna peste ochi și a zis:

— Poate că în seara asta s-au potolit. Cred că n-au mai găsit pietre.

S-a ridicat de pe scaun și s-a întins ca să se dezmorțească.

— Rămâi aici, Mukunda, de ce să te întorci la hotel când casa ta e aici?

M-am ridicat și eu.

— Trebuie să plec, am spus bâlbâindu-mă. Am ceva de lucru, de făcut niște hârtii.

Nu eram în stare să îl privesc în ochi, nici măcare pe întuneric, știind ce secret ascund ochii mei.

— Nu vrea să stea, *baba*, a spus Bakul disprețuitoare. Preferă confortul de la hotel.

— Ba nu, am protestat. Hotelul nu e bun, Bakul, dar...

— Dar casa asta e mult mai rea? a întrebat și dinții i-au sticlit pe întuneric.

— Dă-i pace, Bakul, a zis Nirmal Babu. Ne mai vedem?

— Mâine mă întorc, am promis.

Mi-am turnat o porție mare de rom din sticla cumpărată într-o prăvălie de lângă gară. Am amestecat romul cu apă călduță, singura pe care o aveam la îndemână. Era deja târziu, dar am luat o înghițitură bună care m-a ars pe gât. „Ce să fac, ce să fac?" mă întrebam fără să găsesc răspuns. Nu mă puteam duce la Aangti Babu să-i spun: „M-am săturat de mârșăviile pe care mă pui să le fac. Găsește-ți pe altcineva". Dacă găsea într-adevăr pe altcineva? Nimeni nu ar fi avut probleme de conștiință ca mine.

Aș fi putut să-i scot de acolo cu blândețe și să le găsesc o locuință plăcută. Dar, când mă gândeam la casa aceea, căminul meu, lăsată pe mâna lui Aangti Babu și a complicilor lui, ca să fie invadată, sfârâmată, sfârtecată, îngropată sub o altă construcție, dată uitării... Peste poate!

Nu mă gândisem vreodată că munca pe care o făceam s-ar putea întoarce împotriva mea. Latura ei întunecată fusese întotdeauna ascunsă în spatele vieților celorlalți. Îmi dădeam seama că așa nu mai pot continua, dar, dacă renunțam la slujbă, ce aveam să fac? La ce altă meserie mă pricepeam? Cum aveam să-mi întrețin copilul și soția?

Stăteam întins în pat, cu ochii în tavan și abia atunci am văzut ventilatorul. Axul central era galben de unsoare. Stratul era atât de gros de ziceai că va cădea în orice clipă. Lamelele se învârteau scârțâind, atât de încet că vedeam murdăria adunată pe margini, ca niște negi negri. Aveam impresia că la fiecare rotație se aduna o picătură de murdărie care avea să-mi pice drept în ochi.

Soția mea. Ce-ar zice dacă ar ști că Bakul și cu mine ne făcuserăm ochi dulci toată seara? Și Tommy. De ce el și Bakul se simțeau atât de bine împreună, de ce erau atât de apropiați? Erau amanți?

Și dacă erau, de ce nu-mi venea la îndemână?

*

Soarele bătea drept pe fața mea. Era deja miezul zilei. Am rămas nemișcat câteva clipe, scărpinându-mă după ureche, unde

mă pişcase un ţânţar. O vreme am ascultat zgomotele înăbuşite ale hotelului. În cele din urmă m-am sculat din pat, am privit cu scârbă sticla de rom pe jumătate goală şi paharul de pe noptieră şi am luat prosopul. Îmi făceam socoteala că baia de la capătul coridorului e goală la ora aceea şi că o baie bună m-ar pune pe picioare.

Când am deschis uşa m-am împiedicat de o grămadă de frunze. Părea a fi un buchet de flori. L-am luat şi am intrat înapoi în cameră. Era o singură floare, foarte mare, un fel de crin alb cu stamine lungi, răsucite. Fusese scos din pământ împreună cu frunzele lungi, cărnoase. La capătul frunzelor era bulbul, un fel de nap mare, albicios, cu rădăcini ca nişte fire de care atârnau încă bulgăraşi de noroi.

M-am aşezat pe pat şi m-am uitat la plantă. Bulbul îmi părea neajutorat, vulnerabil, ca o inimă smulsă din trup şi lăsată afară, la vedere. Pe cât era bulbul de primitiv şi banal, pe atât de elegantă era floarea, un crin perfect. Am pus planta pe noptieră dar nu mi-am putut dezlipi ochii de la ea. Ba mi se părea enigmatică, ba înduioşătoare, ba malefică. Nu-mi puteam da seama de ce fusese lăsată la uşa mea, nici de către cine. Să fi fost vreo idee năstruşnică de-a lui Harold, menită să bage spaima în mine?

Hotelul a început să-mi pară un loc sinistru, aşa că am plecat cât am putut de repede. Nu aveam nici o poftă de bucăţile fierbinţi de *roti* muiate în *ghee*, nici de porţiile enorme de cartofi cu sos curry pe care le serveau în sala de mese, acum plină de oameni. Chelnerul s-a străduit să-mi intre în voie, dar eu am luat doar câteva înghiţituri şi am ieşit. M-am îndreptat spre cartierul unde era fosta mea şcoală. Era tot acolo, întocmai cum o ştiam: o magazie înconjurată de tufişuri pitice, încâlcite, acelaşi grup de băieţi bătuţi de soartă, adunaţi sub acelaşi *banyan*. L-am căutat din priviri pe învăţătorul care ne cotonogea în fiecare zi. M-aş fi bucurat să-l văd – pe el sau pe vreun cunoscut, să fi fost chiar şi vânzătorul de peşte sau de *samosa*[1], care să mă vadă şi să strige:

— Hei, Mukunda, tu eşti?

1 Plăcinţele prăjite, umplute cu legume, brânză sau carne.

M-am apropiat de o *tonga* oprită lângă toneta unde se vindea ceai – mai mare decât cea de pe vremea mea, cu alt fel de mușterii – și i-am cerut omului să mă ducă pe strada Dulganj.

Am plecat în tropot de copite. Simțeam gustul familiar al aerului fierbinte, al prafului, al soarelui și al verbinei. Aerul era uscat, cu totul diferit de umezeala Calcuttei. Mă simțeam obligat să trec prin locurile unde mergeam adesea pe vremuri, dar nu aveam nici o tragere de inimă. Nu aveam poftă să văd casele noi care se ridicaseră pe câmpurile unde ne jucam în copilărie. Nu doream să găsesc un ghișeu de bilete la intrarea în vechiul fort și nici să văd zidurile scrijelite cu inscripții de genul „Vijay o iubește pe Sunita".

Am plătit *togawallah*-ul și am intrat în grădina doamnei Barnum printr-o spărtură în zidul din spate. Copacii din jurul iazului cu nuferi crescuseră mult, coroanele lor se înfrățiseră și acopereau aproape tot cerul. În întunericul răcoros aproape că uitai de fierbințeala zilei. Pe apa murdară, plină de frunze, pluteau nuferi purpurii, uriași.

Chiar fusesem odată atât de mici încât puteam înota în iaz? M-am întins pe burtă lângă apă și mi-am sprijinit bărbia în pumni. Mă închipuiam înotând printre ierburi. Bakul înota alături de mine, aici apărând, aici pierzându-se în întuneric. La un moment dat n-am mai văzut-o, am încercat să o strig, dar apa înăbușea sunetul vocii mele. Bakul s-a apropiat înot de mine, am văzut hainele plutind în jurul ei, apoi lipindu-i-se de trup, numai că de data asta nu avea sâni cât piersicile, ci sâni mari, de femeie. Am vrut să îmi feresc privirea, dar ea a venit spre mine și prin apă m-a sărutat pe gură.

— Ai adormit, Mukunda?

Am deschis ochii împăienjeniți de somn și am pus palma streașină ca să mă feresc de lumină. Atunci mi-am dat seama că începea să se întunece și am sărit în sus.

— De unde ai știut că sunt aici? La fel ca ieri!

— M-am gândit eu că nu poți fi în altă parte. Toată ziua m-am gândit la tine și, fiindcă n-ai apărut, am venit aici să te caut.

S-a așezat pe iarbă lângă mine. Era îmbrăcată într-un sari de culoarea norilor la vremea musonului și o bluză verde ca marea. Culoarea ochilor ei părea și mai neobișnuită. A zâmbit și i-am văzut dintele strâmb. Ascundea ceva în sari și tremura de nerăbdare, întocmai cum făcea când era o copilă. Niciodată n-a putut să-mi ascundă ceva multă vreme.

— Ei, ce ascunzi? am întrebat-o și m-am întins la loc în iarbă.

O simțeam atât de apropiată că aș fi putut să-i spun orice, dar în același timp eram copleșit de sfială.

— Nimic, a răspuns, apoi, ca și cum nu o mai răbda inima, a scos obiectul cu un gest teatral: Mai ții minte ăsta?

— Fluierul? Fluierul meu?

— Al tău. Cel pe care l-ai cumpărat când am fost la *mela*, ți-aduci aminte?

Am întins mâna și l-am luat, am pipăit suprafața lucioasă și sfoara pe care o răsucisem la capete ca să-l protejez. Fluierul meu de acum doisprezece ani, de care uitasem cu totul. Bakul îl păstrase! Am simțit cum mi se răsucește ceva în stomac și i-am dat fluierul înapoi. Nu știu dacă și-a dat seama că-mi tremură mâinile.

— Nu-l mai vrei?

M-am întins din nou pe burtă, am cufundat o mână în iaz și am prefirat apa printre degete, simțind cum mi se împotrivește.

— Acum e al tău. Cred că am și uitat să cânt.

— Ei, află că eu am învățat să cânt la fluier. Nu mai scot sunetele alea...

— Ca niște vânturi?

A izbucnit în râs, a dus fluierul la gură și a țuguiat buzele, dar s-a pus iar pe râs. Și-a pierdut răbdarea și m-a luat la rost:

— Uite ce-ai făcut! Nu pot cânta dacă o ții tot așa.

— Hai să ne gândim la ceva trist, i-am sugerat eu.

Mi-am ținut răsuflarea, m-am mușcat de obraz și am privit-o fără să clipesc. Mă gândeam la buzele ei, cum ating fluierul acolo unde îl atingeam eu odată. Un gând stupid, sentimental, care îmi făcea însă plăcere.

— Arăți de parcă... a chicotit ea și m-a umflat și pe mine râsul.

— Acu' ce mai e? Chiar nu poți să fii serioasă măcar un minut? Nu mai suntem ca la zece ani, când nu ne puteam abține să nu râdem.

A lăsat fluierul jos și a spus:

— Nu pot să-mi închipui cum de râdeam atât. Parcă a trecut o veșnicie de atunci. Îți vine să crezi că eram atât de mici încât puteam înota în iaz? Mai ții minte?

M-am întors pe spate, cu capul sprijinit pe brațe și am privit printre frunze la cerul care își schimbase culoarea. Păsările au început să cânte din nou, parcă prinzând viață în așteptarea unei seri răcoroase. Ce mai ținea Bakul minte? Ce mai dorea să țină minte? Sau poate uitase totul și voia doar să facă conversație? O mai atinsese cineva după mine și o făcuse să uite?

Când a socotit că trecuse vremea când aș fi putut da un răspuns, a dus fluierul la buze și am auzit ceea ce știam acum că este cântecul compus de Sibelius, o melodie limpede, sfâșietoare. Notele îi ieșeau puțin tremurate, ca și cum nu se liniștise cu totul, vreo două chiar le-a greșit, dar relua de fiecare dată. Închisese ochii. Ținea buzele țuguiate, obrajii îi erau scobiți sub pomeții înalți. Am remarcat că avea o mică pată cafenie pe obrazul stâng. Șuvițe de păr au început să i se lipească de față, stârnite de briza serii. A scuturat din cap ca să le dea la o parte. Fiindcă nu voiam să se oprească din cântat, am întins mâna și i-am dat părul de pe obraz. Speram să nu bage de seamă.

Era doar un pretext ca să o ating, bineînțeles, și ea s-a oprit.

Dar eu o atinsesem și nu mă mai puteam opri. I-am mângâiat obrazul, mi-am plimbat degetele de-a lungul bărbiei. Am simțit forma sprâncenei ei în vârful degetului și gingășia pleoapei închise. Eram ca un orb care vrea să țină minte fiecare amănunt. Am sucit cercelul de aur pe care îl avea în ureche și am pipăit pielea fină ca o petală de floare.

Nu-mi amintesc cum de fluierul nu s-a rupt sub noi, ori poate că îl pusese Bakul deoparte, și nici cum a căzut sariul de pe ea.

Țin minte însă atingerea buzelor ei, a limbii, respirația cu miros de iarbă abia cosită și felul în care, cu toate că gura mea îi acoperea gura, izbutea să spună iar și iar:

— De ce nu te-ai întors? De ce nu te-ai întors? Te-am aşteptat atât...

Când ne-am întins pe iarbă unul lângă celălalt se întunecase. Printre ramurile copacilor vedeam cum pe cerul purpuriu apar stelele, una câte una. În depărtare, un bătrân cu voce plină cânta un cântec foarte popular la vremea aceea:

— Babul Mora... Naihara...

— Muzica cântată pentru tine e plăcută, dar cea cântată pentru alţii te încântă, am murmurat, cu gura ascunsă în părul lui Bakul.

— Groaznic, mi-a răspuns tot în şoaptă. Asta ai învăţat-o la Calcutta?

— E Afsal Mian, nu-i aşa? Tot mai cântă.

S-a lipit de mine şi a sprijinit bărbia pe gâtul meu. Ştiam fără să fie nevoie să-mi spună că se gândea la noaptea când fugisem de la ruine ţinându-ne de mână şi ne sărutasem pe pajiştea pustie, pe întuneric, fermecaţi de lumina stelelor şi de steaua căzătoare care lăsa o dâră pe cerul negru.

*

Când am ajuns acasă, l-am găsit pe Nirmal Babu la capătul celălalt al grădinii. Stătea singur, pe întuneric, şi n-am fi ştiut că e acolo dacă n-am fi văzut vârful aprins al ţigării.

— Trebuie să plec, i-am spus când a bătut cu palma în bancheta leagănului, invitându-mă să vin lângă el.

— Ce atâta grabă? s-a mirat. Stai şi miroase parfumul minunat de gardenie şi *raat ki rani*... florile de noapte ale tatălui meu. Nu vrei să stăm la masă înainte să pleci? Bakul, n-am putea...

Nu i-am dat timp să răspundă:

— Trebuie să prind trenul, chiar că n-am de ales. Dar mai vin, când am să pot, iar dacă ai nevoie de ceva din Calcutta... cărţi?... discuri?

— Nici n-am apucat să te întreb, a spus Nirmal Babu. Ce te-a adus aici? Doar n-ai venit numai ca să ne vezi pe noi?

— Ba da, am răspuns zâmbind, fără să privesc spre Bakul. Chiar de asta am venit.

*

În trenul care mă ducea huruind spre Calcutta n-am putut pune geană pe geană. Am stat la fereastră, dar de data asta abia dacă am văzut peisajul. Nu mă puteam gândi decât la cum se agăţase Bakul de mine, tremurând. Nu voia să-mi dea drumul, să mă lase să plec. În toată vremea cât stătusem departe, nu doar cu tânjisem să fim iarăşi împreună! După ce făcuserăm dragoste aţipisem lângă iazul cu nuferi. Când m-am trezit am văzut că mă privea mânioasă.

— Cum de poţi să dormi când avem aşa puţin timp de stat împreună? m-a întrebat.

Şi-a plimbat degetele pe faţa mea, apoi s-a aplecat şi m-a sărutat pe pleoapele închise. Parcă m-a atins aripa unei păsări. Pe de o parte mă simţeam vinovat, dar în acelaşi timp mi se părea că lucrurile sunt pe făgaşul pe care ar fi trebuit să fie.

— Mă gâdili, am spus somnoros.

— La ce te gândeşti? m-a întrebat atât de încet că abia am auzit-o.

— La nimic, am râs eu. Nu-mi vine nimic în minte.

Nu mi-a răspuns, dar i-am simţit privirea aţintită asupra mea.

— Ce e, Bakul? am întrebat pe jumătate adormit.

— Am făcut ceva rău?

— Aşa crezi? Îţi pare rău?

— Nu, a spus cu tărie. De ce mi-ar părea? Mă simt ca şi cum mi-aş fi promis mie însămi că am să fac ceva şi acum, în sfârşit, am împlinit acel lucru.

Un sentiment neaşteptat de tihnă a coborât şi peste mine. Am răsucit pe deget o şuviţă din părul ei şi am zis:

— Atunci, de ce mă întrebi pe mine?

— N-o să spunem nimănui, da? Să nu-ţi dea prin cap vreo prostie. Ai soţie şi copil.

— Ştiu. Am închis ochii şi am tras-o mai aproape: Aşa este. În curând poate că şi tu vei avea soţ şi copil.

Acum eram întins în cușetă, legănat de tren, și zâmbeam fericit cu ochii la întunericul de afară. Chiar și după atâția ani, eram legați unul de altul așa cum nu cred să mai fi fost cineva vreodată. Nimic altceva nu mai avea importanță, nici măcar faptul că fusesem nevoit să plec de lângă Bakul.

În același timp, mintea îmi fugea și la lucruri mai practice. Aveam să dau ochii cu Aangti Babu. Ce aveam să-i spun? Nu făcusem ceea ce îmi poruncise. Nu numai că nu-l intimidasem pe Nirmal Babu, dar nici măcar nu adusesem vorba de plecarea lor din casă. Nu mă dusesem să mă întâlnesc cu Harold și Bhim sau cu cei care îi hărțuiau pe locatarii fostului meu cămin, nu le dădusem instrucțiuni despre ce să facă mai departe. Cu siguranță că aveau să-i povestească lui Aangti Babu că fusesem neglijent, ba poate aveau să mă acuze și de trădare. Aangti Babu avea să-și închipuie că am încheiat o înțelegere cu cei de la Songarh. Așa era firea lui: nu se încredea în nimeni până la capăt și în orice situație mai avea un as în mânecă.

În timp ce trenul mă purta tot mai aproape de lumea șarlataniilor și a învârtelilor, pe măsură ce mă îndepărtam de Nirmal Babu, Bakul și vechiul meu cămin, îmi era din ce în ce mai limpede că va trebui să găsesc o cale de a da peste cap planurile lui Aangti Babu de a-i izgoni din casă și să pună mâna pe ea. Ei, dar ce?

Cred că m-a furat somnul, pentru că m-am trezit tresărind. Îmi venise o idee care m-a făcut să mă ridic în capul oaselor, cu inima bătând. O idee absurd de simplă.

4

— N-ai băgat de seamă, s-a bosumflat soția mea țuguind buzele așa cum știa că-mi place mie. Băiatul stă în picioare. Să fi văzut ce mutriță a făcut când s-a ridicat!

În seara aceea mă întorsesem de la Songarh.

— Uf, am zis. Două zile am lipsit, și tocmai atunci s-a întâmplat.

L-am ridicat și l-am pus pe genunchi, prefăcându-mă că sunt atent la sporovăiala soției mele, care îmi istorisea tot ce se petrecuse cât lipsisem eu. Mama lăptarului, o femeie grasă, de vreo șaizeci de ani, își luase obiceiul să ne aducă ea însăși laptele și îl îndoia cu și mai multă apă decât fiul ei. Copacul de mango din grădină înflorise în cele din urmă – de cât timp era acolo? Dintotdeauna, nu? A, da, o pisică fătase pe veranda din spate. E semn bun sau rău? Mama lui Champa zice că e semn că vor mai veni și alți copii în casa asta, îți vine să crezi?

Credeam că sunt atent la ea, dar probabil că eram cu mintea aiurea, fiindcă soția mea s-a oprit brusc și m-a întrebat:

— Ia spune, ce-am zis adineauri?

— Ai zis: „Ia spune, ce-am zis adineauri".

S-a încruntat:

— Nu mă supăra. Spune-mi ce-am zis adineauri.

— Spune-mi ce...

A izbucnit în hohote de râs, a luat o pernă și a aruncat-o spre mine.

— Vorbesc serios, să știi. N-ai ascultat o vorbă din ce-am spus.

Într-adevăr, n-o ascultasem. De când făcusem dragoste cu Bakul eram într-o stare de exaltare nestăpânită și nu mă puteam

gândi la nimic altceva. Nu mă simțeam vinovat și nici nu mă condamnam pentru ceea ce făcusem. Nici nu consideram că îi fusesem necredincios soției mele. Făcusem dragoste cu Bakul – un gest inevitabil, care nu putea fi legat de nimic altceva, un gest natural, de la sine înțeles. Lucrurile nu stăteau așa, desigur, numai că, în seara aceea, în mintea mea nu era loc pentru alte gânduri.

— Mă... eram... am zis pe un ton pocăit, dar gândurile mele mergeau mai departe. Am dat băiatul jos de pe genunchi și am spus: Cât am fost plecat am întors lucrurile pe față și pe dos. Mi-a venit o idee. Spune-mi ce crezi.

S-a așezat cu o privire gravă. Înțelegea că e ceva serios dacă îi cer părerea. Acum, când mă gândesc la ziua aceea, mi se face milă de ea. Era încredințată că tot ce hotăram eu era spre binele ei și al fiului meu, că nu voi face niciodată nimic împotriva lor.

— Casa asta, am zis. După cum știi, nu e a noastră. Au trecut șase ani de când a plecat Suleiman Chacha, iar de scris n-a scris decât în primii doi. Casa e ca și a noastră, dar nu tocmai.

— Da? a făcut ea îngrijorată.

— Poate că el și Chachi au murit. Cine știe dacă nu ne trezim că un moștenitor de care nu avem habar vine și cere casa înapoi? Am văzut multe în meseria asta. Sunt lucruri care se întâmplă foarte des. De azi pe mâine ne putem trezi în stradă. Vreau să încep o afacere pe picioarele mele. Casa asta e prea mare doar pentru noi trei. Mă gândesc să o vindem cât încă mai putem și să ne mutăm în ceva mai mic. Așa suntem în siguranță iar eu am banii pe care să-i bag într-o afacere.

Am tăcut, așteptând să văd ce zice.

— Are vreo legătură cu Songarh? m-a întrebat bănuitoare.

De când eram împreună îi povestisem despre locul copilăriei mele, dar avusesem întotdeauna mare grijă ce spun – sau cel puțin așa credeam.

— Într-un fel, am spus gânditor. Tocmai văzând ce se întâmplă acolo mi-a venit ideea. Unul din frați l-a înșelat pe celălalt și l-a lăsat pe drumuri. În cine să mai ai încredere? Iar noi nici nu suntem rude cu ei, nu avem nici măcar aceeași religie!

— Dar mie îmi place casa asta. Îmi plac veranda şi lămâiul. Şi cum rămâne cu mama lui Champa, cu vecinii? Unde o să locuim? Înghesuiţi într-o casă străină! N-am nevoie de nici un ban.

— Nu e vorba doar de bani. Am putea să pierdem atât banii, cât şi casa. Au trecut mulţi ani de la Separaţie. Bengalezilor din Pakistanul de Est nu le merge prea bine, unii dintre ei se întorc. Aş vrea să fiu cu un pas înainte, să nu fim luaţi pe nepregătite.

Soţia mea a gemut, s-a întins pe pat şi şi-a îngropat faţa într-o pernă.

— Nu ştiu ce te-a apucat, a spus cu voce înăbuşită. Ai fost plecat două zile şi ai venit cu idei sucite. De ce mă mai întrebi? Mi-ai da ascultare dacă aş zice nu?

Îmi dădeam seama că plânge cu faţa afundată în pernă la gândul că va fi nevoită să plece din casa noastră cu grădină, dar începusem să cred şi eu ceea ce povesteam. De multe ori, îmi spuneam singur, ca să mă liniştesc, evenimentele te îndrumă pe calea bună. Nu avusesem niciodată un sentiment de siguranţă trăind într-o casă care nu era a mea. De ce să-mi irosesc viaţa – şi nu numai a mea, ci şi a familiei mele – într-o casă luată cu împrumut? Pe deasupra, eram confruntat şi cu o dilemă morală: cum să stau cu braţele încrucişate în timp ce Nirmal Babu, omul care mă crescuse, era aruncat în stradă?

⁂

A doua zi m-am dus la lucru emoţionat, neştiind dacă Aangti Babu va fi de acord cu planul meu. M-am ridicat de zeci de ori de pe scaun, cum auzeam că intră cineva, dar el nu a venit decât după-amiază. L-am aşteptat lângă uşă. Când a dat cu ochii de mine m-a privit fără să zâmbească şi mi-a ordonat:

— În biroul meu. Peste cinci minute.

De data asta nu m-a poftit să stau jos. Şi-a făcut de lucru cu cutia de *paan*, a scos o bucată şi a îndesat-o în gură. Avea deja buzele roşii. Apoi mi-a făcut semn să stau şi, cu gura plină de suc de *betel*, a mormăit ceva, cred că: „Stai jos, spune-mi ce s-a întâmplat, au părăsit casa?"

Harold şi Bhim nu se întorseseră de la Songarh, deci nu avea de unde să afle ce puneam eu la cale.

I-am povestit ideea care îmi venise în tren, şi anume să îi propun un schimb. Putea lua casa mea din Calcutta, care valora mult mai mult decât o casă veche dintr-un orăşel de provincie, dacă îmi dădea casa din Songarh. Cu condiţia ca nimeni să nu aibă ştire de acest schimb. Trebuia să pară o vânzare ca toate celelalte. Diferenţa de valoare între cele două case mi-o va plăti în bani, cu care voi putea să-mi pornesc propria afacere. Am vorbit cam repede, pe nerăsuflate, dar am explicat clar situaţia şi nu m-am poticnit când mi-am pus ideile în cuvinte.

Aangti Babu îşi ştergea sudoarea de pe chelie cu aceeaşi batistă murdară. La început fusese surprins, nu prea ştia la ce să se aştepte, dar în scurtă vreme pe faţă i s-a lăţit un zâmbet şiret. Mi-a făcut semn să mă opresc, a luat scuipătoarea de alamă în forma figurii unei femei cu gura deschisă. A ţintit bine şi a trimis un jet de lichid roşiatic în gura femeii apoi s-a şters pe buze. Am întors privirea, îngreţoşat, cu toate că îi cunoşteam obiceiurile. Acum avea două dâre de suc de betel în ridurile de la colţurile gurii. S-a scărpinat pe ceafă şi mi-a vorbit în timp ce-şi cerceta cu atenţie unghiile.

— Vasăzică, a spus rar, măsurând cuvintele, te-am înţeles bine?

A repetat cuvânt cu cuvânt ceea ce-i spusesem.

Sigur că doream foarte tare să fie de acord cu propunerea mea. Dar fiindcă eram protejatul lui m-am gândit – sau poate că am nutrit speranţa vană – că îi va păsa de mine. Chiar în timp ce îi explicam mă aşteptam să mă oprească, să-mi spună: „Mukunda, nu fi prost. E un târg păgubos. Te previn pentru că-mi pasă de tine. Dacă ar fi fost vorba de altcineva aş fi tăcut şi l-aş fi lăsat să se păcălească singur".

Numai că el a acceptat fără şovăială, ba chiar se vedea că se străduie să-şi ascundă şiretenia.

— O mutare inteligentă, Mukunda. Eşti foarte isteţ. Pui mâna pe o proprietate mare, cu un teren uriaş, liber de orice construcţie, care se va aprecia considerabil în timp. De fapt, mă tot gândesc de o vreme că a venit timpul să fii pe picioarele tale. Te-am învăţat tot ce ştiu. Ai să ajungi departe. Mukunda, ascultă la mine!

Cât despre căsuța asta dintr-o suburbie a Calcuttei pe care mi-o oferi... știu și eu ce să zic... e totul nesigur, nu sunt acte de proprietate, nici un fel de acte de fapt. Merită să risc? Ba poate că merită, ca să te ajut. Cu banii rămași ai putea să-ți pornești propria ta afacere, așa cum îți dorești.

Iuțeala cu care a acceptat m-a făcut să mă simt ușurat, dar m-a și dezgustat. Casa lui Suleiman Chacha se afla într-un cartier de prima mână și el știa foarte bine. A locui într-o casă însemna a fi proprietar în proporție de nouăzeci la sută – era unul dintre principiile pe care mi le vârâse în cap el însuși. Și, chiar dacă moștenitorii unui proprietar musulman care lipsea de șase ani și-ar fi făcut apariția acum, ce șanse ar fi avut în fața lui Aangti Babu și a bătăușilor lui? În două luni ar fi vândut casa și ar fi încasat banii. Pe când eu mă găseam în situația contrară: deveneam proprietarul unei case în litigiu, aflată într-un orășel de provincie care, foarte posibil, nu avea să vadă viitorul grandios pe care i-l profețeau unii. Aangti Babu nu m-a întrebat ce mă împingea să fac un pas atât de necugetat. Poate că era curios sau poate că avea ideile lui, dar cel mai tare dorea ca vânzarea și schimbul să se facă înainte ca eu să mă lămuresc ce prostie fac. A fost întruparea diplomației, s-a purtat cu mine ca și cum îi propuneam un târg care urma să-mi schimbe viața. Adevărul că așa era, dar nu în felul în care credea el.

Cu toate că se grăbea să încheie târgul, a izbutit să mă facă să scad prețul cerut pentru casa din Calcutta, ceea ce înseamnă că am rămas cu mai puțin decât mă așteptam.

În naivitatea mea îmi făcusem iluzii cum că ar putea fi mânat de vreo pornire părintească față de mine; acum revenisem cu picioarele pe pământ, însă când am ieșit din biroul lui mă simțeam cuprins de un sentiment de ușurare nemaiîncercat până atunci: viitorul lui Nirmal Babu și al lui Bakul era în mâinile mele. În scurtă vreme, actele de proprietate ale casei de la numărul 3 din strada Dulganj vor fi ale mele. Casa copilăriei mele era salvată. Nimeni nu avea să o dărâme și să construiască altceva în locul ei.

Câteva zile mai târziu, când am întocmit toate actele, m-am așezat la masa pe care o aveam pe culoarul din fața biroului lui Aangti Babu și m-am apucat să scriu o scrisoare.

Stimate Nirmal Babu,

Mi-e greu să vă explic, dar întâmplarea face că am descoperit cine a cumpărat casa dumneavoastră de la Kamal Babu. Fiindcă îl cunosc, am reușit să-l conving...

Am rescris textul de șapte ori. N-a fost gata decât la sfârșitul zilei. În scrisoare îi explicam lui Nirmal Babu că nu mai e nevoie să își caute altă casă cel puțin atâta vreme cât va depinde de mine, ceea ce înseamnă pe viață. Va putea trăi netulburat în casa din strada Dulganj. Răspunsul lui a venit cu poșta următoare: o scrisoare în care își exprima uluirea și recunoștința, își cerea scuze și se străduia să rămână demn. Părea să ia de bună explicația mea. De altfel, îmi confirma că derbedeii care le tulburau liniștea dispăruseră și îmi mulțumea, cu sinceră uimire, că Bakul și el își regăsiseră liniștea. Mi se rupea inima pentru el și am pus scrisoarea deoparte fără să răspund.

*

Plecarea din casa lui Suleiman Khan a fost o grea încercare până și pentru mine. Nu voiam să mă despart de cărțile lui Suleiman Chacha, care îmi deveniseră prieteni buni; soția mea era hotărâtă să le vândă unui anticar. Noorie nu-i intrase niciodată în voie soției mele, căreia nu-i plăcea deloc să fie ocărâtă și ciupită. Voia să-l dăm cuiva sau să-l lăsăm în libertate, dar am țipat la ea atât de tare că a renunțat. Pe de altă parte, voia să luăm cu noi niște mobile masive care îi fuseseră date ca zestre; eu însă știam că noua noastră casă va fi prea mică pentru paturi cu baldachin și dulapuri sculptate. Ne-am certat o seară întreagă. Am cedat și am încuviințat să luăm cu noi un dulap, în schimb am șantajat-o cu masa de lucru a lui Chacha. M-am dus la culcare în tăcere,

clocotind de nervi și m-am trezit ursuz de mânia pe care o țineam în mine.

Și cu toate astea eram îmbătat de fericire gândindu-mă că am salvat-o pe Bakul, că datorită mie poate sta liniștită în casa ei și că, deși eram departe, vegheam asupra ei. Cele câteva ore petrecute cu ea la Songarh mă schimbaseră pe veci și eram conștient că viața mea nu va mai putea fi cea de până acum. Simțeam că se modifică ceva în mine, că nu mai sunt același om. Mă mângâiam cu ideea că oamenii sunt făcuți ca să iubească multe alte ființe. Era un gând pe care nu-l împărtășeam nimănui. Mă agățam de el ca de un soi de revelație, de iluminare divină care mă alesese pe mine pentru a se manifesta. La urma urmei, nu ne iubeam părinții, frații, prietenii, soții și copii în același timp, dar în moduri diferite? Dacă soția mea m-ar fi anunțat în clipa aceea că, în afară de mine, mai iubea și alt bărbat, aș fi fost fericit, fiindcă eram convins că pot să le iubesc pe ea și pe Bakul în feluri diferite. Eram încredințat că aș putea și mi se părea că așa mi-a fost scris. Astfel căutam să-mi fac curaj văzând câtă durere îi pricinuiam soției mele și fiului meu, cu toate că acesta era încă prea mic ca să-și dea seama. Nu aveam să-mi părăsesc niciodată soția și copilul, de asta eram sigur. E adevărat că nu puteam să-mi închipui lumea fără Bakul, dar și viața fără fiul meu mi se părea o pustietate la care nici nu mă puteam gândi.

N-am vrut să cumpăr o casă nouă chiar de la început. Banii pe care îi aveam voiam să-i investesc într-o afacere cu construcții. Oricum, cea mai mare parte a banilor erau blocați în casa din Songarh, așa că nu-mi rămânea prea mult de cheltuit. Eram îngrijorat, fiindcă nu știam de câți bani voi dispune când voi începe să lucrez singur. Nu mă gândeam decât la cum să economisesc, așa că eram în căutarea unei locuințe mici, într-un cartier pe care ni-l puteam permite. În cele din urmă am închiriat două camere într-o casă din Shyambazaar. Înăuntru abia aveai loc să te învârtești, iar cartierul era unul de oameni săraci. Canalele de scurgere erau la vedere, baia o împărțeam cu alții și era murdară. În fiecare dimineață stăteam la coadă la toaletă. După aceea bărbații și copiii se spălau în curte, la un robinet, în timp ce femeile așteptau

să le vină rândul la baie. Vreo unsprezece familii de chiriaşi locuiau acolo. În jurul casei erau străzi înţesate de prăvălii. Chiar în faţa dormitorului nostru era o tarabă unde se vindea *pakora* până noaptea. Dacă deschideam fereastra – singura pe care o aveam –, fumul prăjelii intra şi îmbâcsea totul. La venirea serii o mulţime de beţivi se înghesuiau în faţa tarabei. De la măcelăria de alături, unde vindeau pui şi carne de miel, răzbăteau toată ziua ţipetele înspăimântate ale păsărilor când erau tăiate. Apoi ne venea mirosul cărnii prăjite.

Într-o dimineaţă, soţia mea s-a dus la toaletă şi a călcat într-o grămadă de fecale de culoarea muştarului, lăsate pe jos de copilul care fusese acolo înaintea ei.

— Pe jos, a ţipat ea. Cum îi cresc părinţii de se uşurează pe jos?

— Oho, a strigat mama copilului. Măi, măi, ce noroc pe noi s-o avem pe regina Victoria aici! E învăţată cu casele boiereşti!

— Ai grijă cum vorbeşti, Nakuler, a strigat soţia mea cu voce atât de puternică şi mânioasă, încât am auzit de la primul etaj şi n-am recunoscut-o.

— Şi ce-o să-mi faci? Ne dai afară? Bărbatul tău e mare moşier, nu? Are ditamai afacerea. Ce ne facem cu ăştia care trăiesc pe picior mare?

Chiar atunci s-a băgat în vorbă altă femeie.

— Hai, hai, ce iese din copil nu e spurcat. Nu ştiai? Pipiul de copil e adevărat Ganjaal. Şi tu eşti mamă, de ce te superi?

Ne-am mutat din casa aceea două săptămâni mai târziu, de cum am găsit altă locuinţă, de astă dată în cartierul Kidderpore. Stăteam pe o stradă aglomerată, întretăiată în mai multe locuri de linii de tramvai. Cât era ziua de lungă, ba chiar şi seara, auzeam ţilingăitul clopoţeilor de tramvai şi al claxoanele autobuzelor. Noaptea târziu, când se lăsa liniştea şi totul era cufundat în întuneric, mă trezeau strigătele deznădăjduite ale unui băieţel care îl căuta pe taică-său, un beţiv înverşerat. „*Baba, baba?* Unde eşti?" striga copilul cu voce ascuţită. Îl auzeam din diferite direcţii, după cum umbla pe străzi în căutarea tatălui. După o vreme înceta; poate că îl găsise pe taică-său zăcând ameţit pe undeva şi îl târâse până acasă. Abia atunci adormeam şi noi,

osteniți. Ne trezeau croncănitul ciorilor și clănțănitul tramvaielor care treceau în sus și în jos.

Aveam doar o cameră și o bucătărie improvizată, dar eram singuri. Pe acoperiș era și o baie, e adevărat, ca vai de ea. Am atârnat colivia lui Noorie pe acoperiș, lângă fereastră. Parcă țipa mai puțin decât în camerele puchinoase din Shyambazaar. Când era umbră puteam să întindem o pătură pe acoperiș și să lăsăm copilul acolo, cu jucăriile. Gângurea din nou, fericit. După ce crezusem că n-o să mai prind ziua când soția mea nu va mai țipa, am văzut acum că e puțin mai liniștită în noua locuință, deși poate era doar din cauza oboselii la care ne supunea noul nostru fel de viață. Cât despre mine, am început să-mi caut de lucru.

*

Liniștea n-a durat multă vreme. Soția mea avusese de la început îndoieli cu privire la adevăratul motiv al vânzării casei. Socrul meu și-a luat obiceiul să se înființeze la noi acasă o dată la câteva zile, ca să-i scormonească și mai tare nemulțumirea. Fericirea din primii ani ai căsniciei mele a început să mi se scurgă printre degete ca apa.

Barababu își căsătorise fata cu mine pentru că eram băiat de viitor. Cu toate că nu îmi cunoșteam părinții și nu știam de ce castă țin, socrul meu apreciase casa al cărei proprietar eram – sau, mai bine zis, îi calculase cu precizie valoarea – și evaluase perspectivele pe care le aveam; una peste alta, găsise rezultatul mulțumitor și mi-o dăduse de fiică-sa de soție. Acum nu îi venea deloc la îndemână noul nostru fel de viață – întocmai ca și fetei lui.

— N-om fi noi bogați, mi-a spus în mai multe rânduri, dar am crescut-o pe fiica noastră ca pe o *maharani*. Nu e învățată cu greutățile la care o obligi. Și pentru ce?

Simțeam în el mai multă ostilitate decât mirare. Bănuiam de multă vreme că mă voise ca ginere mai mult pentru casa lui Suleiman Chacha decât pentru calitățile mele.

— Doar pentru o vreme, până prind cheag cu afacerea, îl asiguram.

— Dar de ce sunt banii o problemă? Asta nu înțeleg, mă hărțuia de câte ori avea ocazia. Ai vândut o casă mare, într-un cartier select, ar trebui să fii bogat! Pe când tu te zgârcești la mâncare! Iar contracte nu te văd că primești. Malini zice că nici măcar pește nu mai cumperi în fiecare zi.

— Banii de pe casă sunt prinși în niște investiții, răspundeam scurt și îi întorceam spatele ca să pun capăt discuției.

Ajunsesem să nu mai suport să-l văd cum urcă scara spre camera noastră de pe terasă, suflând greu și gemând. Totul mă scotea din sărite la el: nasul prea mare cu nări păroase, bărbia teșită, urechile cu lobi lungi peste care își trecea cordonul sacru atunci când își spăla mâinile la robinet și, mai presus de toate, felul în care el și fiica lui vorbeau în șoaptă, trăgând cu ochiul la mine. După ce el pleca, soția mea îmi punea aceleași întrebări, de parcă atunci se gândise la ele.

— Nu înțelegi afacerile, stai deoparte și lasă-mă să fac ceea ce cred eu că e bine! ziceam.

— Mereu țipi la mine.

— Nu țip. Mă străduiesc să te fac să înțelegi un lucru simplu. Lasă-mă să-mi fac treaba așa cum știu eu. Nu te amesteca, nu mă cicăli. Ți-am spus eu vreodată cum să gătești sau cum să-l crești pe Goutam?

— Nu e vorba doar de acum, îi dădea ea mai departe ca și cum nu mă auzise. Ajunge să vorbesc și te răstești la mine. Dacă te chem la masă începi să strigi: „Nu vezi că am treabă, nu pot să lucrez în liniște?"

A ieșit furioasă din cameră, bombănind:

— Dacă orice spun te scoate din fire, atunci m-am să mai vorbesc. Las' că vezi tu!

Peste casa noastră a coborât liniștea, o liniște apăsătoare, încordată, întreruptă doar de țipetele subțiri ale copilului. Simțeam că mi se urcă sângele la cap, plecam de acasă și mă duceam pe malul fluviului. Priveam luntrașii slăbănogi care mânau bărcile înfigând prăjinile în apă. Până și ei sunt mai fericiți, îmi ziceam. Știau ce au de făcut, își câștigau mâncarea și băutura. Poate că erau dintre norocoșii care nu au soție. Uneori mă uram pentru

fațărnicia mea, pentru chinurile la care îmi supuneam familia, dar pe de altă parte știam că numai așa puteam proceda. Într-o zi stăteam pe malul fluviului și priveam tramvaiele trecând pe o parte și bărcile pe cealaltă. M-a cuprins așa un dor de vremea când nu aveam nici o obligație și nici o grijă, când mă plimbam prin parcul Maidan cu Arif și vorbeam despre cărți și despre fete, că puțin a lipsit să nu mă arunc în apă. Arif era acum în Lahore, în altă țară, la fel ca Suleiman Chacha în Rajshahi. Aparțineau trecutului, ca de altfel toți prietenii mei. Rămăsesem singur. Cum de mă părăsise bucuria? De ce eram copleșit de mâhnire? Merita să trăiesc în lumea asta străină, în care pierdusem o soție și mă alesesem doar cu dorul de ceva atât de greu de atins care aparținea trecutului meu îndepărtat?

*

Așa s-au scurs șase luni. Soția mea și cu mine vorbeam, dar rareori ne spuneam ceva. Fața ei, altădată zâmbitoare, era acum înțepenită într-o expresie aspră. Își ieșea adesea din fire. Copilul devenise bolnăvicios. A făcut o alergie a pielii căreia doctorii nu i-au dat de rost și nu mi-a fost ușor să adun banii pentru medicamente. Se trezea noaptea, plângea cu sughițuri și se scărpina pe corp și pe cap până i se înroșea pielea. Mi se rupea inima când îl vedeam cum suferă. Camera noastră de pe acoperiș se încingea vara ca o cutie de tablă, iar să dormim pe terasă însemna să ne luptăm cu o armată de țânțari. Socrul meu avea dreptate: nu ne puteam permite mâncarea cu care eram obișnuiți.

Nu că n-aș fi încercat. Mai primeam când și când de lucru ca supraveghetor, iar în rest așteptam ocazia să pun pe picioare o afacere – fără succes, de altfel. Adesea, Aangti Babu îmi dădea câte ceva de făcut cu un aer sarcastic, mulțumit de sine. Dar acum eram pe picioarele mele, așa că-mi lipsea salariul pe care îl primeam lunar de la el. Trăiam fără siguranța zilei de mâine. În săptămânile când nu aveam de lucru plecam de acasă spunând că mă duc la birou. Mă învârteam prin oraș, dormeam pe o bancă în Maidan și mâncam *jhaal muri* fiindcă altceva nu-mi permiteam.

În jurul meu caii murgi păşteau iarba moale, verde, în timp ce băieţi în pantaloni albi alergau de colo-colo cu bâtătoare de cricket în mâini, ţipând de-ţi spărgeau timpanele. Atunci simţeam că mă destind puţin, că simt ceva din plăcerea cu care caii păşteau iarba grasă sau băieţii alergau după minge. Mă întindeam la umbra răcoroasă a unui copac, îmi sprijineam capul pe braţul îndoit, priveam lumea de jos în sus şi mă întrebam dacă e şi pentru mine loc acolo.

Va răsări soarele şi pentru mine, îmi tot spuneam. Toată lumea zicea că o afacere nu începe uşor. În scurtă vreme aveam să strâng destui bani ca să pornesc o afacere şi să-l ajung din urmă pe Aangti Babu. Uneori visam să construiesc o căsuţă pentru Nirmal Babu şi Bakul în grădina lor şi să vând restul proprietăţii, convins că ei ar înţelege că nu am de ales. Alteori, în zilele proaste, mă bătea gândul să-i vând proprietatea înapoi lui Aangti Babu, la fel cum o cumpărasem, fără multă tevatură. Dacă mai voia. Dar apoi găseam de lucru ca supraveghetor timp de câteva luni şi renunţam la idee. Uneori găseam de lucru ca antreprenor afară din Calcutta, în orăşelele din jur, şi mă simţeam bine să fiu plecat de acasă.

Zi de zi şi oră de oră mă gândeam la Bakul. Tânjeam după ea, uneori mai potolit, alteori cu o înfocare cu atât mai greu de suportat, cu cât nu o puteam împărtăşi nimănui. Îmi dădeam seama că mi-am pierdut soţia, însă mă liniştea gândul că e acasă cu copilul meu. Eram prins fără scăpare într-un păienjeniş de contradicţii şi poate de aceea nici nu încercam să le scriu lui Nirmal Babu şi lui Bakul. Ştiam că sunt în siguranţă şi asta îmi era de ajuns. Iar dacă le-aş fi scris, ce le-aş fi spus?

*

Câteva săptămâni mai târziu, când am izbutit să strâng ceva bani din munca de antreprenor, l-am dus pe Goutam la un specialist în alergii ale pielii. Soţia mea era şi mai posacă decât de obicei. Am aşteptat în tăcere să ne cheme doctorul, ştiind că ne vom certa dacă vorbim. În camera de aşteptare erau reviste lăsate anume pentru pacienţi. Am luat şi eu una, pe coperta căreia era

o femeie frumoasă. Am răsfoit paginile fără să citesc, fără să mă uit la pozele care arătau o viață de basm. Atenția mi-a fost atrasă de o mică reclamă pentru cremă de față. Am privit mai de aproape, fără să-mi vină să cred. Figura cu tenul roz, perfect, semăna cu Bakul.

Pe stradă, în tramvai sau în autobuz mi se întâmpla adesea să privesc cu speranță spatele sau umărul unei femei care îmi părea a fi Bakul. Când femeia întorcea capul și-mi dădeam seama că nu o cunosc eram aproape disperat. Fotografia din revistă semăna cel mai bine cu ea dintre toate femeile cu care o confundasem. E drept, nu semăna întocmai. Întâi, avea părul prea aranjat, pielea prea roz. Și zâmbetul era cu totul altul. Nu i se vedea nici dintele strâmb, dar poate că era pe cealaltă parte a feței.

— La ce te uiți cu atâta atenție? m-a luat soția mea peste picior. Frumoasă femeie, nu?

— A, la nimic, am răspuns și am dat foaia, prefăcându-mă că nu-mi pasă; nu-mi dădusem seama că mă privea stăruitor.

— Orice femeie e frumoasă când nu are de măturat, de spălat pe jos și de cărat apă toată ziua. Toți care o văd zic că e o *apsara*.

— Hai, hai, am răspuns abia stăpânindu-mă. Chiar nu pot să mă uit la o revistă, că mă iei la rost? Dacă te-ai auzi...

Tocmai mă întorsesem dintr-o lungă călătorie. Petrecusem două săptămâni pe șantierul unei școli publice, stând cât e ziua de lungă în soarele orbitor, ca să pun lucrurile la punct. La doctor venisem aproape direct de la gară. Nu eram dispus să mă ciondănesc cu nevastă-mea. Ea însă clocotea de furie, fiindcă rămăsese atâta timp singură să aibă grijă de copilașul bolnav. Nu avea de gând să se oprească.

— Hm. La vârsta ta bărbații o iau razna. E lucru știut. Mama lui Binu mi-a povestit că a găsit poze scârboase pe raftul din camera cumnatului ei, ascunse sub haine. Spune și tu, are patruzeci de ani și e tatăl a doi copii. *Hari, Hari!* a exclamat ea. S-a așezat mai bine pe scaun și a sprijinit copilul de celălalt umăr. Cât om mai avea de așteptat la doctorul ăsta? Și la ce bun? Nici unul n-a fost mai breaz ca altul.

— E cel mai bun specialist în boli de piele din Calcutta, i-am spus. Unde altundeva am putea merge?

În agitaţia care s-a stârnit când doctorul a scos capul pe uşă şi ne-a poftit să intrăm am reuşit să rup pagina din revistă şi să o bag în buzunar. Chiar dacă nu era Bakul, mi se părea că e mai aproape de mine dacă aveam fotografia în buzunar. Puteam să o privesc în voie.

După ce ne-am întors acasă şi am culcat copilul, am pus pagina în dulapul meu, sub un teanc de hârtii şi facturi unde ea nu umbla niciodată. M-am spălat la robinetul de pe terasă şi apoi, dezbrăcat şi înviorat, m-am dus să-mi pun haine curate. Cănile de apă rece pe care mi le turnasem pe corp şi pe cap mă binedispuseseră.

— Mâncarea e gata? am strigat către soţia mea în timp ce traversam terasa în vârful picioarelor. Mi-e foame, n-am mai mâncat de două săptămâni mâncare gătită în casă!

Din puţinele haine pe care le aveam, destul de ponosite acum, cele spălate erau puse teanc la picioarele patului. Le-am dat deoparte una câte una, căutând o *kurta* subţire, pentru ziua aceea înăbuşitoare.

Soţia mea a strigat din bucătărie:

— Unde eşti? Hai să mănânci, orezul e gata.

Se vedea că îi pare rău de cum se purtase şi voia să-mi intre în voie.

Dar acum eu abia dacă mai puteam respira, necum să mai şi vorbesc. Mâinile îmi tremurau, m-am aşezat pe pat ca să mă liniştesc, fără să iau seama la grămada de haine de pe jos.

Am auzit-o spunând:

— Aşa faci întotdeauna: mă grăbeşti să termin mâncarea şi pe urmă nu vii la masă. Stau şi te aştept cu orezul fierbinte, după ce m-am trezit în zori şi n-am dormit jumătate de noapte din cauză că a plâns copilul...

Sub grămada de haine găsisem o scrisoare, pusă acolo de soţia mea când eram plecat. Era un bilet scris în grabă de Nirmal Babu.

Te rog să mă scuzi, ştiu că te iau pe nepregătite, dar sper să poţi veni, împreună cu familia ta. Fără tine nu ar fi bucuria întreagă.

Mai sunt două săptămâni. Vorbim când ajungi aici și îți povestesc totul de-a fir a păr.

Scrisoarea era împăturită în jurul unei invitații tipărite cu cerneală roșie, cum cerea tradiția, care avea într-un colț o pată de turmeric, ca să fie cu noroc.

Eram invitat la nunta lui Bakul.

Nunta avusese loc cu o zi înainte, când eu eram în tren.

Nici nu știu cât am stat cu ochii la invitație. Privirea mi se împăienjenise, dar un lucru îmi era limpede: Bakul era acum femeie măritată.

În fața mea era o grămadă de orez aburind, scăldată pe o parte în *daal* galben. Lângă farfurie era un castron cu o bucățică de pește în sos de turmeric roșu și un ardei iute deasupra. Soția mea era așezată lângă mine, cu degetele înfipte în grămada ei de orez, pe jumătate mâncată.

— Ce e? a spus pe un ton aspru, trezindu-mă din gândurile mele. Nu-ți mai place mâncarea gătită în casă? Am găsit până și pește.

Părea mai mult îndurerată decât supărată și asta m-a trezit la realitate. Am desfăcut grămada de orez și m-am apucat să îl amestec cu *daal*. În cinstea venirii mele, gătise și niște legume. De multă vreme nu mai avusesem atâtea feluri de mâncare la o singură masă. Trebuie că economisise din banii de casă cât fusesem eu plecat.

— Sunt obosit, am spus și am luat o înghițitură de mâncare. Nici nu știi cum te prinde. Orele în șir petrecute în soare, agitația călătoriei, tărăboiul pe care îl fac muncitorii...

Când am băgat mâncarea în gură am simțit un nod în gât. Am fost nevoit să-mi acopăr gura cu palma ca să țin mâncarea și să o înghit. Soția mea era atentă la oasele peștelui. Ținea capul aplecat și, de unde până acum stătuse pe jos cu picioarele încrucișate, acum se aplecase peste farfurie.

— Ce-i mai rău e că trebuie să plec din nou la noapte. N-am o clipă de liniște.

Am pus palma stângă pe pardoseala rece ca să mă sprijin mai bine.

— Cum? a sărit ea. Pleci la noapte? Unde? Până acum n-ai spus nimic!

Cât stătusem pe pat după ce deschisesem scrisoarea lui Nirmal Babu reținusem că mirele lui Bakul e din Bombay. Deci avea să plece din Songarh la scurtă vreme după căsătorie. Cum aveam să o mai văd atunci? Trebuia să o văd înainte să plece, dacă mai era încă în Songarh.

Mă hotărâsem să plec spre Songarh cu trenul de noapte. N-am stat să cântăresc acea hotărâre, să găsesc un motiv rațional. Nu era loc de argumente. Trebuia să plec, să o mai văd o dată pe Bakul înainte să plece de tot din viața mea.

*

In seara aceea, când traversam podul Hooghly, prins ca într-o cușcă între pilonii înalți de oțel, înconjurat de o mulțime de străini prea preocupați de treburile lor ca să-mi dea vreo atenție, am simțit că, după luni întregi în care fusesem ținut sub supraveghere, m-am eliberat de toate – de soție, de copil, de papagal și de casă. O vreme aveam să fiu de capul meu. Puteam face orice cu viața mea. Am privit râul și mi-am lăsat gândul să fugă la iazul din grădina doamnei Barnum. Am simțit sarea de pe buzele lui Bakul, mirosul de iarbă cosită al răsuflării ei, oasele tari ale umerilor pe sub bluză, părul care îmi intra în nas și ne făcea să râdem. Mi-am ales cușeta de sus ca să fiu singur cu gândurile mele. De fapt, trenul era neașteptat de gol, având în vedere că eram într-un compartiment de clasa a treia, unde de obicei e înghesuială și miros de transpirație. Astăzi mai era un singur călător în compartimentul de patru paturi: un bărbat corpolent, cu mustață ca de focă, îmbrăcat în *dhoti*. Adusese cu el o măsuță pliantă, o plantă într-un sac de iută, două cufere de tablă și o cușcă cu un iepure cu ochi roșii pe care l-a hrănit cu frunze și felii de morcov de cum a intrat

în compartiment. L-am privit o vreme, apoi, când trenul s-a pus în mişcare cu o smucitură şi a plecat de la peron – cu o oră întârziere –, am închis ochii, am uitat de el şi m-am pierdut în iazul cu nuferi al doamnei Barnum. Dacă mă străduiam puteam să uit şi de invitaţia la nuntă şi să-mi umplu mintea cu imaginea lui Bakul cântând la fluier, apoi sărutându-mă pe pleoape în timp ce eu mă împotriveam. Aproape că simţeam parfumul părului ei, mirosul de săpun şi talc pe care le folosise în seara când a gătit cina pentru mine.

Acum însă un alt miros invada compartimentul. Mustăciosul şi-a apropiat faţa de a mea şi m-a întrebat:

— Ţi-o fi foame, *dada*. Trenul a întârziat. Ce-ai zice de nişte *poori* cu *aloo* şi *achar*?

Mi-a vorbit în hindi. Mirosul mâncării umpluse compartimentul. Chiar simţeam pe limbă uleiul de muştar al murăturilor.

Am refuzat, încruntat, şi am închis iarăşi ochii. Îl auzeam pe om cum mestecă şi clefăie încântat. Cred că e trecut de unsprezece, mă gândeam, ce i-o fi venit să mănânce acum, într-un tren de noapte? Pe de altă parte ştiam că oamenilor le vine pofta de mâncare de cum se urcă în tren.

M-am gândit la el doar câteva clipe, fiindcă am căzut din nou în ghearele descurajării care mă cuprinsese în după-amiaza aceea. Am închis ochii şi am văzut zâmbetul strengăresc al lui Bakul. La rândul meu, am zâmbit trist pe întuneric. Cum o fi arătat la nuntă, îmbrăcată în roşu şi auriu? Oare se gândise la mine? Oare izbutise să-şi lege părul aşa încât să arate ca o mireasă cuminte, cum cerea obiceiul?

Faţa omului a apărut din nou lângă mine:

— *Dada*, patul de jos e gol, de ce nu cobori? Mi-e urât să dorm singur aici când patul de alături e gol şi trenul e pustiu.

— Dar suntem în acelaşi compartiment, am protestat eu. Te rog, culcă-te, nu te pândeşte nici o primejdie.

Omul s-a luminat la faţă:

— Cel puţin eşti treaz, asta îmi mai dă curaj. Eu, unul, nu pot adormi în tren chiar de la început. Mai întâi trebuie să stau de vorbă o bucată de vreme. *Dada*, cum te cheamă? Cu ce te ocupi?

M-am uitat la fața lui rugătoare. Stătea sprijinit cu coatele de patul meu și se legăna odată cu vagonul. Fața lui era la două, trei degete de a mea; peste putință să mă întorc cu spatele și să mă pierd iarăși în visare.

— Bine, am să cobor, am spus. Dacă așa adormi mai ușor.

— Și locuiești în Songarh? m-a întrebat în timp ce mă ajuta să-mi pun așternutul pe bancheta de lemn de dedesubt.

N-a așteptat să-i răspund și a continuat:

— Eu locuiesc acolo de cincisprezece ani. Mai întâi am făcut negoț cu cherestea, acum fac minerit, scot mica. Știi ce e mica?

Am dat din cap.

— În timpul războiului mondial – atunci am început săpăturile –, mica era la mare căutare. Pe urmă n-a mai fost, fiindcă englezii n-au mai fost interesați. Dar acum, după independență, când ne conducem singuri, deschidem mine peste tot. Englezilor nu le-a păsat. Crezi că le-a păsat vreodată?

— Nu le-a păsat, am repetat după el.

— Lui Pandit[1] îi pasă. E părintele națiunii, ridică temple în India de azi, mine, baraje... tot ce a promis.

A luat lipsa mea de interes drept dezaprobare:

— Știu, voi, bengalezii, sunteți foarte porniți împotriva lui Pandit, ziceți că Nehru e rău și că Gandhi a fost rău. Când Gandhi a fost omorât de un maharastrian nu mi-a venit să cred. Cum adică, nu era bengalez? Vezi, și pe tine te scoate din fire doar să auzi numele celor doi conducători.

— Nu mă scoate din fire, am zis. Nu te supăra, mi-e tare somn. Vreau să mă culc.

— Așa e, ai dreptate, a zis omul și a tras cuvertura peste cap. E târziu, trebuie să dormim.

Aerul care intra pe fereastră se răcorise. Acum, că tovarășul meu adormise, nu se mai auzea decât țăcănitul roților care mă purtau spre proaspăt căsătorita Bakul și spre soțul ei.

Din întuneric s-a auzit din nou vocea omului:

---

1 Jawaharlal (Pandit) Nehru (1889-1964), om de stat indian, succesor al lui Gandhi.

— Dormi, *dada*? Îmi pare că nu.

Resemnat, m-am ridicat în capul oaselor. S-a ridicat şi el şi a scos din buzunar nişte *supari* dulce cu care m-a îmbiat. Mi-a povestit despre soţia lui şi de faptul că nu putea suferi să stea în Songarh. Mi-a spus că nu au copii.

— Cu atât mai devotat îi sunt soţiei mele, *dada*. Pe altcineva nu avem. Dar cine va avea grijă de ea după moartea mea, cine?

— S-ar putea să se prăpădească ea înaintea ta, am spus, mişcat de sentimentele lui, dar dorind din tot sufletul să-l fac să tacă.

— Acum câţiva ani am fost la un pas de moarte, mi-a spus cu voce potolită. Vrei să-ţi povestesc ce ciudăţenie mi s-a întâmplat? Ştii că mica nu se găseşte la mare adâncime, nu trebuie să sapi mult după ea. E aproape de suprafaţă, la câteva picioare. E o piatră lucioasă care parcă te aşteaptă să o iei. La vremea aia făcusem tabăra nu departe de Songarh. Era în anul... ia să vedem... nu-mi aduc aminte, dar cam cu paisprezece ani în urmă, prin 1940. Aveam tabăra într-o zonă pustie. Nici nu-i de mirare că soţia mea îşi face griji pentru mine. Toată noaptea aud lătrături de vulpe, ţipete de bufniţă şi tot felul de alte zgomote care nu ştiu ce sunt. Muncitorii mei, *adivasi*, pe jumătate beţi sau ameţiţi de droguri, stăteau de vorbă sau dormeau în jurul focului. Era târziu, dar nu foarte. Cred că pe la începutul serii, dar noi eram obosiţi după o zi de lucru începută în zori. Eu eram în cort, mă odihneam puţin înainte de masa de seară, când, deodată... aud zarvă. Gălăgie!

— Ce era?

— M-am repezit afară. Lucrătorii, rămaşi fără grai, arătau înspăimântaţi spre cer. Am ridicat privirea şi ce crezi că am văzut, Dada? Ce crezi? O navă spaţială.

— O navă spaţială?

— O navă. Spaţială. Ei, da. Ceva zbura pe cer. Atunci, pe loc, n-am ştiut ce e. Ne gândeam că poate e o stea căzătoare. Sau poate nu vedem noi bine? Ba nu, era ceva rotund, luminos, care plutea deasupra taberei noastre şi se apropia de pământ.

S-a oprit şi o vreme a mestecat *supari* în tăcere.

— Lucrătorii se rugau, ţipau. Spunea că sunt oameni veniţi din cer, care ne vor suge sufletele. Şi eu eram speriat. Nava coborâse

foarte jos, o vedeam bine. Avea forma de ou şi nu semăna nicidecum cu o stea. Dar fiindcă eram şeful, i-am îndemnat pe oameni să nu se piardă cu firea. Pădurea din jurul nostru amuţise. Se vedea totul ca ziua, atât de tare lumina nava. Auzeam un zumzăit, un fel de vibraţie. La vremea aia nu ştiam nici eu mai multe despre navele spaţiale decât muncitorii mei, aşa că am crezut că e un car coborât din cer ca să ne ia.

Aici s-a oprit din nou şi a băut gâlgâind apă dintr-o sticlă pe care o ţinea la două palme deasupra gurii deschise.

— Şi pe urmă? l-am îndemnat eu nerăbdător.

— Pe urmă? Nimic. Nava a plutit deasupra noastră o vreme, apoi s-a ridicat şi a plecat. I-am întrebat pe mulţi după aceea dacă au văzut ciudăţenia în noaptea cu pricina. Nimeni, nimeni n-a văzut nimic. Oamenii au început să mă creadă puţin... ştii tu cum, a spus şi s-a bătut cu degetul în tâmplă. Dacă n-aş fi avut muncitorii cu mine şi n-ar fi văzut şi ei acelaşi lucru, aş fi zis şi eu că sunt... S-a bătut iar cu degetul în tâmplă.

Când m-am trezit dimineaţa, trenul era oprit de ceva vreme în gara din Songarh. Grăsanul cu iepurele nu mai era în compartiment. Dacă în aer n-ar fi stăruit un miros de mango marinat în ulei de muştar, m-aş fi îndoit că omul existase cu adevărat, la fel ca nava spaţială. Cu mulţi ani în urmă, pe câmpul luminat de stele, să fi văzut eu şi Bakul ceea ce văzuse tovarăşul meu de compartiment? Chiar trecuseră paisprezece ani de atunci? Imaginea acelei seri – lumina de pe cer, Bakul lângă mine, spaima care ne cuprinsese – era vie în mintea mea, de parcă fusese ieri.

*

Ca întotdeauna, în faţa gării era un şir de *tonga*. Birjarii şi caii aşteptau, înveliţi în pături. Cu toate că la Calcutta căldura devenise deja neplăcută, aici, la Songarh, pe platoul înalt înconjurat de păduri, era de-abia sfârşitul unei primăveri friguroase. Când *tonga* în care mă urcasem a prins viteză pe costişa care cobora spre strada Dulganj, am început să tremur de frig. Mă hotărâsem să

nu mai pierd vremea ducându-mă la hotel. Dacă cumva pleca tocmai în acel timp?

Tonga a dat colțul și a intrat pe strada Dulganj. Încă nu se luminase și strada era pustie. La apus noaptea mai stăruia încă, pe când la răsărit cerul era roșu ca sângele. Mi-am amintit cum am stat pe terasă într-o dimineață friguroasă de ianuarie, așteptând ca Bakul și ai ei să iasă din camera de *puja* unde preotul oficia o ceremonie în cinstea lui Saraswati, la care nu aveam voie să fiu prezent.

Am oprit *tonga* ceva mai departe de casă, am plătit birjarului și am așteptat până s-a îndepărtat în zgomot de copite. În afară de mine, pe stradă mai erau doi lucrători; stăteau ghemuiți lângă o ceainărie, înveliți în niște pături murdare. În liniștea adâncă a zorilor aproape că auzeam picăturile de rouă cum cad de pe frunze în iarbă. În apropiere, un cuc își încerca glasul, amuțit o iarnă întreagă. Am văzut că pe marginea drumului se înșirau grămezi lucitoare de mica. Până să-mi vorbească tovarășul meu din tren despre mincle de mica, nici măcar nu le observasem. Am luat o așchie lucitoare de mica și am băgat-o în buzunar, gândindu-mă că poate îmi va purta noroc.

M-am îndreptat spre casă, dar picioarele parcă nu voiau să mă poarte. Nu-mi venea în minte ce i-aș fi putut spune lui Bakul când – și dacă – m-aș fi aflat față în față cu ea. Aveam în minte figura omului din tren, care îmi făcea cu ochiul și se bătea cu degetul în tâmplă. Ajuns la poartă, am aruncat o privire înăuntru. Nu am văzut nici un semn cum că ar fi fost o nuntă acolo – nu tu cort, nici scaune pliante îndesate unele peste altele, nici resturi de la festin. Probabil că ceremonia și banchetul avuseseră loc în altă parte.

Am pus mâna pe zăvor, dar chiar în clipa aceea s-a deschis o fereastră la primul etaj, întâi un oblon, apoi celălalt. Am văzut ceva portocaliu atunci când Bakul s-a aplecat afară să deschidă al doilea oblon. Mi s-a părut că am zărit câteva șuvițe de păr și o parte din figura ei. Ceva a strălucit în lumina primelor raze de soare și mi-am dat seama că e aur.

Până să mă vadă, m-am dat înapoi și m-am ascuns după zid. Inima îmi bătea atât de tare că mi se tăia respirația. Când am

fost sigur că nu mai e la fereastră, am plecat. Am străbătut în fugă strada Dulganj, am trecut de casa doamnei Barnum, de casele noi construite, de ceainăria unde erau muncitorii – acum mai veniseră doi, erau patru –, am dat colțul unde era biroul lui Nirmal Babu. Nu eram în stare să îmi adun gândurile: să plec fără să o văd, fără să-i vorbesc, după ce făcusem atâta drum? Adevărat, venisem să o văd, dar cum să dau ochii cu ea când era nevasta altuia? Nu puteam să duc la bun sfârșit ceea ce îmi propusesem.

Nu mă aștepta nimic la Songarh, dar nici nu mă lăsa inima să mă întorc la Calcutta. Am rămas vreo două zile în camera ieftină pe care o închiriasem. Am zăcut în pat, trecând de la un fel de somn buimăcit, plin de vise rele, la lungi stări de trezie. Nu voiam nici să mănânc, nici să mă dau jos din pat. Mi se părea că trupul mi-e greu, ca un bolovan, și că n-aș fi putut să-l mișc, oricât aș fi încercat. N-aveam chef nici să fac baie, nici să mă spăl pe dinți. Nu-mi păsa că, din puținii bani pe care izbuteam să-i pun deoparte, nu-mi puteam permite să plătesc o cameră de hotel. La Songarh era frig, iar eu nu aveam haine de iarnă, așa că toată ziua zăceam tremurând sub cuvertura tocită până la urzeală; nu voiam să deschid fereastra ca să intre soarele.

Mi se părea că, după ce fusesem iubit, eram acum aruncat alături de cei lipsiți de dragoste; de la umbra răcoroasă în căldura putrefacției; de la adăpost, afară în ploaie. În starea de confuzie în care mă aflam îmi dădeam totuși seama că nu-i puteam face nici o vină lui Bakul și totuși mă simțeam părăsit de ea.

*

Nu știu sigur cât am stat la hotel. Mă copleșea o amărăciune fără sfârșit. În cele din urmă plecat acasă, prea obosit și năucit ca să născocesc o explicație pentru soția mea.

Când am urcat scara și am ajuns pe terasa noastră, primul lucru pe care l-am văzut a fost colivia lui Noorie – goală și cu

ușa deschisă. Sub soarele fierbinte terasa era goală, nici urmă de papagal.

Apoi am văzut că la ușa noastră era un lacăt mare de alamă. Când am coborât la vecina căreia îi lăsam de obicei cheia, m-a privit pe sub sprâncene și mi-a dat cheia împreună cu un bilet. Mi-a închis ușa în nas fără un cuvânt, ceea ce nu se mai întâmplase. Glumeam adesea cu soția mea pe seama limbuției vecinei cu pricina.

„Plec acasă." Atât era scris pe bilet. Nici măcar nu se obosise să pună hârtia într-un plic închis, ca să nu dea prilej de bârfe vecinilor.

Pe Noorie nu avea cum să o fi luat în sat la ea. Trebuie că și-a zis că, dacă lasă ușa coliviei deschisă, pasărea își va purta singură de grijă. Dar cum să găsească de mâncare un papagal învățat să stea în casă? Probabil că a stat ghemuit în colivie, așa cum făcea după ce plecase Suleiman Chacha, prea speriat ca să-și ia zborul, și a așteptat să-i aducă cineva ardei și apă proaspătă.

Am luat colivia și m-am învârtit pe terasă, chemându-l pe Noorie așa cum era învățat. M-am ghemuit într-un colț al terasei. Soarele ardea atât de tare, că tălpile îmi frigeau. Îmi dădeam seama că e inutil. Nu voi mai vedea penele verzi, nu o să-i mai simt ghearele înfipte în umărul meu, nici nu mă va mai ciupi de ureche, nu-mi va ciufuli părul, nu va mai cârâi ocări la urechea mea ca să mă consoleze.

Deasupra mea, pe cerul de un albastru murdar al Calcuttei, se învârteau ulii hrăpăreți; ciori cârâitoare țopăiau pe parapetul terasei, imitându-se una pe alta.

*

În cele din urmă am izbutit să intru în cameră, dar tot nu înțelegeam de ce plecase soția mea fără să aștepte să ne vedem. Era obișnuită cu călătoriile mele, chiar cu cele mult mai lungi. Ce motiv ar fi avut să creadă că acum era un alt fel de călătorie?

În cameră era ordine, se vedea că nu plecase în grabă. Pe masa de lângă fereastră, frumos aranjate, erau cărțile lui Suleiman

Chacha, vechiul nostru radio și caietul ferfeniţit în care scria cu conştiinciozitate tot ce cheltuise, până la pachetul de chibrituri și kilogramul de orez.

Când am deschis caietul, am găsit pagina ruptă din revistă în sala de aşteptare a doctorului, și invitaţia la nunta lui Bakul.

După câtăva vreme am aflat de la un angajat al lui Aangti Babu că soţia mea fusese la biroul lui cât eram eu plecat la Songarh. La urma urmei, Aangti Babu era rudă îndepărtată a tatălui ei, asta pe lângă faptul că era şeful meu. Nu-l puteam întreba pe Aangti Babu ce se întâmplase, dar îmi închipui că, îngrijorată de plecarea mea neaşteptată, soţia mea se dusese să-l întrebe când mă întorc. Ce i-o fi spus de a plecat aşa, din senin? Până acum nu mai călătorise niciodată singură. Avea obiceiul să se ducă la părinţii ei o dată pe an, de Puja, și atunci o duceam eu până la casa lor din sat.

Îmi închipui că Aangti Babu nu scăpase prilejul să-şi arate colţii atunci când soţia mea se dusese la el. Parcă îl văd cum învârtea inelele cu pietre albastre și galbene care îi intrau în carne, în timp ce o trăgea de limbă. Văzând că ea nu ştie nimic de Songarh, trebuie că și-a dat seama că nu îi spusesem de casa pe care o aveam acolo.

„Copila mea", bănuiesc că a zis, „bărbaţii sunt îngrozitori, ei chiar cred că femeile nu au nevoie să ştie astfel de lucruri. Nu fi supărată pe soţul tău, se străduie din răsputeri să-şi pună afacerea pe picioare. Păcat că duci o viaţă atât de grea acum. Vor veni și zile mai bune. Casa asta a lui din Songarh a aparţinut, după cât mi s-a spus, fostului său mentor și fiicei acestuia. Ei, o casă ca asta nu o vinzi uşor, nu? Sentimentele înseamnă totul! I-am cunoscut, sunt oameni respectabili, și fata, frumoasă ca o floare... i-ai fi îndrăgit pe loc."

Era doar o bănuială, firește, și orice aș fi crezut nu-mi puteam permite să mă pun rău cu Aangti Babu. Prea multe dintre contractele mele depindeau de el. Eram nevoit să-mi continui munca de supraveghetor ca și cum nimic nu se întâmplase. Nici el nu mi-a spus nimic. Poate că mă înșelesem. Poate că îmi ţinuse partea și soţia mea trăsese singură concluziile.

Au trecut două săptămâni şi nu s-a întors. Îmi era din ce în ce mai dor de băiat. I-am scris întrebând-o ce intenţii are. Dorea să vin ca să-i aduc acasă peste câteva zile ? După aceea aveam să fiu ocupat timp de câteva săptămâni cu un nou contract. N-am primit nici un răspuns.

Cam o lună mai târziu am ieşit la plimbare prin cartier. Arşiţa se mai domolise. Adia un vânticel care îmi umezea pielea. Era o senzaţie abia simţită, ca atingerea unei pene, dar îmi părea că sufletul meu se poate destinde, se poate desfăşura ca o aripă de pasăre. M-am aşezat pe o balustradă de lângă o alee, la umbra unui refugiu de autobuz. Amurgul venise parcă mai devreme decât ar fi trebuit. Cerul era apăsător, acoperit de nori cenuşii care păreau prea grei ca să plutească. Cum era de aşteptat, în scurtă vreme s-a dezlănţuit furtuna. Am închis ochii, uşurat şi recunoscător. Răpăiala ploii a acoperit cântecul de seară al păsărilor. Frunzele copacilor de la marginea drumului s-au făcut verzi şi lucioase, crengile s-au încovoiat, îngreunate de apă. Preţ de câteva clipe, ascultând ropotul ploii, totul mi s-a părut posibil.

Săptămânile din urmă fuseseră cele mai întunecate din viaţa mea. În ciuda căldurii ucigătoare, stătusem singur pe acoperiş, încercând să-mi bag în cap faptul că Bakul nu mai era a mea. Era într-un oraş străin, într-o casă nouă pe care nu mi-o puteam închipui. În pat cu un bărbat pe care poate că îl iubea. Era un gând pe care mă străduiam să-l las deoparte, dar atunci mă asalta altul: îmi făceam griji pentru alergia de care suferea Goutam, fiindcă nu credeam că ar putea fi bine îngrijit într-un sat. Îmi era dor de mirosul lui de lapte şi de glăsciorul piţigăiat. Când dădeam la o parte şi acest gând mă chinuia altul: mi-l închipuiam pe Noorie sleit de puteri din cauza foamei, sfâşiat în bucăţi de alte păsări sau de pisici în timp ce mă căuta pe mine sau căuta mâncare.

Nu mă mai puteam gândi la altceva. Camera nu-mi mai plăcea. Nu mai făceam curat, aruncam hainele grămadă pe jos când veneam şi le luam la purtare a doua zi, fără să le spăl. Bănuiesc că miroseam urât, dar nu avea cine să se plângă, în afară de lăptarul

care venea zilnic pentru că nu avusesem curaj să-i spun că băieţelul meu nu mai e acasă.

Când s-au făcut două luni de când nu primisem nici un răspuns la scrisorile mele, m-am dus la casa soţiei mele ca să o conving să se întoarcă. Era un loc frumos, un sat devenit orăşel prin construirea a câteva case impozante. Una dintre aceste case relativ mari era în parte proprietatea socrului meu, Barababu. Nu o anunţasem pe soţia mea că vin. De fapt, până am pus piciorul în tren nici eu n-am fost sigur. Ca să fiu cinstit, îmi era puţin teamă de mama ei, de mătuşile puse pe harţă şi de tatăl ei.

M-am hotărât să merg pe jos de la gară până la casa ei, cu toate că era o distanţă bunicică. Voiam să am timp să-mi adun gândurile. Pe de altă parte îmi plăcea plimbarea pe drumul mărginit de copaci de mango. Din loc în loc, într-un pâlc de arbori bătrâni, se vedea câte un templu străvechi de teracotă. Pe partea cealaltă a drumului, ceva mai încolo, era un *pukur* de mărimea unui heleşteu, plin cu apă verde ca muşchiul în care, dacă stăteai nemişcat, vedeai peştii alunecând ca nişte umbre.

Socrul meu locuia într-o hardughie de casă, proprietatea comună a familiei. Camerele, în număr foarte mare, erau legate alandala între ele prin verande, curţi interioare şi coridoare. La început mă rătăceam adesea în harababura aceea. Când m-am apropiat de uşa verde şi zidul galben al clădirii am rostit o rugăciune către zeii din templele pe lângă care trecusem. Uşa dădea în prima curte interioară, mărginită pe toate laturile de verande largi, umbrite, unde familia organiza în fiecare an Durga *puja*. Le văzusem pline de oameni, de zgomot şi râsete, de fum de tămâie, dar acum, în mijlocul unei dimineţi de vară, erau goale.

Familia soţiei mele locuia în curtea următoare, unde ajungeai urcând un şir de trepte. În timp ce urcam am dat nas în nas cu o mătuşă în vârstă a soţiei mele. S-a tras înapoi, parcă eram un criminal. Eu am zâmbit şi m-am aplecat ca să-i ating picioarele, dar ea a trecut repede pe lângă mine, mormăind pentru sine însăşi: „Vai, *ma*, cred că robinetul a rămas deschis şi curge. Mă duc repede să văd ce e".

Când am ajuns la camerele socrilor mei m-am oprit afară şi mi-am scos papucii. Prin plasa de ţânţari l-am văzut pe socrul

meu citind un ziar, aşezat la masa lor rotundă de marmură. Soţia şi fiul meu nu erau acolo. Am tuşit şi am bătut la uşă. Socrul meu a ridicat privirea. M-a văzut dar n-a zâmbit. M-a întrebat doar:

— Ai venit?

Am intrat şi m-am aşezat lângă el.

— Ce faci? am încercat să leg o conversaţie.

— Chiar îţi pasă de sănătatea mea? m-a repezit el.

— Am scris de mai multe ori, întrebând când să vin să-i iau, dar n-am primit nici un răspuns, am zis, lăsând la o parte politeţurile.

— Şi, mă rog, la ce te aşteptai? m-a întrebat el, pornit. Fiica mea află că e nevoită să trăiască în sărăcie din cauză că tu întreţii altă familie, găseşte poze cu femei străine în dulapul tău şi tu îţi închipui că se mai întoarce la tine? Care femeie respectabilă s-ar întoarce?

— Nu întreţin nici o altă familie, am zis, încercând să fiu calm. Nu ştiu ce ai auzit, dar nu adevărat.

— Nu e adevărat că ai cumpărat o casă mare în alt oraş?

— Ba da, însă...

— I-ai spus soţiei?

— Nu, însă...

— Şi nu e adevărat că acea casă aparţine unei familii pe care o cunoşti de multă vreme, un tată şi o fiică?

— Nu aţi înţeles... am dat eu să explic.

— Destul! a zis el cu voce bubuitoare. Am înţeles foarte bine! Ai băgat toţi banii în casa aceea! N-ai vândut-o, cine ştie de ce? Toată lumea zice că vrei să întreţii acea familie. Şi cu fiica mea cum rămâne? S-a văzut nevoită să se mute din casa ei, să vândă jumătate din lucrurile primite ca zestre, să trăiască strâmtorată într-o cameră luată cu chirie. Ce mai trebuie să înţeleg?

— Pot să vorbesc cu ea? a strigat şi eu la fel de tare.

— Crezi că vrea să stea de vorbă cu tine?

— Să hotărască ea însăşi.

— Întoarce-te după ce ai vândut casa, mi-a spus din vârful buzelor. Atâta vrea soţia ta. Până atunci nu ai de ce să vorbeşti cu ea.

— Şi fiul meu? Unde e fiul meu?

— Vino să-l iei atunci când meriţi să-i fii tată, mi-a răspuns şi s-a apucat să citească ziarul, ca şi cum n-aş mai fi fost în cameră.

M-am ridicat supărat și m-am dus la ușă. Când m-am aplecat să-mi pun pantofii am zărit-o pe soția mea în cadrul unei uși lăturalnice. Vasăzică ascultase ce vorbisem cu tatăl ei. Am făcut un pas spre ea, dar s-a tras înapoi, înspăimântată parcă. A deschis gura să spună ceva, dar tocmai atunci o siluetă întunecată a trecut prin spatele ei și ea a tresărit. S-a întors și a intrat repede în cealaltă cameră.

Am găsit drumul până în curte. De data asta curtea nu mai era goală. Fiul meu se juca pe verandă, împreună cu alt băiețel. Aveau amândoi aceeași vârstă, cam trei ani. Fiul meu ținea o pietricică în mână. A pus-o cu grijă pe jos, apoi s-a ridicat, s-a dus la marginea verandei, a luat încă o piatră dintr-o grămăjoară și a pus-o alături de prima.

Am rămas cu ochii la el, vrăjit de jocul lui. Am uitat de celălalt băiat și de servitoarea care stătea cu ei. Fiul meu mi-a aruncat o privire și s-a întors la jocul lui. Nu mi-am dat seama dacă era îmbufnat sau nu mă recunoscuse. Când una dintre pietricele a căzut peste marginea verandei m-am aplecat și am ridicat-o. A întins spre mine pălmuța roz, încrețită, pălmuța pe care mi-o puneam pe obraz, în carc suflam, pe care o gâdilam.

— *Golu*, l-am chemat cu un cuvânt de alint. Goutam, ia uite cine-i aici! *Baba* al tău!

I-am zâmbit și am întins brațele spre el.

— Îl cheamă Akshay, a zis servitoarea. Spune-i Akshay și o să vină.

I-am pus pietricica în palmă și i-am strâns-o în pumn. A privit pumnul cu fețișoara încruntată și s-a întors la jocul lui.

Am ieșit cât am putut de repede din curte. Simțeam cum un vălătuc de sârmă ghimpată se încolăcește în jurul inimii mele și o strânge din ce în ce mai tare.

În ziua aceea am stat multă vreme pe marginea lacului din parcul orașului, uitându-mă la curmalii și bananierii care adumbreau malurile, la treptele care dispăreau în apă, la cei doi copii bronzați, cu pielea lucind de apă, care se zbenguiau ceva mai încolo. Când a venit timpul să merg la gară m-am ridicat, mi-am scuturat hainele de praf și am plecat.

5

La începuturile căsătoriei ideea despărțirii mă înspăimânta. Odată m-am certat foarte tare cu soția mea – nu-mi mai amintesc din ce pricină, și am plecat furios, strigând: „Nu mă mai întorc". Când totuși m-am întors, după câteva ore, n-am găsit-o acasă, cu toate că era seara târziu. Țin minte și acum spaima care m-a cuprins, ca și cum o gaură neagră s-ar fi deschis în pieptul meu. Îmi spuneam: „De data asta chiar s-a întors la părinții ei".

Acum, că ne despărțiserăm cu adevărat, nu mai simțeam nici un fel de spaimă – ceea ce mă uimea într-o oarecare măsură –, iar după primele luni, care n-au fost prea bune, am început chiar să simt un fel de mulțumire vinovată. După serviciu mă întorceam în camera goală de pe acoperiș. Găteam niște *daal* cu orez și, după ce mâncam, stăteam singur pe terasă, simțind orașul cum pulsează dedesubt. Cuibărit în micuța mea oază, priveam stelele și beam rom, bucurându-mă de moleșeala binecunoscută care mă invada încet, încet, începând cu vârfurile degetelor. Dacă mă duceam la parapetul terasei vedeam tramvaiele mișcându-se ca niște omizi atârnate de sârmele de deasupra, și pătratele luminate ale ferestrelor. Trei etaje mai jos era strada, pe care se mișcau umbrele grăbite ale trecătorilor pitici, alergând după treburi care nu mă interesau.

Singurătatea mea era totală. Ziua vorbeam cu muncitorii, cu antreprenorii și proprietarii imobilelor, dar, în afară de discuții referitoare la meserie, nu aveam de-a face cu nimeni. Vecinii mă ocoleau – eram un om rău, care nu numai că-și gonise nevasta de acasă, ci se mai și apucase de băut. Nu mă sinchiseam de părerea lor. În rarele zile când mă copleșea singurătatea, mă duceam la

un restaurant musulman din Dharmatolla, care era tot timpul plin de muşterii, şi mâncam *rezala* cu *roti*, înghiţind zarva odată cu mâncarea.

Viaţa mea era mult mai simplă acum. Aveam timp să cuget şi să visez cu ochii deschişi. Am reînceput să cumpăr cărţi, după ani de zile, şi m-am apucat de citit. Într-o zi, nu ştiu ce mi-a venit: treceam pe lângă piaţă şi am văzut nişte prăvălii cu instrumente muzicale. Am intrat şi am cumpărat un fluier de bambus cu un timbru bogat, răsunător. După mai multe încercări am izbutit să cânt din nou melodia lui Sibelius. Terasa mea s-a preschimbat pe loc în grădina doamnei Barnum; simţeam că Bakul mă ascultă, ascunsă într-un colţ întunecat.

Când a venit iarna şi au dispărut ţânţarii, am tras patul pe terasă. Stăteam întins acolo şi beam, privind cupola neagră a cerului şi stelele sclipind. Într-o astfel de noapte am văzut o stea căzătoare şi gândul mi-a fugit la dâra de lumină pe care o văzusem împreună cu Bakul cu mulţi ani în urmă. Şi dacă fusese o navă spaţială? Dacă oamenii veniţi din spaţiu ne vrăjiseră în seara aceea cu razele sau vibraţiile lor? Dacă ne schimbaseră pe veci?

Poate că trebuia să mă duc să o văd pe Bakul în casa soţului ei din Bombay. Dar ce să-i spun? Ce m-aş face dacă ar fi rece şi distantă, cum era uneori, şi m-ar întreba de ce am venit?

Dacă aşa s-ar întâmpla, i-aş spune că am venit la Bombay cu treabă.

Poate că mi-ar spune câteva politeţuri şi chiar mi-ar oferi ceai. Aveam să vorbim de Bombay, de preţul cartofilor, de slujba soţului ei, după care ne vom lua la revedere. Copilaşul – trebuie că are unul – va începe să plângă. Ea îmi va spune că are treabă. Va apărea şi soţul ei şi o va întreba cine sunt.

Voi merge la Bombay săptămâna viitoare. Voi găsi un pretext, voi spune că am venit cu treabă, iar Bakul, cu ochii jucând, îmi va spune: „Minţi! Ai venit să mă vezi pe mine! Fii cinstit!" Am să o prind în braţe şi am să mă simt ca şi cum nu trecuseră atâţia ani şi nu fusese nimeni între noi.

Am să mă duc la Bombay şi, în timp ce am să stau undeva, pe stradă, storcându-mi creierii ca să ghicesc unde e ea, Bakul o

să vină şi o să mă bată pe umăr. Am să încep să-i spun că am venit cu treburi, dar ea îmi va tăia vorba, spunând: „Ştiam că ai să vii să mă cauţi".

Am zâmbit pe întuneric şi am scos aşchia de mică pe care o ţineam în portvizit, amintire de la Songarh. Am aprins un chibrit, am privit sclipirea micăi la lumina flăcării şi mi-am aprins o ţigară.

Jos, în stradă, fiul deznădăjduit al unui beţiv striga „*Baba*? *Baba*! Unde eşti?" aşa cum făcea în fiecare noapte. Vocea se pierdea şi revenea, se pierdea şi revenea. La un moment dat nu s-a mai auzit.

Aşa au trecut doi ani. Acum îmi găseam tot mai des de lucru singur. Trebuie să recunosc: una peste alta, Aangti Babu mă învăţase meserie şi acum eram un om de afaceri uns cu toate alifiile. Puteam să intimidez oamenii şi să-i fac să-şi părăsească locuinţa. Mituiam funcţionarii guvernamentali cu cea mai mare uşurinţă. Băgam spaima în muncitori ca să accepte să lucreze mai mult decât era scris în contract. Nu le plăteam lucrătorilor, şi aşa hămesiţi de foame, dacă lipseau o zi. Miroseam de departe orice chilipir când era vorba de vânzări sau cumpărări de case şi prindeam din zbor orice zvon despre vreun conac vechi de care proprietarii nu se mai puteau ocupa. Câştigam atât de mult, că nu mai ştiam ce să fac cu banii. În fiecare lună îi trimiteam o sumă generoasă soţiei mele. Şi tot în fiecare lună îi scriam o scurtă scrisoare: îi dădeam veşti despre mine, despre cum e vremea. La început am crezut că e o despărţire trecătoare şi că se va întoarce la mine, uitând de anul rău care trecuse. Niciodată nu avusesem de gând să o trimit de acasă, nici nu-mi închipuisem că o să-mi pierd fiul şi că soţia mea va fi atât de înverşunată împotriva mea că îi va schimba numele. N-am primit nici un răspuns la scrisorile mele. Soţia mea şovăise întotdeauna, nesigură pe ea, când avusese de scris o scrisoare. Scria apăsat, cu litere rotunjite, ca un copil. M-am gândit şi că poate socrul meu, văzând că nu luam în seamă ultimatumul lui, oprea atât scrisorile, cât şi banii, aşa că soţia mea nu ştia nimic. Dacă astfel stăteau lucrurile, trădarea mea îi părea prea mârşavă pentru a putea fi iertată.

Nu voiam să lucrez cu Aangti Babu, dar nu aveam de ales, pentru că afacerile noastre se împletiseră tot mai strâns cu trecerea anilor. Cât despre el, nu scăpa nici un prilej să mă ia în zeflemea. Într-o zi, tocmai când ieşeam din biroul lui, m-a oprit zicând:

— Vasăzică n-ai făcut o afacere cu casa din Songarh. A pufnit pe nas, cum avea obiceiul. Când ai de gând să scoţi bani din ea, Mukunda? Eşti om de afaceri, sau Mahatma Gandhi?

Se puhăvise la faţă şi ochii abia i se mai vedeau. După ce mestecase betel ani la rând, buzele şi dinţii i se pătaseră de nu mai puteau fi curăţaţi. Pe deasupra, în ultima vreme avea o respiraţie hârâită.

Mi-am zis că e mai bine să nu-i răspund. Trecuseră câţiva ani de când încheiasem târgul cu el şi răbdasem de multe ori batjocura lui. I-am spus scurt:

— Mă întorc săptămâna viitoare, plec undeva.

M-am dus în sala de primire – lui Aangti Babu îi merseseră bine afacerile şi construise o sală de primire – şi m-am apucat să strâng ziarele de pe fostul meu birou, aflat într-un colţ. Pe singura canapea din cameră, tapisată cu stofă cafenie, stătea o femeie cu părul cărunt, cu capul ascuns în mâini. Cu vreo oră înainte, când intrasem eu în biroul lui Aangti Babu, nu era acolo. Nu a ridicat privirea când a auzit zgomotul ziarelor şi nici când am schimbat câteva cuvinte cu băiatul de serviciu. La un moment dat capul i-a căzut în piept şi mi-am dat seama că adormise. Dar chiar şi în somn ţinea mâna pe un cufăraş purpuriu, scorojit, pictat cu trandafiri şi frunze verzi. Mi se părea că îl mai văzusem undeva, dar pe vremea aceea astfel de cufere erau lucru destul de obişnuit. Mă întrebam ce face acolo; în biroul lui Aangti Babu nu intrau niciodată femei. Am avut grijă să nu mai fac zgomot şi am ieşit din clădire.

Abia păşisem pe strada plină de oameni transpiraţi, care îşi dădeau coate ca să-şi croiască drum, că am auzit pe cineva strigându-mă şi am simţit cum mă apucă de cot. M-am întors, gata să protestez, şi am văzut un bătrân slab, cu ochelari. Era îmbrăcat în haine ponosite şi pe umăr avea o simplă traistă de pânză. Chelia

îi străluceau de sudoare. M-am gândit că e activist în vreun partid şi i-am spus:

— Dada, mă grăbesc.

Nu voiam să pierd vremea ascultând cum încearcă cineva să mă convingă că e mai avantajos să fii stângist sau congresmen. De obicei asemenea conversaţii mă amuzau, dar atunci nu aveam chef de aşa ceva.

— Nu mă recunoşti, Mukunda? m-a întrebat omul zâmbind.

Şi atunci mi-am dat seama pe cine am în faţă. Îşi dăduse jos barba şi arăta cu totul schimbat, dar l-am recunoscut:

— Suleiman Khan!

Chiar în clipa în care rosteam cuvintele aş fi vrut să mă întorc şi să fug cât mai departe de el şi de bătrânica rămasă în sala de aşteptare, lângă cufărul purpuriu.

— N-am putea sta undeva să bem o ceaşcă de ceai? a zis Chacha. Chachi e atât de obosită!

*

Nu voiam să stăm de vorbă în biroul lui Aangti Babu, aşa că ne-am croit drum prin mizeria pieţii Bowbazar, în căutarea unui loc potrivit. Piaţa gemea de lume; legume, peşte, flori, scaune şubrede, păsări în colivii, jucării şi tot felul de fleacuri fără valoare, toate revărsate la picioarele noastre, vânzători care îşi lăudau marfa până răguşeau. O tot pierdeam pe Chachi prin mulţime, dar o regăseam de fiecare dată. Eu izbeam oamenii peste picioare cu geamantanul lor şi mă prefăceam că nu aud înjurăturile. În cele din urmă am găsit un restaurant micuţ, din acelea care se găsesc pe orice stradă din Calcutta, un restaurant cu banchete de lemn şi pahare din sticlă verde cu bule de aer înăuntru. În faţa noastră, pe o masă mânjită de grăsime, erau acum trei pahare în care aburea ceaiul. Chacha şi Chachi mâncau *dhakai parathas*. Mie îmi era prea greaţă ca să mănânc. Oare ştiau ce făcusem? Ştiau că vândusem casa pe care mi-o lăsaseră în grijă? Că acea casă era demolată chiar acum, în timp ce noi ne beam ceaiul? Nu mă puteam gândi la altceva, dar nici nu găseam tăria să deschid discuţia.

Abia dacă auzeam ce-mi povestea Suleiman Chacha despre Pakistanul de Est: cât de greu le fusese acolo la început, ce dor le fusese de Calcutta.

— Îmi veneau în minte tot felul de lucruri ciudate, *arre bhai*, povestea el. Mai ții minte cum șuierau sirenele vapoarelor noaptea în port, parcă erau din altă lume. Ei, cât am fost aici nu le prea luam în seamă, dar acolo... aș fi dat orice să le mai aud. Apoi școala, copiii. Credeam că m-am săturat de prostiile lor și de bătăușii din clasele mai mari. Și ce crezi? Am început să mă gândesc: oare Monohar a trecut până la sfârșit toate examenele? Dar Sudip, o fi învățat să scrie Nizamuddin? Iar Aslam, ce-o fi cu el, a emigrat în Pakistanul de Est, sau a rămas în Calcutta? Dar librarul de pe strada Colegiului, de unde luam cărți, s-o fi vindecat de eczemă? Acolo toate îmi păreau anapoda, cu toate că, dacă stai să te gândești, Rajshahi nu e chiar așa departe... e ca și acasă. Chiar dacă stai într-o colibă, aceea e casa ta și tânjești după ea.

Am mai cerut ceai. Eu mă tot frământam, neștiind dacă vor aduce ei vorba de casă sau va trebui să deschid eu discuția.

În cele din urmă Suleiman Chacha a zis:

— Ne-am dus la casa noastră, firește. A mai luat o înghițitură de *paratha* și a continuat: Ne-am dus acolo direct de la gară. Chachi stătea ca pe ace, măcar că o prevenisem că multe lucruri se schimbă în nouă ani.

Chachi a spus:

— Acum arăți a bărbat în toată firea. Dacă te-aș fi întâlnit pe stradă nu te-aș fi recunoscut.

Eu priveam țintă paharul cu ceai. Chachi a întins mâna peste masă și m-a mângâiat pe obraz.

— Ce-ai slăbit, ți s-au scofâlcit obrajii. Și hainele... Nu ești căsătorit? Nu are nimeni grijă de tine? Ne-am gândit de multe ori la tine.

— Nu mi-ați scris nici măcar o dată, le-am reproșat eu. De ce n-ați scris?

E a zâmbit – zâmbetul blând pe care i-l știam.

— *Arre bhai*, Mukunda. Nici nu-ți închipui cum a fost. De multe ori, Chachi și cu mine n-am știut unde vom dormi noaptea sau dacă o să avem ce mânca a doua zi. M-am zbătut să găsesc

ceva de lucru, dar acolo nu aveau nevoie de profesori, şi cu atât mai puţin de istorie. A râs: Am ajuns vânzător într-un magazin de ceasuri. Tot cu timpul lucram, înţelegi, eram tot un fel de istoric! a zis şi a râs din nou.

— Şi familia ta? am întrebat, încercând să ascund neplăcerea cauzată de întoarcerea lor; aşa simţeam în acea clipă.

— La ce ne-am fi putut aştepta? a spus el pe un ton resemnat. Toată lumea ne-a sfătuit să ocupăm o casă goală ai cărei stăpâni fugiseră. Mie nu mi s-a părut cinstit. Dacă se întorceau proprietarii, aşa cum credeam noi că ne vom întoarce la Calcutta? N-am crezut niciodată că vom rămâne acolo, de aceea am stat cu chirie, când ici, când colo. Casa familiei s-a dovedit a fi prea aglomerată ca să mai avem şi noi loc.

— Casa familiei! a pufnit Chachi disprețuitoare şi s-a uitat urât la paharul cu ceai, îndreptându-şi sariul, aşa cum fac uneori femeile ca să întărească cele spuse. Care familie? Care casă? Ne priveau ca şi cum veniserăm să le luăm averea. Chiar şi când ne duceam în vizită.

— Ne-am dus să ne găsim casa, a reluat Chacha firul discuţiei, şi când am ajuns nu mai erau decât mormane de dărâmături. Locul părea aşa de întins... n-aş fi crezut că a fost o casă atât de mare.

Nu îndrăznea să mă privească în ochi, ca şi cum ar fi vrut să-şi ceară iertare. Cu toate că eu înfăptuisem nelegiuirea, era ca şi cum el era vinovatul şi luase asupra lui păcatele mele.

Chachi adăugă:

— La magazinul de alături nu ştiau unde eşti, dar ne-au spus să dăm de Aangti Babu. A fost un noroc că ai apărut chiar acum, eram gata să ne dăm bătuţi.

— Am aşteptat multă vreme, am zis. Dar n-am primit nici un răspuns la scrisori...

— Am tot umblat de colo-colo. La început abia găseam câte ceva de lucru...

— ...mai târziu a venit criza financiară, am spus, căutând disperat un argument convingător. Nu mai puteam găsi bani pentru facturi şi impozite şi nu era imposibil ca un şnapan să pună mâna pe casă...

— Am pierdut prea mult ca să-mi pese de o casă, a zis Chacha. Fratele meu, unchiul şi nepotul meu au fost ucişi în încăierările de stradă şi eu n-am aflat decât la un an după aceea. Îi căutasem atâta vreme... Am auzit că le-au spintecat burta şi...

Chachi l-a privit încruntată:

— La ce bun să ne mai aducem aminte acum?

Arunca priviri furişe în jur, de teamă ca nu cumva să-i audă cineva.

— Eu, unul, nu mă aşteptam să mai găsesc casa, dar Chachi mai spera. Îmi tot spunea...

— Nu mă gândeam decât că o să găsesc copiii lui Mukunda jucându-se prin casă, a intervenit ea aruncându-i o privire supărată lui Chachi. La vârsta mea îţi doreşti să fii bunică! Doar atât am spus, nimic despre casă. Ştiu că nimănui nu i-a fost uşor.

La fel ca bărbatul ei, parcă voia să găsească scuze pentru păcatele mele.

— Ei, lasă, astea-s fleacuri, a spus Chacha. Au trecut atâţia ani, o viaţă. La ce ne-am fi putut aştepta? Ai şi tu o viaţă, cât să fi aşteptat?

— Şi acum ce ai de gând? am întrebat. Vrei să rămâneţi aici, în Calcutta? Pot să-ţi găsesc o slujbă. Ai putea lucra cu mine. Dacă nu vrei să munceşti, foarte bine, am eu grijă de voi. Nu am pe nimeni, Suleiman Chacha, crede-mă! Haideţi să locuiţi în casa mea! E rândul meu acum!

Priveam feţele lor obosite. Aş fi vrut să-i pot convinge în clipa aceea. Nimic nu-mi părea mai important decât să am grijă de ei. Întâi aveam să-i duc în camera mea de pe terasă, aveam să le fac patul şi să le gătesc orez fierbinte şi *daal*. Dimineaţă, după ce se vor fi odihnit, voi căuta o casă îndeajuns de mare pentru toţi trei, ca pe vremuri. Nu i-aş îngădui lui Chacha să muncească; i-aş cumpăra cărţi şi discuri, aş vrea grijă să ducă o viaţă îndestulată. Lui Chachi îi voi cumpăra sariuri frumoase şi un armoniu. Vom trăi împreună, ca înainte. Aveam să-mi plătesc păcatele faţă de ei.

Chacha mă privea cu un zâmbet amuzat. Îşi tot trecea mâna peste chelie.

— Ştiu şi eu ce să zic, Mukunda? De-abia am sosit, dă-mi un răgaz. Trebuie să mă văd cu nişte oameni, prieteni cu care nu

m-am mai întâlnit de ani de zile... Bashir, îl mai ții minte? Locuiește în Tollygunj. L-am anunțat că venim.

Am lăsat privirea în jos, amărât.

— De ce spui că n-ai pe nimeni? m-a întrebat Chacha îngrijorat. Nu te-ai însurat? N-ai copii?

M-am frecat la ochi și le-am spus o minciună: că erau nevoiți să locuiască la țară din cauză că eu eram plecat multă vreme și clima din Calcutta nu era bună pentru alergia lui de piele. Chachi mă privea atât de pătrunzător, că am întors capul.

— După ce ne așezăm undeva, a spus ea, am să-ți prepar niște ulei de *neem* ca să-l masezi pe copil. Nu se poate ca o familie să trăiască așa, împărțită în două. Iar tu arăți așa de rău!

Chelnerul ne privea exasperat. Din când în când venea și ștergea masa din fața noastră ca să ne facă să plecăm. Chacha a oftat și s-a îndreptat de spate.

— E cam târziu, a zis privind-o pe Chachi cu sprâncenele ridicate. Ar trebui să mergem, nu sunt sigur că o să găsesc ușor casa lui Bashir după atâta vreme.

Când s-au ridicat să plece, am luat cufărul cu trandafiri. Mai aveau și câteva boccele pe care Chachi le-a numărat cu atenție. A ridicat privirea și m-a mângâiat iar pe obraz.

— Nu te mai învinui singur. Ce puteai face? Tu măcar ai așteptat atâția ani. Alții au vândut casele când încă nu se răciseră așternuturile în care dormiseră proprietarii.

Am mers împreună la stația de autobuz. Pe stradă era și mai mare înghesuială. Aerul era gros, galben din cauza felinarelor. Am privit în sus și în jos, căutând un taxi.

— Vă găsesc un taxi, i-am spus lui Suleiman Chacha. Doar n-o să mergeți cu autobuzul.

— *Arre bhai*, Mukunda, mă știi tu că umblu cu taxiul? a râs Chacha. Nici n-aș ști unde să-i spun să meargă. Nu m-aș descurca, orașul s-a schimbat atât! Ce autobuz iau? E tot... ?

Autobuzul lor venea în spatele altor două, clătinându-se peste pietrele pavajului.

— Vine. Vă duce direct la Tollygunj.

Atunci Chacha m-a întrebat sfios:

— Ar fi ceva... mă gândeam... la Noorie... ?

Chachi i-a tăiat vorba:

— Haida de, cât crezi că trăieşte un papagal?

— A fost fericit, am răspuns. A fost fericit şi sănătos, dar tot întreba de voi, aşa cum făcea când eraţi aici.

— Şi pe urmă? m-a întrebat Chacha emoţionat.

Am dat să-i mărturisesc:

— Chacha... eu am...

S-a pus verde şi autobuzul a ţâşnit spre noi.

— Nu-i nimic, a strigat el îndreptându-se spre autobuz. A fost fericit cu tine! E de ajuns.

— Chacha! am strigat după el, pierdut în îmbulzeală. Unde stă Bashir? Cum dau de voi? Nici voi nu ştiţi adresa mea!

Chacha pusese piciorul pe scara autobuzului. Cineva l-a împins, el s-a clătinat tare, a dat din mâna în care ţinea boccelele şi Chachi, speriată, s-a agăţat de el.

— Adresa, Chacha! Adresa!

Suleiman Chacha a scos capul peste umărul celui de lângă el şi a încercat să strige ceva, dar omul s-a răstit la el:

— *Arre dada*, dacă vrei să stai de vorbă dă-te jos din autobuz şi lasă-mă pe mine să urc!

Am ridicat cufărul ca să-l poată lua şi nu le-am mai văzut feţele prin mulţimea de oameni care se căzneau să găsească un loc unde să pună piciorul sau de care să se ţină cu mâna. Autobuzul s-a pus în mişcare într-un nor de fum. Am luat-o la fugă după el. De când stăteam la oraş mă urcasem de nenumărate ori din mers. La uşa din spate era un ciorchine de oameni. Am reuşit să mă agăţ de bara de metal de lângă uşă şi aşa, agăţat, încercam să pun măcar un deget de la picior pe scară. Lângă mine mai erau patru bărbaţi, care se luptau şi ei să ajungă la scară. Autobuzul a accelerat, am simţit cum îmi alunecă mâna pe bară, am alergat pe lângă autobuz şi m-am oprit, cu braţele atârnând neputincioase.

Lumina parcă scăzuse. În jurul meu se învârteau umbrele oamenilor care se izbeau de mine ca nişte fluturi de noapte orbi. Am rămas în mijlocul străzii şi oamenii forfoteau în jurul meu, mulţimi de oameni necunoscuţi care aveau prieteni, familie, un cămin. Dincolo de strada asta erau altele şi altele, un păienjeniş de străzi viermuind de necunoscuţi, sute, mii şi mii de necunoscuţi

într-un oraş în care eu nu mai aveam nici un prieten, unde nimeni nu mă aştepta să mă duc acasă.

În seara aceea m-am plimbat multă vreme prin oraş. M-am oprit la podul Kalighat şi m-am uitat la fluviul negru ca un bivol. Luminiţele de pe maluri se străduiau să sclipească pe stratul gros de murdărie de la suprafaţă. Nu mai era un curs de apă, ci o scursoare unsuroasă, împuţită, în descompunere. Habar nu am de ce mersesem atât de departe, de la Bowbazar la Kalighat. Picioarele mă dureau. Dintr-odată mi-am amintit cum am înălţat un zmeu împreună cu soţia mea în parcul Maidan. Era într-o duminică după-amiază, cu câteva luni înainte să ia sfârşit căsătoria noastră. Ne certaserăm toată seara dinainte şi mă trezisem hotărât să-mi răscumpăr greşeala. M-am gândit să-i scot pe soţia şi fiul meu la o plimbare în parc. Nu ieşeau niciodată nicăieri. M-am dus la o prăvălie ceva mai încolo pe stradă şi am cumpărat câteva zmeie mari şi cele trebuincioase ca să le înalţi. Când m-am întors acasă am strigat entuziasmat:

— Hai, mai e doar un pic până la Sankranti[1]! Trebuie să înălţăm zmeie! Hai, sus!

Soţia mea m-a privit uimită. Cearta de cu o seară înainte fusese doar una dintre multele pe care le aveam în fiecare săptămână.

— Sunt obosită, a zis ea. Am stat în picioare toată dimineaţa. Şi apoi, unde ai mai văzut o femeie jucându-se cu zmeul?

— Hai, hai, am îndemnat-o. Vreau să ne simţim bine. Mergem la plimbare, luăm tramvaiul.

Am ajuns în parc. Vântul abia dacă adia. Fiul meu ţopăia de colo/colo încântat, gângurind, bătând vesel din palme, cu ochii după zmeiele înălţate de alţii. Aştepta să înălţăm şi noi unul. I-am spus soţiei mele să ia zmeul şi să-l ţină sus, ca să pot trage de aţă şi să îl înalţ. Nu s-a descurcat, cu toate că era destul de simplu. Îi dădea drumul ba prea jos, ba prea devreme sau pur şi simplu cum se nimerea. Îşi tot aranja sariul bombănind:

---

1 Una din sărbătorile recoltei în India; în această zi se înalţă zmeie.

— Of! O fi asta treabă de femeie?

Una, două se uita în jur şi se văita:

— Toată lumea râde de mine. Mai vezi vreo femeie să facă aşa ceva în văzul tuturor? E îngrozitor.

Zmeul nu se înălţa. Rămânea în aer câteva secunde apoi cădea ca o piatră. Poate că şi eu uitasem cum se procedează, dar eram din ce în ce mai enervat şi o dojeneam pe soţia mea la fiecare greşeală. Fiul meu s-a plictisit şi s-a aşezat pe iarbă; se distra rupând firicele. După multe încercări eşuate, timp în care soţia mea şi-a agăţat sariul de zmeu şi l-a sfâşiat, mi-am pierdut răbdarea şi am ţipat:

— Nu eşti bună de nimic. În afară de gospodărie ai mai făcut ceva în viaţa ta? Alte femei se urcă în copaci şi înoată!

De îndată ce am rostit acele cuvinte m-au cuprins remuşcările. Am lăsat jos zmeul şi m-am dus la ea. Se trântise pe iarbă şi plângea.

— Sunt obosită, a spus printre sughiţuri. Am muncit toată ziua, mă dor picioarele, nu mai pot alerga, sunt obosită.

În seara aceea am rămas treaz până târziu. Am făcut curăţenie, cuprins de un fel de furie. În dulap nu mai făcusem ordine de ani de zile. Am adunat într-o boccea hainele vechi, atât de rupte şi murdare că nici un cerşetor nu le-ar fi primit. Tot acolo am pus şi câteva sariuri lăsate de soţia mea când plecase. M-am oprit câteva clipe când am găsit hainele de bebeluş ale fiului meu. Trebuie că avea şase ani acum. Nu-l mai văzusem de când avea trei. Am pus şi hăinuţele lui în boccea şi m-am dus în bucătărie. Aici se înghesuiau pe rafturi cutii prăfuite, mucegăite, pline cu mirodenii decolorate, teancuri de *papad* acum umede, lipite una de alta, tot felul de prafuri în pachetele de hârtie colcăind de gărgăriţe. Le-am aruncat pe toate. Gândacii de bucătărie au început să iasă speriaţi din ascunzătorile unde trăiseră netulburaţi atâta vreme. Am adunat toate ustensilele de bucătărie într-un colţ şi m-am uitat la ele pe rând. Am găsit un *kashi* de alamă cumpărat împreună cu soţia mea de la *mela*. Piatra de măcinat pe care cerusem meşterului să cioplească un peşte zâmbitor, anume pentru ea. Am pus deoparte linguriţa de argint *jhinuk*, cumpărată după ce se năs-

cuse fiul meu, ca să-i dăm lapte cu ea. Aproape că nu o folosisem. După ce nu mai supsese la sân băuse aproape imediat din cană.

M-am dus în cealaltă cameră şi am scos cărţile de pe rafturi ca să le aleg. Cea mai mare parte erau ale lui Suleiman Chacha. Din multe îmi citise cu glas tare. Paginile erau adnotate cu scrisul lui elegant. Din vreo două au căzut nişte scrisori, din alta o frunză uscată. Printre cărţi am găsit şi chitanţe ale lui Aangti Babu. Pe una scrisesem chiar eu: „Trebuie să-i spunem, îl putem da pe bătrân afară din Dharmatolla plătind mai puţin. Cecul pentru Sushanta s-ar putea să urce". Pe una din cărţi scrisesem în engleză: „Dragă Suleiman Chacha, cele mai bune urări de ziua ta, la mulţi ani, Mukunda".

Între cărţi am dat şi de un plic cafeniu – certificatul meu de examen la liceu. Era şi o scrisoare de la Nirmal Babu, ultima înainte să rup orice legătură cu el.

Dragul meu Mukunda,

Îmi pare nespus de bine că ai trecut examenele. Când i-am povestit lui Bakul a râs şi n-a vrut să mă creadă până nu i-am arătat scrisoarea ta. Ce ai de gând să faci în viitor? Sper că vei merge mai departe, vei obţine o diplomă universitară şi vei studia în continuare. Nimic nu e mai plăcut în viaţă decât educaţia. Scuză-mă, nu vreau să-ţi ţin o prelegere, dar am o vârstă. Te cunosc de când erai mic. Erai un copil isteţ, dornic să înveţe. Acum eşti pe cale să devii un bărbat inteligent, cultivat. Sunt mişcat până la lacrimi când mă gândesc că ai ajuns la un moment de răscruce din viaţa ta. Mi-ar fi plăcut să îl sărbătorim împreună, dar în ultima vreme nu mai călătoresc aproape deloc. Poate că vii tu la Songarh să ne vezi şi să ne aducem aminte de vremurile bune. Până atunci trimite-mi adresa ta când te hotărăşti să stai undeva anume, ca să-ţi pot face o vizită dacă ajung în Calcutta.

Te binecuvântez cu dragoste,

Nirmal Babu

P.S. Îți trimit un mic cec. Te rog să-ți cumperi ceva frumos. De ce-mi tot spui să nu-ți mai trimit bani? E un mod de a-ți arăta că țin la tine.

Nu mai țin minte când am izbutit să adorm, în mijlocul dezordinii din cameră. Mă durea capul, mă dureau ochii, aș fi vrut să nu mă mai trezesc niciodată. Somnul mi-a fost curmat ca de obicei de croncănitul ciorilor. Am deschis puțin ochii și m-am ridicat în capul oaselor, treaz de-a binelea.

Aveam să renunț la munca pe care o făceam acum. Încă nu era prea târziu, stricăciunea nu pătrunsese cu totul în mine. Mai era timp, doar nici nu împlinisem treizeci de ani. Aveam să învăț să-mi câștig altfel traiul, să trăiesc altfel, chiar dacă îmi va fi greu în primii ani. Chiar în acea zi aveam să mă duc la Aangti Babu să închei socotelile cu el. Și cu asta, basta. Nu mai voiam să devin eu însumi un Aangti Babu.

A doua zi dimineață, când m-am trezit ca să deschid lăptarului, mi-a dat o scrisoare împreună cu sticla de lapte.

— Cred că a venit ieri, Babu, mi-a spus. Era lăsată în prag.

După ce a plecat lăptarul am deschis plicul mare de carton pe care am recunoscut scrisul lui Nirmal Babu. Cu doar o seară înainte recitisem o scrisoare mai veche de-a lui. Nu ne mai scriseserăm de când îmi trimisese invitația la nunta lui Bakul care îmi schimbase viața pentru totdeauna. Mă întrebam ce bombă mai ascunde și acest plic.

Mai întâi a alunecat afară o fotografie. În ea se vedea o casă mare, un fel de conac. În mijloc avea o verandă spațioasă și camere pe ambele părți și era încadrată de palmieri. Niște pilaștri înalți, așa cum fuseseră la modă demult, se înălțau până la primul etaj. Îmi aminteau de primăria din Calcutta. Deasupra era un acoperiș extravagant. În prim-plan se vedea apa, valuri și vârtejuri care ajungeau până la pilaștri.

Am tresărit, dându-mi seama că era casa unde fusesem împreună cu Aangti Babu cu șase ani în urmă, casa pe care încercase să o cumpere cu acte false. Casa din... Manoharpur. Da, chiar

așa. Aveam în fața ochilor numele, scris cu litere negre pe un panou galben, deasupra unui peron lung. A fost singura dată când l-am văzut pe Aangti Babu pierzându-și banii, dar și prestigiul.

Îți trimit o fotografie a casei unde a crescut mama lui Bakul – scria Nirmal Babu după obișnuita introducere politicoasă. *Casa se află pe malul unui râu care și-a schimbat cursul de-a lungul vremii și a inundat casa în anul când s-a născut Bakul. Socrul meu a încercat în fel și chip să prevină o astfel de situație, dar fără folos. Într-o perioadă a vieții mele am citit foarte mult despre râuri și am găsit următorul paragraf: „Într-o regiune de deltă inundațiile sunt inevitabile; ele sunt modul prin care Natura creează pământuri noi; este lipsit de sens să ne împotrivim lucrării ei... Soluția este să îndepărtăm toate obstacolele care îi stau în cale". Întocmai așa a fost cu casa din Manoharpur.*

Probabil că știi: Bakul s-a născut cu o lună înainte de vreme și nu a putut primi ajutor medical din cauză că toată zona, inclusiv casa, au fost inundate. Mama lui Bakul a murit la naștere. După ce a murit Shanti, tatăl ei (socrul meu) s-a purtat cam ciudat: a refuzat să plece din casă cu toate că, la fiecare muson, parterul era inundat și el era izolat la etaj săptămâni în șir. Mi s-a spus că veneau oamenii cu barca și îi aduceau mâncare; arunca funii ca să ridice coșurile dar se încăpățâna să rămână în casă. Oamenii au uneori idei fixe pe care alții nu le înțeleg. Lor li se par a fi absolut justificate, deși alții le găsesc iraționale.

Era o scrisoare lungă. Am sărit la pagina a treia. Pe cât se părea, Nirmal Babu își scria biografia. Poate că avea nevoie să se destăinuiască cuiva care îl cunoștea și simțea că mie mi se poate adresa ca unui fiu. După ce mă pedepsisem singur cu o seară înainte, scrisoarea lui Nirmal Babu îmi părea un balsam pentru răni. Mă punea în legătură, chiar și printr-un lucru atât de fragil cum e o scrisoare, cu o lume în care o parte din mine încă trăia, neatinsă de schimbările prin care trecusem.

Acum câțiva ani – continua Nirmal Babu – *guvernul a hotărât să construiască un dig în susul râului. Digul a fost terminat și, uimitor, după ce făcuse prăpăd atâția ani, râul a fost îmblânzit. Probabil că altă zonă e inundată acum din cauza digului, dar,*

pentru moment, casa e în siguranță și așa a fost de vreo doi ani. (Cred că în grădină poți găsi fosile interesante.)

Dar să revenim la lucruri serioase. Acum câteva zile am primit o veste rea, și ca urmare ți-am scris această scrisoare. Socrul meu a murit, cu vreo zece zile în urmă – nu sunt sigur –, a murit singur, departe de familie. Asta a fost dorința lui, iar eu n-aș putea spune acum că țineam în mod deosebit la el. Întotdeauna l-am învinuit, pe drept sau nu, de moartea soției mele. În orice caz, el e bunicul lui Bakul, iar ea este legată afectiv și de el, și de casa unde a copilărit mama ei. Am auzit însă că au venit unii și au emis pretenții asupra casei. Pământul și casele parcă stârnesc lăcomia. Există un servitor bătrân care pretinde că, din punct de vedere moral, casa este a lui, mai e un vecin care o cere ca plată pentru banii pe care i-ar fi împrumutat socrului meu ani de zile și un agent imobiliar din Calcutta care și-a trimis oamenii acolo fiindcă se pare că a plătit niște bani făcând un târg fraudulos cu câțiva ani în urmă. Toți aleargă după actul de proprietate al casei, pe care se pare că socrul meu l-a ascuns pe undeva. Fără această hârtie, nimeni nu poate emite pretenții asupra casei.

Inima a început să-mi bată mai tare. Nu mai aveam răbdare, voiam să ajungă la subiect. Mi se părea cea mai lungă scrisoare pe care o citisem în viața mea.

Casa este a lui Bakul de drept și ea este singura persoană care știe unde se află actul de proprietate. Cum ți-am spus, bunicul ei era un om ciudat – locuia singur, nu avea încredere în nimeni, nici măcar în bănci. Bakul ține minte că a ascuns actele casei, ca într-un fel de joc cu ea, atunci când l-a vizitat cu câțiva ani în urmă. Eu habar n-am avut, pentru că a pus-o să jure că nu spune nimănui și Bakul respecta – și respectă! – foarte mult asemenea lucruri. Săptămâna viitoare se duce la Manoharpur ca să recupereze actele și, dacă le găsește, să se hotărască ce va face cu moștenirea.

Dacă ar fi după mine, eu aș vinde casa. Nu m-am simțit niciodată legat de ea, ba chiar dimpotrivă, am considerat-o întotdeauna mormântul soției mele. După moartea ei au trecut ani buni până am găsit tăria să mă întorc acolo. Bakul e supărată pe mine din pri-

cina asta, știu, dar n-am ce face. În caz că se hotărăște să vândă casa, ți-ar fi recunoscător dacă ai ajuta-o. De îndată ce primim banii am putea începe să-ți plătim ceea ce îți datorăm – generozitatea cu care ne-ai lăsat casa din Songarh e o povară pentru mine și n-am să-mi găsesc liniștea până nu-ți vom fi dat banii înapoi, măcar că tot n-ar fi îndeajuns ca să-ți mulțumesc fiindcă mi-ai salvat căminul.

Bakul s-ar înfuria dacă ar afla că ți-am cerut ajutorul. Cum știi foarte bine, refuză ajutorul oricui, chiar și al tatălui ei. Dar tu ești ca și fiul meu și pe cine aș putea ruga, dacă nu pe tine? Scriu această scrisoare noaptea și o voi pune la poștă mâine, când îmi fac plimbarea de dimineață, așa ca Bakul să nu afle. Ți-aș fi recunoscător dacă te-ai duce la Manoharpur ca din întâmplare și ai ajuta-o să se descurce.

Eu trebuie să stau la Songarh. Pe de o parte din cauza câinelui. Știu că doar oamenii care sunt la fel de atașați de câinele lor nu vor crede că am luat-o razna, dar, crede-mă, nu ar supraviețui fără mine. Pe de altă parte, așa cum desigur ți-ai dat seama, nu sunt prea priceput când e vorba de pământ și de bani. Mă îngrijorează totuși ideea că Bakul vrea să rezolve totul singură. Așadar sper ca această scrisoare să ajungă la timp ca să fii alături de ea.

Erau multe lucruri în scrisoare care mă puneau pe gânduri, dar întrebările care mă preocupau în așa grad că uitasem de orice altceva erau: Ce caută Bakul la casa ruinată a bunicului ei din Manoharpur? Unde e bărbatul ei și de ce nu o însoțește?

Construiam deja tot felul de răspunsuri. Poate că soțul ei se dovedise a fi un neisprăvit în care nimeni nu avea încredere? Sau poate că Bakul se certase cu el și se întorsese acasă la tatăl ei? Oricum ar fi stat lucrurile, Nirmal Babu se gândise la mine și la nimeni altul în acest ceas de cumpănă pentru Bakul. Mă agățam de acest gând: Nirmal Babu mă considera singura persoană în stare să o ajute pe Bakul. În sfârșit, aveam să o întâlnesc și va fi singură, așa cum visasem.

Avea să vină acolo singură. Ideea mă și înspăimânta, când mă gândeam la locul acela izolat, într-un fel de pustietate, și la derbedeii care dădeau târcoale. Mi-am amintit cât de departe era casa de prăvălii și de gară, cât de întinse erau câmpiile care o înconjurau, ținând alți oameni la distanță. Dacă ar fi strigat n-ar fi auzit-o

nimeni. Încercam să nu stărui asupra acestui gând, dar ştiam mai bine decât tatăl ei ce primejdii o pândeau, primejdii pentru care nu era pregătită. Intermediarul din Calcutta care încerca din nou să pună mâna pe casă nu putea fi decât Aangti Babu, dar asta nu înseamnă că era singurul.

Mi-am pus la repezeală cămaşa, am luat nişte bani din dulap şi am rupt-o la fugă după un taxi care să mă ducă la gară. Scrisoarea era datată cu patru zile în urmă. Bakul poate că şi ajunsese la Manoharpur. Pierdusem o seară întreagă în timp ce scrisoarea mă aştepta pe prag. Nu mai aveam nici o clipă de pierdut.

În timp ce trenul ieşea pufaind din gară, sub soarele deja puternic al dimineţii, în mintea mea se învârteau fără rost câteva versuri: „Ridică privirea spre stele, ridică privirea spre stele, uită-te la licurici..." Mă căzneam să-mi amintesc cum îl cheamă pe poet, dar singurul nume care îmi venea în cap era Harold.

Când în cele din urmă am ajuns la Manoharpur, am sărit din tren înainte să oprească. Cele şase ore ale călătoriei îmi păruseră a fi opt sau chiar zece, fiindcă trenul oprea la fiecare haltă ca să ia pasageri, pachete de ceai, vânzători de legume şi cine mai ştie ce. Locomotiva trecea şuierând, oftând şi pufăind printre iazuri, păduri şi câmpii înverzite – un peisaj care altădată mi s-ar fi părut încântător. De această dată am stat aplecat afară pe uşa compartimentului. Simţeam vântul cum îmi răvăşeşte părul şi mă plesneşte peste faţă, dar ţineam ochii aţintiţi în zare, ca şi cum aş fi putut aduce Manoharpur mai aproape.

Panoul din gară era nou, tot cu litere negre pe fond galben, numai că mai groase, mai vizibile. În locul peronului de pământ bătătorit era acum unul de beton iar grilajul de bambus fusese înlocuit de unul din metal. În gară era mult mai multă lume decât îmi amintesc să fi văzut înainte şi am găsit o ricşă chiar la ieşire. Când i-am spus unde vreau să merg, omul a exclamat:

— A, la Pagla Dadu? şi a râs de uimirea mea. Aşa îi spuneam noi lui Bikash Babu şi el nu se sinchisea. Ştia că-l credem cu mintea dusă.

Am început să pedalez și mi-a mai spus:

— Casa a fost scoasă la vânzare, pe cât am auzit. Am văzut atâția oameni ducându-se acolo în ultima vreme!

— Pe cine? l-am întrebat. Îți mai aduci aminte?

— Chiar azi-dimineață am dus pe cineva acolo, un bărbat înalt, subțire. Dar cred că s-au mai dus și alții, Babu. Ce lacomi sunt unii! De m-ar feri Cel de Sus de asemenea lăcomie!

Pedala cu forță. Avea un *lungi* în pătrățele care se ridicase până la genunchi, dezvelindu-i picioarele subțiri, musculoase.

— Atâta timp cât am ceva de mâncare și o pânză să-mi acopăr trupul sunt mulțumit, a zis. Le câștig cu sudoarea frunții, Babu, nu de pe urma morții altora, mă înțelegeți, Babu?

S-a oprit, s-a așezat pe șa și s-a șters pe față cu mâneca cămășii. Apoi s-a întors spre mine.

— Bătrânul a murit singur-singurel, înțelegeți, Babu. Iar acum rubedeniile cărora nici nu le-a păsat de el cât era în viață vor să-i vândă pământul și casa și să își ia tălpășița cu banii.

— Mă cam grăbesc, am încercat eu să-i pun frâu.

M-aș fi dat jos și aș fi mers singur până la casă dacă mi-aș fi amintit unde este. Omul a oftat și s-a apucat să pedaleze.

— Oamenii sunt niște vulturi, Babu, ascultă-mă pe mine, spunea gâfâind. Ginerele lui... zice lumea că e un om cumsecade, dar spuneți-mi și mie: poți să prăjești un om cumsecade și să-l mănânci la masă? Credeți că s-a îngrijit în vreun fel de tatăl soției lui când bietul bătrân era pe moarte?

— N-a avut grijă de el? am spus, șocat de imaginea lui Nirmal Babu în chip de nemernic fără inimă.

— Nu, deloc, înțelegeți, câtuși de puțin! Sărmanul Pagla Dadu a fost incinerat de fiul fostului servitor, nu de cineva din familie. Păi e drept? Chiar dacă omul e puțin dus cu mintea.

M-am apucat cu mâinile de mâner fiindcă ricșa ajunsese la o porțiune de drum cu hârtoape.

— Dar ce poți să zici, n-a avut decât o fată care a murit, biata de ea. Chiar dacă ar fi în viață, ce ar fi putut face? Ar fi aprins ea rugul? Ce e omul, dacă n-are un fiu? Ascultați-mă pe mine, Babu. Sunt om sărac, n-am pământuri ca Pagla Dadu, dar Cel de Sus m-a binecuvântat cu doi băieți zdraveni. O să-mi arunce un pumn

de orez atunci când n-am să mai pot împinge la ricşă. O să pună o torţă pe rugul meu.

Ne apropiam de aleea cunoscută, acum şi mai neîngrijită. Ricşa m-a lăsat în faţa aceleiaşi verande largi unde stătusem cu Aangti Babu. Aceleaşi scaune împletite erau pe verandă şi aş fi putut jura că pata cafenie de pe zid era cea făcută de sucul de betel scuipat de Aangti Babu. Omul cu ricşa a luat banii şi a plecat.

Un singur lucru era diferit: pe unul din scaune stătea Harold.

Era îmbrăcat ca de obicei, într-un costum vechi, lustruit de atâta purtare, o cravată subţire, albastră cu dungi galbene, pantaloni cu o palmă prea scurţi, de sub care se vedeau şosetele negre şi gleznele slăbănoage. Cu toate acestea arăta destul de respectabil, mai degrabă a învăţător bătrân decât a bătăuş. A ridicat capul şi a zâmbit larg când m-a văzut:

— Phii, Mukunda, băiete, al naibii de bine-mi pare să te văd! Habar n-am avut că şefu' trimite întăriri.

A coborât glasul şi a continuat:

— Ascultă la mine: treaba asta mi-a pus capac. Şefu' mi-a zis să pun laba pe acte. Boşorogu' care a dat colţu' le-a pitit pe undeva prin hărăbaia asta afurisită de casă. Ei, ş-acu' io tre' să mă dau drept cumpărător şi să cotrobăi p-aci până le găsesc. Da' ştii ce? De astă dată şefu' a zis nu face urât, e o fată acolo, de la ea tre' să le scoţi. Dibuieşte unde sunt blestematele de acte. Şefu' a plătit ceva unui tip, avans pentru casă şi acuma are nevoie de hârtii fuga-fuga şi fără tămbălău. Da' spune-mi şi mie, nene, cum? Mie să-mi dai o treabă curată de făcut, şi o fac. Îl burduşesc pe unu' de-i ies creierii pe nas şi scoate hârtia aia nenorocită de unde ştie, da' cu cocoane... Io n-am fost învăţat cum să cotonogesc sexu' slab, nene!

Chiar atunci a ieşit Bakul pe verandă. Nu ştiu dacă îl auzise pe Harold, dar n-a dat vreun semn că m-ar cunoaşte. Mi-a aruncat o privire iute, rece, şi s-a adresat lui Harold:

— Dacă şi colegul e gata... ?

Ne-a întors spatele și a intrat fără să ne aștepte. Harold s-a strâmbat în urma ei, maimuțărind expresia ei încruntată, și mi-a făcut semn să vin.

— Parterul e în paragină, din păcate, a spus Bakul și glasul ei răsuna în camera aproape goală. Râul a inundat-o în fiecare an și nu s-au făcut reparații, nici lucrări de întreținere. Bunicul meu a locuit la etaj până la moartea lui.

Vorbea cu o politețe măsurată, un calm impersonal care mă nedumerea. Chiar își închipuia că venisem să o păcălesc? Sau ticluise un plan mai complicat?

Am trecut dintr-o cameră în alta. Bakul ne dădea explicații și își cerea scuze că totul e acoperit de praf. Vorbea fără patimă, parcă recita, și nu ne lăsa să răspundem. La parter am recunoscut portretele mucegăite pe care le văzusem când venisem prima oară, împreună cu Aangti Babu, și candelabrul pe care pusese el ochii, atât de îmbâcsit de praf și pânze de păianjen că nu ar mai fi avut cum să dea lumină. Am trecut printr-o cameră de biliard enormă, cu lambriuri de lemn; pe masă erau înghesuite, unele peste altele, scaune fără picioare, cutii sfărmate și tablouri înrămate. Mă întrebam cine o fi folosit camera pe vremuri; acum cu siguranță că nu mai era utilizabilă.

Harold sărea de colo-colo ca o insectă cu picioare lungi, băgându-și nasul peste tot. Când a observat că Bakul îl privește ironic, s-a grăbit să explice:

— Termitele, don'șoară, e bine să fim atenți. N-am chef să cumpăr o proprietate mâncată de cari. Iertăciune... a zis și a ciocănit cu degetul îndoit în lemn ca și cum voia să se asigure că nu e putred.

Am urcat la primul etaj pe scara care scârțâia la fiecare pas. Nu fusesem niciodată aici. Tot etajul era mobilat în stil victorian și camerele arătau ca și cum proprietarii chiar atunci ieșiseră să facă o mică plimbare. Pe un secretar cu capac-rulou, acoperit de un strat gros de murdărie, era o mașină de scris cu o foaie înăuntru. Pe o măsuță erau lăsate o ceașcă goală și o farfurioară, înnegrite de praf. Am trecut pe lângă o oglindă uriașă, acoperită de un strat atât de gros de praf că nu mă vedeam în ea decât ca o formă încețoșată – era ca și cum aș fi privit prin ochii unui om pe jumătate

orb. Am străbătut nori de praf şi pânze de păianjen, am trecut pe lângă mese şi scaune fantomatice, paturi cu palanchin şi bufete, tablouri în care nu se vedea decât mucegaiul negru şi praful. Dintr-un perete în altul şi din tavane atârnau, parcă pregătite pentru o petrecere a strigoilor, uriaşe pânze de păianjen.

În colţul uneia dintre camere era un dulap sculptat, cu uşi de sticlă. Harold s-a aplecat să se uite înăuntru şi mi-a făcut semn să mă apropii.

— Ei drăcie, ia uite colea, mă, nu crezi că i-ar plăcea şefului?

În dulap erau cinci rafturi de sticlă, pline cu figurine delicate reprezentând bărbaţi, femei, zei, copii şi animale, toate sculptate în fildeş. Până şi lemnul dulapului era încrustat cu fildeş. Unele figurine erau în picioare, altele căzuseră în praful care acoperea rafturile.

— Sunt minunat de frumoase, nu-i aşa? m-a trezit din visare vocea lui Bakul. Nepreţuite. Reprezintă cele cinci zile din Durga *puja* şi cele ce se întâmplă în fiecare zi. Numai că s-a pierdut cheia dulapului, aşa că figurinele care cad nu mai pot fi aşezate la loc. După cum vedeţi, a continuat intrând în camera următoare, etajul e într-o stare mult mai bună din punct de vedere al construcţiei. Aveam de gând să curăţ peste tot înainte să veniţi, ca să arate casa mai bine. Ei, nu-i nimic, aţi venit mai repede decât mă aşteptam. Pagubele de la parter nu sunt atât de mari cât s-ar fi crezut, ţinând seama că la fiecare muson apa din casă trecea de genunchi. Cumpărătorii ar afla oricum de la localnici – îi spun „casa înecată" –, aşa că n-are nici un rost să vă ascund adevărul. Bineînţeles, s-a întors ea spre mine şi Harold ridicând dintr-o sprânceană, clienţii voştri, sau voi înşivă, poate că nu vreţi să păstraţi casa. (A dat din umeri.) Poate că vreţi să o dărâmaţi. Dacă asta aveţi în minte, nu vă va fi uşor. Casa e foarte solidă. Va trebui să vă luptaţi cu ea.

Ajunsesem acum la colţul verandei largi care se întindea pe toată lungimea casei. În faţă nu se vedeau decât copaci – nimic altceva decât *bakul*. În curând aveau să înflorească şi să parfumeze aerul cu mireasma lor. Această parte a verandei era curată, proaspăt măturată. Părea că aici locuieşte cineva.

— Acesta este unul dintre dormitoarele de la etaj, a spus Bakul aproape în şoaptă. Mai sunt încă patru.

Camera era curată şi aerisită, ca şi cum cineva o folosea. Înăuntru era un pat îngust, cu tăblie simplă, acoperit cu o cuvertură verde, un dulap de lemn, simplu, şi o noptieră cu oglindă înaltă. Dacă deschideai fereastra, ramurile copacului din faţă năvăleau în cameră. Era tot un *bakul*. Pe zid era un portret al mamei lui Bakul, Shanti. În jurul tabloului era o coroniţă de flori uscate, iar pe măsuţa din faţă, într-o farfurioară, era cenuşă de tămâie. Shanti arăta întocmai ca Bakul în după-amiaza aceea, când făcusem dragoste la Songarh. Văzând cum refuză să mă recunoască acum, după-amiaza aceea îmi părea atât de îndepărtată, că nu mai eram sigur dacă o trăisem cu adevărat.

O clipă Bakul şi cu mine am rămas nemişcaţi, fără să vorbim, uitând cu totul de Harold. Mi-am amintit cum, copil fiind, ducea dorul mamei, dar se străduia să se ascundă de noi. Mă simţeam îngrozitor, dar nu puteam face nimic. Nu mă puteam întoarce spre ea să-i spun: „Sunt eu, poţi să-mi spui ce vrei".

Clipa aceea a trecut. Bakul şi-a recăpătat vocea.

— Din păcate, celelalte dormitoare nu sunt la fel de curate, dar, desigur, trebuie să le vedeţi. În cel în care dormea bunicul sunt nişte dulapuri sculptate superbe şi un pat cu baldachin, o piesă deosebită. Dar cu mobila cum rămâne? s-a întors ea spre noi. Intră în preţ?

— Asta hotărâţi dumneavoastră şi tăticu', don'şoară. Pentru noi e totuna.

Apoi s-a întors spre mine şi a zis:

— Da' lu' şefu' poate că i-ar plăcea unele, este? Îi place lemnul bine sculptat, da, da. Dulapul ăla de fildeş... Dumneavoastră luaţi ceva de aici?

Am luat-o repede înainte, vrând să pun o distanţă între mine şi lăcomia lui Harold. Am ieşit pe verandă şi am respirat adânc, dorindu-mi, sperând ca Bakul să joace un rol, să aibă un plan. În scurtă vreme Harold avea să întoarcă foaia, să-şi arate colţii, să ceară actele şi chiar să se apuce să le caute el însuşi. Cum putea Bakul să-l oprească? Până la urmă avea să le găsească fiindcă, aşa leneş şi prostănac cum părea, ştiam că nu dă niciodată greş.

De pe verandă vedeam râul. Acum rămăsese doar un pârâu care curgea alene la o distanță destul de mare de casă. Se retrăsese destul de departe de albia lui inițială.

— S-a construit un baraj în susul râului, am auzit brusc vocea lui Bakul lângă mine. Casa asta are din nou un viitor. Pe vremuri avea doi acri de grădină, care au fost acoperiți de apă ani în șir. Acum au ieșit din nou la suprafață. Și mai sunt și mulți acri de câmp.

*

Am ajuns în capul scării, după ce făcusem turul etajului. Harold a rămas în urmă și i-a spus lui Bakul:

— Dacă nu-i cu supărare, don'șoară, aș vrea să mai arunc o privire p-aici, pe îndelete. O investiție de asemenea mărime... mă înțelegeți. E nevoie să mă uit mai stăruitor.

Până să zică ea ceva, i-a întors spatele și s-a năpustit într-una dintre camere.

Am coborât împreună cu Bakul și ne-am îndreptat spre veranda din față. Mergea în fața mea, parcă nici nu m-ar fi văzut. Acum, că scăpasem de Harold pentru câteva minute, voiam să o întreb de ce se purta așa. Chiar credea că venisem să-i iau casa? Voiam să o asigur că sunt de partea ei, nu a lui Harold. Cum putea crede altfel? Pe deasupra trebuia să o avertizez că Harold nu e un cumpărător inofensiv, că nu putea avea încredere în el, fiindcă venise ca să pună mâna pe actele de proprietate, că e riscant să-l lase singur în casă. Da, Nirmal Babu ghicise: Bakul avea nevoie de mine și, indiferent ce ar fi crezut ea despre mine, trebuia să o previn.

— Bakul, am spus când am ajuns pe verandă, trebuie neapărat să vorbim...

Doar că veranda nu mai era goală. Așezat pe unul din scaune, sigur pe el și în largul lui de parcă ar fi fost proprietarul nu doar al scaunului, ci și al casei, era un bărbat cam de vârsta lui Nirmal Babu. Privindu-l îți dădeai seama că îi merge bine: fața îi lucea de grăsime și de sudoare. Era îmbrăcat într-un *dhoti* alb, apretat, și o *kurta* frumos plisată, cu nasturi sclipitori. Lângă el se afla un

servitor schilav, cu o figură întristată, care flutura o frunză de palmier deasupra capului chel al stăpânului său.

Am înlemnit. Când ne-a văzut s-a ridicat în picioare şi a spus cu voce bubuitoare:

— *Namaskar*, domnule! Şi dumitale, Bakul. Nu mă cunoşti, dar eu te ştiu.

Bakul îl privea cu gura căscată.

— Bunicul dumitale şi tatăl meu erau buni prieteni, cei mai buni. Desigur că ai auzit. Ashwin Mullick, aşa îl chema pe tatăl meu! Iar pe mine, cu voia dumitale, mă cheamă Rathin Mullick.

— N-am auzit, a făcut Bakul.

— Te rog, ia loc, a zis omul, invitând-o pe Bakul pe verandă ca şi cum era proprietatea lui.

Ea s-a supus, nedumerită.

— Ei, da, e normal, de unde să mă ştii? Sărmana de tine, n-ai venit deloc pe aici! E ciudat, a spus şi a deschis o cutie de argint plină cu *paan*, cu care ne-a îmbiat. Nu? Nu vreţi? Ei, cum spuneam, e ciudat. Tu nu ştii mai nimic despre casa asta, iar eu îi cunosc fiecare cotlon, ba îi ştiu şi pe toate rudele şi prietenii bunicului tău. Când eram copil mă jucam aici, aruncam bărcuţe de hârtie în râu şi în camerele de la parter, când începuseră să se inunde. Ce amintiri dragi mie! Şi ce *dalna* delicioasă pregătea bucătarul bunicului tău! Până şi mama ta... Shanti şi cu mine ne-am jucat împreună câţiva ani buni chiar aici, pe verandă! Era o fată timidă. De câte ori ne jucam şi pierdea, izbucnea în lacrimi, potop de lacrimi! Uf, Rathin Mullick, opreşte-te, nu ai voie să spui cuvântul „potop" în casa asta, e un cuvânt rău, aducător de nenorocire! După câte s-au întâmplat aici!

Rămăsesem şi eu cu gura căscată. Părea un personaj dintr-un film prost sau din *jatra*, cineva ridicol, dar şi oarecum ameninţător.

Bakul începuse să-şi piardă răbdarea. Răspunse pe un ton înţepat, pe care i-l ştiam bine:

— Cu ce vă putem fi de folos, Rathin Babu? Domnul acesta – aici întoarse privirea spre mine – a venit cu treburi, aşa că vă rog să mă scuzaţi, dar...

— Ah, tinerii, spuse el cu regret în voce. Totdeauna se grăbesc. Știu de ce a venit acest domn, copilă, și de ce a venit și celălalt domn care e cu el. Copilă scumpă, tatăl meu i-a spus ani și ani de zile bunicului tău: „Bikash Babu, vinde casa asta monstruoasă, o să te înghită într-o zi. Vinde-o și, dacă vrei, o cumpăr eu!" Tatăl meu i-a dat chiar și bani, ani de zile, ca avans, și Bikash Babu, dragul tău bunic, i-a luat, altminteri cum îți închipui că a trăit?

Dintr-odată păru dur, agresiv, dar se stăpâni și continuă pe un ton potolit:

— Bietul meu tată, odihnească-se în pace, a avut grijă de bunicul tău, i-a trimis mâncare când râul își ieșea din matcă... Iar acum... mă simt rănit, încrederea mea în oameni s-a dus, copilă! Am auzit – de la alții – că această casă urmează a fi vândută... pe ascuns de mine! Pe ascuns de mine, când familia mea a plătit *lakhs* de rupii pentru ea! Se poate să fie așa, m-am întrebat și am venit să văd cu ochii mei.

S-a auzit orăcăitul unei broaște, apoi clopoțeii unei ricșe. Servitorul cel slăbănog, încă în picioare în spatele stăpânului său, cu toate că era pe jumătate adormit, tot mai fâlfâia din frunze de palmier. Bakul părea cuprinsă de un tremur. S-a întors spre mine și a spus:

— Zi ceva, Mukunda!

Vorbele ei au avut darul de a-mi limpezi ideile, ca și cum o pală de vânt rece mi-ar fi răcorit fruntea.

— Sunt sigur că tatăl lui Bakul nu are nici cea mai vagă intenție de a păcăli pe cineva, domnule, am zis. Noi nu știm nimic despre vreo înțelegere pe care ați fi avut-o cu bunicul lui Bakul. Firește, e nevoie să vedem niște documente, un contract între dumneavoastră și proprietar va fi necesar din motive juridice...

— Documente! *Moshai*! a izbucnit bărbatul, împroșcând salivă de enervat ce era. Când un vechi prieten te ajută ani și ani de zile – și întregul Manoharpur știe – trimițându-ți mâncare, bani, doctorii, chiar și un servitor, în baza unei înțelegeri între prieteni, mai e nevoie de acte?

— Cu toate acestea, am intervenit, cu siguranța de sine pe care mi-o dădea experiența în domeniu; știam că fără acte e o gâză pe care o pot da la o parte cu o fluturare de mână. Eu sunt doar un

intermediar al vânzătorului, cum aș putea întreprinde ceva fără să am actele doveditoare?

Simțeam ochii lui Bakul îndreptați asupra mea; nu mai era crispată, ci doar surprinsă. Rathin Mullick venise în casa familiei lui Bakul cu aceleași intenții prădalnice ca Harold, dar apariția lui neașteptată mă salvase, fiindcă Bakul și cu mine eram acum în aceeași tabără. A încercat să ne convingă, aici amenințându-ne, aici făcând apel la sentimente, iar eu l-am lăsat să spună tot ce avea de spus. Cu cât se avânta mai tare, cu atât îi param mai bine atacurile și mă bucuram că, în același timp, pot să o impresionez pe Bakul. N-am putut rezista și chiar am făcut pe grozavul, așa ca să înțeleagă o dată pentru totdeauna că sunt de partea ei și a lui Nirmal Babu, că venisem ca să o ajut și să salvez casa.

Ne-am certat îndelung, dar până la urmă Rathin Mullick a plecat, jurându-se că o să mai auzim de el. Îmi închipuiam că așa va fi, dar pentru moment primejdia trecuse. În orice caz, mie îmi făcuse un serviciu, fiindcă acum puteam sta de vorbă cu Bakul până când apărea Harold și puteam să-i explic totul.

— Bakul, am început, am visat de mii de ori că ne vom reîntâlni, dar niciodată n-am crezut că în acest fel. Ascultă-mă, trebuie să stăm de vorbă. Nu e timp de...

— Mda, viața te ia pe nepregătite, nu? Nimic nu se întâmplă ca în vise sau așa cum ne așteptăm, a zis ea cu o expresie preocupată. Discuția noastră va mai trebui să aștepte. Trebuie să mergem înăuntru și să vedem ce face omul ăla... cum zicea că-l cheamă? Harold. Oare ce face singur de atâta vreme? Nu cred un cuvânt din ce spune și mi se pare cea mai înspăimântătoare persoană pe care am întâlnit-o vreodată. Mukunda, cum poți lucra cu astfel de oameni?

Parcă auzindu-și numele, Harold a apărut pe verandă. Era roșu la față și înfuriat. Nu mai contenea să-și scuture părul și hainele de praf. I se ordonase să găsească testamentul sau să-l smulgă locatarilor promițându-le orice vor și apoi să-și ia tălpășița. Să-l găsească nu era lucru ușor, având în vedere dimensiunile casei. Se vedea cât de colo că rămăsese cu buza umflată. I-a aruncat lui Bakul o privire dușmănoasă și a zis:

— Casa e într-o stare jalnică, don'şoară. Nu prea cred că poate fi cumpărată sau vândută aşa cum este. Şi hârtiile, vă rog. Înainte să vă spun ce-am hotărât vreau să văd hârtiile.

Mi-a aruncat o privire, cerând să-i întăresc spusele:

— Zi şi tu, Mukunda, nu se poate merge mai departe fără hârtii, corect?

Chiar în clipa aceea, când Harold aştepta din partea mea sprijin şi încuviinţare, mi-a venit o idee, una din acelea despre care te minunezi că nu ţi-au venit mai devreme. O idee genială în simplitatea ei! Harold se bizuia pe mine, doar fusesem de multe ori în misiuni asemănătoare, prea multe ca să merite numărate! Avea încredere în mine şi presupunea că şi Aangti Babu are la fel. Dacă izbuteam să-l conving că eu eram omul potrivit ca să obţin actele de la Bakul, că, în ciuda ameninţărilor şi a linguşirilor lui, avea mai puţini sorţi de izbândă decât mine, care cunoşteam atât casa, cât şi proprietarii, că îi voi înmâna hârtiile lui Aangti Babu în numele lui – poate că ar fi de ajuns pentru moment şi am fi scăpat de el.

— Actele nu sunt aici. Îmi pare rău, dar nu le-am găsit, a spus Bakul.

— Poate că le găsim noi, don'şoară, eu şi prietenul meu, s-a oferit Harold privind spre mine.

— E nevoie să arăţi actul de proprietate ca să poţi vinde casa, i-am spus lui Bakul, apoi m-am adresat lui Harold. Eu cunosc familia acestei doamne. Aangti Babu m-a trimis aici pentru că am mai inspectat o dată proprietatea, acum câţiva ani... ştii foarte bine. La vremea aceea nu am putut încheia târgul...

Am privit-o pe Bakul, întorcându-mă cu spatele la Harold, aşa ca să nu vadă că îi fac din ochi un semn ştiut doar de noi, din copilărie: „Nu scoate o vorbă, ai încredere în mine".

— Lăsaţi-mă câteva clipe să discut câteva lucruri cu prietenul meu, am spus cu voce tare. După aceea poate ne înţelegem cum să facem mai departe.

— Bine, a zis Bakul. Vă aştept în casă, pe dumneavoastră şi pe prietenul dumneavoastră.

L-am tras pe Harold deoparte.

— Fie că n-are actele, fie că nu vrea să le dea, i-am spus. Oricum ar fi, nu o putem forța. E o femeie îndârjită. Dar eu știu cum să o iau. Trebuie să fim cu băgare de seamă. Îi cunosc familia și o pot convinge că suntem cumpărători corecți, dar asta ia timp și ca trebuie să aibă încredere ca să scoată actele de unde le ține ascunse. N-are rost să stăm amândoi aici, o să fie și mai speriată și nehotărâtă. Tu te duci acasă și îi dai raportul lui Aangti Babu. În cel mult două zile eu pun mâna pe acte, de la ea sau de la rudele ei, sunt absolut sigur.

La început părea îndoit, dar ceea ce îi propuneam eu avea o logică. Pe lângă asta a cântărit și faptul că eram preferatul lui Aangti Babu. Era iute la minte și n-a șovăit multă vreme.

— Bine, mă. Noroc! mi-a urat și m-a bătut pe umăr. Mă duc să-i spun lu' șefu', da' tu să ai grijă, nene. Mai ai mult de lucrat.

Mi-a făcut cu mâna în chip de rămas-bun și a plecat. M-am luat după el să mă asigur că într-adevăr așa este.

Mai procedasem astfel și în alte împrejurări, doar că atunci nu aveam nici un interes personal. Atunci când mi-am luat la revedere de la Harold în poartă eram deja istovit de atâtea explicații și păcăleli. Simțeam o durere în ceafă, iar fundul ochiului drept zvâcnea dureros. Aproape că uitasem de Bakul.

Nu-i plăcuse niciodată să aștepte. Când a văzut că mă întorc a ieșit din casă.

— Ai izbutit să te descotorosești de el? De unde ai învățat să fii așa convingător? Ai trimis doi oameni la plimbare în mai puțin de o oră! Ce-ar fi să-l chem și pe următorul cumpărător, ca să-l duci și pe el de nas?

— Nu poți să taci nici măcar două minute la rând? am luat-o la rost.

A întors privirea, jignită. Dar eu eram prea înfuriat ca să tac.

— Cum de te-ai încumetat să vii aici singură? Știu, tu poți orice, nu ți-e teamă de nimic, așa ai fost întotdeauna. Dar ce te costa să-l aduci pe soțul tău cu tine? Măcar să ai pe cineva de partea ta, chiar dacă nu aveai neapărat nevoie de el? Nu-ți dai seama în ce situație primejdioasă te afli? Proprietățile în litigiu atrag afaceriști și mardeiași. Și Nirmal Babu, de ce n-a putut veni? Vânzarea

casei în care a crescut soția lui nu e un lucru îndeajuns de important? A rămas din cauza unui câine! Dacă îți făcea Harold ceva?

Până la urmă ajunsesem să perorez. Bakul mi-a tăiat vorba:

— Afacerişti şi mardeiaşi ca tine? a spus zâmbind din colțul gurii.

— Degeaba mă iei în râs, Bakul. Habar n-ai la ce te-ai expus!

— *Baba*! a exclamat. Firește! Ai venit fiindcă ți-a spus tata. Crede că singură nu mă descurc. Trebuia să-mi închipui. În clipa când te-am văzut m-am gândit că așa s-a întâmplat, dar erai împreună cu individul ăla și îmi părea că vrei să cumperi casa! N-am fost sigură decât când am văzut cum te-ai descotorosit de Rathin Mullick.

— Rathin Mullick e un mieluşel în comparație cu Harold. Dacă ai şti de ce e Harold în stare... Din partea lui Nirmal Babu nu mă mir, el n-a trăit niciodată cu picioarele pe pământ. Dar soțul tău... am izbucnit. Sigur, n-ar trebui să-l vorbesc de rău, dar cum de te-a lăsat singură?

— Ce tot vorbeşti de soț, Mukunda? Nu ştii... adică nu ți-a spus *baba*?

— Să-mi spună? Ce să-mi spună?

M-a privit în ochi, a dat capul pe spate şi a izbucnit în râs.

— Chiar ai crezut... ? a spus printre hohote de râs. Arăți de parcă...

Ştiam că arăt nedumerit şi mânios, simțeam că rostisem vorbe nelalocul lor. Îmi venea să întind mâna şi să o plesnesc peste față ca să tacă odată. În cele din urmă s-a oprit din râs.

— Nu am soț, niciodată n-am avut, a zis. Nu ți-a scris *baba* că n-a mai avut loc căsătoria? Credeam că ți-a scris în mod regulat. Credeam că ştii.

— N-a mai avut loc? a zis eu în şoaptă.

— Nu, a zis zâmbind cu ghiduşie. Au aflat... că nu sunt fecioară, că m-am culcat cu un bărbat însurat. Au fugit mâncând pământul! Cel mai tare a fugit mirele. A fost de ajuns să-i mărturisesc unei verişoare – după ce am pus-o să jure că nu spune nimănui – că am avut o aventură cu un bărbat însurat. A fost de ajuns! Mai erau doar şapte zile până la căsătorie şi au anulat-o! Eu am sărit în sus de bucurie. *Baba* a fost tare supărat. Săptămâni în

şir după aceea a bombănit că familia mirelui are idei învechite şi ce noroc am avut că am scăpat. Se învinuia singur pentru că mirele era un profesor de istorie despre care crezuse că va fi un soţ perfect pentru mine. Nici măcar nu ştiu de ce am fost de acord la început... Să stai în Songarh... în singurătatea aia, ce plictiseală! N-aveam nici o nădejde să scap, uneori îmi ziceam că orice e mai bine, chiar şi să mă mărit cu un străin. Arăta destul de bine şi locuia în Bombay, dar, pe măsură ce se apropia ziua nunţii, îmi dădeam tot mai bine seama că nu pot, nu pot. N-am găsit altă cale de scăpare decât să împrăştii zvonul şi să trag nădejde că ajunge la urechile lui.

— De ce nu mi-ai spus? De ce nu mi-ai spus? Am fost acolo la vremea aceea! Am mers la Songarh! Am stat acolo, într-o cameră mizerabilă de hotel, dându-mă cu capul de pereţi când mă gândeam că eşti cu alt bărbat!

Bakul zâmbea. Eu eram furios: cum de putuse lua în uşor un lucru care aproape că ne distrusese vieţile? Şi eu, cum de bătusem atâta drum până la Songarh şi renunţasem să o mai văd, gândindu-mă că e măritată? Ce simplu ar fi fost dacă n-aş fi fugit în dimineaţa aceea! Iar ea, cum de fusese atât de nesocotită şi nu-mi spusese nimic? Atâţia ani irosiţi, din primăvara aceea când i-am pierdut pe ea, pe soţia mea şi pe copilul meu în acelaşi timp. Dacă nu ne-am mai fi întâlnit niciodată?

*

O vreme ne-am plimbat în tăcere pe terenul din jurul casei. Din cauză că stătuse atâta timp acoperit de ape, pământul arăta ciudat, avea o culoare albicioasă, parcă era bătrân. De jur împrejur erau tot felul de resturi – bucăţi de lemn, peşti morţi, un castron cu smalţul sărit... Erau împrăştiate peste tot, rămase parcă după ce se retrăsese apa.

Bakul s-a aşezat pe scara verandei din spate, acum lăsată în voia soarelui şi a vântului, după ce stătuse atâta vreme sub apă. Cerul era acoperit de nori albi şi cenuşii care îmblânzeau lumina; deşi era după-amiază, ai fi zis că venise deja seara. Ceva mai încolo, peste o porţiune de noroi întărit, unde trebuie că se afla înainte grădina, am văzut un luciu de apă.

— Așa a făcut tata întotdeauna, spunea Bakul. Nu mai ții minte cum ne-a promis că ne aduce aici în vacanță și apoi, tam-nisam, te-a trimis pe tine la Calcutta? Ani de zile s-a împotrivit să merg la bunicul meu și nu m-a adus aici decât de două ori, întâi la vreo doi ani după ce ai plecat tu – și atunci bunicul a ascuns actul de proprietate împreună cu mine –, și apoi când bunicul era așa de bătrân, că aproape nu m-a mai recunoscut. Când am fost aici *baba* s-a purtat atât de urât cu bunicul... De fiecare dată n-am stat decât două zile, după ce făcusem atâta drum...

Mă străduiam să fiu atent la ce îmi povestea despre Nirmal Babu, dar nu mă puteam gândi decât la un singur lucru: nu era măritată, nu avea nici un soț. Bakul nu are soț. Nu avusese niciodată. După ce gelozia mă chinuise ani de zile, acum nu mai aveam pe cine să fiu gelos. Dacă mă mai voia (cum altfel?), atunci am putea... Dar dacă nu mă mai voia? Pe cât îmi dădeam eu seama, se gândea la orice, numai la noi nu.

— Omul acela îngrozitor, Rathin Mullick, avea dreptate, spunea Bakul. Eu nu știu casa decât din povești și fotografii. Când bunicul era bolnav n-am avut cum să aflu mai multe. Apoi, când a murit, n-am aflat decât după zece zile! Iar acum am venit aici și găsesc oameni străini scotocind peste tot, măsurând, evaluând, încheind afaceri. Venind încoace mă tot gândeam la ce o să fac. Îmi ziceam că poate am să o vând. Așa ar face un om cu scaun la cap. Ce să fac eu cu un conac dărăpănat, departe de lume? Ei, dar... a râs ea, trebuie că am moștenit ceva de la bunicul. Cred că n-aș fi putut să o vând nici dacă ar fi fost inundată și goală ca o cochilie, curățată de termite. Da, sigur că i-am arătat-o lui Harold, nici n-aveam cum altfel, de vreme ce mă înțelesesem cu el să vină aici, dar numai când mă gândesc că el sau oricine altcineva de teapa lui ar putea pune mâna pe casă... Mi se face pielea de găină.

A tăcut o vreme și când a vorbit din nou ochii îi scânteiau.

— Fiecare cameră din casa asta mă duce cu gândul la mama. E tot ce mi-a rămas de la ea. Tata nu mă poate obliga să o vând, cu nici un chip!

— Îl știi pe Nirmal Babu cum e... cufundat în studiul fosilelor, al hârburilor și monumentelor, am spus eu. Cred că nici nu și-a dat seama că tu ții la casa asta. Probabil că, o dată în viață,

încearcă să dea dovadă de simț practic. Ar vrea să ai bani din care să trăiești. Am râs, ca să îi descrețesc fruntea: Și uite ce boacănă a făcut!

— Râzi tu, râzi, a spus Bakul, abia stăpânindu-și tremurul vocii. Îl iubesc atât de mult, așa distrat cum e, pierdut în lumea lui de continente și regi. În mintea lui n-a fost niciodată prea mult loc pentru mine. Întotdeauna mi-a purtat de grijă, dar s-o fi gândit vreodată cum m-aș simți dacă... S-a oprit, a respirat adânc și a zis: Eu tot vorbesc de mine. Ia spune-mi și tu despre tine. Ce mai face fiul tău? De ce ți-ai lăsat slujba?

— Ce-ai făcut cu actul de proprietate? am întrebat-o. L-ai pus bine?

— L-am pus la poștă, Mukunda, asta am făcut în clipa când am înțeles că nu voi putea vinde casa. Am avut încredere în poșta indiană. I-am încredințat averea și viața mea și am trimis actul lui *baba*! Acum trei nopți m-am dus la locul unde era ascuns, l-am luat, l-am împachetat bine și l-am trimis la Songarh ca scrisoare recomandată. Nu e nevoie să-ți bați capul cum să mă scapi de Aangti Babu. Casa e a mea acum.

*

Am fost atât de ușurat că nu m-am mai putut opri din vorbă. Așezat pe trepte, i-am povestit lui Bakul despre soția și fiul meu, cum nu îi mai văzusem decât în treacăt atunci când mă dusesem în satul soției la câteva luni după ce ea plecase. I-am povestit cât de dor îmi e de fiul meu, că îl visam așa cum îl văzusem ultima oară, un bebeluș care învățase să meargă, dar că socrul meu e de neclintit și soția mea nu-mi răspundea la scrisori, așa că fiul meu nu va ști despre mine decât când va fi prea târziu.

I-am spus cum, de-a lungul timpului, m-am dus de multe ori în satul soției mele, nădăjduind de fiecare dată că îmi vor da drumul în casă, dar de fiecare dată mă întorseseră de la ușă. Aveam un copil și totuși nu aveam copil. Câtă dreptate avusese bătrânul astrolog senil!

I-am povestit despre întoarcerea lui Suleiman Chacha şi a lui Chachi din Pakistanul de Est. Şi despre bărbatul din tren care era convins că a văzut o navă spaţială.

După o vreme am simţit că mi s-a uscat gâtul. Trăisem atât de mult timp singur, că îmi auzeam vocea sunând în urechi. M-am oprit.

Am mers prin noroi până la apa care curgea paşnic. Nu mai era râul lat pe care îl văzusem atunci când venisem la Manoharpur cu Aangti Babu. Era un râu liniştit, blajin. Cum de putuse inunda casa şi cauza moartea mamei lui Bakul? Abia dacă tulbura nămolul fin, mătăsos, aproape negru.

Bakul şi-a scos papucii şi a intrat în nămolul ud. Am urmat-o, simţind cum îmi intră noroiul printre degetele picioarelor. Bakul s-a chircit la marginea apei, udându-şi marginile sariului.

Domnea tăcerea. Doar în depărtare se auzea ţipătul monoton al unei păsări. Bakul sprijinise bărbia de genunchi, cu faţa ascunsă în păr. Părea cufundată în gânduri. O insectă cu picioare lungi, desenată doar din linii şi unghiuri, s-a pus pe apă. Am atins-o cu degetul şi a ţâşnit cât colo. Oare la ce se gândea Bakul? Era prea târziu? Sentimentele ei se schimbaseră? Îi povestisem prea mult despre soţia şi copilul meu? De ce părea că e departe, plimbând mâna prin apă şi privind spre malul opus, de parcă uitase că sunt lângă ea?

La un moment dat o floare roşie a venit spre noi plutind pe apă. Am îndreptat-o spre Bakul, sperând că va băga de seamă. A ridicat fruntea, s-a întors spre mine şi, pentru prima oară în după-amiaza aceea, mi-a zâmbit ca pe vremuri. A întins mâna după mâna mea, degetele noastre s-au găsit sub apă şi s-au înlănţuit.

Floarea, casa ruinată din spate, cei doi copii ciufuliţi care ne priveau de pe malul celălalt, totul mi s-a şters din minte. Cu mâna ei în mâna mea nu mai puteam să văd nici să aud nimic. I-am mângâiat degetele unul câte unul până când mi-au alunecat din palmă. Am auzit plescăitul apei pe care Bakul o prefira cu mâna cealaltă. O barcă ţărănească, dintre cele cu fundul plat, a apărut în depărtare.

În cele din urmă, Bakul a spus:

— Mukunda?

Nu i-am răspuns.

— De unde era să știu? Erai căsătorit, a zis trăgându-mă de mânecă. Ce credeai? Că am să-ți scriu cerându-ți să-ți lași soția și copilul? Vino și stai cu mine, nu mai pot trăi așa, nimic nu are rost, fiecare zi îmi pare trăită doar pe jumătate fiindcă nu ești alături... Asta așteptai?

De foarte departe s-a auzit sirena unui vapor. Poate că râul adevărat, cel lat, se întâlnea cu marea într-un loc pe care nu-l puteam vedea, dar de la care zgomotul ajungea până la noi.

Pacea a coborât peste noi. Trestiile nu mai foșneau, vântul nu mai sufla prin părul nostru, pârâul își oprise curgerea, ghemurile de nori nu mai alunecau deasupra noastră, pasărea nu mai dădea glas și cei doi copii rămăseseră cu mâinile în aer.

Sirena a șuierat din nou, ceva mai aproape – un sunet grav, melancolic.

Băgam de seamă lucruri neînsemnate: că sariul ei era verde crud, ca o frunză tânără de banană, că tivul era stropit cu galben, că Bakul avea în urechi niște cercei de aur micuți, în formă de pește, că același lănțișor de aur îi atârna la gât și se pierdea în decolteul bluzei. Am urmărit linia lănțișorului cu degetul.

Hainele ni se îmbibaseră de apă, picioarele ni se afundau în mâl, părul lui Bakul se desfăcuse, unul din cercei îi căzuse din ureche, copiii de pe malul celălalt, acum în număr de șapte, țopăiau cât puteau, arătau cu mâna și strigau lucruri pe care nu le auzeam. Eu însă nu-mi dădeam seama de nimic din toate astea.

Nu simțeam decât că, în cele din urmă, viața venise plutind pe râu și mă găsise.

FINIS

Glosar

aanchal – un capăt al sariului folosit pentru a acoperi umerii şi uneori capul
achaar – murătură, legumă marinată
adivasis – populaţie tribală
almirah – dulap
aloo – cartof
apsara – frumuseţe divină
arre baap – lit. „Vai, tată!", exclamaţie arătând alarma
arre bhai – lit. „Vai, frate!", expresie afectuoasă
baba – tată
babu – particulă adăugată numelor bărbăteşti, care denotă respect
bael – *Aegle marmelos*; gutuie de Bengal, fruct cu coajă tare
bahu – noră
bathua – spanac sălbatic
beedi – ţigaretă de tutun ieftin
ber – fructe de pădure
bhoot – fantomă
bhuttawala – vânzător de porumb
bibi – termen de alint pentru o femeie măritată
biryani – orez aromat, gătit împreună cu carnea
bonti – lamă curbată, montată pe un suport de lemn
boudi – soţia fratelui mai mare
bouma – noră
brinjal – vânătă
bulbul – pasăre cântătoare cu glas plăcut
chacha/chachi – unchi/mătuşă
chappal – şlapi
charpoy – pat din funii împletite

daal – curry de linte
dada – frate mai mare
dalna – curry nu foarte picant
dekchi – vas mare pentru gătit
deodar – *Cedrus deodara*, cedrul gigant de Himalaya
dhakai paratha – paratha cu ou și carne
dhoti – piesă de vestimentație fără cusături, înfășurată în jurul talici și al picioarelor, purtată de bărbați
didi – soră mai mare
doob – iarbă moale
duree – covor
Durga puja – sărbătoare anuală în cinstea zeiței Durga, cea care triumfă asupra răului
Durvasa Muni – (personaj mitologic) înțelept renumit pentru accesele lui de furie
gaandu – termen injurios
Ganga – Gangele, unul dintre cele mai mari fluvii din India, considerat sacru
Gangajal – apă sfințită din Gange
garh – fortăreață
ghat – trepte care duc la râu sau la un loc de scăldat
ghee – unt topit
goondas – bătăuși
gotra – subcastă
grihaprastha – cap de familie, una dintre cele patru etape tradiționale din viața unui hindus
gulli – străduță
gulmohar – *Delonix regia*, copac acoperit de flori de un portocaliu viu în timpul verii
hakim – practicant al medicinei islamice tradiționale
haraami – nemernicule; termen injurios
Hari, Hari – exclamație asemănătoare cu „Doamne sfinte!"
havaldar – polițist de rang mărunt
huzoor – Înălțimea Voastră
jamun – prună de Java
jatra – teatru popular
jhaal muri – orez fiert, picant
jhinuk – linguriță specială pentru hrănirea bebelușilor
jhola – traistă de pânză

joota – pantof
juldi karo – „Grăbește-te!"
junglee – sălbatic; termen de dojana amicală
kachnar – *Bauhinia variegata*, copac decorativ, cu flori purpurii sau roz
kajal – kohl, creion dermatograf folosit în Orient
kanthas – plăpumi subțiri, cusute în casă
kashi – barcă cu fundul plat
khadi – țesătură aspră de bumbac recomandată de Mahatma Gandhi
khansama – bucătar și majordom
khurpi – hârleț
kukri – pumnal cu lama curbată
kurta – cămașă lungă
kutcha – drum de pământ bătătorit
lakh – o sută de mii
lungi – piesă de vestimentație asemănătoare unei fuste, purtată de bărbați
ma/mataji – mamă
machan – adăpost în copac, făcut din bambus
madhabilata – *Quisqualis indica*, iederă cu flori roșii
maulvi – cleric musulman
mela – sărbătoare, carnaval
memsahib – inițial, femeie albă; femeie din înalta societate
mishti – desert; orice fel de mâncare dulce
mofussil – orășel
moong – linte verde
moshai – domnule; formă de adresare respectuoasă, care poate fi folosită și în mod sarcastic
mulmul – bumbac subțire, moale
muri – orez umflat prin fierbere la abur
namaskar – salut tradițional indian, cu palmele lipite și capul aplecat
neem – *Azadirachta indica*, copac cu virtuți medicinale, folosit, între altele, pentru curățirea dinților
nullah – canal de scurgere îngust
paan – amestec de frunze de betel, felii de nucă de areca, tutun și alte condimente, folosit după masă pentru împrospătarea respirației; dă dependență
pagli/pagla – nebun/nebună
pakora – gustare sărată
papad – un fel de clătită crocantă
paratha – scovergă

Parsi – zoroastrian
payesh – budincă de orez după rețeta bengaleză
peepal – *Ficus religiosa*, smochinul sacru
peon – băiat de serviciu
phirni – budincă de orez preparată după rețeta mongolă
poori – pâine prăjită
puja – rugăciune ceremonială
pukur – bazin de apă în aer liber, folosit adesea pentru îmbăiat
purohitmoshai – preot
raat ki rani – *Cestrum nocturnum*, regina-nopții
rezala – carne gătită în sos curry
riyaaz – exerciții de canto
rossogullas – gogoașă însiropată
roti – lipie
rui – un fel de crap
sarangi – instrument muzical cu coarde
Saraswati puja – sărbătoare anuală în cinstea zeiței învățăturii
semul – *Bombac ceiba*, bumbac de mătase; copac înalt, care își pierde aproape toate frunzele atunci când apar florile de un roșu-aprins
shehnai – instrument de suflat folosit de obicei la nunți
shingara – trigoane de foietaj umplute cu amestec de legume condimentate sau cu carne tocată
sindoor – punct roșu desenat pe cărarea din părul unei femei hinduse măritate
stupa – monument budist
supari – nucă de areca
swadeshi – etapă a mișcării naționaliste indiene; oamenii erau îndemnați să evite mărfurile străine, în favoarea celor locale; hainele făcute din țesături de import erau aruncate în focuri aprinse în piața publică, în semn de protest
tanpura – instrument muzical cu coarde
thak'ma – prescurtare de la *thakuma*, bunică
theek hai – „e în ordine"
tonga – căruță trasă de cai, care se poate închiria
tussar – țesătură tradițională de mătase, foarte scumpă
vaid – practicant al medicinei tradiționale hinduse
zamindar – moșier

Mulțumiri

Lui Christopher MacLehose – cititor desăvârșit, redactor de excepție care mi-a arătat tot ce poate face un editor. Observațiile lui, scrise cu cerneală invizibilă, sunt prezente pe fiecare pagină.

Lui Ravi Dayal, care a pus în joc remarcabila lui putere de convingere pentru a mă face să-i arăt o ciornă atunci când, prea nesigură de mine, nu mă înduram să mă despart de manuscris. Comentariile lui acerbe pe marginea textului au devenit ultima mea discuție cu el.

Mulțumesc lui Shruti Debi pentru răbdarea ei și pentru descrierile de case dărăpănate, dintre care unele și-au găsit locul în poveste; Laurei Palmer pentru amestecul reconfortant de amiciție și eficiență; lui Nayanjot Lahiri, fiindcă m-a salvat de gafe arheologice; Katharinei Bielenberg, pentru că la sfârșit a trecut totul prin sita fină a minții ei; lui Rohan D'Souza, din ale cărui scrieri am învățat despre inundații, și lui Rajdeep Mukherjee pentru scenele palpitante. Cântecul tribal este o adaptare a unui cântec din cartea lui Verrier Elwin *Leaves from the Jungle*.

Prietenilor (mai ales B.M.C. și Ladeez Sangeet) și membrilor familiei mele, care m-au ajutat să scriu această carte prin simpla lor prezență. Dintre ei, Myriam Bellehigue, Kristine Witt-Hansen, Uday Roy, Manishita Das, Arundhati Ray, Sharmi Roy, Kavita Sivaramakrishnan și Angela Smith au acceptat să-mi dea dovezile de afecțiune cerute în momentele cele mai nepotrivite – între aceste dovezi fiind și citirea ciornelor. Mukul Kesavan, Ivan Hutnik, Sikha Ghosh, Thomas Abraham, Prateek Jalan și Ram Guha m-au încurajat și mi-au împărtășit secretele meseriei, iar Uday Kumar mi-a oferit un loc unde să lucrez și rechizitele necesare.

Mulțumesc mamei, tatei și librăriei lor fiindcă mi-au făcut loc în viața și pe rafturile lor, Chandrei Dorai și Sukantei Chaudhuri pentru că mi-au dat cuvintele și lui Biscoot pentru că m-a făcut să înțeleg că vorbele nu sunt nici pe departe atât de expresive ca ochii, coada și lăbuțele.

Mamei mele fiindcă a tratat poveștile creionate de mine în caietele de școală cu aceeași seriozitate ca manuscrisul acestui roman și fiindcă m-a convins că îl voi termina pur și simplu repetându-mi că așa va fi.

Și în sfârșit lui R – și nu doar pentru tăcerile binevenite.

Cuprins

Prolog 7

Partea întâi
Casa înecată 9

Partea a doua
Fortul năruit 103

Partea a treia
La malul apei 191

Glosar 330

Mulțumiri 334

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea
timbrului literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
cont nr. RO44 RNCB 5101 0000 0171 0001,
B.C.R. Unirea, București.

Tehnoredactor
MANUELA MĂXINEANU

Corectori
IULIANA POP
ELENA DORNESCU

DTP
MIHAELA BISCĂREAN

Apărut 2011
BUCUREȘTI – ROMÂNIA

Lucrare executată la Proeditură și Tipografie

După studiile făcute la Calcutta și Cambridge, scriitoarea indiană Anuradha Roy își împarte viața între New Delhi, unde lucrează ca editor și designer la editura academică Permanent Black, și Ranikhet, un oraș în Himalaya. În anul 2006, s-a numărat printre finaliștii premiului International Young Publisher of the Year, acordat de British Council. Romanul ei de debut, ***Un atlas al dorințelor zadarnice*** (*An Atlas of Impossible Longing*), a fost publicat simultan în anul 2008 în India și Marea Britanie, fiind până în prezent tradus în șaisprezece limbi, și a fost finalist la Crossword Prize. În 2011 vede lumina tiparului cel de-al doilea roman al autoarei, *The Folded Earth*, care se bucură de același mare succes de critică și de public.

O delicată poveste de iubire trăită de doi tineri care se regăsesc atunci când lumea lor se prăbușește iar toți cei dragi îi părăsesc, romanul *Un atlas al dorințelor zadarnice* a fost publicat până în prezent în șaisprezece țări.

În 1907, Amulya Babu a înființat o mică fabrică în Songarh, un târg liniștit așezat aproape de locul unei cetăți străvechi de mult înghițite de junglă. Nu știa că în acea clipă i se hotăra destinul: sub acoperișul casei visurilor lui se vor împleti sau despărți destinele a trei generații, în grădina luxuriantă se vor înfiripa iubiri și se vor frânge inimi, iar zidurile groase se vor dovedi neputincioase în fața Istoriei.

„O scrisoare de dragoste adresată unei Indii acum dispărute, o țară a inocenței și a nopților de vară îmbălsămate de mirosul iasomiei."
Financial Times

„O poveste emoționantă scrisă cu mult talent."
Sunday Express

„Dincolo de cronica familiei lui Amulya Babu, ***Un atlas al dorințelor zadarnice*** este o saga despre compromisurile și sacrificiile făcute din dragoste."
Daily Mail

„Scrisă cu un lirism perfect stăpânit și în același timp copleșitor, cartea Anuradhei Roy are acea calitate atât de rar întâlnită în romanele contemporane: grația."
Time Magazine

ISBN 978-973-689-411-4

Foto copertă © Ewa Kubicka | Dreamstime.com